

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ**

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

«Η φιλία στα εικονογραφημένα παιδικά βιβλία, για την προσχολική και την πρώτη σχολική ηλικία. Αφήγηση και εικονογράφηση (2011-2022)»

Χατζηστεφανίδης Στέφανος

A.M : 186

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Μαριάννα Σπανάκη

Ιωάννινα, Ιούνιος 2023

Η συλλογή και η επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που υποβάλλονται πραγματοποιείται σύμφωνα με τα οριζόμενα στις διατάξεις του Ν.4624/19 και του Κανονισμού (ΕΕ)2016/2019. Το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων συλλέγει και επεξεργάζεται τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα αποκλειστικά στο πλαίσιο της υλοποίησης του σκοπού της παρούσας διαδικασίας. Για το χρονικό διάστημα που τα προσωπικά δεδομένα θα παραμείνουν στη διάθεση του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων το υποκείμενο έχει τη δυνατότητα να ασκήσει τα δικαιώματά του σύμφωνα με τους όρους του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα 2016/679 (Ε.Ε.) και τα οριζόμενα στα άρθρα 34 και 35 Ν. 4624/2019. Υπεύθυνη Προσωπικών Δεδομένων του Ιδρύματος είναι η κα. Σταυρούλα Σταθαρά (email: dpo@uoi.gr).

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ**

«Η φιλία στα εικονογραφημένα παιδικά βιβλία, για την προσχολική και την πρώτη σχολική ηλικία. Αφήγηση και εικονογράφηση (2011-2022)»

Χατζηστεφανίδης Στέφανος

A.M :186

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

Μαριάννα Σπανάκη, Επίκουρη Καθηγήτρια
Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών,
Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή:

1. Μαριάννα Σπανάκη, Επίκουρη Καθηγήτρια Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών, Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
2. Νικολέττα Τσιτσανούδη-Μαλλίδη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών, Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
3. Μάντζιος Πανταζής, Επίκουρος Καθηγητής Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών, Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Ιωάννινα, Ιούνιος 2023

Δήλωση μη λογοκλοπής

Δηλώνω υπεύθυνα και γνωρίζοντας τις κυρώσεις του Ν. 2121/1993 περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας, ότι η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία δεν αποτελεί προϊόν αντιγραφής ούτε προέρχεται από ανάθεση σε τρίτους. Όλες οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν (κάθε είδους, μορφής και προέλευσης) για τη συγγραφή της περιλαμβάνονται στις βιβλιογραφικές αναφορές.

Ευχαριστήρια

Ευχαριστώ την Επίκουρη Καθηγήτρια Μαριάνα Σπανάκη για τη συμβολή της στην εργασία αυτή. Ευχαριστώ τα μέλη της τριμελούς την Καθηγήτρια κ.Νικολέττα Τσιτσανούδη και τον Επίκουρο Καθηγητή κ.Πανταζή Μάντζιο.

Περιεχόμενα

Δήλωση μη Λογοκλοπής	4
Ευχαριστήρια	5
Περίληψη	12
Abstract	13
Εισαγωγή	14
Ερευνητικά ερωτήματα	23
Πρώτο Κεφάλαιο. Θεωρητικό Μέρος. Μεθοδολογία	24
1.1 Εικονογράφηση και κείμενο	25
1.2 Η πλοκή	27
1.3 Το σκηνικό	28
1.4 Οι χαρακτήρες	29
1.5 Το θέμα	31
1.6 Τεχνικές στην εικονογράφηση	31
1.6.1 Διασταυρούμενες γραμμές με στυλό διαρκείας	31
1.6.2 Ακουαρέλα και Πένα	32
1.7 Ιδεολογία στην εικονογράφηση	32
1.7.1 Ιδεολογία και ενσυναίσθηση	34
1.8 Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία	34
1.9 Αφηγηματικές τεχνικές	35
1.9.1 Αφηγητής	36
1.9.2 Αφηγηματική Συχνότητα	36
1.9.3 Οπτική γωνία	37
1.9.4 Χρόνος	37
1.9.5 Μεταμυθοπλαστική εστίαση	38
1.9.6 Κυκλικός χρόνος	38
1.9.7 Οι κατά Propp λειτουργίες των δρώντων προσώπων	39
1.10 Μυθοπλασίες και μεταμοντερνισμός	39
1.11 Θεωρίες για τον αναγνώστη.	41

1.12 Ποιότητες φιλίας	42
Δεύτερο Κεφάλαιο. Διαφορετικότητα και Φιλία στο Εικονογραφημένο Παιδικό Βιβλίο	
2.0 Μεθοδολογία δευτέρου κεφαλαίου	44
2.1 Τσορώνη–Γεωργιάδη Γιολάντα, <i>Μια φίλια με αγκάθια</i> . Εκ.Τσίλης Θανάσης, (2011)	
2.1.1 Εικονογράφιση και κείμενο	47
2.1.2 Πλοκή	47
2.1.3 Σκηνικό	48
2.1.4 Χαρακτήρες	50
2.1.5 Θέμα	51
2.1.6 Τεχνικές στην εικονογράφιση	51
2.1.7 Ιδεολογία	51
2.1.8 Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία	52
2.1.9 Αφηγηματικές τεχνικές	53
2.1.9.1 Αφηγητής	53
2.1.9.2 Αφηγηματική συχνότητα	53
2.1.9.3 Οπτική γωνία	54
2.1.9.4 Χρόνος	54
2.1.9.5 Μεταμυθοπλαστική εστίαση	54
2.1.9.6 Κυκλικός χρόνος	55
2.1.9.7 Οι κατά Propp λειτουργίες των δρώντων προσώπων	55
2.1.10 Μυθοπλασία και μεταμοντερνισμός	56
2.1.11 Θεωρίες για τον αναγνώστη	56
2.2 Πανίδου Σοφία, <i>Μα είναι φίλος μου</i> , Εκ. Μυστακίδου Μαρία, (2018)	
Περίληψη	56
2.2.1 Εικονογράφιση και κείμενο	57
2.2.2 Η πλοκή	58
2.2.3 Σκηνικό	59
2.2.4 Χαρακτήρες	59
2.2.5 Θέμα	59
2.2.6 Τεχνικές στην εικονογράφιση	60
2.2.7 Ιδεολογία	60

2.2.8	Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία	61
2.2.9	Αφηγηματικές τεχνικές	62
2.2.10	Μυθοπλασίες και μεταμοντερνισμός	62
2.2.11	Θεωρήσεις για τον αναγνώστη	63
2.3	Willis Jeanne,Χομ. <i>Πρώτος φίλος. Ο τελευταίος του είδους του</i> , εικ..Dannely Paddy, (2021), μετάφραση: Πανουργιά Μαριλένα.	
	Περίληψη.	63
2.3.1	Εικονογράφηση και κείμενο	63
2.3.2	Πλοκή	64
2.3.3	Σκηνικό	65
2.3.4	Χαρακτήρες	65
2.3.5	Θέμα	66
2.3.6	Τεχνικές στην εικονογράφηση	66
2.3.7	Ιδεολογία	66
2.3.8	Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία	67
2.3.9	Αφηγηματικές τεχνικές	68
2.3.9.1	Αφηγητής	68
2.3.9.2	Οπτική γωνία	68
2.3.9.3	Χρόνος	68
2.3.9.4	Μεταμυθοπλαστική εστίαση	69
2.3.10	Θεωρήσεις για τον αναγνώστη	69
	Συζητήσεις	70
	Συμπεράσματα δευτέρου κεφαλαίου	71
	Τρίτο Κεφάλαιο. Η Αναζήτηση της Φιλίας και οι Κλασικοί Παραμυθιακοί Ήρωες	
3.0	Μεθοδολογία τρίτου κεφαλαίου	73
3.1	Γεωργιάδη-Τσορώνη Γιολάντα. <i>Το αστέρι της φιλίας</i> .	
	Εικ. Daniel Howarth (2011).	74
	Περίληψη	74
3.1.1	Εικονογράφηση και κείμενο	74
3.1.2	Πλοκή	76
3.1.3	Σκηνικό	77
3.1.4	Χαρακτήρες	77
3.1.5	Θέμα.	78

3.1.6	Τεχνικές στην εικονογράφηση	78
3.1.7	Ιδεολογία	79
3.1.8	Εξώφυλλο	80
3.1.9	Αφηγηματικές τεχνικές	80
3.1.10	Μυθοπλασίες και μεταμοντερνισμός	82
3.1.11	Θεωρήσεις για τον αναγνώστη	82
3.2.0	Κυρδή Καλλιόπη. <i>Οι τρεις φίλοι του γίγαντα</i> , Εικ.Σταματιάδη Ντανιέλα (2013).	83
	Περίληψη	83
3.2.1	Εικονογράφηση και κείμενο	83
3.2.2	Πλοκή	84
3.2.3	Σκηνικό	85
3.2.4	Χαρακτήρες	85
3.2.5	Θέμα	86
3.2.6	Τεχνικές στην εικονογράφηση	86
3.2.7	Ιδεολογία	87
3.2.8	Τίτλος και εξώφυλλο	88
3.2.9	Αφηγηματικές τεχνικές	88
3.2.10	Μυθοπλασίες και μεταμοντερνισμός	89
3.2.11	Θεωρήσεις για τον αναγνώστη	89
3.3	Νταβλαμάνου Έλενα. <i>Το φτερό της φιλίας</i> , Εικ. Μιμηλάκη Θέντα, (2019).	
	Περίληψη	91
3.3.1	Εικονογράφηση και κείμενο	91
3.3.2	Πλοκή	92
3.3.3	Σκηνικό	93
3.3.4	Χαρακτήρες	93
3.3.5	Θέμα	94
3.3.6	Τεχνικές στην εικονογράφηση	94
3.3.7	Ιδεολογία	95
3.3.8	Τα ονόματα των δημιουργών	96
3.3.9	Αφηγηματικές τεχνικές	96
3.3.10	Μυθοπλασίες και μεταμοντερνισμός	97
3.3.11	Ο εννοούμενος αναγνώστης	98
	Συζητήσεις	98

Συμπεράσματα τρίτου κεφαλαίου	100
Τέταρτο Κεφάλαιο. Ανθρώπινοι Χαρακτήρες σε Εικονοαφηγήματα με Θέμα τη Φιλία.	
4.0 Μεθοδολογία τέταρτου κεφαλαίου	103
4.1 Linda Sarah, <i>Φίλοι στο λόφο</i> , Εικ. Benji Davies, (2016)	104
4.1.1 Εικονογράφηση και κείμενο	104
4.1.2 Πλοκή	106
4.1.3 Σκηνικό	107
4.1.4 Χαρακτήρες	107
4.1.5 Θέμα	108
4.1.6 Τεχνικές στην εικονογράφηση	108
4.1.7 Ιδεολογία	108
4.1.8 Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία	109
4.1.9 Αφηγηματικές τεχνικές	110
4.1.10 Θεωρήσεις για τον αναγνώστη	110
4. 2 Κουτσοδημητροπούλου Τζένη. <i>Έτσι είναι οι φίλοι</i> , Εικ. Μιμηλάκη Θέντα, (2018).	
Περίληψη	111
4.2.1 Εικονογράφηση και κείμενο	111
4.2.2 Πλοκή	112
4.2.3 Σκηνικό	113
4.2.4 Χαρακτήρες	113
4.2.5 Θέμα	113
4.2.6 Τεχνικές στην εικονογράφηση	114
4.2.7 Ιδεολογία.	114
4.2.8 Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία	115
4.2.9 Αφηγηματικές τεχνικές	116
4.2.10 Θεωρήσεις για τον αναγνώστη	117
4.3 Small Steve, <i>Βρέξει χιονίσει μαζί</i> , Εικ. Small Steve,(2021).	
Περίληψη	117
4.3.1 Εικονογράφηση και κείμενο	118
4.3.2 Πλοκή	118
4.3.3 Σκηνικό	119
4.3.4 Χαρακτήρες	119

4.3.5	Θέμα	120
4.3.6	Τεχνικές στην εικονογράφηση	120
4.3.7	Ιδεολογία	121
4.3.8	Ο τίτλος και το εξώφυλλο	122
4.3.9	Αφηγηματικές τεχνικές	122
4.3.10	Μυθοπλασίες και μεταμοντερνισμός	122
4.3.11	Θεωρήσεις για τον αναγνώστη	123
4.4	Meddur Wendy, <i>Το Παγκάκι της φιλίας</i> , Εικ. Egneus Daniel,(2022).	
	Περίληψη	124
4.4.1	Εικονογράφηση και κείμενο	124
4.4.2	Πλοκή	126
4.4.3	Σκηνικό	126
4.4.4	Χαρακτήρες	127
4.4.5	Θέμα.	127
4.4.6	Τεχνικές στην εικονογράφηση	128
4.4.7	Ιδεολογία	128
4.4.8	Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία	129
4.4.9	Αφηγηματικές τεχνικές	129
4.4.10	Θεωρήσεις για τον αναγνώστη	130
	Συζητήσεις	131
	Συμπεράσματα τέταρτου κεφαλαίου	132
	Συζήτηση Συμπεράσματα	134
	Βιβλιογραφία	142
	Ξενόγλωσση βιβλιογραφία	145
	Ηλεκτρονικές Πηγές	147
	Παράρτημα	148
	Συγγραφείς και εικονογράφοι	149
	Εξώφυλλα	155

1. Περίληψη

Η παρούσα ερευνητική εργασία διερευνά τη δύναμη της φιλίας, στη σχέση εικόνας και κειμένου σε δέκα σύγχρονα εικονογραφημένα παιδικά αφηγήματα, για την προσχολική και την πρώτη σχολική ηλικία. Η ανάλυση πραγματοποιήθηκε σε δέκα παιδικά εικονογραφημένα βιβλία, με θέμα την φιλία, δημοσιευμένα το χρονικό διάστημα από το 2011 έως 2022. Έξι είναι από έλληνες δημιουργούς και τέσσερα είναι μεταφρασμένα.

Στηριζόμενοι στη μεθοδολογία της αφηγηματικής ανάλυσης, του Gerard Genette καθώς και στην προσέγγιση της εικονογράφησης και του κειμένου των εικονογραφημένων παιδικών αφηγημάτων του Perry Nodelman και της Αγγελικής Γιαννικοπούλου, ερευνούμε την αποτύπωση της έννοιας της φιλίας, καθώς και την προσέγγιση του θέματος αυτού μέσω της εικονογράφησης.

Στα κεφάλαια που ακολουθούν, ερευνούμε την αλληλεπίδραση εικόνας και κειμένου. Θα εξετάσουμε τα εικονοαφηγήματα με τις κατηγορίες ανάλυσης, όπως αυτές έχουν διαμορφωθεί από την ελληνική και ξένη βιβλιογραφία.

Το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο είναι ένα σύνθετο αφήγημα, στο οποίο λέξεις και εικόνες, ενώνονται, παράγουν νοήματα και ιδέες και ευαισθητοποιούν τους μικρούς αναγνώστες, γύρω από συγκεκριμένα κοινωνικά και ιδεολογικά ζητήματα, όπως η φιλία. Η διερεύνηση των αφηγημάτων κατέδειξε ενδεικτικά τρόπους μυθοπλασίας και εικαστικής αναπαράστασης των ιστοριών που διαπλέκουν το θέμα της φιλίας μέσα από ποικίλες φόρμες και σύμβολα.

Λέξεις κλειδιά: εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο, εικονογράφηση, αφηγηματικές τεχνικές, πολυτροπικότητα, σχέση εικόνας-κειμένου, κείμενο και παρακείμενο, σκηνικό, πλοκή, ανάλυση παιδικού βιβλίου.

English title of the dissertation

«Friendship in illustrated children's books for preschool and early school age. Narration and illustration (2011-2022)»

1. Summary

This dissertation explores the power of text and image regarding the concept of friendship in multimodal illustrated children's narratives for preschool and early school age children. The analysis was conducted on ten children's picture books, on the topic of friendship, published between 2011 and 2022. Six are authored by Greek writers and four are translated.

Drawing on the methodology of narrative analysis, Gerard Genette's Perry Nodelman's and Angeliki Yiannikopoulou's approach to illustration and text, we investigate the concept of friendship and its depiction in the illustrations and the texts of ten picture stories for preschool and primary school age children.

In this dissertation, we explore the interaction between image and text and their connection, using the aforementioned theoreticians in the methodology of the analysis. We will examine the picture narratives, using categories of analysis as they have been shaped by Greek and foreign literature. We draw conclusions regarding the varieties of symbols, images and styles available in the construction of the stories..

A children's picture book is a complex multimodal narrative, in which words and pictures, working together, produce meanings and ideas and sensitize young readers on specific social and ideological issues such as friendship.

Key words: illustrated children's book, illustration, narrative techniques, multimodality, image-text relationship, text and background, setting, plot, children's books analysis.

Εισαγωγή

Το θέμα της φιλίας απασχολεί την παιδική λογοτεχνία. Τα εικονογραφημένα βιβλία παρέχουν ένα εξαιρετικό μέσο στους νεαρούς αναγνώστες και προαναγνώστες να γνωρίσουν τη φιλία (Lacina & Griffith, 2014 – Roberts & Crawford, 2008). Μέσω της λογοτεχνίας τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να αποκτήσουν πρόσβαση σε βιβλία σχεδιασμένα για την προσχολική και την πρώτη σχολική ηλικία, τα οποία παρέχουν θέματα και ιστορίες λαμβάνοντας υπόψη και το στάδιο ανάπτυξης των μικρών παιδιών, σχετικά με τις θετικές φιλίες καθώς και τις πιο προβληματικές. Όπως είναι γνωστό, η λογοτεχνία παρέχει τόσο διαφωτιστικές, όσο και αναστοχαστικές ευκαιρίες, που καλούν τους αναγνώστες, να εξετάσουν με προσοχή τις δικές τους εμπειρίες και προοπτική ζωής, ενώ παράλληλα με την ανάγνωση μπορεί να αποκτούν εικόνα για τη ζωή των άλλων (Bishop, 1990, Botelho & Rudman, 2009- Crawford & Calabria, 2018- Short, 2009 – Wanless & Crawford, 2016). Ειδικότερα, τα εικονογραφημένα βιβλία για παιδιά προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας παρέχουν την ευκαιρία στους συγγραφείς και τους εικονογράφους να προσφέρουν πολυτροπικές ιστορίες, που προσκαλούν τους αναγνώστες να εξετάσουν πληροφορίες για ευαίσθητα ζητήματα όπως η φιλία, να αντιληφθούν λογοτεχνικούς χαρακτήρες και όλα αυτά μέσα στα όρια ενός σύντομου και προσιτού κειμένου.

Η ενότητα αυτή επιχειρεί μια σύντομη επισκόπηση των αναλυτικών κατηγοριών εξέτασης που διαμόρφωσαν τη μεθοδολογία της παρούσας εργασίας συνδέοντάς τις με μελέτες θεωρήσεις και εφαρμογές τους σχετικά με την αφήγηση και την εικονογράφηση των παιδικών βιβλίων. Κεντρική θέση στην εργασία έχει το θέμα της φιλίας και η διαπραγμάτευσή του από τα εικονογραφημένα παιδικά βιβλία. Παρακάτω θα αναφερθούμε στο θέμα της φιλίας συνοπτικά και κατόπιν θα προχωρήσουμε στην επισκόπηση μελετών που λάβαμε υπόψη για την μελέτη των σύγχρονων αφηγημάτων. Πρόκειται για μελέτες ευρύτερα αξιοποιημένες στη διερεύνηση της αφήγησης και μελέτες ειδικότερες για το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο.

Στα κεφάλαια και τις ενότητες που ακολουθούν, εξετάζουμε τα εικονογραφημένα βιβλία ως πηγές από τις οποίες οι μικροί αναγνώστες μπορούν να μάθουν για τη φιλία. Συγκεκριμένα, εξετάζουμε τα μηνύματα που προσφέρουν αυτά τα κείμενα, σε σχέση με τους τομείς της έναρξης της φιλίας, της διατήρησης της φιλίας και της αντιμετώπισης των προβλημάτων εντός της φιλίας. Τα παιδικά εικονογραφημένα

βιβλία με θέμα τη φιλία προσφέρουν πληθώρα ευκαιριών στα παιδιά να σκεφτούν για την έννοια της φιλίας. Πολλά παιδιά θα ωφεληθούν απλώς και μόνο από την ευκαρία που τους δίνεται να διαβάσουν αυτά τα βιβλία ή να ακούσουν τις ιστορίες από τα βιβλία να τους διαβάζονται δυνατά. Ωστόσο, μια πληθώρα ερευνών, δείχνει ότι τα παιδιά κερδίζουν πολύ περισσότερα από τις λογοτεχνικές τους εμπειρίες, όταν έχουν την ευκαιρία να ασχοληθούν σε βάθος με τα κείμενα, να διαβάσουν προσεκτικά και να ανταποκριθούν στα λεκτικά και οπτικά μηνύματα των εικονογραφημένων παιδικών αφηγημάτων Panteleo (2008), Wiseman (2011), Rosenblatt (1999)- Sipe (2007). Η ανάγκη για αυτό το βαθύ είδος συνδιαλλαγής, είναι ιδιαίτερα σημαντική όταν το περιεχόμενο των κειμένων αφορά ένα σύνθετο, πολυεπίπεδο κοινωνικό φαινόμενο όπως η φιλία. Οι νεαροί αναγνώστες χρειάζονται την ευκαιρία να διαβάζουν σε βάθος, καθώς εξετάζουν τη ζωή τους υπό το πρίσμα του κειμένου και το κείμενο υπό το πρίσμα των βιωμένων εμπειριών τους. Οι επαναλαμβανόμενες αναγνώσεις και η ευκαιρία που δίδει η εικονογράφηση στα παιδιά, να εξετάσουν προσεκτικά τις εικόνες μέσα στο κείμενο, μπορούν να βοηθήσουν στην κατανόηση των καταστάσεων που παρουσιάζονται. Γενικότερα οι φίλιες είναι από τις πιο πολύτιμες και σημαντικές εμπειρίες στη ζωή των παιδιών. Αυτές οι σχέσεις προσφέρουν ευκαιρίες να μάθουν οι μικροί αναγνώστες και προαναγνώστες να τα πηγαίνουν καλά και να κάνουν αυτή τη σημαντική ανθρώπινη επαφή. Μέσα από τις φίλιες τα παιδιά ωριμάζουν. Οι φίλιες αποτελούν πηγές χαράς, αυτοπεποίθησης, συντροφικότητας.

Σκοπός της παρούσας εργασίας, είναι η μελέτη της σχέσης εικόνας και κειμένου σε δέκα έργα από ελληνικές εκδόσεις της σύγχρονης Παιδικής Λογοτεχνίας, με θέμα την έννοια της φιλίας. Θα αναλυθούν τα εικονογραφικά στοιχεία των αφηγημάτων και θα πραγματοποιηθεί αφηγηματολογική ανάλυση. Τα εικονογραφημένα παιδικά βιβλία που εξετάζουμε στην παρούσα εργασία εκδόθηκαν στην χρονική περίοδο από το 2011 έως και το 2022. Πρόκειται για νεότερικά αφηγήματα με σύγχρονη οπτική για το θέμα της φιλίας. Έξι είναι από έλληνες δημιουργούς και τέσσερα είναι μεταφρασμένα.

Ειδικότερα, θα εξετάσουμε την απεικόνιση της δράσης των ηρώων και των ηρωίδων των ιστοριών. και τη ροή του χρόνου, τις σχέσεις των εικόνων και των λέξεων, τους ρυθμούς της αφήγησης, το στιλ ως νόημα, καθώς και κώδικες, σύμβολα και χειρονομίες υπό το πρίσμα της προοπτικής του βιβλίου του Nodelman (2009). Επίσης, θα μελετήσουμε το σχήμα των βιβλίων και θα αναφερθούμε στο σχεδιασμό,

καθώς και στα υπερισχύοντα οπτικά χαρακτηριστικά των εικονογραφημένων μας βιβλίων.

Θα αξιοποιήσουμε επίσης την προσέγγιση στο σύγχρονο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο της Γιαννικοπούλου (2008). Θα εξετάσουμε τους χαρακτήρες των εικονογραφημένων βιβλίων, την εστίαση, τον χώρο στον χρόνο, καθώς και τα κειμενικά και τα παρακειμενικά στοιχεία των αφηγημάτων.

Αξιοποιούμε επίσης τη θεώρηση για τον εννοούμενο αναγνώστη παιδί της Οικονομίδου (2016) *Το παιδί πίσω από τις λέξεις. Ο εννοούμενος αναγνώστης των παιδικών βιβλίων*. Θα εξετάσουμε εάν ο αναγνώστης που διαγράφεται μέσα στις σελίδες και τις εικόνες των υπό συζήτηση βιβλίων, είναι πράγματι παιδί και εάν τα πραγματικά παιδιά αναγνώστες των εικονογραφημένων βιβλίων, μπορούν να ταυτιστούν μαζί του. Μας ενδιαφέρει ο εννοούμενος αναγνώστης και η ιδεολογική του λειτουργία ως κατηγορίες ανάλυσης λογοτεχνικών κειμένων για παιδιά καθώς και η οπτική γωνία και εστίαση στα εικονογραφημένα παιδικά βιβλία. Θα αντλήσουμε επίσης από την μελέτη για την Αφηγηματολογία, του Καψωμένου (2003) *Αφηγηματολογία, Θεωρία και μέθοδοι ανάλυσης της αφηγηματικής πεζογραφίας*. Στη μελέτη αυτή ο Καψωμένος αναφέρεται στη θεωρία του αφηγηματικού λόγου και στις μεθόδους ανάλυσης της αφηγηματικής πεζογραφίας εντρυφώντας σε θεωρητικούς και σχετικές προσεγγίσεις. Η μελέτη των αφηγηματικών τεχνικών των παιδικών εικονογραφημένων βιβλίων έχει απασχολήσει τη βιβλιογραφία και στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες. Ειδικότερα, τα εικονογραφημένα παιδικά βιβλία θεωρείται πως αποτελούν πολυτροπικά δημιουργήματα που θα πρέπει να εξετάζονται υπό το πρίσμα της πολυτροπικότητας, όπως κατέδειξε και η Χοντολίδου (1999).

Η προσέγγιση και η παρουσίαση της ανάλυσης των εικονοαφηγημάτων της εργασίας μας, αξιοποιεί την Αφηγηματολογία σε συνδυασμό με μεθόδους ανάλυσης των εικονογραφημένων παιδικών βιβλίων. Η μέθοδος ανάλυσης στα τρία κεφάλαια αυτής της εργασίας ακολουθεί τις κατηγορίες ανάλυσης που προσδιόρισαν θεωρητικοί, ερευνητές και κριτικοί, όπως οι: Γιαννικοπούλου (2008), Perry Nodelman (2009), Παπαντωνάκης & Κωτόπουλος (2011), Σιβροπούλου (2004).

Σύμφωνα με την Γιαννικοπούλου (2008: 87-316), οι κατηγορίες ανάλυσης στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο εξετάζουν α) τους χαρακτήρες φτιαγμένους από λέξεις και εικόνες. Οι χαρακτήρες άλλοτε αναλύονται με γνώμονα την οντολογική τους υπόσταση ή τα χαρακτηριστικά τους κι άλλοτε με βάση τις ιδιότητες που τους χαρακτηρίζουν ή τον ρόλο τους στην πλοκή. β) την εστίαση: Εξετάζουμε ποιος

«βλέπει». Ο αφηγητής ως φωνή αναλαμβάνει να διηγηθεί τα γεγονότα και από την άλλη ο εστιαστής ως ματιά βλέπει το μυθοπλαστικό σύμπαν. γ) το χρόνο: στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο διαπιστώνεται σειρά διαφορετικών χρόνων. Η χρονική και χωρική πλαισίωση της ιστορίας αποτελούν δύο από τις βασικότερες συνιστώσες του λογοτεχνικού κειμένου. Δηλώνονται με τον όρο «χωροχρόνος» που υποδηλώνει την αδιάσπαστη ενότητα του μυθοπλαστικού και του τόπου και του χρόνου. Ανάμεσα στα βασικά στοιχεία μιας αφήγησης συγκαταλέγεται το σκηνικό που απαντά στο «Πότε» και στο «Που», ορίζοντας έτσι το χώρο και τον χρόνο της μυθοπλαστικής δράσης. δ) το παρακείμενο: είναι ένα ετερογενές σύνολο, συνοδευτικών του κειμένου στοιχείων, το οποίο αποτελεί σημείο συνάντησης των δημιουργών, των εκδοτών και των αναγνωστών του βιβλίου.

Η ανάλυση των υπό συζήτηση παιδικών λογοτεχνικών βιβλίων ακολουθεί τις διαπιστώσεις του Νόντελμαν και τις αναλυτικές κατηγορίες της θεώρησής του. Κατά τον Νόντελμαν (2009: 23-78), το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο στηρίζεται έντονα σε εικονογραφικά στοιχεία, σε εικόνες που αποσαφηνίζουν τα κείμενα. Οι εικόνες μπορούν να επικοινωνήσουν άμεσα και να γίνουν κατανοητές και από πολύ μικρά παιδιά. Ο Νόντελμαν αποδίδει στο σχεδιασμό των εικόνων και στα υπερισχύοντα οπτικά χαρακτηριστικά ιδιαίτερη σημασία. Σημειώνει ότι το μέγεθος ενός βιβλίου επηρεάζει την αντίδραση των αναγνωστών σε αυτό, το ίδιο και το σχήμα του. Προσδιορίζει τα εξής στοιχεία : το μέγεθος των γραμμάτων, την σχετική τοποθέτηση των λέξεων και των εικόνων, τη χρήση πλαισίων και το εξώφυλλο. Τα χρώματα, επίσης, μεταβιβάζουν στους αναγνώστες το συναισθηματικό περιεχόμενο των εικόνων. Ειδικότερα αναφέρεται ο Νόντελμαν στα σχήματα των εικόνων που δημιουργούνται από τις διάφορες μορφές, καθώς και τις μαύρες γραμμές που περιγράφουν κάθε σχήμα. Κατά τον Νόντελμαν σημαντική είναι η απεικόνιση της δράσης και η ροή του χρόνου. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει (2009, σελ.242) «Τα εικονογραφημένα βιβλία υπονοούν κίνηση. Η ακολουθία των εικόνων χαρακτηρίζεται από επαναλήψεις εικόνων των ίδιων χαρακτήρων σε διαφορετικές στάσεις ή των ίδιων σκηνικών κάτω από διαφορετικές συνθήκες, για να δοθεί η αίσθηση συνεχόμενης δράσης».

Τόσο η Γιαννικοπούλου όσο και ο Νόντελμαν αποδίδουν ιδιαίτερη σημασία στο ρόλο των χαρακτήρων και στην εικονογράφηση που συνοδεύει ή σχολιάζει τη δράση τους. Επιπρόσθετα η εργασία μου αντλεί από τους Παπαντωνάκη & Κωτόπουλο (2011), ως προς τις αναλυτικές κατηγορίες χαρακτήρες και σκηνικό καθώς και από την

προσέγγιση της Σιβροπούλου στην εικόνα, στην τεχνική και στην τεχνοτροπία. Κατά τους Παπαντωνάκη & Κωτόπουλο (2011: 19,71,145), το σκηνικό ως λογοτεχνική συνιστώσα, οι χαρακτήρες ως αναγκαία συνθήκη για την υπόσταση του κειμένου και η δυναμική της πλοκής στην εξέλιξη της ιστορίας είναι οι βασικοί πυλώνες ανάλυσης στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο. Τέλος για την Σιβροπούλου (2003: 17-184), υπάρχουν δύο κύριες κατηγορίες ανάλυσης, πρώτον το κείμενο και δεύτερον η εικόνα. Αναφορικά με το κείμενο διακρίνει τις υποκατηγορίες ανάλυσης, α) χαρακτήρες, β) πλοκή, γ) το θέμα, δ) η οπτική γωνία, ε) το ύφος και σε σχέση με την εικόνα τις υποκατηγορίες, α) το σχήμα, β) ο χώρος, γ) η τεχνική, δ) η προοπτική και ε) η τεχνοτροπία στις εικονογραφημένες μικρές ιστορίες.

Η συγγραφέας Σιβροπούλου, στο βιβλίο της, *Ταξίδι στον κόσμο των εικονογραφημένων μικρών ιστοριών*, (2004), με τα κεφάλαια, «Εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο - Εικονογραφημένες μικρές ιστορίες» και το τρίτο κεφάλαιο «Κείμενο», αναφέρεται στους χαρακτήρες, πλοκή, το θέμα, την οπτική γωνία και το ύφος. Στο τέταρτο κεφάλαιο, «Εικόνα», παρουσιάζει το σχήμα (φιγούρες και αντικείμενα), στις εικονογραφημένες μικρές ιστορίες, τον χώρο, καθώς και την τεχνική, στα εικονογραφημένα παιδικά βιβλία. Επίσης ασχολείται με την προοπτική και την τεχνοτροπία των εικονογραφημένων μικρών αφηγημάτων. Στο πέμπτο κεφάλαιο περιγράφει τις σχέσεις κειμένου και εικόνας, στα εικονογραφημένα βιβλία για παιδιά.

Επίσης, η Γιαννικοπούλου (2008) στη μελέτη της, *το Σύγχρονο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο. Στη χώρα των χρωμάτων*, διερευνά τη φύση του εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου, τους χαρακτήρες φτιαγμένους από λέξεις και εικόνες, την εστίαση, τον χώρο στον χρόνο, καθώς και τη διάβαση από το κείμενο στο παρακείμενο των εικονογραφημένων ιστοριών.

Οι ίδιες κατηγορίες ανάλυσης απασχολούν και μελετητές της Αφήγησης.

Η μελέτη των Παπαντωνάκη & Κωτόπουλου (2011) *Σκηνικό, Χαρακτήρες, Πλοκή. Διαβάζοντας ένα λογοτεχνικό κείμενο για παιδιά και νέους*, έρχεται να συμπληρώσει από τη δική τους οπτική τα ήδη υπάρχοντα σχετικά με τη θεωρία της λογοτεχνίας και τις εφαρμογές της σε κείμενα για παιδιά και νέους. Το πρώτο κεφάλαιο της μελέτης τους αναφέρεται στο σκηνικό, ως λογοτεχνική συνιστώσα. Το δεύτερο στους χαρακτήρες ως αναγκαία συνθήκη, για την υπόσταση του κειμένου, ενώ το τρίτο κεφάλαιο στην δυναμική της πλοκής, στην εξέλιξη της ιστορίας. Υπάρχει επομένως

μια σειρά με κατηγορίες ανάλυσης που έχει απασχολήσει τους θεωρητικούς της αφήγησης αλλά και τους ενασχολούμενους με το παιδικό αφήγημα..

Ο Νόντελμαν (2009) στο βιβλίο του, *Λέξεις για εικόνες. Η αφηγηματική τέχνη του παιδικού εικονογραφημένου βιβλίου*, αναφέρεται στο στιλ ως νόημα, την απεικόνιση της δράσης και της ροής, σε κώδικες, σύμβολα, χειρονομίες, στις σχέσεις εικόνων και λέξεων και στους ρυθμούς αφήγησης των εικονογραφημένων βιβλίων.

Αντλήσαμε όπως προαναφέραμε από τις εργασίες του Καψωμένου για την Αφηγηματολογία και ειδικότερα σχετικά με τη θεωρία του αφηγηματικού λόγου του Genette καθώς και την μορφολογία του παραμυθιού του Vladimir Propp. Ιδιαίτερα χρήσιμες μας φάνηκαν οι επισημάνσεις του Παπαντωνάκη, ως προς τους Greimas και Propp και η γνωστική θεώρησή τους. Οι προαναφερθέντες μελετητές της αφήγησης συζήτησαν τη μεθοδολογία ανάλυσης του αφηγηματικού λόγου στη λογοτεχνία για παιδιά και ενήλικες.

Ως προς τα είδη της παιδικής μικροαφήγησης αναλυτικότερη είναι η προσέγγιση του Καρακίτσιου. Σχετικά με την σύγχρονη παιδική μικροαφήγηση αναφέρεται ο Καρακίτσιος (2016) στη μελέτη του με τίτλο *Περί Παιδικής Λογοτεχνίας*, και ειδικότερα στα κεφάλαια «Μεθοδολογία ανάγνωσης», «Θεωρία αφήγησης κατά Gerard Genette». Επίσης η Τσιλιμένη στο βιβλίο της *Αφήγηση και Εκπαίδευση. Εισαγωγή στην Τέχνη της Αφήγησης*, (2011), αναφέρεται σε μορφές αφήγησης. Επίσης η ίδια ασχολείται με το ακροατήριο των παιδικών εικονογραφημένων βιβλίων και το αφηγηματικό περιβάλλον. Ήδη στο βιβλίο της *Εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο*, η Τσιλιμένη (2007) ασχολείται με τη διαφορετικότητα στις εικονογραφημένες μικρές ιστορίες, τη διακειμενικότητα και τα στερεότυπα, καθώς και με σύγχρονα θέματα στα εικονογραφημένα παιδικά βιβλία. Η ανατροπή στην παιδική μυθολογία απασχόλησε την Οικονομίδου και την Τσιλιμένη. Η συζήτηση για τα στερεότυπα και τη διαφορετικότητα των προαναφερθέντων μελετητριών μας φέρνει στη γενικότερη μελέτη της ιδεολογίας στην Παιδική Λογοτεχνία. Στην προοπτική αυτή θα εξετάσουμε τα υπό συζήτηση παιδικά εικονογραφημένα βιβλία για να δούμε αν σε αυτά διαφαίνονται στερεότυπα, ως προς την έννοια της «ετερότητας» και «διαφορετικότητας», που περιγράφουν ορισμένα από τα υπό εξέταση αφηγήματα. Η Τσιλιμένη μελετώντας το σύγχρονο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο, καταδεικνύει και μια πρόταση ανατροπής των αναγνωστικών συμβάσεων.

Η μελέτη της Τσιλιμένη θα μας βοηθήσει στην ανάλυση του εικονογραφημένου αφηγήματος της συγγραφέως Τσορώνη – Γεωργιάδη. *Μια φίλια με αγκάθια*, εικ Τσίλης Θ. (2011).

Στην Ιδεολογία των παιδικών αφηγημάτων και στους αφηγηματικούς τρόπους έχει αναφερθεί η Κανατσούλη (2000) στη μελέτη της *Ιδεολογικές Διαστάσεις της Παιδικής Λογοτεχνίας*, με τα εξής σχετικά θέματα : «τι είναι ιδεολογία», «αφηγηματικοί τρόποι και παιδί», «χιούμορ και προκαταλήψεις», «ιδεολογικές κωδικοποιήσεις και εικόνα», καθώς και «λογοκρισία», «επιλογή και παιδικό βιβλίο», «Διασκευές». Στον μικρό αναγνώστη αναφέρεται η ίδια συγγραφέας στο παραπάνω βιβλίο με το κεφάλαιο, «Αναγνώστης - παιδί : μικρός αθώος ή κριτικός αναγνώστης». Επίσης, στον εννοούμενο αναγνώστη των παιδικών βιβλίων αναφέρεται η μελέτη της Οικονομίδου (2016) *Το παιδί πίσω από τις λέξεις. Ο εννοούμενος αναγνώστης των παιδικών βιβλίων* (2016), με τα εξής σχετικά θέματα : «Ο εννοούμενος αναγνώστης και η ιδεολογική λειτουργία του ως εργαλείο αξιολόγησης λογοτεχνικών κειμένων για παιδιά», «Το αμφίρροπο κείμενο και παιδί», «Ο ενήλικας εννοούμενος», «Μεταξύ εικόνας και κειμένου : ο εννοούμενος αναγνώστης στα δίχτυα της ειρωνείας», «οπτική γωνία και εστίαση στα εικονογραφημένα παιδικά βιβλία». «Η θέση του εννοούμενου αναγνώστη, του εννοούμενου θεατή και του εννοούμενου αναγνώστη / θεατή», καθώς και το κεφάλαιο «η διάσταση του εννοούμενου αναγνώστη και εννοούμενου θεατή». Οι προσεγγίσεις των Κανατσούλη και Οικονομίδου φωτίζουν τη διάκριση εννοούμενου αναγνώστη και αναγνώστη παιδιού καθώς και την κρυφή ή φανερή ιδεολογία και θα μας επιτρέψουν να αναλύσουμε σχετικά τα υπό εξέταση εικονογραφημένα βιβλία της παρούσας εργασίας.

Θα περάσουμε σε μια σύντομη παρουσίαση των κεφαλαίων που θα ακολουθήσουν

Το πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζει αναλυτικά τη μεθοδολογία έρευνας, που θα χρησιμοποιήσουμε. Συγκεκριμένα αναφέρεται στις παρακάτω κατηγορίες ανάλυσης : εικονογράφηση και κείμενο, πλοκή, σκηνικό, χαρακτήρες, θέμα, τεχνικές στην εικονογράφηση, ιδεολογία, κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία, αφηγηματικές τεχνικές, αφηγητής, αφηγηματική συχνότητα, οπτική γωνία, χρόνος, μεταμυθοπλαστική εστίαση, κυκλικός χρόνος, οι κατά Propp λειτουργίες του παραμυθιού, μυθοπλασία και μεταμοντερνισμός, θεωρήσεις για τον αναγνώστη, ποιότητες φιλίας.

Το δεύτερο κεφάλαιο εξετάζει τρία σύγχρονα παιδικά εικονογραφημένα αφηγήματα, ως προς την έννοια της φιλίας σε συνδυασμό με την «ετερότητα» και την

«διαφορετικότητα». Συγκεκριμένα, θα εξετάσουμε τα παρακάτω εικονογραφημένα αφηγήματα:

Τσορώνη – Γεωργιάδη Γιολάντα. *Μια φίλια με αγκάθια*, εικ. Τσίλης Θανάσης, (2011).

Πανίδου Σοφία. *Μα είναι φίλος μου*, εικ. Μυστακίδου Μαρία, (2018).

Willis Jeanne, Χομ. *Πρώτος φίλος. Ο τελευταίος του είδους του*, εικ. Dannelly Paddy, (2021).

Το τρίτο κεφάλαιο της εργασίας ασχολείται με την εικονογράφηση και το θέμα φιλία, εξετάζοντας αφηγήματα με ανθρωπόμορφους ήρωες στην κατηγορία μυθοπλασίες, σε τρία αφηγήματα για νεαρούς αναγνώστες. Συγκεκριμένα, αναλύονται τα παρακάτω εικονογραφημένα επώνυμα παραμύθια:

Γεωργιάδη - Τσορώνη Γιολάντα. *Το αστέρι της φιλίας*, εικ. Daniel Howarth, (2011).

Κυρδή Καλλιόπη. *Οι τρεις φίλοι του γίγαντα*, εικ. Σταματιάδη Ντανιέλα, (2013).

Νταβλαμάνου Έλενα. *Το φτερό της φιλίας*, εικ. Μιμηλάκη Θέντα, (2019).

Το τέταρτο κεφάλαιο ασχολείται με τέσσερα εικονογραφημένα παιδικά βιβλία με θέμα τις σχέσεις προσώπων, που αναφέρονται στην αληθινή φιλία και στην αναζήτηση φιλίας. Θα εξεταστούν τα εξής αφηγήματα:

Linda Sarah, *Φίλοι στο λόφο*, εικ. Benji Davies, (2016).

Κουτσοδημητροπούλου Τζένη. *Έτσι είναι οι φίλοι*, εικ. Μιμηλάκη Θέντα, (2018).

Small Steve, *Βρέξει χιονίσει μαζί*, εικ. Small Steve, (2021)

Meddur Wendy. *Το Παγκάκι της φιλίας*, εικ. Egneus Daniel, (2022).

Στο τέλος της εργασίας παρατίθεται παράρτημα στο οποίο περιλαμβάνονται πληροφορίες από συνεντεύξεις δημιουργών τις οποίες διερευνήσαμε για την έρευνα.

Πρωτεύουσα Βιβλιογραφία

Τσορώνη–Γεωργιάδη Γ. (2011). *Μια φίλια με αγκάθια*. Εκ. Τσίλης Θ. Αθήνα: Σαββάλας.

Τσορώνη–Γεωργιάδη Γ. (2011). *Το αστέρι της φιλίας*. Εκ. Howarth D. Αθήνα: Σαββάλας.

Κυρδή, Κ.(2013).*Οι τρεις φίλοι του γίγαντα*. Εκ.Σταματιάδη Ν. Αθήνα: Μεταίχμιο

Linda Sarah. (2016). *Φίλοι στο λόφο*. Εκ. Benji Davies. Μετάφρ. Παπαθεοδούλου Α. Αθήνα : Ίκαρος.

Κουτσοδημητροπούλου, Τ. (2018). *Έτσι είναι οι φίλοι*. Εκ. Μιμηλάκη, Θ. Αθήνα: Ελληνοεκδοτική.

Πανίδου, Σ. (2018). *Μα είναι φίλος μου*. Εκ. Μυστακίδου, Μ. Αθήνα.: Βάρφη.

Νταβλαμάνου, Έλενα. (2019). *Το φτερό της φιλίας*. Εκ. Μιμηλάκη, Θ. Αθήνα: ΒιβλιοΔιάπλους.

Willis J. ,Χομ. (2021). *Πρώτος φίλος. Ο τελευταίος του είδους του*. Εκ..Dannely P. Μετάφρ. Πανουργιά Μ. Αθήνα:Ίκαρος.

Small S. (2021). *Βρέζει χιονίζει μαζί*. Εκ. Small Steve. Μετάφρ. Μανδηλαράς Φ. Αθήνα: Πατάκης.

Meddur W. (2022). *Το Παγκάκι της φιλίας*. Εκ. Egneus Daniel. Μετάφρ. Παπαθεοδούλου Α. Αθήνα : Παπαδόπουλος.

Ερευνητικά ερωτήματα

Η εργασία αυτή μελετά τα δέκα επιλεγμένα παιδικά εικονογραφημένα βιβλία με θέμα τη φιλία εξετάζοντας διαφορετικές όψεις της σε περιπτώσεις μυθοπλασίας σε εικονογραφημένα βιβλία για παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας. Με βάση τους τύπους ηρώων που εμφανίζονται στα παιδικά εικονογραφημένα βιβλία εξετάσαμε τέσσερις διαφορετικές κατηγορίες βιβλίων και τις απεικονίσεις της φιλίας. Τα ερευνητικά ερωτήματα που μας απασχόλησαν στα κεφάλαια της εργασίας είναι :

Η αφηγηματική συγκρότηση της φιλίας, το σκηνικό, οι χαρακτήρες, η πλοκή σε έργα παιδικής μυθοπλασίας. Με ποιες τεχνικές και με ποια υποδείγματα συγκροτείται η πολυτροπικότητα των παιδικών αφηγημάτων; Πώς γίνεται αντιληπτός ο νοούμενος αναγνώστης; Πώς απεικονίζεται η ετερότητα και η φιλία; Πώς απεικονίζεται η ανάπτυξη της φιλίας μεταξύ παιδιών μέσω της συνεργασίας και της επινοητικότητας; Πώς απεικονίζεται ο αποχωρισμός μεταξύ φίλων μικρής ηλικίας και ποιες περιπτώσεις συζητούνται; Πώς τα παιδικά εικονογραφημένα παιδικά βιβλία με θέμα τη φιλία παρουσιάζουν ένα κόσμο πεποιθήσεων και λειτουργούν κατά των στερεοτύπων; Πώς το παιδικό εικονογραφημένο βιβλίο με θέμα τη φιλία υποστηρίζει τη σύγχρονη αντίληψη για το ρόλο της φιλίας στην κοινωνικοποίηση και γενικότερα στην ποιότητα ζωής των μικρών παιδιών; Πώς ο σύγχρονος κόσμος απεικονίζεται στις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ μικρών παιδιών, μέσω της φιλίας και πώς η μυθοπλασία ενισχύει το διάλογο για αλληλουποστήριξη των ηρώων των ιστοριών; Ποιες τάσεις του παιδικού εικονογραφημένου αφηγήματος διαπιστώνονται στα υπό συζήτηση παιδικά εικονογραφημένα βιβλία με θέμα τη φιλία για το χρονικό διάστημα 2011- 2022;

1.0 Κεφάλαιο Πρώτο. Θεωρητικό μέρος Μεθοδολογία

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζεται το θεωρητικό πλαίσιο και η μέθοδος ανάλυσης που ακολουθούμε κατά την εξέταση των παιδικών εικονογραφημένων βιβλίων με θέμα τη φιλία. Η διερεύνηση των αφηγηματικών τεχνικών σε συνδυασμό με τις τεχνικές της εικονογράφησης, έχουν απασχολήσει μελετητές του εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου. Στη Θεωρία της Παιδικής Λογοτεχνίας η μελέτη της αφήγησης αξιοποιεί τις προσεγγίσεις της Αφηγηματολογίας. Όπως επισημάναμε, κατά την επισκόπηση σχετικών μελετών στην εισαγωγή της εργασίας, στο πρίσμα της εξέτασης των εικονογραφημένων, η βιβλιογραφία που θα ακολουθήσουμε, αξιοποιεί θεωρήσεις και διερευνήσεις της αφηγηματολογίας, της εικονογράφησης και των ειδών της μικροαφήγησης. Τα εικονογραφημένα βιβλία για παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας που μας απασχόλησαν, χαρακτηρίζονται από τάσεις και ενδιαφέροντα που διαπιστώνονται στο παιδικό βιβλίο κατά το χρονικό διάστημα, 2011-2022.

Προκειμένου να αναλύσουμε σε τρία κεφάλαια, τα δέκα εικονογραφημένα αφηγήματα βραχείας φόρμας, θα προβούμε στο κεφάλαιο αυτό, στην παρουσίαση των αναλυτικών κατηγοριών της αφηγηματολογίας και της προσέγγισης των εικονογραφημένων μικρών ιστοριών, που χρησιμοποιούμε στο ερευνητικό πρίσμα, με το οποίο εξετάσαμε τα εικονογραφημένα βιβλία.

Συγκεκριμένα θα αναφερθούμε με την παρακάτω σειρά στις αναλυτικές κατηγορίες που διερευνήσαμε :

- 1.1 Εικονογράφηση και κείμενο
- 1.2 Πλοκή
- 1.3 Σκηνικό
- 1.4 Χαρακτήρες
- 1.5 Θέμα
- 1.6 Τεχνικές στην εικονογράφηση
- 1.7 Ιδεολογία στην εικονογράφηση
 - 1.7.1 Ιδεολογία και ενσυναίσθηση
- 1.8 Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία
- 1.9 Αφηγηματικές τεχνικές

- 1.9.1.Αφηγητής, 1.9.2. Αφηγηματική συχνότητα, 1.9.3. Οπτική γωνία, 1.9.4. Χρόνος, 1.9.5.Μεταμυθοπλαστική εστίαση, 1.9.6. Κυκλικός χρόνος, 1.9.7. Propp.
- 1.10 Μυθοπλασία και μεταμοντερνισμός
- 1.11 Θεωρήσεις για τον αναγνώστη
- 1.12 Ποιότητες φιλίας

1.1 Εικονογράφηση και κείμενο

Το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο έχει μελετηθεί από τον Nodelman (2009), ο οποίος αναφέρει ότι τα εικονογραφημένα αφηγήματα είναι σε θέση να προσφέρουν στον αναγνώστη πληροφορίες αλλά και ιστορίες, εξαιτίας των εικόνων που περιέχουν, είτε συνοδεύονται από κείμενο, είτε όχι. Σύμφωνα με τον ίδιο, το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο αποτελεί μια σύνθετη μορφή επικοινωνίας, καθώς οι λεκτικές και οι οπτικές πληροφορίες αλληλοσυμπληρώνονται. Επίσης, αποτελεί εικαστική τέχνη λόγω της εστίασης του στις νοηματικές πτυχές των οπτικών, εικονογραφικών του στοιχείων. Στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο, λόγος και εικόνα δεν ανταγωνίζονται, αλλά αλληλοσυμπληρώνονται μαζί για την ολοκλήρωση του νοήματος. Σύμφωνα επίσης με την Κανατσούλη (2018), τα βιβλία με εικόνες θεωρούνται ένα συνολικό προϊόν και όχι απλά ένα κείμενο που το περιτριγυρίζουν εικόνες.

Η Γιαννικοπούλου (2008: 17-26), αναφέρει ότι το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο χαρακτηρίζεται από μία τάση για σύμμετρη λογοτεχνικών ειδών, η οποία δηλώνει μια απέχθεια της σύγχρονης εποχής απέναντι στους φραγμούς, στα στεγανά και τους διαχωρισμούς. Στην ίδια μελέτη, επισημαίνει, ότι το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο αποτελεί πολυτροπικό είδος, το οποίο αμφισβητεί την παντοδυναμία του γραπτού λόγου και στηρίζεται όχι μόνο σε αυτόν αλλά και στην εικόνα.

Κατά την Γιαννικοπούλου (2008: 41-61), στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο, διακρίνουμε τρία χαρακτηριστικά. Αρχικά είναι δια-ειδολογικό, δηλαδή δεν ανήκει σε ένα μόνο είδος, αλλά ενδέχεται να διαθέτει πλήθος αυτών. «Το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο είναι αδιαμφισβήτητα σίγουρο ότι, αν σε κάτι αντιτίθεται σθεναρά, αυτό είναι η αφοσίωσή του σε ένα και μόνο είδος και θα μπορούσε να θεωρηθεί η αιχμή μιας έμπρακτης αντίδρασης στο δόγμα της καθαρότητας των ειδών», Γιαννικοπούλου (2008, σελ.54). Δεύτερο χαρακτηριστικό του αποτελεί το ότι είναι δια-ηλικιακό είδος. Απευθύνεται σε ανήλικους αναγνώστες καθώς και σε ενήλικους.

Σύμφωνα με την Γιαννικοπούλου (2008: 41), το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο απευθύνεται στα πολύ μικρά παιδιά, δηλαδή σε έμμεσους αναγνώστες τα οποία, είναι αρκετά πιθανό να μην γνωρίζουν ακόμη καλή ανάγνωση. Για το λόγο αυτό, εμπλέκεται και μια σειρά από «ενδιάμεσους» αναγνώστες, συνήθως ενήλικες, του άμεσου περιβάλλοντος του παιδιού. Έτσι το αναγνωστικό κοινό των εικονογραφημένων παιδικών βιβλίων δύναται να διαμορφώνεται, ως ιδιαίτερα ευρύ και ανομοιογενές. Το τρίτο χαρακτηριστικό είναι ότι μέσα σε αυτό υπάρχει και κώδικας εικόνων, εκτός από τη χρήση του κειμένου. Είναι δηλαδή δια-κωδικό, το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο αποφεύγει μια μονό-κωδική επικοινωνία, επίσης αυτό που το ξεχωρίζει αφηγηματικά από άλλα πολυτροπικά είδη, είναι η δημιουργία ενός εικονιστικού κειμένου, το οποίο βρίσκεται σε ισότιμη βάση αμοιβαίας εξάρτησης με το λεκτικό και όχι μια απλή παρουσία του εικονιστικού κώδικα δίπλα στο λεκτικό.

Σχετικά με την εικονογράφηση, στο παιδικό λογοτεχνικό βιβλίο, εικόνες και κείμενο συνήθως συνδέονται συμμετρικά και ο αναγνώστης παιδί ή ενήλικας συναναγνώστης κατανοούν το αφηγηματικό κείμενο, όπως και την πλοκή της ιστορίας, ενώ η εικόνα ενισχύει συνοδευτικά το φανερό ή ακόμη και το πιθανό κρυφό νόημα του εικονοαφηγήματος. Επίσης οι εικόνες εμφανίζουν εικαστικές λεπτομέρειες τις οποίες οι λέξεις του κειμένου, δεν θα μπορούσαν να μεταφέρουν με ακρίβεια από μόνες τους, διαδραματίζοντας κρίσιμο λειτουργικό ρόλο στο εικονογραφημένο βιβλίο, ειδικά στις περιπτώσεις που αποτελούν το μοναδικό μέσο για την πρόσληψη της πληροφορίας μέσα από αυτό. Εικόνα και λόγος συνήθως αλληλοσυμπληρώνονται. Σύμφωνα με την Μίσιου (2020), η εικονογράφηση ενός εικονοαφηγήματος, συχνά από μόνη της αποτελεί, μια εικονιστική αφηγηματική διάσταση ανάλυσης που δύναται να περικλείει ένα ιδεολογικό ή κειμενικό νόημα. Επίσης δεν είναι μόνο συνοδευτική αλλά συμπληρώνει και νοηματικά το κείμενο

Αναφορικά με την εικονογράφηση η μέθοδος της Σιβροπούλου (2003), καθώς και της Γιαννικοπούλου (2008) συνέβαλαν στην εξέταση των υπό συζήτηση δέκα σύγχρονων αφηγημάτων. Σχετικά με την οπτική της Σιβροπούλου γίνονται στη μελέτη της επισημάνσεις ως προς α) το σχήμα (φιγούρες και αντικείμενα), β) το χώρο (επίπεδος ή βαθύς καθώς και για τη σχέση φιγούρας και χώρου εικόνας), γ) την τεχνική (κολάζ, παστέλ, ακουαρέλα και πένα, τέμπερα, υδρόχρωμα, διασταυρούμενες γραμμές με στίλο διαρκείας), δ) την προοπτική (ενδείξεις βάθους, γραμμική προοπτική, ατμοσφαιρική προοπτική) καθώς και την τεχνοτροπία στις

εικονογραφημένες μικρές ιστορίες. Στην παρούσα εργασία θα εξετάσουμε την εικονογράφιση αναφορικά με το θέμα της φιλίας, σύμφωνα και με τη μέθοδο της Γιαννικοπούλου (2008), στα εξής σημεία: Γραμμή, χρώμα, οπτική γωνία, υλικό, ομοιότητα/ταύτιση, ενδυμασία, έλλειψη ρούχων, μέγεθος, θέση, στάση, βλέμμα, σκηνικό, εικονογραφικό στυλ, υλικότητα βιβλίου, οπτικά σχήματα, διεικονικότητα/διακειμενικότητα, αυτοαναφορικότητα. Θα προσπαθήσουμε επίσης να δούμε τις ιδεολογικές διαστάσεις της φιλίας όπως αποτυπώνεται μέσω της εικονογράφισης.

Η αφηγηματολογική και εικονογραφική εξέταση των εικονογραφημένων παιδικών βιβλίων της παρούσας μελέτης μας, εστιάζει στις παρακάτω αναλυτικές κατηγορίες :

1.2 Η πλοκή

Η πλοκή: είναι η εξέλιξη ή η ακολουθία των συμβάντων μιας ιστορίας ενός εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου. Η πλοκή της ιστορίας, είναι επιτυχημένη όταν προκαλεί συνεχώς το ενδιαφέρον του αναγνώστη μικρού ή μεγάλου, για το τι ακολουθεί μετά και προκαλεί αγωνία στους αναγνώστες, για την τελική έκβαση της περιπέτειας του πρωταγωνιστή λογοτεχνικού ήρωα, της εικονοιστορίας. Υπάρχουν πολλοί τρόποι συζήτησης και ανάλυσης για το πως αντιλαμβάνεται κανείς την πλοκή και την λειτουργία της μέσα στο φάσμα των αφηγηματικών τύπων. Μεθοδολογικά θα εξετάσουμε την πλοκή των εικονοαφηγημάτων της παρούσας εργασίας σύμφωνα με την θεώρηση της μεθοδολογίας των Παπαντωνάκη & Κωτόπουλο (2011).

Σύμφωνα με τους παραπάνω, η πλοκή είναι μια σταθερά αναγκαία σε όλες τις προφορικές και γραπτές αφηγήσεις, και οποιαδήποτε ιστορία θα ήταν ακατάληπτη, χωρίς αυτήν. Η πλοκή κατά τον (Brooks 2002: 10), αναφέρεται στους Παπαντωνάκη & Κωτόπουλο (2011: 146), δεν είναι μια τυπολογία ή αμετάβλητες δομές. Είναι η λογική και η δυναμική μιας αφήγησης. Η πλοκή έχει το δικό της σημασιακό εύρος. Δε συνιστά απλώς μια οργανωτική δομή και δύναται να αποτελεί μία προσθετική δομή με προσανατολισμένους στόχους. Κατά τον Nodelman (1992), η πλοκή είναι η ακολουθία των γεγονότων, η οποία κατασκευάζει μια ιστορία. Ο συγγραφέας κατά την κατασκευή της πλοκής, επιλέγει τα πιο σημαντικά γεγονότα, και πιθανώς αγνοεί άλλα που θα μπορούσαν να συνεισφέρουν στην ανάπτυξή της, όπως, για παράδειγμα, εθιμικές ενέργειες ντυσίματος, φαγητού, ύπνου κ. ά, εκτός αν

κρίνει ότι αυτά θα μπορούσαν στην έκβαση της ιστορίας, να διαδραματίσουν κάποιο πιθανό ρόλο. Ο Nodelman (2009: 241-288), θεωρεί ότι μια καλή πλοκή σε μια εικονοιστορία, αποτελείται από μια ένταση ανάμεσα στη στέρηση και στην εξόφληση οφειλής και επομένως στην άρση της στέρησης, ανάμεσα στην ευχή και στην εκπλήρωσή της. Κατά τους Παπαντωνάκη & Κωτόπουλο (2011: 170-178), η μηχανή, ο κινητήριος μοχλός της πλοκής είναι οι συγκρούσεις των λογοτεχνικών χαρακτήρων ηρώων, οι οποίες ουσιαστικά οικοδομούν και την πλοκή σε μια μυθοπλασία. Σύμφωνα με τη μέθοδό τους θα εξετάσουμε την πλοκή των αφηγημάτων ως προς τα συνθετικά της στοιχεία που είναι και οι συγκρούσεις που συμβαίνουν, καθώς επίσης και τα υπόλοιπα συστατικά στοιχεία της δράσης των ιστοριών των εικονοαφηγημάτων.

1.3 Το σκηνικό

Το σκηνικό: είναι ο χρόνος και ο τόπος εξέλιξης της ιστορίας σε ένα αφήγημα και παίζει καθοριστικό ρόλο σε πολλά λογοτεχνικά έργα. Σύμφωνα με τους Παπαντωνάκη & Κωτόπουλο (2011: 19), με τον όρο σκηνικό εννοούμε τον χώρο και τον χρόνο των γεγονότων, υπάρχουν όμως μελετητές που το αντιλαμβάνονται διαφορετικά και διαχωρίζουν χώρο και σκηνικό. Ο ίδιος πάντως συνδέει το χώρο με τον χρόνο της ιστορίας κατά τον οποίο συμβαίνουν τα γεγονότα και όχι με τη «διάρκεια», «τη συχνότητα» και τη «σειρά», στοιχεία που διερευνά η αφηγηματολογία. Το σκηνικό αποτελεί συνήθως το πιο σημαντικό τμήμα σε μια ιστορία καθώς δύναται να επηρεάζει τη δράση, την πλοκή συμβάλλοντας αποφασιστικά στην κατανόησή τους, υπάρχουν όμως και φορές που δεν παρουσιάζει ενδιαφέρον. Σε ορισμένα εικονοαφηγήματα, οι εικονογράφοι αποδίδουν το σκηνικό με πολλές λεπτομέρειες έτσι ώστε ο χώρος να προσφέρει στους αναγνώστες, είτε άμεσους είτε έμμεσους, μια σαφή εικόνα της μυθοπλαστικής πραγματικότητας στην οποία θα μεταφερθούν. Το σκηνικό ως χώρος δράσης είναι πιθανό να παρουσιάζει αρκετές φορές ποικίλων τύπων εμπόδια στους λογοτεχνικούς ήρωες ή να τους παρέχει βοήθεια, δημιουργώντας με αυτόν τον τρόπο στους αναγνώστες μια ευνοϊκή ή μη διάθεση καθοδηγώντας τους να δεχτούν ότι εκτυλίσσεται στην πλοκή. Επίσης, μπορεί να παρέχει σημαντικές πληροφορίες για μια ορισμένη περιοχή, μια γεωγραφική οντότητα, η οποία δεν είναι στον αναγνώστη από πριν γνωστή ή ακόμη και αν του είναι «οικεία», να αποκαλύπτει νέες ποιότητες και ανανεωμένες

λειτουργίες της. Ο χρόνος σε ένα λογοτεχνικό κείμενο, βοηθά τους αναγνώστες να κατανοήσουν τα γεγονότα, αλλά και τους ήρωες που εμπλέκονται σε αυτά με τη δράση τους, ενώ ταυτόχρονα παρέχει πολύτιμες πληροφορίες για την πολιτισμική κληρονομιά, τις κοινωνικές παραδόσεις και την ανθρώπινη πολυπλοκότητα μιας συγκεκριμένης περιόδου ή ακόμη και περισσότερων. Με τη χρήση των δύο αυτών διαφορετικών διαστάσεων, οι συγγραφείς μπορούν να απεικονίζουν και να δημιουργούν ανομοιότητες ανάμεσα στα σημαίνοντα ενός σκηνικού. Μεθοδολογικά θα ασχοληθούμε με τον χρονότοπο των εικονικών αφηγημάτων καθώς και την κειμενική οριοθέτηση του χώρου. Επίσης θα εξετάσουμε πως αποκαλύπτεται το σκηνικό, αν υπάρχει μεταβολή του σκηνικού στα εικονογραφημένα μας αφηγήματα καθώς και τις λειτουργίες του σκηνικού σύμφωνα με την προσέγγιση των Παπαντωνάκη & Κωτόπουλου (2011).

1.4 Οι χαρακτήρες

Οι χαρακτήρες μέσα σε ένα λογοτεχνικό κείμενο παρουσιάζονται μέσα από την πλοκή της ιστορίας του εικονοαφηγήματος και αποκαλύπτονται στους νεαρούς αναγνώστες με την εμφάνισή τους, με τα σχόλια του αφηγητή ή τα σχόλια άλλων προσώπων της ιστορίας, καθώς και με τις ενέργειές τους ή και με τα λόγια τους. Βάση του επιπέδου και της πληρότητας ανάπτυξής τους, στα παιδικά εικονογραφημένα αφηγήματα διακρίνονται διάφορα είδη χαρακτήρων. Οι χαρακτήρες γενικότερα διακρίνονται σε επίπεδους /μονοδιάστατους και σφαιρικούς / πολυδιάστατους. Επίσης όταν δεν εξελίσσονται θεωρούνται στατικοί και δυναμικοί όταν αλλάζουν, όταν έχουν προσδιορισμένο πολιτισμικό πλαίσιο και ηθική πλαισίωση είναι στερεοτυπικοί. Τέλος μια άλλη κατηγοριοποίηση είναι η πιθανή σπουδαιότητα που διαδραματίζουν οι ήρωες στην εξέλιξη της ιστορίας και διακρίνονται σε κεντρικούς ή πρωταγωνιστές. Σύμφωνα με τη μελέτη της Γιαννικοπούλου (2008: 87), οι χαρακτήρες αποτελούν ιδιαίτερα σημαντική κειμενική παράμετρο στο αφηγηματικό πλαίσιο, που δύναται να σχετίζεται με ποικίλες συνιστώσες που τους αφορούν. Στο σχετικό προβληματισμό της εισάγει τόσο την έννοια της ταυτότητας (identity), που υπονοεί ότι κάθε μυθοπλαστικός χαρακτήρας έχει σταθερά χαρακτηριστικά στην προσωπικότητά του, που τον καθιστούν μοναδικό, όσο και εκείνη της υποκειμενικότητας (subjectivity), η οποία φανερώνεται, ως μια πολλαπλότητα διαφορετικών θέσεων, αντιφατικών μεταξύ τους μερικές φορές. Στη

λογοτεχνία παραμένει πάντα επίκαιρο το ερώτημα, αν οι χαρακτήρες θα πρέπει να αξιολογούνται ως πραγματικά πρόσωπα ή κειμενικές κατασκευές. Κατά την Σιβροπούλου (2003: 24), οι χαρακτήρες στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο, θα πρέπει να εμφανίζονται στην εικονοιστορία αληθινοί, πειστικοί και όσο γίνεται πιο πολύ πραγματικοί. Για να αποδοθεί η πειστικότητά των ηρώων, θα πρέπει ο συγγραφέας και ο εικονογράφος να τονίζουν την αληθινή τους φύση, τις δυνατότητες και τις αδυναμίες τους. Θα πρέπει στη σκιαγράφιση του πορτρέτου του ήρωα χαρακτήρα, να υπάρχει πάντα συνέπεια η οποία επιβάλλεται να εναρμονίζεται με την αληθινή φύση του ήρωα, όπως ακριβώς την παρουσίασε ο συγγραφέας. Οι ήρωες πρέπει να σκιαγραφούνται με τέτοιον τρόπο, ώστε ότι κάνουν, σκέφτονται ή λένε να φαίνεται στους αναγνώστες όσο γίνεται πιο φυσικό και αναπόφευκτο. Σχετικά με την εξέλιξη των ηρώων σε μια εικονοιστορία, δεν αλλάζουν όλοι οι ήρωες ξαφνικά και οι αλλαγές στους χαρακτήρες θα πρέπει να φαίνονται φυσιολογικές όταν πραγματοποιούνται. Όπως χαρακτηριστικά σημειώνει η Γιαννικοπούλου (2008, σελ.120) «Στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο το «χτίσιμο» των χαρακτήρων δεν υλοποιείται αποκλειστικά με λέξεις, καθώς η συμβολή της εικόνας στη δημιουργία ενός λογοτεχνικού προσώπου πολλές φορές αποδεικνύεται ως ιδιαίτερα σημαντική. «Μια εικόνα χίλιες λέξεις», και αναφορικά με την ποσότητα των πληροφοριών που μεταφέρει, αλλά και σχετικά με την παγίωση της προσωπικότητας ενός λογοτεχνικού χαρακτήρα».

Σχετικά με την εικονογράφιση των χαρακτήρων, μια εικόνα παρουσιάζει ένα πλήθος από διαφορετικές μεταξύ τους λεπτομέρειες που οι λέξεις δεν θα μπορούσαν να μεταδώσουν από μόνες τους. Έτσι, ενώ κειμενολεκτικά οι χαρακτήρες «στερούνται» γονάτων, πλάτης ή αφτιών, ή άλλων χαρακτηριστικών, αφού τέτοιες ειδικές λεπτομέρειες μνημονεύονται μόνο αν υπάρχει κάποια σημαντική ιδιαιτερότητα στον χαρακτήρα, το εικονικό κείμενο έρχεται να αποκαλύψει στους αναγνώστες - θεατές μια ολοκληρωμένη αληθινή εικόνα για τους ήρωες εμφανίζοντας όλες τις ελλείψεις. Οι τρόποι που χρησιμοποιεί η εικόνα για να κατασκευάσει οπτικά τους παραμυθιακούς χαρακτήρες είναι πολλοί και συνήθως σχετίζονται με διαφορετικές τεχνικές. Ξεκινώντας από στοιχεία τεχνικής της εικόνας, όπως είναι η λειτουργία της γραμμής ή του χρώματος, και προχωρώντας σε στοιχεία τεχνικής της πλοκής, όπως αποτελεί το σκηνικό, αλλά και σε οπτικά σχήματα, όπως η μεταφορά ή η υπερβολή, καθίσταται φανερό ότι η εικόνα, όταν πρόκειται για τη χαρακτηρολογία, δεν θα

διστάσει να κάνει χρήση ακόμη και πιο σύνθετων αφηγηματικών τεχνικών, όπως είναι η διεικονικότητα (Γιαννικοπούλου 2008: 143-145).

1.5 Το θέμα

Το θέμα σε ένα λογοτέχνημα συνήθως είναι και το κεντρικό θέμα της ιστορίας του στο οποίο μπορεί να εμπεριέχονται και άλλες ιδέες κυρίαρχες ή ακόμη και δευτερεύουσες. Σε κάθε λογοτεχνικό κείμενο υπάρχουν κάποια ιδεολογικά θέματα και μηνύματα που δεν γίνονται άμεσα ή φανερά στους αναγνώστες. Όπως αναφέρει η Σιβροπούλου (2003, σελ.44) «κάθε ιστορία διαμορφώνεται από κάποιο κύριο θέμα ή μια ιδέα. Με το κύριο θέμα ο δημιουργός θα επιλέξει και θα τακτοποιήσει όλα τα στοιχεία εκείνα που παίρνουν μέρος στην ιστορία, τους χαρακτήρες, τη δράση, τη λύση της σύγκρουσης καθώς και οτιδήποτε άλλο μπορεί να χρησιμοποιείται από το συγγραφέα για να δραματοποιήσει το ολικό του νόημα. Το «κυρίαρχο θέμα», «η βαθύτερη σημασία», «το πραγματικό νόημα», η «κεντρική ιδέα», «το ουσιαστικό μήνυμα», ενός λογοτεχνικού έργου, δεν είναι έννοιες ταυτόσημες, συχνά όμως, χρησιμοποιούνται εναλλακτικά στις συζητήσεις, που γίνονται για το περιεχόμενο των παιδικών αναγνωσμάτων». Στις εικονογραφημένες μικρές ιστορίες θα βρούμε θέματα που αφορούν οικείες καθημερινές εμπειρίες όπως είναι η φιλία και η απόκτηση φίλων. Συμπερασματικά στα εικονογραφημένα παιδικά βιβλία διατίθενται αξιόλογες θεματικές ενότητες με νεωτερικό και σύγχρονο προβληματισμό επίσης εκφράζεται η ευαισθησία των συγγραφέων και αποκαλύπτεται η ιδεολογία τους.

1.6 Τεχνικές στην εικονογράφιση

Ο τρόπος χρήσης των υλικών μέσων με τα οποία δίνεται μορφή και έκφραση στο έργο τέχνης αξιοποιεί την τεχνική. Από πολύ παλιά χρησιμοποιήθηκαν τρεις βασικές τεχνικές: η απλή νερομπογιά, η τέμπερα, το φρέσκο και το λάδι. Στις εικονογραφημένες μικρές ιστορίες οι εικονογράφοι διαλέγουν με σχολαστικότητα τις τεχνικές στα έργα τους οι οποίες είναι :

1.6.1 Διασταυρούμενες γραμμές με στιλό διαρκείας

Σύμφωνα με την Σιβροπούλου (2003: 137), οι διασταυρούμενες γραμμές μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη σκίαση, καθώς και για τη δημιουργία πιο στρογγυλών

σχημάτων, όπως και για δυνατό φωτισμό ή σκούρες αντιθέσεις ή ακόμη και για διακόσμηση. Αποτελεί ένα μέσο για να επιτύχει ο εικονογράφος με τις γραμμές τόνο ή διαφορετικούς γκριζούς «χρωματισμούς». Η κλιμάκωση των τόνων μπορεί ακόμη να δημιουργηθεί και με ένα πλέγμα γραμμών. Υπάρχουν επίσης οι παράλληλες ευθείες γραμμές προς μία κατεύθυνση, οι οποίες μπορούν να διασταυρώνονται μετά με μια άλλη δέσμη παράλληλων γραμμών προς διαφορετική κατεύθυνση. Η κλιμάκωση των τόνων επιτυγχάνεται όμως όταν οι γραμμές είναι κοντά η μία στην άλλη. Η μέθοδος αυτή προσφέρει αναρίθμητες δυνατότητες καθώς – αν και οι γραμμές θα πρέπει να είναι παράλληλες – δεν είναι απαραίτητο να είναι ευθείες ή ομοιόμορφες.

1.6.2 Ακουαρέλα και Πένα

Κατά την Σιβροπούλου (2003, σελ.139) «η ακουαρέλα είναι η ζωγραφική που χρησιμοποιεί διαφανή χρώματα (υδατοχρώματα ή νερομπογιές), τα οποία στέκονται με ελαφρά και όχι λιπαρά συνδετικά πάνω σε μια ανοικτού χρώματος βάση, η οποία δύναται να είναι χαρτί, περγαμηνή, ή ακόμη και οποιαδήποτε μορφή απορροφητικής κιμωλίας. Τα χρώματα που δουλεύονται διαλυόμενα σε νερό είναι δύο ειδών : α) χρώματα σε σωληνάρια, β) χρώματα σε παστίλιες (στερεά)». Επίσης ο εικονογράφος μπορεί να ετοιμάσει χρώματα για μεγάλες επιφάνειες χρησιμοποιώντας ψαρόκολλα, ζελατίνα, γλουτολίνη κλπ,

Θα εξετάσουμε στα εικονογραφημένα βιβλία της παρούσας εργασίας τις τεχνικές της εικονογράφησης με βάση την μέθοδο της Σιβροπούλου, (2003).

1.7 Ιδεολογία στην εικονογράφηση

Όλες οι πτυχές του κειμένου από τα αποτελέσματα της ιστορίας μέχρι τις εκφραστικές μορφές της γλώσσας και της εικονογραφικής αναπαράστασης ενημερώνονται και διαμορφώνονται από την ιδεολογία. Στα βιβλία για παιδιά, όπως και στην κοινωνία, η ιδεολογία λειτουργεί ως γνωστικό πλαίσιο που διαμορφώνει μεταξύ των άλλων, τις γνώμες, τις στάσεις και τις κοινωνικές αντιλήψεις. Τα ενσωματωμένα στην ιδεολογία κείμενα που παράγονται για τα παιδιά χρησιμεύουν για να διατηρήσουν και μερικές φορές να επαναπροσδιορίσουν τις κοινωνικές αξίες που θεωρείται ότι μοιράζονται το κείμενο και το ακροατήριο και επιτελούν τη

γνωστική λειτουργία της υποστήριξης μιας πλήρους οργάνωσης των κοινωνικών συμπεριφορών και σχέσεων που συγκροτούνται με τις αφηγηματικές τεχνικές.

Όταν ξεκινάμε να εξετάζουμε την ιδεολογική διάσταση των κειμένων ενδιαφερόμαστε για τις ιδεολογικές πρακτικές και παραδοχές που καθορίζουν την αίσθηση του νοήματος και της αξίας μιας κοινωνίας, για τον τρόπο με τον οποίο κατασκευάζεται ο ατομικός εαυτός και για τους μηχανισμούς που ρυθμίζουν τις διαπροσωπικές σχέσεις και κοινωνικές ιεραρχίες. Οι ιδεολογίες είναι συχνά σχεδόν αόρατες και μπορεί να βρίσκονται σε ένα επίπεδο νοήματος βαθύτερο από την έννοια του θέματος που αποτελεί συχνά το τελικό σημείο της ερμηνείας.

Επειδή η ιδεολογία είναι έτσι παρούσα ως ένα έμμεσο δευτερεύον νόημα σε δύο επίπεδα, η ιστορία και η σημασία της αφήγησης πρέπει να θεωρηθεί ως ένας ιδιαίτερος τύπος ιδεολογικής αντίδρασης με την ικανότητα όχι μόνο να ενθαρρύνει το κοινό, να εσωτερικεύει τους κοινωνικούς κανόνες αλλά και να αναπτύξει συναισθηματικές και διαφοροποιημένες αλληλεπιδράσεις με τους κανόνες αυτούς. Οι κυριολεκτικές μυθοπλασίες που γράφονται μέσα σε μία κοινωνία, τοποθετούνται μέσα ή ενάντια σε αυτές τις πρακτικές και έννοιες και τα βιβλία για παιδιά τείνουν να ανήκουν σταθερά στον τομέα των πολιτισμικών πρακτικών που υπάρχουν με σκοπό την κοινωνικοποίηση της εμπειρίας. Ο διπλός σημειωτικός κώδικας των εικονογραφημένων βιβλίων είναι ιδιαίτερα ισχυρός λόγω της αλληλεπίδρασης λόγου και εικόνας και λόγω των συναισθηματικών και όχι γνωστικών αντιδράσεων των θεατών στις εντάσεις μεταξύ οικειότητας και διαφορετικότητας που ενυπάρχουν στις εικόνες. Η εμπειρία ανάγνωσης περιπλέκεται περαιτέρω από δύο συναφή ζητήματα. Τα πρώτα υπάρχοντα σχήματα που εξηγούν τη δομή εικονογραφημένων βιβλίων υποθέτουν ότι μόνο ένα είδος σχέσης κειμένου και εικόνας ισχύει σε ολόκληρο το βιβλίο, ενώ οι αλληλεπιδράσεις μπορεί να είναι πολύ πιο μεταβλητές. Δεύτερον κάθε υπόθεση, ότι η κανονική θέση θέασης μιας εικόνας ενός εικονογραφημένου βιβλίου είναι κεντραρισμένη στον οριζόντιο και στον κάθετο άξονα και ότι οι συμμετέχοντες που απεικονίζονται βρίσκονται σε πλήρη απόσταση από την εικόνα, είναι ικανή να διαρραγεί από τις χρήσεις της προοπτικής που απομακρύνονται από την κεντρική θέση. Επίσης η μετάβαση, από μία αρνητική σε μία θετική κατάσταση συναισθημάτων, είναι μόνο ένας τρόπος με τον οποίο τα συναισθήματα παίζουν σημαντικό ρόλο στα ιδεολογικά υποκινούμενα εικονογραφημένα βιβλία.

1.7.1 Ιδεολογία και ενσυναίσθηση

Η συμβολή του συναισθήματος και της ιδεολογίας περιστρέφονται γύρω από την παραγωγή ενσυναίσθησης, η οποία αποτελεί το τελικό σημείο της αυτοαναφοράς του αναγνώστη. Η ενσυναίσθηση συνδέεται με δύο κατηγορίες επιδράσεων του αναγνώστη, τα συμπεράσματα που βγάζουν οι αναγνώστες για τα συναισθήματα των χαρακτήρων και τις συναισθηματικές αντιδράσεις των αναγνωστών στα κείμενα. Οι αναγνώστες ερμηνεύουν και αξιολογούν την απεικονιζόμενη σκηνή και βιώνουν συναισθηματική εμπλοκή σε δύο επίπεδα: ως συναίσθημα που νιώθουν οι χαρακτήρες μέσα στην ιστορία και ως ενσυναίσθηση που νιώθουν οι αναγνώστες απέναντι στους χαρακτήρες αυτούς.

Στην παρούσα εργασία θα εξετάσουμε και θα αναλύσουμε την ιδεολογία της εικονογράφησης των εικονοαφηγημάτων, σε σχέση με το θέμα της φιλίας και τις διάφορες όψεις της.

1.8 Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία

Τα κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία όπως ο τίτλος, το εξώφυλλο, τα ονόματα των δημιουργών, η εικόνα, τα εσώφυλλα, τα οπισθόφυλλα, οι αφιερώσεις, τα βιογραφικά στοιχεία, τα βραβεία, παρέχουν πληροφορίες στον αναγνώστη και αποτελούν σημαντικό κριτήριο επιλογής για την αγορά ενός βιβλίου. Επίσης μπορεί να λειτουργούν ως μεταβατικά στοιχεία που θα προετοιμάσουν τους αναγνώστες. Όπως αναφέρει η Γιαννικοπούλου (2008, σελ.264) «το παρακείμενο αποτελεί τη συνοριακή περιοχή ανάμεσα στο κείμενο και τον αναγνώστη, μετατρέπεται σε έναν τόπο συνάντησης για όσους εμπλέκονται στην εκδοτική διαδικασία, εκδότη, γραφίστα, τυπογράφο και τον εικονογράφο, καθώς κι ένα χώρο ανοικτό για αυτούς που στέλνουν και όσους λαμβάνουν το κειμενικό μήνυμα». Στην παρούσα μελέτη θα εξετάσουμε το παρακείμενο των εικονογραφημένων μας παιδικών βιβλίων ως προς το εξώφυλλο, που αποτελεί το πλέον σημαντικό στοιχείο του παρακειμένου σε ένα εικονοβιβλίο, γιατί προσελκύει την προσοχή του αναγνώστη, κινεί το ενδιαφέρον του πριν την αγορά και τον προτρέπει να το διαβάσει. Το εξώφυλλο ανέκαθεν έτυγχανε της ιδιαίτερης προσοχής και φροντίδας των εκδοτών και των δημιουργών των βιβλίων. Η εικόνα του εξωφύλλου ειδικά στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο φαίνεται να έχει βαρύνουσα σημασία καθώς συμβάλλει στον καθορισμό του ιδιαίτερου χαρακτήρα ενός βιβλίου. Μας ενημερώνει σαφώς και ειλικρινώς για το

θέμα και το ύφος του εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου και επίσης αναδεικνύει τους πρωταγωνιστές του. Τα ονόματα των δημιουργών, αποτελούν ένα είδος λειτουργικού παρακειμένου, αφού ενώ εκ πρώτης φαίνεται να αποτελούν ένα μάλλον αρκετά ουδέτερο στοιχείο, υπαινίσσονται όμως μια σαφή στάση σχετικά με τον τρόπο πρόσληψης του κειμένου. Ιδιαίτερη μνεία αξίζει και για τους τίτλους των βιβλίων που σύμφωνα με τον Genette (1997b), εξυπηρετούν τον εξής τριμερή σκοπό: α) της διάκρισης καθώς και της αντιδιαστολής από το σύνολο των έργων, β) του θεματικού ή του ειδολογικού προσδιορισμού τους, και γ) της προσέλκυσης επίσης της προσοχής του αναγνωστικού κοινού. Μάλιστα ο τίτλος δύναται να προδιαθέτει ευνοϊκά συγκεκριμένους προσδοκώμενους αναγνώστες. Θα εξετάσουμε επίσης τα εσώφυλλα (ταπετσαρίες), που αναφέρεται στο αρχικό αλλά και στο καταληκτικό δισέλιδο, αμέσως μόλις ανοίξει το συνήθως σκληρό εξώφυλλο του βιβλίου και αποκαλυφθεί ένα φιλόξενο «σαλόνι», αποτελούμενο από δύο αντικριστές σελίδες, μια σταθερή επάνω στο εξώφυλλο και μία ακόμη ελεύθερη που βρίσκεται εγγύτερα προς το κυρίως κείμενο, και αμέσως πριν κλείσει το βιβλίο. Τα εσώφυλλα ή ταπετσαρίες προδιαθέτουν τον αναγνώστη λιγότερο ή περισσότερο ευνοϊκά πριν από την περιήγησή του στο κείμενο και ενδεχομένως να είναι αφηγηματικές ή καθαρώς διακοσμητικές, (Γιαννικοπούλου 2008: 286-293). Τέλος στα παρακειμενικά στοιχεία θα δούμε και το βιογραφικό σημείωμα του συγγραφέα, το οποίο αποτελεί ένα μεικτό παρακειμενικό είδος. Στην πιο συνηθισμένη του μορφή αποτελείται αφενός από ένα λεκτικό κείμενο και αφετέρου από μια εικόνα. Συνήθως τα στοιχεία αυτά έπονται της ιστορίας έχοντας θέση τελικού παρακειμένου.

1.9 Αφηγηματικές τεχνικές

Όσον αφορά τις αφηγηματικές τεχνικές, σύμφωνα με τον Genette, η ανάλυση του αφηγηματικού λόγου είναι η μελέτη των πιθανών σχέσεων μεταξύ του αφηγήματος και της ιστορίας, μεταξύ αφηγήματος και αφηγηματικής πράξης καθώς και μεταξύ ιστορίας και αφηγηματικής πράξης, Genette (2007). Σύμφωνα με τον Καψωμένο (2003), ο οποίος συνοψίζει την προσέγγιση του Genette ο αφηγητής, ορίζεται από τις λειτουργίες που επιτελεί και από το είδος των σχέσεών του προς τους άλλους παράγοντες της αφηγηματικής διαδικασίας. Οι λειτουργίες που επιτελεί ο αφηγητής σε ένα εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο διακρίνονται σε αφηγηματική που αντιστοιχεί στη μετάδοση της ιστορίας, σκηνοθετική, που συνίσταται στη δόμηση του

αφηγηματικού λόγου, επικοινωνιακή, που εξασφαλίζει την αδιάκοπη επικοινωνία μεταξύ του αφηγητή - πομπού και του ακροατή ή αναγνώστη, πιστοποιητική, που εκφράζει τη σχέση του αφηγητή με την ιστορία και στοχεύει στην ενίσχυση της αληθοφάνειας, παρεκβατική, που επιχειρεί την επίδειξη του τεχνηματικού χαρακτήρα και των δομικών προτύπων του κειμένου καθώς και ιδεολογική, η οποία συνήθως περιλαμβάνει εξουσιαστικά ή διδακτικά σχόλια, που σε ορισμένες περιπτώσεις εκφράζουν την αυθεντία του συγγραφέα.

1.9.1 Αφηγητής

Οι δύο τύποι αφήγησης του Genette, είναι ο ετεροδιηγητικός, όταν ο αφηγητής είναι απών από την ιστορία που διηγείται και ο ομοδιηγητικός, όταν είναι ένα από τα πολλά πρόσωπα της ιστορίας. Ως προς την έννοια της προοπτικής ο Genette καθιερώνει μια διάκριση ανάμεσα στο ποιος λέει την αφήγηση και ποιος βλέπει μέσα στην ιστορία.

Σχετικά με το είδος του αφηγητή, ανάλογα με την οπτική γωνία, έχουμε τον αφηγητή θεό και τον αφηγητή άνθρωπο, ενώ ανάλογα με το αφηγηματικό επίπεδο που ανήκει μπορεί να είναι εξωδιηγητικός ή ενδοδιηγητικός.

Ως προς το ζήτημα της εστίασης (σχετίζεται με την απόσταση που παίρνει ο αφηγητής από τα πρόσωπα της ιστορίας). Στην αφήγηση με μηδενική εστίαση, στην περίπτωση του παντογνώστη αφηγητή, ο αφηγητής φαίνεται να γνωρίζει ή να λέει περισσότερα από όσα οποιοδήποτε πρόσωπο ή αφήγηση με εσωτερική εστίαση. Όταν η εστία τοποθετείται σε κάποιον χαρακτήρα της ιστορίας, η εσωτερική εστίαση διακρίνεται σε τρεις κατηγορίες μεταβλητή, όταν ο αφηγητής εστιάζει διαδοχικά σε διαφορετικά πρόσωπα, πολλαπλή όταν το ίδιο γεγονός επανέρχεται στην αφήγηση με την προοπτική διαφορετικών προσώπων καθώς και σε σταθερή ή καθορισμένη, όταν ο αφηγητής εστιάζει από την αρχή ως το τέλος στο ίδιο πρόσωπο. Επίσης, κατά τον Καψωμένο στην αφήγηση με εξωτερική εστίαση, ο αφηγητής λέει λιγότερα από όσα ξέρει οποιοδήποτε πρόσωπο της εκτυλισσόμενης ιστορίας, (Καψωμένος 2003: 140).

1.9.2 Αφηγηματική συχνότητα

Η αφηγηματική συχνότητα ορίζεται από τη σχέση της εμφάνισης ενός γεγονότος στην ιστορία και της έκθεσής του μέσα στην αφήγηση. Σχετίζεται δηλαδή με τις επαναληπτικές σχέσεις μεταξύ ιστορίας και αφήγησης, που θεωρητικά μπορούν να πάρουν τέσσερις μορφές: μοναδική αφήγηση, αφήγηση μια φορά αυτού που έγινε μια

φορά, πολυμοναδική αφήγηση, αφήγηση X φορές αυτού που έγινε X φορές, επαναληπτική αφήγηση, αφήγηση X φορές αυτού που έγινε μία φορά, θαμιστική αφήγηση, αφήγηση μία φορά αυτού που έγινε X φορές, (Καψωμένος 2003: 146).

1.9.3 Οπτική γωνία

Η οπτική γωνία : είναι ο τρόπος με τον οποίο ο συγγραφέας ενός εικονογραφημένου παιδικού αφηγήματος θα επιλέξει για να παρουσιάσει τα γεγονότα της ιστορίας του. Η οπτική γωνία ή σκοπιά ή προοπτική συνδέεται με την βαθμιαία αλλαγή της σημασίας που μπορεί να προσδίδει ο αφηγητής κάθε φορά που παρατηρεί ή εστιάζει σε συγκεκριμένα γεγονότα ή καταστάσεις.

Τα επικρατέστερα είδη οπτικής γωνίας στην παιδική λογοτεχνία είναι α) παντογνώστης αφηγητής, που είναι σε θέση να περιγράψει γεγονότα και καταστάσεις, που συμβαίνουν σε οποιοδήποτε τόπο και χρόνο, καθώς και το εξωτερικό παρουσιαστικό και το εσωτερικό γίνεσθαι των προσώπων της ιστορίας, πάντα όμως από τη δική του οπτική γωνία. Η παρουσία αυτού γίνεται αισθητή με τη διακοπή της κυρίως αφήγησης και την παρεμβολή, σε πρώτο πρόσωπο ενικού ή πληθυντικού, δικών του σκέψεων ή παρατηρήσεων ή σχολίων. Ο αφηγητής είναι ελεύθερος να ερευνήσει το μυαλό και την καρδιά των χαρακτήρων του και να μεταφέρει τι σκέφτονται ή νιώθουν επίσης μπορεί να σχολιάσει την σημασία της ιστορίας που διηγείται, β) περιορισμένη παντογνωσία, ο συγγραφέας διηγείται την ιστορία σε τρίτο πρόσωπο, αλλά από την οπτική γωνία ενός ή μερικές φορές πολλών χαρακτήρων. Ο επιλεγμένος χαρακτήρας μπορεί να είναι κύριος ή δευτερεύων και ο συγγραφέας ξέρει τα πάντα για αυτόν, δε γνωρίζει όμως τι σκέφτονται ή νιώθουν ή κάνουν οι άλλοι χαρακτήρες εκτός από αυτά που μπορεί να συμπεράνει ο χαρακτήρας που επέλεξε. γ) οπτική γωνία σε πρώτο πρόσωπο, ο συγγραφέας μιλάει μέσω του «εγώ» κάποιου χαρακτήρα. Πρόκειται για την εξουσία του αυτόπτη μάρτυρα. δ) αντικειμενική οπτική γωνία, η δράση μιλάει από μόνη της καθώς εκτυλίσσεται κι ο αναγνώστης ακούει λόγια και βλέπει πράξεις, (Σιβροπούλου 2003: 66-87).

1.9.4 Χρόνος

Σε κάθε λογοτεχνικό έργο διακρίνουμε δύο χρόνους: τον αφηγηματικό χρόνο (ο χρόνος που χρειάζεται για την ανάγνωση της ιστορίας), όπως και τον χρόνο της ιστορίας του αφηγήματος (η πραγματική διάρκεια των γεγονότων της αφήγησης). Ο

χρόνος της ιστορίας συναντά τον πραγματικό χρόνο στο πλαίσιο του οποίου εκτυλίχθηκαν τα γεγονότα της αφήγησης και αντιστοιχεί στην πραγματική τους διάρκεια και ο χρόνος της αφήγησης που περιλαμβάνει τη διάρκεια που αποκτούν τα ίδια τα γεγονότα στο πλαίσιο της αφήγησης και τη σειρά με την οποία παρουσιάζονται. Θα εξετάσουμε τα δέκα παιδικά αφηγήματα όσον αφορά το χρόνο ως προς τη σειρά παρουσίασης των γεγονότων και ως προς τη διάρκεια των γεγονότων.

1.9.5 Μεταμυθοπλαστική εστίαση

Σύμφωνα με την Γιαννικοπούλου (2008, σελ.182), «υπάρχουν ορισμένα εικονογραφημένα παιδικά βιβλία που εκπλήσσουν τον αναγνώστη-θεατή με αντισυμβατικές επιλογές, καθώς τον φέρνουν αντιμέτωπο με μια κρυμμένη έκπληξη, που θα αποκαλυφθεί μόνο όμως στις τελευταίες τους σελίδες». Τα βιβλία με μεταμυθοπλαστική εστίαση διαφέρουν αισθητά από άλλες αφηγήσεις, όπου ήρωες βιβλίου μέσα σε ένα βιβλίο, πηδούν έξω από τον περιορισμό του δικού τους χώρου για να σκαρφαλώσουν σε μια άλλη πραγματικότητα, ζώντας αλησμόνητες περιπέτειες, προτού αποφασίσουν είτε να δραπετεύσουν για πάντα είτε επίσης να ξαναγυρίσουν στην ασφάλεια της ιστορίας τους. Σε αντίθεση με όλους αυτούς που εγκαταλείπουν την ακινησία του ένθετου βιβλίου, οι ήρωες σε βιβλία με μεταμυθοπλαστική εστίαση, παραμένουν σταθερά εγκλωβισμένοι στο χώρο τους, χωρίς ποτέ να επιλέγουν ούτε να «ζωντανεύουν», ούτε να αμφισβητούν τη δεδομένη οντολογική τους υπόσταση. Η περίπτωση αυτών των λογοτεχνικών ηρώων μοιάζει με ένα παιχνίδι με την κάμερα καθώς αυτή ζουμάρει στο ανοιχτό βιβλίο με τις εικόνες του να καταλαμβάνουν όμως όλο το πλάνο. Ο αναγνώστης αγνοεί την ύπαρξη του δεύτερου εγκιβωτισμένου βιβλίου, αν όμως στη συνέχεια ανοίξει λίγο το πλάνο του και φανερωθεί ολόκληρη η σκηνή, τότε αποκαλύπτεται ότι πρόκειται για ένα δεύτερο νέο βιβλίο μέσα στο βιβλίο, (Γιαννικοπούλου 2008: 182).

1.9.6 Κυκλικός χρόνος

Κατά την Γιαννικοπούλου (2008: 213), στο εικονογραφημένο παραμύθι ο κυκλικός μυθικός χρόνος φαίνεται να συλλαμβάνει αέναες διαδικασίες που επαναλαμβάνονται στο διηνεκές. Η φύση που πεθαίνει κάθε χρόνο για να ξαναγεννηθεί όμως κάθε άνοιξη. Οι εποχές εναλλάσσονται μεταξύ τους δημιουργώντας την αίσθηση ενός χρόνου που μοιάζει να κινείται σε κυκλική τροχιά, ενώ τα πράγματα θα συμβούν και

θα ξαναεπαναληφθούν μέσα σε μία φιλική χρονικότητα, χωρίς όμως να υπάρχει η απολυτότητα του τετελεσμένου και του μη αναστρέψιμου. Ο χρόνος ακολουθεί τους ρυθμούς της φύσης και ορίζεται από την εναλλαγή της μέρας με τη νύχτα καθώς και τη διαδοχή των εποχών, ενώ τα γεγονότα μπορούν να επαναληφθούν, τότε το μέλλον γίνεται λιγότερο άγνωστο, γιατί το αύριο δανείζεται κάτι από το γνώριμο σχήμα του σήμερα και του χθες. Θα εξετάσουμε τα εικονοαφηγήματα της παρούσας εργασίας αναφορικά με τον κυκλικό χρόνο και πώς αποτυπώνεται αυτός στην έννοια της φιλίας.

1.9.7 Οι κατά Propp λειτουργίες των δρώντων προσώπων

Ο (Propp 2009), όπως σημειώνεται στον Παπαντωνάκη (2009: 82-83) μελετώντας έναν περιορισμένο αριθμό ρωσικών παραμυθιών, παρατήρησε ότι διαφορετικά μοτίβα μπορούν να περιγράψουν παρόμοιες πράξεις ή ενέργειες δρώντων προσώπων, ακόμα κι αν οι χαρακτήρες ή ιδιότητές τους διαφέρουν. Τα μοτίβα αυτά που αναφέρονται σε δύο παρόμοιες πράξεις, αποτελούν μεταβλητές της ίδιας λειτουργίας για αυτό και ο Propp, αποκαλεί τις παρόμοιες αυτές δράσεις, «λειτουργίες δρώντων χαρακτήρων», διέκρινε τριάντα-μία λειτουργίες των δρώντων προσώπων, στα παραμύθια που μελέτησε. Οι λειτουργίες αυτές κατανέμονται και οργανώνονται σε επτά κύκλους ανάλογα με τα δρώντα πρόσωπα. Κύκλος δράσης του ανταγωνιστή, του ήρωα, του δωρητή, του εντολέα, του βοηθού, του ψεύτικου ήρωα, του αναζητούμενου προσώπου. Θα αναζητήσουμε τις λειτουργίες αυτές στις εικονογραφημένες ιστορίες που θα εξετάσουμε αν υφίστανται ή όχι.

1.10 Μυθοπλασία και μεταμοντερνισμός

Η μεταμυθοπλασία αποτελεί μια νέα μεταμοντέρνα στρατηγική συγγραφής μιας μυθοπλασίας. Αντανακλά την κατάρρευση των παραδοσιακών αξιών του ρεαλισμού του 19^{ου} αιώνα. Τα σύγχρονα μεταμοντέρνα εικονογραφημένα βιβλία αμφισβητούν την μιμητική λειτουργία της ρεαλιστικής μυθοπλασίας και την πιστή απεικόνιση της πραγματικότητας. Στη μεταμυθοπλασία, ο αναγνώστης προσπαθεί «αποστασιοποιημένα» να προσεγγίσει και να κατανοήσει τις συμβάσεις του κειμένου σε ένα εικονοβιβλίο, για να κατασκευάσει ο ίδιος το νόημά του.

Η μεταμυθοπλαστική γραφή χαρακτηρίζεται από μια αυτοκριτική διάθεση σε σχέση με τους αφηγηματικούς τρόπους, τις κειμενικές συμβάσεις. Στα μεταμυθοπλαστικά

έργα, οι χαρακτήρες εμφανίζονται να έχουν πλήρη επίγνωση της μεταμυθοπλαστικής τους ιδιότητας. Το σημείο τομής της μεταμυθοπλασίας και του μεταμοντερνισμού έγκειται στην αμφισβήτηση της ρεαλιστικής αφήγησης, των μεγάλων νοημάτων σε αυτή. Αρκετά μεταμοντέρνα έργα χρησιμοποιούν μεταμυθοπλαστικές τεχνικές. Μια συνήθης μεταμυθοπλαστική τεχνική είναι η παραβίαση ή υπέρβαση των οντολογικών ορίων μιας μυθοπλασίας, σε σχέση με το διηγητικό επίπεδο ή την ιστορία δηλ.τα γεγονότα της κυρίως αφήγησης, το εξωδιηγητικό επίπεδο που αναφέρεται στις συνθήκες αφήγησης του κειμένου και το μεταδιηγητικό επίπεδο με τις δευτερεύουσες αφηγήσεις της κυρίως αφήγησης, Genette (1983).

Άλλες στρατηγικές της μεταμυθοπλασίας περιλαμβάνουν τους πολλαπλούς αφηγητές ή τους πολλούς χαρακτήρες που συμμετέχουν ενεργά στη αφήγηση, τον εγκιβωτισμό ιστοριών, τις πολλαπλές αφηγήσεις, την ανάμειξη κειμενικών ειδών, γλωσσικών στυλ και τρόπων αφήγησης, ασυνήθιστα design στην εικονογράφηση, καθώς και την απροσδιοριστία.

Οι μεταμυθοπλαστικές τεχνικές ορισμένων σύγχρονων μεταμοντέρνων εικονοβιβλίων μπορούν να παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Αν μάλιστα θεωρήσουμε ότι απώτερος στόχος της μεταμυθοπλασίας είναι να αποκαλύψει τους τρόπους με τους οποίους δομούνται, εμφανίζονται και στο πλαίσιο της εικονιστικής γραφής, καθώς και στο πλαίσιο της κειμενικής αφήγησης που λειτουργούν. Τα εικονοβιβλία αυτής της κατηγορίας προσπαθούν να δημιουργήσουν μια απόσταση μεταξύ κειμένου και αναγνώστη, με σκοπό ο δεύτερος να σταθεί κριτικά απέναντι στο περιεχόμενο αυτών των εικονοβιβλίων, υιοθετώντας έναν πιο ενεργητικό ρόλο στην ερμηνεία της αφήγησης. Επίσης τα βιβλία αυτής της κατηγορίας παρουσιάζονται ως «φιλοαναγνωστικά» ή «αυτοαναφορικά».

Το πολιτισμικό κεφάλαιο του αναγνώστη παίζει σημαντικό ρόλο στη νοηματοδότηση του κειμένου. Καθώς ο όρος μεταμυθοπλασία αναφέρεται κυρίως στη λογοτεχνική γραφή, η οποία ενσυνείδητα επισύρει την προσοχή στον εαυτό της, ως διαδικασία σύλληψης και κειμενικής πραγμάτωσης, η εξέταση των χαρακτήρων που αναδεικνύουν την πλαστικότητα του λογοτεχνικού σύμπαντος, ενώ συγχρόνως συμμετέχουν στην κατασκευή αυτού του κόσμου, μάλλον δείχνει επιβεβλημένη η εξέταση των ηρώων που κινούνται σε παραπάνω από ένα διηγητικά επίπεδα, (Γιαννικοπούλου 2008: 101-109).

Στην παρούσα εργασία θα εξετάσουμε αν υπάρχει σύνδεση της μεταμυθοπλασίας της εικονογράφησης με το παρελθόν και το παρόν των αναγνωστών σε επίπεδο βιωμάτων, σε σχέση με το θέμα της φιλίας και τις διάφορες όψεις της.

Σχετικά με τον Μεταμοντερνισμό, μεταμυθοπλαστικές τεχνικές, όπως η διάρρηξη του αφηγηματικού χρόνου, οι άμεσες και φανερές παρεμβάσεις του αφηγητή, η διακειμενικότητα, η οπτικοποίηση των τεχνικών γραφής, η ανάμιξη του διηγητικού χρόνου της ιστορίας με τον μη διηγητικό κόσμο της γραφής, ο εγκιβωτισμός, το απροσδιόριστο τέλος, συνιστούν μόνο μερικά από τα αυτοαναφορικά τεχνάσματα που εμφανίζονται στην εικονογράφηση και προκαλούν τον αναγνώστη σε μια διαφορετική ανάγνωση του βασικού θέματος των βιβλίων ως προς την αφηγηματοποιημένη μνήμη.

1.11 Θεωρίες για τον αναγνώστη

Σε σχέση με την θεωρία της αναγνωστικής ανταπόκρισης και τη θεωρία της πρόσληψης, η ιστορία της σύγχρονης λογοτεχνίας θα μπορούσε να χωριστεί σε τρία στάδια :

1. Σε μια αποκλειστική ενασχόληση με τον συγγραφέα (Ρομαντισμός και 19^{ος} αιώνας).
2. Σε ένα αποκλειστικό ενδιαφέρον για το κείμενο.
3. Σε μια πολύ φανερή μετατόπιση της προσοχής στον αναγνώστη τα τελευταία χρόνια.

Ο λιγότερο προνομιούχος της τριάδας, ήταν ο αναγνώστης, που χωρίς αυτόν δεν θα υπήρχαν λογοτεχνικά κείμενα. Για την ύπαρξη της λογοτεχνίας, ο αναγνώστης είναι σχεδόν απαραίτητος, όσο και ο συγγραφέας. Οι δύο νέες θεωρίες, μετατοπίζουν το ενδιαφέρον τους από το κείμενο στους αναγνώστες. Ο ορίζοντας ενός λογοτεχνικού έργου, είναι οι προσδοκίες, προκαταλήψεις και πεποιθήσεις του αναγνώστη. Η θεωρία της αναγνωστικής ανταπόκρισης, αναπτύχθηκε κυρίως στην Αμερική και η θεωρία της πρόσληψης στην Γερμανία. Στην παρούσα εργασία θα εξετάσουμε τον εννοούμενο αναγνώστη των υπό συζήτηση παιδικών βιβλίων και πώς οι αναγνώστες προσλαμβάνουν την αυτοαναφορικότητα της εικονογράφησης, σύμφωνα και με την θεώρηση της Οικονομίδου (2016).

Στα σύγχρονα εικονογραφημένα παιδικά βιβλία, η φιλία παρουσιάζεται ως ένα υπέροχο, όμορφο συναίσθημα και συνδέεται πολλές φορές με την διαφορετικότητα.

Η συζήτηση περιστρέφεται γύρω από την αξία της φιλίας και πώς μπορώ να αποδεχτώ την δική μου διαφορετικότητα, αλλά και την διαφορετικότητα των άλλων. Υπάρχουν καλά και κακά συναισθήματα όπως η ζήλια, τι είναι αυτό που ενδυναμώνει την φιλία; Συνήθως η εικονογράφηση των βιβλίων είναι ζωντανή, φωτεινή, με χρωματιστές εικόνες για να αποδώσει τον χαρούμενο τόνο της φιλίας και συμπληρώνει αρμονικά το κείμενο. Το λεξιλόγιο είναι προσεγμένο. Ιδεολογικά τα νοήματα των εικονοαφηγημάτων είναι πολύπλευρα, διδακτικά σχετικά με τις διάφορες όψεις της φιλίας. Σκοπός των εικονογραφημένων βιβλίων είναι να αναγνωρίσουν οι μικροί αναγνώστες, την αξία της αγνής, ανυστερόβουλης φιλίας. Θα εξετάσουμε αν τηρούνται αυτές οι συνθήκες στα εικονογραφημένα παιδικά αφηγήματα της παρούσας έρευνας.

1.12 Ποιότητες φιλίας

Σύμφωνα επίσης με την Αυγητίδου (1997: 43-48), η παιδική φιλία διακρίνεται από τις εξής ποιότητες, α) την οικειότητα, β) την εγγύτητα, γ) την συνέχεια αλληλεπιδράσεων, δ) την αλληλεξάρτηση, ε) τις διαφωνίες και την επίλυσή τους. Για κάθε ποιότητα παιδικής φιλίας περιγράφονται οι χαρακτηριστικές συμπεριφορές που την ορίζουν. α) Η οικειότητα κυρίως χαρακτηρίζεται από την εκμυστήρευση και τη στοργική συμπεριφορά μεταξύ των φίλων, β) η εγγύτητα δημιουργείται από την φυσική εγγύτητα και στη συνέχεια εξελικτικά οργανώνεται και δομείται νοηματικά σε σχέση με τις ρουτίνες της καθημερινής αλληλεπίδρασης μεταξύ των φίλων, ως συνειδητή προσέγγιση, οπότε αποτελεί ένα χαρακτηριστικό της σχέσης και όχι απλά μια προϋπόθεση για την ανάπτυξή της, γ) η συνέχεια αλληλεπιδράσεων χαρακτηρίζεται από την αποκλειστικότητα, το συγχρονισμό της συμπεριφοράς και το αίσθημα του “εμείς”, δ) η αλληλεξάρτηση μεταξύ των μελών της σχέσης στις αμοιβαίες φιλίες, διακρίνεται στη συνειδητή διεκδίκηση των κοινών δραστηριοτήτων με τον φίλο, ε) οι διαφωνίες και η επίλυσή τους, συνήθως οι φίλοι διαφωνούν στο παιχνίδι και δε μαλώνουν συχνά.

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάσαμε τις αναλυτικές κατηγορίες με τις οποίες θα εξετάσουμε τα υπό συζήτηση δέκα εικονογραφημένα παιδικά λογοτεχνικά βιβλία. Το ερευνητικό μας πρίσμα θα εξετάσει τις αφηγηματικές στρατηγικές και την εικονογραφική σύνθεση πολυτροπικών αφηγημάτων βραχείας φόρμας, τα οποία ενστερνίζονται τάσεις και αντιλήψεις της δημιουργίας εικονογραφημένων παιδικών

βιβλίων για την προσχολική και την πρώτη σχολική ηλικία, επίσης θα προσπαθήσουμε να διακρίνουμε τις διάφορες όψεις της φιλίας όπως εμφανίζονται στα εικονογραφημένα παιδικά βιβλία αυτής της κατηγορίας. Παρακάτω θα προχωρήσουμε στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας.

Δεύτερο κεφάλαιο

Διαφορετικότητα και φιλία στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο.

Στο κεφάλαιο αυτό θα εξετάσουμε τρία νεωτερικά παιδικά εικονοαφηγήματα με θέμα την φιλία και μια σημαντική όψη της, την ετερότητα των χαρακτήρων των ιστοριών. Και τα τρία εικονογραφημένα βιβλία εστιάζουν στην διαφορετικότητα των φίλων και απευθύνονται στο μικρότερο παιδί αναγνώστη – προαναγνώστη. Τα δύο πρώτα βιβλία προέρχονται από την ελληνική εκδοτική παραγωγή βιβλίου για μικρά παιδιά. Το τρίτο είναι μεταφρασμένο από τα Αγγλικά. Τα τρία βιβλία θα εξεταστούν ως προς τις τεχνικές της αφήγησης και της εικονογράφησης, καθώς και για ζητήματα ιδεολογίας. Πρόκειται για τα παρακάτω τρία σύγχρονα αφηγήματα:

Τσορώνη – Γεωργιάδη Γιολάντα. *Μια φιλία με αγκάθια*, εικ. Τσίλης Θανάσης, (2011).

Πανίδου Σοφία. *Μα είναι φίλος μου*, εικ. Μυστακίδου Μαρία, (2018).

Willis Jeanne, Χομ. *Πρώτος φίλος. Ο τελευταίος του είδους του*, εικ. Dannelly Paddy, (2021).

2.0 Μεθοδολογία δευτέρου κεφαλαίου

Στο παρακάτω κεφάλαιο εξετάζουμε τρία σύγχρονα εικονοαφηγήματα, σχετικά με την διαφορετικότητα και πώς αυτή εμφανίζεται στην εικονογράφηση και κείμενα σε εικονογραφημένες μικρές ιστορίες, με θέμα την φιλία. Στην ελληνική εκδοτική αγορά, διαμορφώνεται τα τελευταία χρόνια μια κατηγορία βιβλίων που προβάλλονται ως διαπολιτισμικά. Ανήκουν στην ευρύτερη κατηγορία των θεματικών βιβλίων και η ύπαρξη του Άλλου, διαφορετικού, δεν αποτελεί απλώς στοιχείο της ιστορίας, αλλά τον πυρήνα του μυθοπλαστικού ιστού της.

Το διαπολιτισμικό εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο, εκπορευόμενο από την έντονη διάθεση των συγγραφέων να διδάξουν, οδηγείται συχνά σε σχεδόν πανομοιότυπες μορφές και επιλογές, ακολουθώντας σταθερές τεχνικές και στρατηγικές στην εικονογράφηση και στο κείμενο, οι οποίες σε διαφορετικά βιβλία μοιάζουν πολύ μεταξύ τους.

Ως προς την σχέση εικονογράφησης και κειμένου στηριχθήκαμε στη μεθοδολογία της Σιβροπούλου (2003). Συγκεκριμένα ως προς τα κείμενά μας εξετάσαμε τους

χαρακτήρες, την πλοκή, το θέμα, την οπτική γωνία, το ύφος, ενώ ως προς τις εικόνες, τα σχήματα, τον χώρο, την τεχνική στις εικονογραφημένες ιστορίες, την προοπτική καθώς και την τεχνοτροπία. Επίσης, αξιοποιήσαμε στην ανάλυσή μας τη μεθοδολογία της Γιαννικοπούλου (2008), ως προς τις εξής τεχνικές: α) την οπτική γωνία, β) την πρωτοπρόσωπη λήψη, την τακτική της υποκειμενικής κάμερας, γ) τα περικειμενικά στοιχεία, δ) την υλικότητα του βιβλίου.

Σχετικά με την πλοκή εξετάσαμε τις συγκρούσεις, που απεικονίζονται στα αφηγήματα υπό εξέταση ακολουθώντας την μέθοδο των Παπαντωνάκη & Κωτόπουλου (2011), κατά την οποία ο ήρωας συγκρούεται με την κοινωνία. Στο σκηνικό θα ερευνήσουμε το χωροχρονικό πλαίσιο δράσης, πώς αποκαλύπτεται ο χώρος, καθώς και την μεταβολή του σκηνικού, σύμφωνα με τους προαναφερθέντες μελετητές. Στην αναλυτική κατηγορία χαρακτήρες θα εξετάσουμε τα στερεότυπα ή μη, την ταύτιση, τους τύπους χαρακτήρων, καθώς και χαρακτήρες που μετέχουν στο διηγητικό και υποδιηγητικό επίπεδο σύμφωνα με τη μέθοδο των Γιαννικοπούλου (2008) και Σιβροπούλου (2003). Ως προς τις τεχνικές της εικονογράφησης εξετάσαμε τα χρώματα στις εικόνες, σύμφωνα με την Σιβροπούλου (2003). Αναφορικά με την ιδεολογία θα ερευνήσουμε πώς εγγράφεται η διαφορετικότητα στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο, λαμβάνοντας υπόψη το μοντέλο Επαφής σύμφωνα με τον Καρακίτσιο (2016), καθώς και την απόρριψη ή την αποδοχή του ήρωα από την κοινότητα, λόγω της διαφορετικότητας. Στην κατηγορία κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία, θα ασχοληθούμε με τον τίτλο και την ιδιαίτερη λειτουργία του στο εξώφυλλο του εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου, θα εξετάσουμε το εξώφυλλο ως χώρο προσέλκυσης του βλέμματος του αναγνωστικού κοινού, καθώς και τα εσώφυλλα των εικονογραφημένων παιδικών βιβλίων. Ως προς τις αφηγηματικές τεχνικές θα εξετάσουμε τον αφηγητή, τον χρόνο, την αφηγηματική συχνότητα, την οπτική γωνία και την εστίαση σύμφωνα με τον Καψωμένο (2003). Τέλος, θα συζητήσουμε τον εννοούμενο αναγνώστη των παιδικών βιβλίων σύμφωνα με την Οικονομίδου (2016), εξετάζοντας την καταληπτότητα των κειμένων, την ταύτιση εννοούμενου και πραγματικού αναγνώστη, τον εννοούμενο και λανθάνοντα αναγνώστη.

2.1 Τσορώνη – Γεωργιάδη Γιολάντα, *Μια φίλια με αγκάθια*, Εικ. Τσίλης Θανάσης, (2011).

Το αφήγημα αναφέρεται σε μια φίλια που δεν γνωρίζει σύνορα και μπορεί να ανθίζει παντού. Η διαφορετικότητα, εμφανίζεται στον τίτλο του βιβλίου, ως φίλια με αγκάθια για να δηλώσει την αγνή, ανυστερόβουλη, πραγματική φίλια ανάμεσα στην μικρή τριανταφυλλίτσα Ροζάννα και ένα επίσης μικρό φυτό, ένα γαϊδουράγκαθο που φυτρώνει δίπλα της. Η μητέρα της Ροζάννας, τριανταφυλλιά, είναι πολύ στεναχωρημένη που δεν μπορεί να αγκαλιάσει την κόρη της, ούτε να την προστατέψει, καθώς βρίσκεται μακριά της μέσα στον κήπο του γέρο- Θωμά. Περισσότερο όμως την τρώει το μαράζι, που βλέπει τον «απρόσκλητο μουσαφίρη», όπως τον ονομάζει, ένα γαϊδουράγκαθο να αγκαλιάζει την μικρή της κορούλα. Μερικά φυτά, όπως οι ορτανσίες, το θεώρησαν προσβολή μεγάλη. Κάποια άλλα πουλιά, όπως οι γερόντισσες σοφές γαλιάντρες, υπερασπίστηκαν την χάρη του γαϊδουράγκαθου. Μέχρι το βράδυ τα λουλούδια του κήπου είχαν χωριστεί σε δύο στρατόπεδα. Οι δύο όμως φίλοι πλέον, το μικρό γαϊδουράγκαθο και η Ροζάννα, όπως σημειώνεται στο αφήγημα, «αγκαλιασμένοι το βράδυ, ταξίδεψαν στα πέλαγα του ονείρου, χαρούμενοι που ήταν παρέα, σε ένα τόπο που δεν φυσάει άνεμος και δεν υπάρχουν φράχτες». Ο γέρο- Θωμάς ανυποψίαστος για τον πόλεμο που από μέρες, είχε ξεσπάσει στον κήπο του, ετοιμάζει το σπίτι του, για να υποδεχτεί την εγγονούλα του Μαρίλια για την Πρωτομαγιά. Την επόμενη ημέρα, στο χρόνο της ιστορίας του αφηγήματος ο παππούς και η μικρή Μαρίλια ετοιμάζονται να κόψουν λουλούδια για το στεφάνι της Πρωτομαγιάς και όλα τα φυτά είναι τρομοκρατημένα. Η μικρή Μαρίλια έδειξε στον παππού της, την όμορφη Ροζάννα, δίπλα της ήταν το ανθισμένο γαϊδουράγκαθο που τώρα είχε ψηλώσει έχοντας στην αγκαλιά του την μικρή τριανταφυλλίτσα. Ο παππούς όμως δεν ήθελε να κόψει την τριανταφυλλίτσα, γιατί θεώρησε θαυμαστό έργο θεού, να είναι μαζί μια μικρή τριανταφυλλίτσα, με ένα επίσης μικρό γαϊδουράγκαθο. Τελικά, έκοψε έναν μίσχο από την τριανταφυλλιά, η οποία συγκινημένη χάρισε στο γαϊδουράγκαθο «ένα ροζ δάκρυ ευγνωμοσύνης».

Αξίζει να σημειωθεί ότι η αλληγορία των αγκαθιών, δύο διαφορετικών φυτών όπως είναι το γαϊδουράγκαθο και η μικρή τριανταφυλλίτσα, σχετίζεται με ένα πολύ σημαντικό θέμα όπως αυτό της «ετερότητας», που απασχολεί και την παιδική λογοτεχνία. Τελικά στην υπό συζήτηση ιστορία, μπροστά στον πραγματικό κίνδυνο, όλοι ξεχνούν τις αντιρρήσεις τους και ενωμένοι μαζί με τους ήδη αγκαλιασμένους

τριανταφυλλίτσα Ροζάννα και μικρό γαϊδουράγκαθο, σώζουν τον κήπο, από την καταστροφή των φυτών. Ο διαφορετικός, στην περίπτωση αυτή, το φυτό γαϊδουράγκαθο αποδεικνύεται τελικά ως προς την αξία του, πιο χρήσιμος από τους ομοίους της τριανταφυλλιάς.

2.1.1 Εικονογράφηση και κείμενο

Το εικονογραφημένο παραμύθι, *Μια φίλια με αγκάθια* (2011), της συγγραφέως Γιολάντας Τσορώνη – Γεωργιάδη, διατηρεί τα βασικά χαρακτηριστικά μιας εικονογραφημένης μικρής ιστορίας.

Εικόνες και κείμενο έχουν ίση αξία σε όλη την έκταση του εικονοβιβλίου. Το θέμα προβάλλει φανταστικούς ήρωες, που με τρόπο αλληγορικό ή συμβολικό παρέχουν πληροφορίες για το υπόβαθρο των κοινωνικών δομών και το πολιτιστικό ή ιδεολογικό επίπεδο των κοινωνικών στοιχείων που δημιουργήθηκαν συμβολικά μέσα σε ένα κήπο. Η πλοκή δίνει έμφαση σε ένα γεγονός, στην προκειμένη περίπτωση, στην συμβίωση της τριανταφυλλίτσας Ροζάννας και του γαϊδαράγκαθου που εμφανίζεται και στις εικόνες και στο κείμενο, σε όλη την έκταση της ιστορίας. Οι χαρακτήρες συζητούν στην ιστορία και οι πράξεις τους, που είναι συγκεκριμένες, γίνονται εύκολα αντιληπτές. Η συγγραφέας χρησιμοποιεί λέξεις, ιδέες και φράσεις με απλότητα, σαφήνεια, ειλικρίνεια και αμεσότητα. Οι εικόνες είναι καθαρές και εκφράζουν με επιτυχία το κείμενο του αφηγήματος. Ο αναγνώστης θεατής διακρίνει εύκολα τα στατικά από τα δυναμικά στοιχεία της αφήγησης, το κύριο θέμα από το φόντο, τις σημαντικές από τις ασήμαντες λεπτομέρειες. Οι εικόνες συμπληρώνουν και δεν επαναλαμβάνουν το κείμενο. Όπως μάλιστα παρατηρεί η Σιβροπούλου στις εικόνες η κίνηση εκφράζει την ζωή. Στο εικονοπαραμύθι που αναλύουμε, οι φιγούρες των ανθρώπων, όπως ο παππούς και η Μαρίλια απεικονίζονται να κινούνται, ενώ το φόντο των σκηνών μένει ακίνητο. Επίσης, η εικόνα του Χειμώνα και της ολόδροσης Άνοιξης που απεικονίζεται να ανεμίζουν τα μαλλιά της, και οι εικόνες με μισοτελειωμένες πράξεις, όπως πόδια που δεν φαίνονται να πατούν στο έδαφος και χέρια σηκωμένα ψηλά δηλώνουν κίνηση και είναι χαρακτηριστικά στοιχεία της εικονογράφησης του αφηγήματος.

2.1.2 Πλοκή

Σύμφωνα με τους Παπαντωνάκη & Κωτόπουλο (2011: 172), στη διαβαθμισμένη ταξινόμηση των συγκρούσεων ανάμεσα σε μυθοπλαστικούς χαρακτήρες και στον

περιβάλλοντα κοινωνικό χώρο, ενέχει μια πολύ σοβαρή σύγκρουση του λογοτεχνικού χαρακτήρα με την κοινωνία. Οι συγκρουσιακές καταστάσεις της κατηγορίας αυτής εμφανίζονται, όταν οι ήρωες βιώνουν ένα εχθρικό κοινωνικό περιβάλλον, ενώ αγωνίζονται να ενταχθούν ομαλά στην κοινωνία και να επιβιώσουν. Στο εικονοαφήγημα που εξετάζουμε ο μυθοπλαστικός χαρακτήρας “γαϊδουράγκαθο”, δέχεται μια έντονη αντίρρηση από την Τριανταφυλλιά, μητέρα της μικρής Ροζάννας καθώς και από άλλα φυτά λόγω της διαφορετικότητάς του. Η σύγκρουση αυτή προκαλείται από την διαφορετική ιεράρχηση κοινωνικών αξιών και προέλευση καταγωγής. Η τριανταφυλλιά θεωρεί ότι αυτή και η τριανταφυλλίτσα, κρατάνε από ξακουσμένη γενεά, που αγαπήθηκε από αυτοκράτορες, στόλισε βασιλικά μαλλιά και έστρωσε νυφικά κρεβάτια, ενώ το γαϊδουράγκαθο φυτρώνει σε ερημιές. Γίνεται επομένως λόγος στο αφήγημα για την εξωτερική εμφάνιση και ομορφιά που διαφοροποιεί μεταξύ τους, τους λογοτεχνικούς χαρακτήρες, ενώ ταυτόχρονα ενέχει και την κοινωνική, ταξική διαφοροποίηση λόγω της αντίληψης για την καταγωγή τους.. Μόνο ο ροζ υάκινθος θεωρούσε ότι η πιο μεγάλη ομορφιά είναι αυτή που κρατάμε μέσα μας. Ο χωρισμός των λουλουδιών του κήπου σε δύο στρατόπεδα, επιδεινώνει την σύγκρουση μεταξύ τους, που καταλήγει σε καβγά. Οι συγκρούσεις αυτές είναι συχνές σε μυθοπλασίες. Χωρίς αυτές δεν είναι δυνατό να υπάρξει ενδιαφέρουσα δράση και πλοκή στα παιδικά αφηγήματα που χρησιμοποιούν την αντίθεση στην πλοκή τους.

2.1.3 Σκηνικό

Στη λογοτεχνική θεωρία ο όρος «χρονότοπος», αποκτά μια πιο ειδική έννοια, που υποδηλώνει την αδιάσπαστη ενότητα του μυθοπλαστικού χρόνου και χώρου και περιγράφει τις χωροχρονικές σχέσεις σε ένα λογοτεχνικό κείμενο. Ο (Bakhtin 1980), όπως σημειώνουν και οι Παπαντωνάκης & Κωτόπουλος (2011: 31), αναγνωρίζει τον χρονότοπο στα παραμύθια, στο ρομάντζο, στην περιπετειώδη μυθοπλασία καθώς και στην ειδυλλιακή μυθοπλασία. Αυτή η θεώρηση μας παρέχει μια προσέγγιση για να μελετήσουμε τον χώρο και τον χρόνο, Παπαντωνάκης & Κωτόπουλος (2011: 30).

Στο συγκεκριμένο επώνυμο παραμύθι που εξετάζουμε, ο χώρος είναι ο κήπος ενός κύριου Θωμά, ενώ ο χρόνος είναι την Άνοιξη, όταν ανθίζουν όλα τα φυτά και διεκδικούν μια θέση στον χώρο και στον ήλιο. Σχετικά με την κειμενική οριοθέτηση του χώρου, όπως συμβαίνει και με τους λογοτεχνικούς χαρακτήρες, ανεξαρτήτως λογοτεχνικού είδους, στο οποίο ανήκει το κείμενο που προσεγγίζουμε, ο χώρος

μπορεί να δηλώνεται στον τίτλο ή να υπονοείται γενικώς και αόριστα επίσης στον τίτλο. Στο εικονοαφήγημα *Μια φίλια με αγκάθια* (2011), ο τίτλος, υπονοεί κειμενικά τον χώρο. Η αναπαράσταση ενός χώρου μπορεί να γίνει με δύο τρόπους, τον άμεσο και τον έμμεσο. Στην δεύτερη περίπτωση, δεν υπάρχει καμιά περιγραφή ή αναπαράσταση του χώρου, αλλά η δράση ή η κατάσταση ενός χαρακτήρα επιτρέπει να τον φανταστεί ο αναγνώστης. Στο εικονογραφημένο βιβλίο που αναλύουμε πραγματώνεται η άμεση αναπαράσταση. Ο χώρος δηλώνεται και περιγράφεται από τον αφηγητή. Η περιγραφή του χώρου επιχειρείται και με την εικονογράφιση, η οποία αποδίδει το κείμενο.

Όσον αφορά τους τύπους του σκηνικού μπορεί αυτό να είναι ολοκληρωμένο ή μη ολοκληρωμένο. Μια ολοκληρωμένη απόδοση του σκηνικού της ιστορίας αποδεικνύει ότι ο χώρος είναι οργανικά δεμένος με την εξέλιξη της ιστορίας και τη δράση των ηρώων. Στο εικονογραφημένο βιβλίο, *Μια φίλια με αγκάθια* (2011), διακρίνουμε ένα ολοκληρωμένο σκηνικό με πολλές λεπτομέρειες, ακόμη και εκφράσεις προσώπων μυθοπλαστικών λογοτεχνικών χαρακτήρων. Ολοκληρωμένο σκηνικό έχουμε όταν η δράση, οι χαρακτήρες ή το θέμα επηρεάζεται από τον τόπο και τον χρόνο. Το επώνυμο παραμύθι που εξετάζουμε, έχει ως τόπο, τον κήπο ενός σπιτιού με λουλούδια, στον οποίο εκτυλίσσεται η δράση με λεπτομερείς περιγραφές, τους χαρακτήρες που δρουν και αναπτύσσουν την ιστορία, τοποθετημένους στον φυσικό τους χώρο, μέσα στον οποίο συνυπάρχουν και επηρεάζονται από αυτόν θετικά ή αρνητικά. Έχουμε επίσης τον χρόνο, που είναι η Άνοιξη. Αναφορικά με την μεταβολή της απεικόνισης του σκηνικού, διαπιστώνουμε, ότι ο χώρος υφίσταται μεταβολές. Συνήθως, η μεταβολή, του σκηνικού αποκαλύπτεται με την εξέλιξη της πλοκής, και δεν αναδύεται στον τίτλο, αλλά παραμένει ερμητικά κλεισμένη μέσα στο κείμενο. Η ανθρώπινη παρέμβαση του κύριου Θωμά και της μικρής Μαρίλιας, η οποία εκδηλώνεται την Πρωτομαγιά, για το στεφάνι, απειλεί το σκηνικό. Στην περίπτωση αυτή, η πλοκή διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη της πορείας του φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος, συνδέεται άρρηκτα με την δράση των ηρώων, παιδιών ή ενηλίκων και επηρεάζεται από τις αποφάσεις των χαρακτήρων. Έτσι, οι ήρωες λαμβάνουν κρίσιμες αποφάσεις σχετικά με την διαφορετικότητά τους. Η απειλή του εξωτερικού κινδύνου μεταβάλλει το διαφορετικό ήθος των χαρακτήρων και τους δείχνει ενωμένους. Όσον αφορά τις λειτουργίες του σκηνικού, ο χρόνος, όσο και ο χώρος, ως στοιχεία του σκηνικού και της πλοκής, είναι οργανικά συνδεδεμένα με

την ιστορία, τους χαρακτήρες, καθώς και με την αφήγηση, και το σκηνικό αναδεικνύεται ως χωροχρονικό πλαίσιο δράσης.

2.1.4 Χαρακτήρες

Σύμφωνα με την Σιβροπούλου (2003: 18), στις εικονογραφημένες μικρές ιστορίες υπάρχουν οι εξής τύποι χαρακτήρων και καταστάσεων : α) ανθρωπόμορφα ζώα β) ανθρωπόμορφα αντικείμενα, γ) άτομα σε ρεαλιστικές καταστάσεις, δ) χιουμοριστικές και φανταστικές καταστάσεις. Το ίδιο συμβαίνει και στις εικονογραφημένες μικρές ιστορίες. Στο εικονογραφημένο παραμύθι *Μια φίλια με αγκάθια* (2011), διακρίνουμε μια φανταστική κατάσταση, που λαμβάνει χώρα στον κήπο του κύριου Θωμά, με ήρωες όμως ανθρωπόμορφα φυτά, οργανωμένα σε μια κοινωνία με σαφή ταξική ιδεολογία. Τα ανθρωπόμορφα φυτά μιλούν και έχουν οικογενειακή ζωή, συμπεριφέρονται και αισθάνονται σαν άνθρωποι με προτερήματα και ελαττώματα. Με το τέχνασμα αυτό διευκολύνεται η διαδικασία της ταύτισης και η εμπλοκή του αναγνώστη στη ροή της ιστορίας. Μέσα από χιουμοριστικές και φανταστικές καταστάσεις ο συγγραφέας πλάθει μια ιστορία πρωτότυπη, παράξενη και χιουμοριστική, οδηγεί τον ήρωα σε ατυχείς και παράλογες καταστάσεις, δημιουργεί εντάσεις και συγκρούσεις, για να θίξει με τον τρόπο αυτό, παραστατικά, τα κακώς κείμενα της ελληνικής πραγματικότητας.

Στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο, που εξετάζουμε, σύμφωνα με την μέθοδο της Γιαννικοπούλου (2008: 91-99), θα μπορούσαμε να διακρίνουμε στερεοτυπικούς χαρακτήρες, με αναγνωρίσιμες και προβλέψιμες φιγούρες, που παρουσιάζουν τα ίδια χαρακτηριστικά από βιβλίο σε βιβλίο και από ιστορία σε ιστορία. Γνωρίζουμε τα φυτά, τριαντάφυλλο και γαϊδουράγκαθο, καθώς και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους. Το τριαντάφυλλο συμβολίζει την ομορφιά και τη μεγαλοπρέπεια της βασιλικής καταγωγής, καθώς στολίζει βασιλικά μαλλιά, αγαπήθηκε από αυτοκράτορες, ενώ το γαϊδουράγκαθο, θρέφει γαϊδάρους σε φτώχειες και πολέμους. Τα λογοτεχνικά στερεότυπα των ηρώων είναι σύμφωνα και με την εικονογράφιση, που αποδίδει τους ήρωες σύμφωνα με τα φυσικά αυτά χαρακτηριστικά τους. Έτσι στην εικονογράφιση η τριανταφυλλίτσα απεικονίζεται, όμορφη και λυγερή, ενώ το γαϊδουράγκαθο άσχημο και ταπεινό. Η τριανταφυλλίτσα όμως Ροζάννα, σπάει τον στερεοτυπικό της ρόλο, σε αντίθεση με την μητέρα της, Τριανταφυλλιά, και αποδέχεται την συνύπαρξη με το μικρό γαϊδουράγκαθο.

2.1.5 Θέμα

Σχετικά με την κατάταξη των εικονογραφημένων παιδικών βιβλίων ανάλογα με το θέμα τους, διακρίνουμε ότι το παραμύθι που αναλύουμε ανήκει στην κατηγορία φανταστικές ιστορίες με ανθρωπόμορφα φυτά. Η απόλαυση αυτών των ιστοριών προκύπτει από το γεγονός, πως σε αυτές διαδραματίζονται γεγονότα που δεν συμβαίνουν αλλού, αλλά γίνονται αποδεκτά σα να ήταν αναμενόμενα και φυσιολογικά. Το αξιοθαύμαστο σε αυτήν την περίπτωση είναι ότι η «ανθρωπιά» τους, δεν καταστρέφει τελείως την ιδιότητα του φυτού. Στον αναγνώστη γίνεται αισθητή η γοητεία τους και διατηρείται η αγωνία για την έκβαση της ιστορίας. Αυτές οι ιστορίες με ανθρωπόμορφα ζώα ή φυτά μοιάζουν με οικογενειακές ιστορίες, αν μείνει κανείς μόνο στα κείμενα. Οι εικόνες όμως εμφανίζουν τους χαρακτήρες των φυτών και των λουλουδιών τους και προσθέτουν όψεις στο έργο.

2.1.6 Τεχνικές στην εικονογράφιση

Σχετικά με την τεχνική που επιλέγει ο εικονογράφος Θάνος Τσίλης, στο εικονοαφήγημα *Μια φίλια με αγκάθια* (2011), διακρίνουμε ζωγραφική που βασίζεται σε διαφανή χρώματα (υδατοχρώματα ή νερομπογιές), την λεγόμενη τεχνική της ακουαρέλας, με πένακι και σινική μελάνι, δηλαδή του χρωματισμού της επιφάνειας και ταυτόχρονα του σχεδιασμού από πάνω με ένα χρώμα, έτσι ώστε να διασαφηνιστούν οι φόρμες, που αποδίδονται με πένακι και σινική μελάνη, Δαμιανού & Οικονομίδου (2011: 151).

2.1.7 Ιδεολογία

Το κεντρικό θέμα της υπό συζήτηση εικονογραφημένης ιστορίας συνδέεται με τις ιδεολογικές αναγνώσεις παιδικών βιβλίων ετερότητας, που απευθύνονται κυρίως σε παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας. Ο κόσμος που αναπαρίσταται, καταγράφεται και αποτυπώνεται ανάγλυφα και γλαφυρά, μέσα στην εικονογραφημένη ιστορία και είναι ο κόσμος των φυτών. Το ερώτημα είναι πώς εγγράφεται στο παιδικό εικονογραφημένο βιβλίο που εξετάζουμε η πολυπολιτισμικότητα και η διαφορετικότητα και αν απαντιούνται τα κρίσιμα ερωτήματα του παιδιού-αναγνώστη, κυρίως εκείνα που γεννιούνται μέσα του ή εκείνα που του εμφυτεύει το οικογενειακό, σχολικό και κοινωνικό περιβάλλον άλλοτε συνειδητά κι άλλοτε όχι.

Τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότερα ελληνικά και ξένα βιβλία κυκλοφορούν με θέμα τη διαφορετικότητα. Στα περισσότερα από αυτά τα βιβλία, εφαρμόζεται η τυπική συγγραφική τεχνική επίλυσης προβλημάτων. Σύμφωνα με αυτήν την τεχνική ο λογοτεχνικός ήρωας δεν γίνεται αποδεκτός λόγω μιας αναπηρίας ή διαφορετικότητας και βιώνει την οδυνηρή απόρριψη. Στο τέλος όμως επέρχεται η επίλυση του προβλήματος και γίνεται αποδεκτός από όλους, όταν υπερβαίνει εαυτόν, παρεμβαίνει και διαπράττει κατόρθωμα με καταλυτική επιρροή στη λειτουργία του συνόλου. Σε πολλά παιδικά βιβλία πολιτισμικής διαφορετικότητας, ο κεντρικός ήρωας όταν πρωτοεμφανίζεται, απορρίπτεται από την κοινότητα ή από μέλη της, αλλά στη συνέχεια κερδίζει την εμπιστοσύνη των υπόλοιπων χάρη σε ένα του κατόρθωμα ή κάποια γενναία πράξη του. Στα σενάρια των βιβλίων αυτού του τύπου, υπολανθάνει η λογική και η διαδικασία ένταξης και αποδοχής των διαφορετικών προσώπων, που γίνονται αποδεκτά από την κοινότητα, μόνο όταν έχουν πρωτεύσει ή πετύχει κάτι εξαιρετικό και σπάνιο.

2.1.8 Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία

Κατά την Γιαννικοπούλου, (2008, σελ.269), «εκατοντάδες βιβλία καταδικάστηκαν να μην διαβαστούν ποτέ κρατώντας για πάντα κρυφό κάθε κειμενικό ή παρακειμενικό τους «μυστικό», μόνο και μόνο επειδή το εξώφυλλο, με το σύνολο των λεκτικών και εικονιστικών τους πληροφοριών, δεν προσέλκυσε την προσοχή και το ενδιαφέρον των αναγνωστών, χωρίς να τους προτρέψει ποτέ να το διαβάσουν, να ανοίξουν το βιβλίο και να το φυλλομετρήσουν». Στο εξώφυλλο του εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου, *Μια φίλια με αγκάθια* (2011), διαπιστώνουμε στον τίτλο, έναν «μοντέρνο» διδακτισμό, με τη μορφή ετικέτας, που αναλαμβάνει από το χώρο του εξώφυλλου, να ενημερώσει τους επικείμενους αγοραστές- αναγνώστες για την ιδεολογική θέση που προβάλλει το βιβλίο, (Κανατσούλη 2000: 27-28). Ο τίτλος του βιβλίου φαίνεται να προδιαθέτει ευνοϊκά, συγκεκριμένες προσδοκίες των αναγνωστών με τον θεματικό, ειδολογικό του προσδιορισμό. Η σημασία του τίτλου ως πολύ σημαντικού παρακειμενικού στοιχείου, υπογραμμίζεται και από την θέση του στην σελίδα, είναι τοποθετημένος στο κέντρο, και λόγω μεγέθους προβάλλει την θέση του ως την πλέον προνομιακή, στην επιφάνεια του εξωφύλλου. Σχετικά με την εικόνα του εξωφύλλου, συμβάλλει καθοριστικά στον ιδιαίτερο χαρακτήρα του βιβλίου, καθώς απεικονίζει τη μικρή τριανταφυλλιά Ροζάννα αγκαλιά με το γαϊδουράγκαθο.

2.1.9 Αφηγηματικές τεχνικές

Κατά τον Παπαντωνάκη (2009), στην παιδική λογοτεχνία υπάρχει ένα παράδοξο που αποτελεί την ειδοποιό διαφορά της από την γενική λογοτεχνία. Ενώ η αφηγηματική φωνή είναι η φωνή του ενήλικα, τις περισσότερες φορές ο ήρωας είναι παιδί. Η διαφοροποίηση εντοπίζεται τόσο στον αφηγητή, όσο και στον αφηγηματικό λόγο. Αυτό που θα πρέπει να συνειδητοποιήσει ο αναγνώστης του αφηγήματος υπό συζήτηση, σταδιακά, είναι οι συζητημένες αφηγηματικές τεχνικές του κειμένου, οι οποίες απασχολούν και την αφηγηματολογία προκειμένου να δώσει απάντηση σε τρία ερωτήματα. Ποιος αφηγείται, τί αφηγείται, πώς το αφηγείται; Αυτό που συμβαίνει στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο της ανάλυσής μας (στο αφηγηματικό περιεχόμενο), είναι ότι ένας πόλεμος έχει ανάψει στον κήπο του κύριου-Θωμά, ανάμεσα στα φυτά που κατοικούν εκεί, λόγω της διαφορετικότητας ενός μικρού γαϊδουράγκαθου, που θεωρήθηκε προσβολή να ριζώσει δίπλα στην όμορφη κόρη της κυράς τριανταφυλλιάς, την μικρή Ροζάννα. Η πρωταγωνίστρια μικρή Ροζάννα, αποδέχεται την συνύπαρξη με το γαϊδουράγκαθο. Ο αφηγητής, είναι αυτός που περιγράφει τα συμβαίνοντα της ιστορίας σε ένα κήπο.

2.1.9.1 Αφηγητής

Εξετάζοντας τον αφηγητή σύμφωνα με την μελέτη του Καψωμένου (2003: 137), διαπιστώνουμε ότι οι λειτουργίες που επιτελεί στο παραμύθι ο αφηγητής, είναι α) η αφηγηματική που αντιστοιχεί στη μετάδοση της ιστορίας, β) η σκηνοθετική - οργανωτική που συνίσταται στη δόμηση του αφηγηματικού λόγου ώστε να εξασφαλίζει τη μέγιστη δραστηριότητα. Ο αφηγητής παραμένει σε όλη την ιστορία κρυφός, καλυμένος και ετεροδιηγητικός. Σύμφωνα με την πράξη της αφήγησης, μέσω της οποίας ορίζεται το επίπεδο μυθοπλαστικότητας, που διαμορφώνει ο αφηγητής, αυτός είναι εξωδιηγητικός, δηλαδή δεν συμμετέχει στην ιστορία, (η πράξη της διήγησης είναι εξωτερική, τα γεγονότα ενδοδιηγητικά).

2.1.9.2 Αφηγηματική συχνότητα

Σχετικά με την αφηγηματική συχνότητα έχουμε πολυμοναδική αφήγηση, καθώς με μια επαναληπτική αναφορά περιγράφονται γεγονότα που λαμβάνουν χώρα κατά επανάληψη, όπως η σύγκρουση των φυτών, για να δείξει τις διαστάσεις της διαφορετικότητας του γαϊδουράγκαθου, σε όλη την έκταση του κήπου και πόσο σημαντική προσβολή ήταν για ορισμένα ανθοφόρα φυτά, η ύπαρξή του δίπλα στην

μικρή τριανταφυλλίτσα. Έτσι γίνεται αισθητό στον αναγνώστη το πρόβλημα της συνύπαρξης διαφορετικών οντοτήτων, που αναζητάει τη λύση του.

2.1.9.3 Οπτική γωνία

Η μέθοδος αφήγησης που υιοθετεί ο αφηγητής είναι αυτή του «παντογνώστη». Ο αφηγητής σε τρίτο πρόσωπο περιγράφει γεγονότα και καταστάσεις που συμβαίνουν σε οποιοδήποτε τόπο και χρόνο, καθώς και στην εξωτερική όψη και τη σκέψη των χαρακτήρων της ιστορίας, πάντα όμως από τη δική του οπτική γωνία. Κάνει αισθητή την παρουσία του με τη διακοπή της κυρίας αφήγησης, για την παρεμβολή σε πρώτο πρόσωπο ενικού ή πληθυντικού, δικών του σκέψεων, πάντα όμως μέσα από τον διάλογο των φυτών μεταξύ τους.

2.1.9.4 Χρόνος

Ο χρόνος της αφήγησης και ο χρόνος της ιστορίας, συμφωνούν μεταξύ τους και το κείμενο ακολουθεί τη σειρά με την οποία συνέβησαν τα γεγονότα. Η διάρκεια του χρόνου εξετάζει τη σχέση ανάμεσα στη διάρκεια της ιστορίας και σε εκείνη της αφήγησης.

2.1.9.5 Μεταμυθοπλαστική εστίαση

Στις τελευταίες σελίδες του βιβλίου υπάρχει μια κρυμμένη έκπληξη, με ένα απροσδιόριστο αίσιο τέλος στο οποίο ο λογοτεχνικός ήρωας γαϊδουράγκαθο σώζει τον κήπο με την ομορφιά του, αγκαλιά με την τριανταφυλλίτσα. Ο αναγνώστης αγνοεί την ύπαρξη ενός δεύτερου εγκιβωτισμένου βιβλίου. Ως προς την κοινωνία των φυτών, θεωρεί ότι πρόκειται για το βιβλίο που ο ίδιος κρατά στα χέρια του και οι συνήθειες συμβάσεις που ρυθμίζουν την πράξη της ανάγνωσης, επιβάλλουν να αντιμετωπίζεται ως πιστευτό και αληθινό. Ανοίγοντας όμως το αφήγημα των τελευταίων εικόνων, αποκαλύπτεται ότι πρόκειται για ένα δεύτερο βαθμό αναπαράστασης άλλων όντων, αυτή τη φορά με ανθρώπινους χαρακτήρες, που κατοικούν κοντά στον κήπο. Οι χαρακτήρες αυτοί είναι ο κύριος Θωμάς, ιδιοκτήτης του κήπου καθώς και η ανιψιά του, Μαρίλια, Τσορώνη – Γεωργιάδη Γ. (2011, σελ. 34- 51).

2.1.9.6 Κυκλικός χρόνος

Σύμφωνα με την Γιαννικοπούλου (2008: 213), η προσδοκία ότι το παραμύθι γενικά ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για τη χρονική πλαισίωση των διηγήσεων, φαίνεται στην πραγματικότητα ότι δεν λειτουργεί ως ορισμός συγκεκριμένου χρόνου, αλλά ως ένδειξη περάσματος σε έναν άλλον Χρόνο, που βρίσκεται έξω από τον κοινό, ίσως και έξω από τον ίδιο τον Χρόνο. Το παραμύθι χρησιμοποιεί τις χρονικές αναφορές για να επιτύχει τη μετάβαση στο μη Χρόνο και τη μέθεξη με μια κατάσταση αχρονίας, στην οποία η διάρκεια των πραγμάτων μετριέται με το μέγεθος των συναισθημάτων, με την ομορφιά των πράξεων και τη μεγαλοσύνη των άθλων. Ο χρόνος του παραμυθιού, αναφέρεται για να αυτοκαταργηθεί, τοποθετώντας τη δράση σε έναν κόσμο μαγικό και εξωπραγματικό, έναν κόσμο αλλιώτικο, όπου ο χρόνος καθίσταται άχρονος. Στον μαγικό κόσμο του κήπου, του κύριου Θωμά, υπάρχει χρονική αναφορά στην Άνοιξη, ως περίοδο αναγέννησης της φύσης, στη συνέχεια όμως η αφήγηση μεταβαίνει σε μια κατάσταση αχρονίας για να δείξει τη συμβολική διάρκεια των καταστάσεων. Τα συναισθήματα των λογοτεχνικών ανθρωπόμορφων χαρακτήρων φυτών, υπερβαίνουν τον χρόνο του παραμυθιού, που περιορίζεται σε μερικά καθορισμένα συμβάντα, πρώτα σε ένα κήπο μεταξύ φυτών και κατόπιν μεταξύ ανθρώπων και της συμμετοχής τους στη ζωή του κήπου.

2.1.9.7 Οι κατά Propp λειτουργίες των δρώντων προσώπων.

Κατά τον (Propp 2009), όπως αναφέρεται στον Καψωμένο (2003: 49-51), λειτουργίες είναι εκείνες οι ενέργειες, των δρώντων προσώπων που με την αλληλουχία τους συγκροτούν τα βασικά συστατικά μέρη του παραμυθιού. Η σημασία τους είναι θεμελιώδης για την εξέλιξη της δράσης, αποτελούν σταθερές επαναλαμβανόμενες, ανεξαρτήτως από τα υποκείμενα δράσης και τον τρόπο πραγμάτωσης της ιστορίας. Μια λειτουργία δηλώνεται απλά με έναν όρο που δηλώνει πράξη. Στο εικονογραφημένο παραμύθι που εξετάζουμε διαπιστώνεται η παρουσίαση της «παραβίασης», της «απαγόρευσης». Το γαϊδουράγκαθο παραβιάζει τον στενό χώρο του κήπου και φυτρώνει στον κήπο, δίπλα στην όμορφη τριανταφυλλίτσα, οπότε δέχεται την άρνηση των άλλων φυτών του κήπου στο γεγονός της παρουσίας του, και ιδιαίτερα της κυρά τριανταφυλλιάς, Η αιτιοκρατική ερμηνεία των αφηγηματικών περιεχομένων σε συμβάντα, μας δείχνει τη διαφορετικότητα, η οποία προκάλεσε αντίθεση και σύγκρουση. Η λύση του προβλήματος επέρχεται με την αποδοχή του γαϊδουράγκαθου, μόνο όμως μετά από μια γενναία πράξη του τελευταίου, που σώζει

την κοινότητα και αποδεικνύει έτσι ότι απέβη χρήσιμος, δίνοντας μας ένα παράδειγμα, για την επίλυση του προβλήματος της γενικής αποδοχής του, που είναι ένα καθαρά ιδεολογικό στοιχείο της υπό συζήτησης αφήγησης.

2.1.10 Μυθοπλασία και μεταμοντερνισμός

Κατά την Γιαννικοπούλου (2008: 182), ο χώρος στο αφήγημα είναι ενδεικτικός για τον τύπο αφήγησης που υποστηρίζει. Στο υπό συζήτηση εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο, παρατηρούμε ότι οι μυθοπλαστικοί ήρωες, δεν δραπετεύουν, προς κάποιο άλλο επίπεδο χώρου, αλλά παραμένουν εγκλωβισμένοι στον περιορισμένο χώρο του κήπου. Η πραγματικότητα και η αναπαραγωγή της, με τα δύο φυτά που φυτρώνουν δίπλα, αναμειγνύονται και ο θεατής μικρός αναγνώστης, βρίσκεται αντιμέτωπος με το ψευδοδίλημμα που σταματά το πραγματικό και που αρχίζει το μη πραγματικό. Το πραγματικό είναι ο κύριος Θωμάς και η Μαρίλια, ενώ το μη πραγματικό, ο κόσμος των φυτών του κήπου. Κάποια στιγμή οι δύο κόσμοι έρχονται αντιμέτωποι, Τσιλιμένη (2010: 19,20).

2.1.11 Θεωρίες για τον αναγνώστη

Όπως υποστηρίζει η Οικονομίδου (2016: 269-291), ένα πολύ κοινό πρόβλημα που παρουσιάζεται σε έργα της παιδικής λογοτεχνίας, είναι ότι ο εννοούμενος αναγνώστης που έχει υπόψη του ο συγγραφέας, μπορεί να μην ταυτίζεται με τον πραγματικό αναγνώστη – παιδί που θα πάρει το έργο στα χέρια του. Αυτοί οι δύο αναγνώστες, ο πρώτος μια έννοια και ο δεύτερος ένα άτομο με σάρκα και οστά, μπορεί να διαφέρουν ως προς τις αναγνωστικές και αντιληπτικές τους ικανότητες, ως προς τις εμπειρίες τους ως αναγνώστες παιδικής λογοτεχνίας και γενικότερα ως προς τις ιδεολογικές θέσεις που εκφράζουν. Η πιο σημαντική προϋπόθεση ενός κειμένου είναι η καταληπτότητά του, στην οποία διακρίνονται πιο καθαρά η επικοινωνία μεταξύ αναγνώστη και κειμένου. Μπορεί ο αναγνώστης να κατανοήσει τη γλώσσα, την ιστορία και τα νοήματα του κειμένου που διαβάζει; Κάθε κείμενο λογοτεχνίας επιδιώκει να παρέμβει στη ζωή του αναγνώστη – παιδιού, προσφέροντάς του απεικονίσεις του κόσμου που το περιβάλλει και βοηθώντας το εμμέσως να ενταχθεί σε αυτόν, συντελώντας με άλλα λόγια στην κοινωνικοποίησή του. Αναρωτιέται κανείς αν μπορούν οι αναγνώστες μικρής ηλικίας παιδιά, να κατανοήσουν την αλληγορία της συζήτησης των φυτών και των εικόνων του αφηγήματος και να

προσλάβουν το ιδεολογικό τους μήνυμα, που είναι η διαφορετικότητα και η αποδοχή της, Οικονομίδου (2000: 64 -66).

2.2 Πανίδου Σοφία, *Μα είναι φίλος μου*, Εικ. Μυστακίδου Μαρία, (2018).

Το εικονογραφημένο παραμύθι, *Μα είναι φίλος μου*, (2018) περιγράφει, μια φιλία διαφορετική ανάμεσα σε μια μικρή σουρικότα και έναν μεγάλο ιπποπόταμο. Δύο όντα του ζωϊκού βασιλείου που διαφέρουν στο ύψος, στην γρηγοράδα, φτιάχνουν μια φιλία που δεν εγκρίνουν οι άλλοι, τα γύρω ζώα. Η διαφορετικότητα, στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο, είναι ένα κοινό θέμα, με πολλές διαφορετικές όψεις. Στην προκειμένη εικονογραφημένη μυθοπλασία, οι δύο φίλοι, διαφέρουν στα σωματικά χαρακτηριστικά, καθώς ο ιπποπόταμος είναι ψηλός και εύσωμος, ενώ η σουρικότα μικρή και λεπτή. Επίσης, διαφέρουν στην σωματική δύναμη, καθώς και στην ταχύτητα της κίνησης. Η σουρικότα είναι πολύ πιο ευέλικτη από τον ιπποπόταμο και γρήγορη. Η φιλία όμως δεν έχει μέτρο, στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, που μας κάνουν διαφορετικούς, από τους άλλους. Οι φίλοι παραμένουν φίλοι και αν έχεις φίλους και αγάπη στην καρδιά έχεις πολλά, όπως αναφέρεται και στο οπισθόφυλλο του βιβλίου.

2.2.1 Εικονογράφηση και κείμενο

Στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο, οι εικόνες συμμετέχουν μαζί με τις λέξεις και σε κυμαινόμενο βαθμό, στη διήγηση της ιστορίας. Στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο *Μα είναι φίλος μου* (2018), διαπιστώνουμε μεγάλο αριθμό εικονογραφημένων εικόνων, σε σχέση με το σύνολο, που καλύπτουν ολόκληρη την επιφάνεια των δισέλιδων, ενώ τα κείμενα παραμένουν λίγα και μικρά. Λέξεις και εικονογράφηση, παρόλο που αναφέρονται στα ίδια γεγονότα, σε καμία περίπτωση δεν παρέχουν ακριβώς τις ίδιες πληροφορίες. Προκειμένου να αποφανθούμε για ένα βιβλίο, αν ανήκει στην κατηγορία του illustrated book ή σε αυτή του picture book, η διαδικασία φαντάζει σχετικά απλή. Αρκεί να το διαβάσουμε δύο φορές, πρώτα, αποκλειστικά τις λέξεις, χωρίς τις εικόνες, και έπειτα ως συνδυασμό λέξεων και εικόνων. Αν η κάθε περίπτωση δίνει μια διαφορετική ιστορία, τότε το βιβλίο σίγουρα ανήκει στη δεύτερη κατηγορία.

Σύμφωνα με την Γιαννικοπούλου (2008: 29-30), η διάσταση ανάμεσα σε λέξεις και εικόνες και ο τρόπος που προσφέρονται για ανάγνωση, φαίνεται να εντοπίζεται σε μια σειρά διαφορετικών στοιχείων :

α) Ως προς το ακροατήριο, τα κειμενικά, λεκτικά, και εικονογραφικά, «σημαντικά κενά», καλύπτονται διαφορετικά, από τους ενήλικους και τους ανήλικους αναγνώστες. β) Ως προς το στυλ, αυτό γίνεται αντιληπτό και επιτυγχάνεται με την υιοθέτηση διαφορετικού ύφους στο λεκτικό και διαφορετικού στο οπτικό κείμενο. γ) Ως προς το είδος/ την τροπικότητα, π.χ φανταστικό ή ρεαλιστικό. δ) Ως προς τον σχεδιασμό, όπου παρατηρούνται διαφορές και στον αριθμό των αφηγηματικών γραμμών. ε) Ως προς την οπτική, που εδώ εννοείται ως διαφορετικές επιλογές εστίασης σε λεκτικό και οπτικό κείμενο. Οι λέξεις «λένε», ενώ οι εικόνες «δείχνουν». στ) Ως προς τους χαρακτήρες, ως διαφορά ανάμεσα στους ήρωες των λέξεων και τους ήρωες της εικόνας. ζ) Ως προς τη μεταμυθοπλασία, όπου οι λέξεις εκφράζονται μεταφορικά, ενώ η εικονογράφηση προτιμά την κυριολεκτική απεικόνιση των συμβάντων του κειμένου. η) Ως προς τον χώρο και το χρόνο, με το λεκτικό κείμενο και την εικονογράφηση, να προβαίνουν σε διαφορετικές επιλογές σκηνικού. Στο εικονογραφημένο παραμύθι που εξετάζουμε διαπιστώνουμε ότι δεν υπάρχει διάσταση εικόνων και λέξεων, και η εικονογράφηση προτιμά την κυριολεκτική απεικόνιση των συμβάντων του κειμένου, υπάρχουν όμως διαφορετικές επιλογές σκηνικού ως προς το χώρο και τον χρόνο.

2.2.2 Η πλοκή

Στη διαβαθμισμένη ταξινόμηση των συγκρούσεων που επισημαίνονται, ανάμεσα στους μυθοπλαστικούς χαρακτήρες και στον περιβάλλοντα κοινωνικό χώρο, της ιστορίας του αφηγήματος η σύγκρουση του λογοτεχνικού χαρακτήρα με την κοινωνία συνιστά μια άλλη μορφή προβολής αντίθεσης σε σχέση και με το προηγούμενο αφήγημα που αναλύσαμε σε αυτό το κεφάλαιο. Οι συγκρούσεις οι οποίες σημειώνονται οφείλονται στο γεγονός ότι η συμπεριφορά, οι ενέργειες, οι επιθυμίες και τα αξιακά συστήματα του πρωταγωνιστή, έρχονται σε σύγκρουση με τα αντίστοιχα στοιχεία του κοινωνικού περιβάλλοντος. Στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο που εξετάζουμε, βλέπουμε τους δύο ήρωες να έρχονται σε συγκρούσεις, αξιακού επιπέδου με τα γύρω ζώα τους, που δεν εγκρίνουν αυτό το είδος της φιλίας, μεταξύ δύο διαφορετικών στο μέγεθος και τη σωματική δύναμη ζώων.

2.2.3 Σκηνικό

Στενά συνυφασμένη με το χώρο είναι η κίνηση των χαρακτήρων καθώς ανάμεσά τους υπάρχει μια αμοιβαιότητα. Από τα πιο αγαπημένα μοτίβα στη λογοτεχνία είναι η μετακίνηση των ηρώων από τον ένα χώρο στον άλλο, είτε αυτή είναι ένα ταξίδι, είτε η μετακίνηση πραγματοποιείται για άλλους λόγους. Η κίνηση αποκαλύπτει την παρουσία ζωής και δράσης μέσα στο σκηνικό. Στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο *Μα είναι φίλος μου* (2018), βλέπουμε τους δύο φίλους πάντα μαζί, αγκαλιασμένους χέρι με χέρι, να διέρχονται διάφορους χώρους, προφανώς της ευρύτερης κοινωνίας που κατοικούν. Αποδεικνύουν έτσι και στους υπόλοιπους, έμπρακτα την φιλία τους, που υπερβαίνει τα στενά όρια της διαφορετικότητας και αγνοεί τους κινδύνους, από πιθανά ατυχήματα, που θα μπορούσε να προκαλέσει ένα βαρύ ζώο. Χαρακτηριστική η φράση, που σημειώνεται, «προσέχει πάντα που πατά και είναι φίλος μου παιδιά», Πανίδου (2018, σελ.17).

2.2.4 Χαρακτήρες

Οι χαρακτήρες στο παραμύθι που εξετάζουμε, είναι στατικοί, δεν εξελίσσονται κατά τη διάρκεια της πλοκής. Τόσο σε επίπεδο λεκτικού κειμένου, όσο και εικονογράφησης, η παγίωση ορισμένων χαρακτήρων δημιουργεί αναγνωρίσιμες και προβλέψιμες φιγούρες που παρουσιάζουν τα ίδια χαρακτηριστικά από βιβλίο σε βιβλίο και από ιστορία σε ιστορία. Με αυτόν τον τρόπο ο αναγνώστης είναι σε θέση, προτού ακόμη ξεκινήσει την ανάγνωση του βιβλίου, να μαντέψει ορισμένες από τις πράξεις του χαρακτήρα και να καταφέρει να τον εντάξει σε κάποια κατηγορία συμπεριφοράς. Στο παραμύθι που εξετάζουμε, παρατηρούμε ότι οι λογοτεχνικοί χαρακτήρες *ιππόποταμος* και *σουρικάτα*, υπερβαίνουν τα ασύνδετα χαρακτηριστικά τους, αυτά του σωματικού βάρους, του μεγέθους, της γρηγοράδας και συμβιώνουν μαζί αγαπημένοι, δίνοντας μας το ιδεολογικό πρόσημο του αφηγήματος. Άρα οι ήρωες του αφηγήματος, αποβαίνουν μη στερεοτυπικοί σε όλη την εκτύλιξη της ιστορίας.

2.2.5 Θέμα

Το αφήγημα κατορθώνει να εξυπηρετήσει το σκοπό του ιδεολογικού του μηνύματος μέσα από την εκτύλιξή του. Γενικότερα, τα παιδιά χαίρονται τις μικρές ιστορίες στις οποίες τα ζώα δρουν ως άνθρωποι. Η απόλαυση των ιστοριών προκύπτει από

γεγονότα που δεν συμβαίνουν αλλού, αλλά γίνονται αποδεκτά σαν να είναι αναμενόμενα και φυσιολογικά. Η φαντασία στις μικρές ιστορίες εστιάζει σε απλά περιστατικά, αναφέρεται στην κατανομασία των όντων, προσφέρει ένα οπτικό επίπεδο στο οποίο το παιδί αναγνώστης - προαναγνώστης περιεργάζεται αυτές τις υπάρξεις, οι οποίες είναι ανθρωπόμορφες αλλά ανήκουν σε έναν άλλο κόσμο και είναι τελείως διαφορετικές ως προς την όψη τους.

2.2.6 Τεχνικές στην εικονογράφηση

Από όλες τις παραλλαγές στο επίπεδο της εικόνας, οι πιο αξιοσημείωτες είναι εκείνες του χρώματος. Όπως τα σχήματα, έτσι και τα χρώματα υποκρύπτουν νοήματα γεμάτα συναίσθημα που τους επιτρέπουν να λειτουργούν ως νοηματοδότες ψυχικών καταστάσεων Nodelman (1988). Μερικές φορές οι ζωγράφοι εικονογραφημένων βιβλίων δίνουν στα συγκεκριμένα αντικείμενα που απεικονίζουν, χρώματα με συναισθηματικές απηγήσεις αυτού του είδους. Στην εικονογράφηση του εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου, *Μα είναι Φίλος μου* (2018), διαπιστώνουμε μεγάλες χαρούμενες εικόνες.

Το χρώμα είναι ένα δυναμικό στοιχείο που λειτουργεί σε δύο επίπεδα : α) Στο γνωσιολογικό, στο οποίο το χρώμα, μεταδίδει πληροφορίες με καθαρά συμβολικούς ή περιγραφικούς όρους. β) Στο συγκινησιακό επίπεδο, στο οποίο το χρώμα δημιουργεί διαθέσεις και συναισθήματα. Η ποικιλία και ο συνδυασμός των χρωμάτων που χρησιμοποιούνται σε μια εικόνα, επηρεάζει καθοριστικά το χαρακτήρα του έργου, (Nodelman 2009: 104-108). Στο εικονογραφημένο παιδικό παραμύθι που εξετάζουμε, ο χαρακτήρας του έργου είναι καθαρά διδακτικός, καθώς μας μαθαίνει για τον σεβασμό που θα πρέπει να έχουμε για τους φίλους μας, παρά τη διαφορετικότητά μας. Διαπιστώνουμε μεγάλη ποικιλία σε αποχρώσεις του καφέ, πράσινου, μπλέ, κόκκινου, γκρι και γενικότερα των θετικών χρωμάτων και όχι των αρνητικών χρωμάτων όπως αυτά που συνδέονται με τις απεικονίσεις της ζήλιας, του θυμού, της απογοήτευσης.

2.2.7 Ιδεολογία

Σύμφωνα με τον Καρακίτσιο (2016: 644), η αντιμετώπιση του «ξένου» και του «διαφορετικού», βρίσκεται στο κέντρο των ενδιαφερόντων αρκετών σύγχρονων μικρών ιστοριών. Υπάρχουν, βεβαίως παιδικά εικονογραφημένα βιβλία που είναι πιο

προσεκτικά στον τρόπο με τον οποίο εγγράφεται η διαφορετικότητα και ιδίως οι κεντρικές σκηνές και τα κύρια επεισόδια ορισμένων ιστοριών προσανατολίζουν τον μικρό αναγνώστη σε συμπεριφορές που προωθούν την συνύπαρξη, την αλληλεγγύη και την αποδοχή, χωρίς να είναι ως προϋπόθεση αποδοχής μόνο οι εξαιρετικές πράξεις και τα κατορθώματα του ήρωα, που συμβολίζει ή σηματοδοτεί τη διαφορετικότητα σε κάθε ιστορία. Αυτές οι λογικές στις αφηγηματικές πρακτικές, συνάδουν με το μοντέλο της Επαφής. «Σύμφωνα με το μοντέλο επαφής ή πολυπολιτισμικό, το ενδιαφέρον επικεντρώνεται λιγότερο στην προσαρμογή / αφομοίωση των παιδιών που προέρχονται από διαφορετική κουλτούρα στην κυρίαρχη κουλτούρα και πολύ περισσότερο στην επαφή και συνύπαρξή τους με άλλα. Προωθούνται μεικτές ομάδες παιδιών με δραστηριότητες και συμπεριφορές που ευνοούν τον αμοιβαίο σεβασμό», Καρακίτσιος (2016, σελ. 644, 645). Το ίδιο και στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο που εξετάζουμε οι δύο λογοτεχνικοί ήρωες η σουρικότα και ο ιπποπόταμος απεικονίζονται να συνυπάρχουν με αμοιβαίο σεβασμό παρά τις σωματικές, οντολογικές τους διαφορές, Στο εικονογραφημένο παραμύθι της ανάλυσής μας, οι δύο ήρωες, αποδέχονται ο ένας τον άλλον, παρά τα ιδιαίτερα διαφορετικά χαρακτηριστικά τους και μπορούν να συνυπάρχουν, Rodman, M. & Lewis. E. B. (2005).

2.2.8 Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία

Σύμφωνα με την Γιαννικοπούλου (2008: 269), εκτός από τα σταθερά στοιχεία του εξώφυλλου που απαντώνται πάντοτε στα βιβλία ή σχεδόν πάντοτε και είναι: τα ονόματα των δημιουργών, ο τίτλος, μια εικόνα και ο εκδοτικός οίκος, σε ορισμένες περιπτώσεις εκδόσεων παιδικών εικονογραφημένων βιβλίων, το εξώφυλλο, εμπλουτίζεται και με άλλα λιγότερο συμβατικά στοιχεία, που ορισμένες φορές ενέχουν ιδεολογικές παραμέτρους. Στο εξώφυλλο του υπό εξέταση βιβλίου, βλέπουμε μια εικόνα με τον ιπποπόταμο να πλέει στον ποταμό και πάνω του τη μικρή σουρικότα. Η ιδεολογική διάσταση που μπορεί να αποδοθεί στην εικόνα, είναι ότι οι δύο φίλοι, χρησιμοποιούν τη διαφορετικότητά τους δημιουργικά. Έτσι, ο ιπποπόταμος γίνεται το καράβι για την μικρή σουρικότα και αντίστροφα σε μια άλλη εικόνα, η σουρικότα φτάνει αντικείμενα που βρίσκονται ψηλά, σκαρφαλωμένη στους ώμους του ιπποπόταμου.

2.2.9 Αφηγηματικές τεχνικές

Στο παραμύθι, *Μα είναι φίλος μου* (2018), διαπιστώνουμε απροσδιοριστία χώρου και χρόνου. Συγκεκριμένα, στο κείμενο στη χρονική διάρκεια της αφήγησης, ο αφηγητής εστιάζει προβάλλοντας το τέχνασμα της παιδικής λογικής, με λιγότερη ή περισσότερη αληθοφάνεια. Η γλώσσα που χρησιμοποιεί είναι απλή και έχει τα τυπικά στοιχεία της γλώσσας ενός παιδιού για να πετύχει την αληθοφάνεια. Στα κείμενα της παιδικής μικροαφήγησης, επιδιώκεται να δοθεί και δίνεται συνήθως όλη η υπόθεση της ιστορίας, μέσα από τα μάτια του παιδιού, δηλαδή μέσα από την οπτική γωνία του ανήλικου ήρωα ενός αφηγητή. Έτσι, η παρέμβαση του ώριμου αφηγητή και ταυτόχρονα της ώριμης ή ενήλικης προοπτικής αποσιωπάται ή σημειώνεται με τη μορφή απλών και βραχύτατων σχολίων, καμιά φορά, μη εύκολα αντιληπτών από τον αναγνώστη. Γράφει, «Μα τι λόγια είναι αυτά, είναι φίλος μου», «Τι αστείο, χα, χα, χα, είναι φίλος μου παιδιά», «Προσέχει πάντα που πατά και είναι φίλος μου παιδιά», «Δε με ακούσατε καλά, είναι φίλος μου παιδιά», «Αξία δεν έχει η πρωτιά αλλά να έχεις συντροφιά. Είναι πάντα πιο ωραία να έχεις φίλο για παρέα», «Αν έχεις φίλους και αγάπη στην καρδιά, έχεις πολλά», Πανίδου (2018, σελ.16- 23). Προτάσσεται δηλαδή ένα ενδιάμεσο προσωπείο ενήλικα αφηγητή που συνδιαμορφώνει την αφήγηση με τον πιο παιδικό χαρακτήρα απευθυνόμενος μάλιστα και στα ‘παιδιά’ μέσα στην ιστορία αλλά και κατά προέκταση στους μικρούς αναγνώστες - συναναγνώστες.

2.2.10 Μυθοπλασία και μεταμοντερνισμός

Κατά την Γιαννικοπούλου (2008: 187), μια από τις περιπτώσεις όπου παρατηρείται ουσιαστική διάσταση ανάμεσα στις επιλογές της εστίασης στο λεκτικό κείμενο και στο οπτικό είναι εκείνη κατά την οποία η εικονιστική αφήγηση, δεν συμμερίζεται την επιλογή του λεκτικού κειμένου για εσωτερική εστίαση και μεταπηδά στην μηδενική. Έτσι, ενώ η λεκτική αφήγηση βλέπει τα παραμυθιακά γεγονότα μέσα από τα μάτια κάποιου ήρωα, η εικονιστική αναλαμβάνοντας το ρόλο του παντογνώστη αφηγητή, βλέπει έξωθεν μια κατάσταση, γνωρίζοντας όσα είναι αδύνατον να γνωρίζει ο πρωταγωνιστής. Στο βιβλίο που εξετάζουμε, η οπτική δίνει πανοραμική άποψη της κατάστασης, αποκαλύπτοντας στον θεατή ότι δεν είναι σε θέση να γνωρίζει ο αναγνώστης. Έχουμε δηλαδή διαφορετικές τροπικότητες και εστιάσεις.

2.2.11 Θεωρήσεις για τον αναγνώστη

Στο τέλος του εικονογραφημένου παραμυθιού, *Μα είναι φίλος μου* (2018), επισημαίνεται ένα ποίημα (σελ.30), με μια ιδεολογία που αναφέρεται στους φίλους. Για να λειτουργήσει όμως ιδεολογικά ένα κείμενο και να γίνει ο πραγματικός αναγνώστης, κοινωνός των νοημάτων του και άρα της ιδεολογίας του, πρέπει να ταυτιστεί με τον εννοούμενο αναγνώστη, να ενεργοποιήσει δηλαδή τις προϋποθέσεις του κειμένου, για νοηματοδότηση, όπως το ίδιο το κείμενο τον ωθεί να το κάνει. Έτσι, ο πραγματικός αναγνώστης του αφηγήματος, θα μπορεί να ταυτιστεί με τον εννοούμενο και ενδέχεται να αποκομίσει παθητικά τα ιδεολογήματα που εγγράφονται στο αφήγημα αυτό.

2.3 Willis Jeanne, Χομ. *Πρώτος φίλος. Ο τελευταίος του είδους του*, εκκ. Dannelly Paddy (2021), μετάφραση: Πανουργιά Μαριλένα

Περίληψη

Όπως σημειώνεται στο εξώφυλλο «Μια νύχτα με καταιγίδα, ένα πλοίο ναυαγεί. Ένα μικρό αγόρι κολυμπάει μέχρι την ακτή ενός έρημου νησιού. Δεν υπάρχει κανείς εκεί, εκτός από τον Χομ», (οπισθόφυλλο βιβλίου). Κανένας άλλος δεν γνωρίζει την ύπαρξη του Χομ, που είναι ένα ήρεμο διαφορετικό τριχωτό πλάσμα. Το αγόρι και το Χομ, γίνονται αχώριστοι φίλοι διαπιστώνοντας ότι περισσότερο μοιάζουν, παρά διαφέρουν. Ο Χομ είναι ο τελευταίος του είδους του, κανένας δεν έχει επιζήσει από την οικογένειά του. Ο Χομ προστάταψε το αγόρι, του έδωσε τροφή και γάλα καρύδας. Καθώς όμως παίζουν αμέριμνοι στον τροπικό παράδεισο του νησιού, ένα πλοίο διάσωσης περνά. Το αγόρι δεν θα μπορούσε να πάρει τον Χομ μαζί του, αλλά ούτε άντεχε να τον αφήσει μόνο του. Πρέπει να πάρει μια δύσκολη απόφαση, να γυρίσει πίσω στην οικογένειά του και να αφήσει πίσω τον Χομ ή να μείνει μαζί του.

2.3.1 Εικονογράφηση και κείμενο

Στο εικονοαφήγημα που εξετάζουμε, διαπιστώνουμε πλούσιες εικόνες, με έντονες λεπτομέρειες και βάθος. Τα χρώματα των εικόνων, καλύπτουν ολόκληρη την επιφάνεια των δισέλιδων σε όλη την έκταση του βιβλίου. Πολλά παιδικά βιβλία

εικονογραφούνται με σκιτσογραφική τεχνοτροπία που βασίζεται σε μια ζωηρή γραμμή για να δημιουργήσει κίνηση. Η σκιτσογραφία είναι καλύτερη από οποιοδήποτε άλλο είδος τέχνης, στο να αποδίδει εύκολα δύο σημαντικές όψεις των ιστοριών, το πώς νιώθει κάποιος και το πώς κινείται. Το υπό εξέταση αφήγημα στην εικονογράφηση παρουσιάζει έντονη κίνηση. Οι δύο ήρωες, το αγόρι και ο Χομ, τρέχουν [μέσα στις μεγάλες πολύχρωμες εικόνες, που εναλλάσσονται] σε όλους τους χώρους του ακατοίκητου νησιού, από τις σκοτεινές σπηλιές, ως τις κυματιστές απόκρημνες παραλίες και τα τροπικά δάση. Ταυτόχρονα όμως είναι και ένα βιβλίο αισθημάτων, οι δύο φίλοι αγαπημένοι, λατρεύουν ο ένας τον άλλον παρά τη διαφορετικότητά τους και αχώριστοι απεικονίζονται να παίζουν μαζί, σε κάθε γωνιά του ερημικού τροπικού νησιού. Τα κείμενα συμπληρώνουν τις εντυπωσιακές εικόνες. Εικονογραφικά και κειμενικά, διαπιστώνουμε πλήρη αλληλεξάρτηση. Το κείμενο μας περιγράφει τι αισθάνονται οι ήρωες και οι εικόνες μας δείχνουν με κινηματογραφικό τρόπο, τα κειμενικά συμβαίνοντα.

2.3.2 Πλοκή

Κατά τους Παπαντωνάκη & Κωτόπουλο (2011: 162-170), η πλοκή των αφηγημάτων υπακούει σε ορισμένα κλασικά πλέον πρότυπα, ακριβώς επειδή είναι βασική για την εμπειρία της ανάγνωσης. Στο υπό εξέταση εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο, η πλοκή οδηγείται από το ένα γεγονός στο άλλο, αποκαλύπτει σταδιακά μια κατάσταση και επέρχονται οι μεταβολές στη ζωή των χαρακτήρων, που ο συγγραφέας κρίνει σκόπιμο ή οι ίδιοι οι ήρωες επιθυμούν και οι οποίες ευνοούν μια τελική κορύφωση της πλοκής που οδηγεί τη δράση στο ανώτατο σημείο και η ιστορία του αφηγήματος Χομ τελειώνει εκεί. Παρατηρούμε ότι στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο που εξετάζουμε, η πλοκή ξεκινάει με την άφιξη του μικρού αγοριού σε ερημικό νησί. Ακολουθεί η γνωριμία με τον τριχωτό Χομ, ένα διαφορετικό πλάσμα, μοναδικό κάτοικο του νησιού. Στη συνέχεια, οι δύο φίλοι πλέον, τρώνε μαζί, τρέχουν, παίζουν και κυνηγούν μαζί. Ένα πλοίο διάσωσης, πλησιάζει όμως το νησί. Το αγόρι δεν θα μπορούσε να πάρει τον Χομ μαζί του, αλλά ούτε άντεχε να τον αφήσει πίσω, μόνο του. Στο τέλος κρύφτηκε μαζί με τον Χομ, μέχρι που το πλοίο έφυγε μακριά. Ο Χομ είναι ο μοναδικός του είδους του και πρέπει να τον προστατέψει, είναι ο τελευταίος άνθρωπος που τον είδε και του υποσχέθηκε πώς θα είναι ο τελευταίος.

2.3.3 Σκηνικό

Στα εικονογραφημένα κείμενα ή στα εικονοβιβλία, η περιγραφή του χώρου επιχειρείται με την εικονογράφηση, η οποία βέβαια αγωνίζεται να αποδώσει την κειμενική περιγραφή ή υπονόηση του χώρου. Εφόσον συμπίπτει κειμενική και εικονική περιγραφή, ο χώρος αναπαρίσταται απλώς στο μυαλό του παιδιού – αναγνώστη, χωρίς ενδεχομένως καμιά ενεργητική συμμετοχή της φαντασίας του. Ο νεαρός αναγνώστης τοποθετείται σε ένα χώρο, που του επιβάλλουν ο συγγραφέας, οι εικονογράφοι και ο εκδοτικός οίκος. Παρακολουθεί τα τεκταινόμενα από τον δικό του ασφαλή χώρο. Το ολοκληρωμένο σκηνικό θεωρείται η απόδοση της σκηνογραφίας του χώρου η οποία επιστρατεύει υπερβολικές λεπτομέρειες για να περιγράψει τον χωροχρόνο. Ολοκληρωμένο σκηνικό έχουμε όταν η δράση ή το θέμα επηρεάζονται από τον χώρο και τον χρόνο. Στο εικονοαφήγημα που εξετάζουμε, διαπιστώνουμε ολοκληρωμένα εξωτικά σκηνικά, με πολλές λεπτομέρειες, σε σπηλιές, παραλίες, δάση με πλούσιες εικόνες.

2.3.4 Χαρακτήρες

Σύμφωνα με την Γιαννικοπούλου (2008: 101), μια ιδιαίτερη περίπτωση μυθοπλαστικού χαρακτήρα είναι εκείνος που συμμετέχει συγχρόνως στο διηγητικό επίπεδο ως αφηγητής ή εσωτερικός ακροατής, αλλά και στο υποδιηγητικό ως ενεργός ήρωας. Σε τέτοιες περιπτώσεις, το κείμενο αυτοσυνείδητα έλκει την προσοχή του στο ίδιο, ως κατασκευή με σκοπό να θέσει ερωτήματα αναφορικά με τη σχέση ανάμεσα στην πραγματικότητα και τη μεταμυθοπλασία. Στο εικονοαφήγημα που εξετάζουμε, το μικρό αγόρι αποτελεί παράδειγμα μεταμυθοπλαστικού ήρωα, αφού κινείται ταυτόχρονα στο διηγητικό και το υποδιηγητικό επίπεδο. Στις τελευταίες σελίδες το αγόρι μιλάει σε πρώτο πρόσωπο στον αναγνώστη, παρακαλώντας τον να μην πει σε κανέναν που βρίσκεται, καθώς ο Χομ είναι ο τελευταίος του είδους του και πρέπει να τον προστατέψει

2.3.5 Θέμα

Το εικονοαφήγημα *Χομ, Πρώτος φίλος ο τελευταίος του είδους του* (2021), δεν αναφέρει τη θεματική ηλικία στην οποία απευθύνεται.

Σύμφωνα με την Σιβροπούλου (2003), πολλές εικονογραφημένες μικρές ιστορίες απεικονίζουν τη φαντασία των παιδιών ή τα όνειρά τους. Το εικονογραφημένο αφήγημα *Χομ* αποτελεί μια φανταστική ιστορία, που συμβαίνει σε ένα κόσμο απομακρυσμένο, φτιαγμένο από ιστορίες ναυαγών. Η παρουσίαση και ανακάλυψη του πολυεπίπεδου θέματος μιας ιστορίας, είναι συχνά μια λεπτή εργασία. Η επιδεξιότητα που έχει ο συγγραφέας, να παρουσιάσει το θέμα είναι μια χαρισματική ικανότητα, αποτελεί επίσης δοκιμασία, για το πώς θα βοηθήσει τον αναγνώστη να καταλάβει την ιστορία. Τα παιδιά αναγνώστες έχουν διαβάσει παρόμοιες εικονογραφημένες ιστορίες με ναυαγούς. Αν όμως δεν έχουν διαβάσει ενδεχομένως τότε έρχονται σε επαφή με μια ιστορία που θέτει στον πρωταγωνιστή ένα δίλημμα της εγκατάλειψης ενός φίλου ή της συνοδοιπορίας σε ένα μακρινό μέρος, Horowitz, R., & Gómez, B. (2017).

2.3.6 Τεχνικές στην εικονογράφηση

Στο εικονογραφημένο παιδικό παραμύθι *Χομ. Πρώτος φίλος. Ο τελευταίος του είδους του* (2021), διαπιστώνουμε τις βασικές αρχές μιας ενδιαφέρουσας χρωματικής σύνθεσης που χρησιμοποιούν για τις εικονογραφήσεις βιβλίων τους, οι καλλιτέχνες εικονογράφοι των εικονογραφημένων μικρών ιστοριών. Υπάρχουν ισορροπημένες τονικές διαβαθμίσεις σε όλες τις μεγάλες, πολύχρωμες, λεπτομερείς εικόνες. Η χρωματική αρμονία επιτυγχάνεται με το συνδυασμό, συγγενικών χρωμάτων αλλά και χρωματικών αντιθέσεων, που σπάζουν την μονοτονία, τη χρήση ψυχρών και θερμών χρωμάτων. Παρά τη χρωματική τόλμη, δεν υπάρχει τίποτε το βίαιο στο έργο. Ο στόχος είναι να γοητεύσουν οι εικόνες, τον αναγνώστη. Υπάρχει βάθος και ομορφιά στα χρώματα. Οι επιφάνειες αντανακλούν το φως και τα χρώματα δημιουργούν μια ευχάριστη πολυπλοκότητα. Το υπό συζήτηση βιβλίο είναι γεμάτο με ζωή και συναίσθημα στην εικονογράφηση. Μας μεταφέρει στην τροπική ζούγκλα του ακατοίκητου, ερημικού νησιού, η οποία όμως αποτελεί έναν επίγειο παράδεισο για τους δύο φίλους ήρωες της ιστορίας.

2.3.7 Ιδεολογία

Ο χαρακτήρας εκφράζει τις ιδεολογικές θέσεις του αφηγητή και του εικονογράφου.

Η ταύτιση της ματιάς του αναγνώστη με εκείνη του παραμυθιακού χαρακτήρα υποβοηθείται από τη δόμηση της ιστορίας, να συμφωνήσει με τις ιδεολογικές θέσεις που εκφράζει ο δεύτερος. Φαίνεται ότι όσο περισσότερο ένας χαρακτήρας, προσλαμβάνει μια ενεργή ανθρώπινη διάσταση τόσο περισσότερες πιθανότητες έχει ο αναγνώστης, να ταυτιστεί μαζί του, ιδίως αν ο συγκεκριμένος χαρακτήρας, επικοινωνεί την οπτική του, με μια πρωτοπρόσωπη αφήγηση, όπως συμβαίνει με το μικρό αγόρι αφηγητή του εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου της ανάλυσης. Όμως παρά την ευκολία με την οποία μπορεί να επιδιώκεται και να επιτυγχάνεται η ταύτιση ανάμεσα στον χαρακτήρα που βλέπει και τον αναγνώστη, δεν διαφεύγει της προσοχής κανενός, ότι αυτού του είδους η εστίαση διαποτίζει το κείμενο με μια μεγάλη δόση υποκειμενικότητας. Όπως φαίνεται και στο παρακάτω παράθεμα, ο χαρακτήρας απευθύνεται σε αδιασάφητο αποδέκτη, σε δεύτερο πρόσωπο γράφει: «Ήμουν ο πρώτος άνθρωπος που τον είδε και του υποσχέθηκα πως θα είμαι ο τελευταίος. Βοήθησέ με να κρατήσω την υπόσχεσή μου μέχρι να γυρίσω σπίτι.», «Σε παρακαλώ, μην πεις σε κανέναν που είμαι ή με ποιον είμαι. Ο Χομ είναι ο μοναδικός του είδους του και πρέπει να τον προστατέψω», Willis J. & Paddy D. (2021, σελ.27). Στα παραθέματα που προηγήθηκαν είναι έκδηλη η προσπάθεια και η αφοσίωση του παιδιού ναυαγού σε ένα φίλο με οντολογική ετερότητα.

2.3.8 Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία

Κατά την Γιαννικοπούλου (2008: 273), στον παρακειμενικό χώρο του εξωφύλλου ιδιαίτερη μνεία αξίζει στους τίτλους των βιβλίων, που σύμφωνα με τον Genette, έχει τριμερή σκοπό. Ο τίτλος του εικονογραφημένου βιβλίου της ανάλυσης επιτρέπει τη διάκριση και την αντιδιαστολή από το σύνολο των έργων, καθώς και το θεματικό ή ειδολογικό προσδιορισμό του αφηγήματος, όπως επίσης στοχεύει και την προσέλκυση της προσοχής του αναγνωστικού κοινού. Ο τίτλος στο υπό συζήτηση αφήγημα κατορθώνει να ενταχθεί οργανικά στην εικονογράφηση, αποτελώντας ένα στοιχείο που γεφυρώνει το χάσμα ανάμεσα στη λέξη και στην εικόνα, μετέχοντας συγχρόνως και στα δύο.

2.3.9 Αφηγηματικές τεχνικές

Σύμφωνα με τον Καψωμένο (2003: 137-140), σε ένα μυθοπλαστικό κείμενο, ο δημιουργός του, δεν έρχεται σε επαφή με τον αναγνώστη, παρά μόνο μέσω του δημιουργήματος (υποδηλούμενος ή υπονοούμενος συγγραφέας). Η μέθοδος με την οποία ο συγγραφέας μεταδίδει την ιστορία στον αναγνώστη, είναι μέσω του αφηγητή. Ο αφηγητής είναι ένα πλασματικό πρόσωπο, που διαμορφώνεται ανάλογα με τις ανάγκες της αφήγησης. Διαφέρει από τον συγγραφέα του έργου.

2.3.9.1 Αφηγητής

Στο εικονοαφήγημα που εξετάζουμε ο αφηγητής επιτελεί δύο λειτουργίες, α) την αφηγηματική της ιστορίας και β) την επικοινωνιακή που εξασφαλίζει την αδιάκοπη επικοινωνία μεταξύ του αφηγητή - πομπού και του αναγνώστη - δέκτη του. Στο συγκεκριμένο αφήγημα είναι φανερός και ομοδιηγητικός (αυτόπτης μάρτυρας), μέτοχος στη δράση. Επίσης, είναι και αυτοδιηγητικός, πρωταγωνιστής στην ιστορία. Η πράξη της διήγησης είναι ενδοδιηγητική, τα γεγονότα της ιστορίας παρουσιάζονται να συνιστούν μεταδιήγηση. Σχετικά με την αφηγηματική συχνότητα έχουμε μοναδική αφήγηση, αφήγηση μια φορά αυτό που έγινε μια φορά.

2.3.9.2 Οπτική γωνία

Στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο *Χομ. Πρώτος φίλος. Ο τελευταίος του είδους του* (2021), διαπιστώνουμε αφήγηση με εσωτερική εστίαση. Σύμφωνα με την Σιβροπούλου (2003: 71), η οπτική γωνία σε αυτή την περίπτωση, είναι περιορισμένη και ανήκει σε έναν από τους χαρακτήρες, ο οποίος περιορίζεται σε ότι ξέρει, εκθέτοντας τη γνώση του, είτε από σταθερή θέση είτε από ποικίλες. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, έχουμε την εστίαση του μικρού αγοριού ναυαγού, αφηγητή της ιστορίας, που μετέχει στη δράση ως πρωταγωνιστής.

2.3.9.3 Χρόνος

Η Γιαννικοπούλου (2008: 226), αναφέρει ότι η απαγκίστρωση μιας ιστορίας από ένα συγκεκριμένο σκηνικό ανάπτυξης αφηγούμενων γεγονότων και η τοποθέτησή της, σε ένα ασαφές και ακαθόριστο «κάποτε», επιτρέπουν μια ηθελημένη χρονική αοριστία. Συμβάντα τοποθετημένα σε έναν Άλλο χρόνο, αυτόν που δε μετρείται με ρολόγια και δεν καταγράφεται σε ημερολόγιο, σε ένα χρόνο άχρονο, περισσότερο ψυχολογικό και ανθρώπινο και λιγότερο αντικειμενικό και κοσμικό. Οι ημέρες εναλλάσσονται με τις

νύχτες και αυτές με τις εβδομάδες, εποχές, τα χρόνια, γεγονότα που λαμβάνουν χώρα σε έναν χρόνο υποκειμενικό. Αυτός στο υπό συζήτηση αφήγημα είναι ο χρόνος του Χομ, σε ένα ερημικό νησί.

2.3.9.4 Μεταμυθοπλαστική εστίαση

Στην σταθερή εσωτερική εστίαση είναι φανερό ότι την πλεονεκτική θέση έχει ο χαρακτήρας, μέσα από τα μάτια του οποίου, ο αναγνώστης βλέπει τον κόσμο. Στο μυθοπλαστικό σύμπαν, έχει έναν αναβαθμισμένο ρόλο κι αν αυτός που βλέπει ταυτίζεται με έναν χαρακτήρα, όπως συμβαίνει και με το αγόρι του εικονογραφημένου αφηγήματος που μας απασχολεί. Αυτός ο χαρακτήρας έχει ένα τεχνικό πλεονέκτημα, πάνω στους άλλους χαρακτήρες. Ο αναγνώστης βλέπει με τα μάτια του συγκεκριμένου χαρακτήρα τα συμβάντα της ιστορίας και το δίλημμα που αντιμετωπίζει καθώς και τη λύση που δίδει.

2.3.10. Θεωρήσεις για τον αναγνώστη

Κατά την Οικονομίδου (2016: 51-67), κάποιες φορές το κείμενο επιβάλλει περιορισμούς στον αναγνώστη που τον προσκαλούν να το προσλάβει με έναν συγκεκριμένο τρόπο. Εκεί ακριβώς εισάγεται η έννοια του εννοούμενου ή λανθάνοντα αναγνώστη. Ο τελευταίος ορίζεται ως η περσόνα που διαγράφεται από αυτούς τους περιορισμούς του κειμένου. Πιο αναλυτικά ορίζεται ως ένας «ρόλος», που προσφέρεται από το ίδιο το κείμενο, ως μοντέλο που κάνει δυνατή την περιγραφή, των δομημένων νοημάτων του λογοτεχνικού κειμένου και ως «θέση» από την οποία ο αναγνώστης μπορεί να νοήσει το κείμενο.

Στο εικονοαφήγημα με ήρωα τον μικρό ναυαγό, διαπιστώνουμε τέτοιους περιορισμούς. Χαρακτηριστική είναι η φράση του μικρού αγοριού, «Μέχρι σήμερα, κανείς δε ξέρει πως είμαι εδώ. Μόνο εσύ. Αλλά σε παρακαλώ, μην πεις σε κανέναν που είμαι ή με ποιον είμαι. Ο Χομ είναι ο μοναδικός του είδους του και πρέπει να τον προστατέψω», Willis Jeanne (2021, σελ. 26). Στα παραθέματα που προηγήθηκαν είναι έκδηλη η προσπάθεια και η αφοσίωση του παιδιού ναυαγού σε ένα φίλο με οντολογική ετερότητα. Το κείμενο απευθύνεται σε δεύτερο πρόσωπο στον αναγνώστη ελκύντάς τον με αυτόν τον τρόπο στην ιστορία και στην απόφαση που θα πάρει ο ήρωας να μείνει στο νησί.

Συζήτηση Συμπεράσματα

Στο εικονοαφήγημα *Μια φίλια με αγκάθια* (2011), διαπιστώνουμε την οικολογική θεώρηση των κοινωνικών σχέσεων, του Bronfenbrenner (1979), όπως αναφέρεται στην Αυγητίδου (1997: 31). Η “θεωρία συστημάτων” εξετάζει την ατομική συμπεριφορά, σε ένα συγκεκριμένο περιβάλλον, αλλά παράλληλα εξετάζει και το περιβάλλον όπου η συμπεριφορά λαμβάνει μέρος. Στο εικονοαφήγημα που εξετάζουμε, επέρχεται μια σύγκρουση μεταξύ των φυτών του κήπου λόγω της διαφορετικής καταγωγής του γαϊδουράγκαθου. Στο μακρο-σύστημα του βιότοπου, των φυτών του κήπου, αποτελεί γεγονός η κυρίαρχη κουλτούρα καθώς και οι διάφορες υπό-κουλτούρες, οι οποίες επηρεάζουν τις πρακτικές ανατροφής, τις συμπεριφορές και τις αξίες που υιοθετούν τα μέλη του. Στο συγκεκριμένο οικοσύστημα φυτρώνει ένα φυτό, το “γαϊδουράγκαθο”, που δεν συνάγει με την βασιλική καταγωγή των υπόλοιπων φυτών. Ο διαφορετικός δεν είναι μόνο ανόμοιος, στην εμφάνιση και εξωτερικά χαρακτηριστικά, αλλά έχει και διαφορετική καταγωγή, οπότε δεν μπορεί να γίνει δεκτός. Πρέπει να αποδείξει πρώτα την χρησιμότητά του με κάποιο κατόρθωμα, για το καλό του κοινωνικού συνόλου.

Στο εικονοαφήγημα *Χομ. Πρώτος φίλος, οι τελευταίος του είδους του* (2021), διαπιστώνουμε αυτές τις ποιότητες φιλίας, οικειότητας, εγγύτητας, αλληλεξάρτησης, διαφωνίες στο παιχνίδι μόνο, που αναφέραμε στην θεματική κατηγορία ανάλυσης, στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας, ανάμεσα στους δύο φίλους, το μικρό αγόρι και τον Χομ. Οπότε παιδαγωγικά επιχειρείται η ιδεολογική προσέγγιση του μικρού αναγνώστη, σε αυτές τις ποιότητες φιλίας και η ταύτιση με αυτές τις συμπεριφορές του μικρού ναυαγού και του διαφορετικού Χομ.

Το ίδιο και στο εικονοαφήγημα *Μα είναι φίλος μου* (2018), διαπιστώνουμε μια αμοιβαία ίση σχέση ανάμεσα στους δύο φίλους ζώα τον “υποπόταμο” και την “σουρικάτα”, με τα χαρακτηριστικά της εγγύτητας ως ποιότητας φιλίας. Κατά την Αυγητίδου (1997: 37-41), μία σχέση είναι ίση όταν όλα τα μέλη της, προτείνουν δραστηριότητες και αποφασίζουν από κοινού για την εξέλιξή τους. Επίσης, στην περίπτωση που προκύψει διαφωνία μεταξύ τους, όλα τα μέλη επιθυμούν την επίλυση της διαφωνίας και το ξανασμίξιμό τους. Στο υπό συζήτηση εικονοαφήγημα *Μα είναι φίλος μου* (2018), βλέπουμε τους δύο φίλους πάντα μαζί σε κοινές δραστηριότητες που στηρίζονται στην ισότητα, αμοιβαία εμπιστοσύνη και αλληλοσεβασμό, παρά τα ανισομερή σωματικά και εξωτερικά τους χαρακτηριστικά, καθώς και τις διαφωνίες

τους στο παιχνίδι μόνο. Επίσης στο ίδιο εικονοαφήγημα διακρίνουμε την φιλία ως βασική αξία στην κουλτούρα των συνομιλήκων. Πολλές φορές διαπιστώνουμε στο κείμενο του υπό εξέταση εικονοαφηγήματος η σουρικάτα να απολογείται «μα είναι φίλος μου». Σύμφωνα με την Αυγητίδου (1997: 86-99), η φιλία ως βασική αξία στην κουλτούρα των συνομιλήκων, τονίζεται στις καθημερινές αλληλεπιδράσεις των παιδιών. Πολλές φορές τα παιδιά αποκαλούν το ένα το άλλο «φίλο» και όχι με το όνομά τους. Η ύπαρξη της φιλικής σχέσης λειτουργεί επίσης ως κίνητρο, για να δείξουν τα παιδιά θετική στάση απέναντι στους συμπαίκτες τους, όπως το μοίρασμα παιχνιδιών ή η ανταλλαγή ρόλων στο παιχνίδι.

Συμπεράσματα δεύτερου κεφαλαίου

Στο κεφάλαιο αυτό εξετάσαμε το κεντρικό θέμα της διαφορετικότητας, με δύο εικονογραφημένες μυθοπλασίες, μικρές ιστορίες με ήρωες φυτά και ζώα και με ένα βιβλίο με ήρωες ένα παιδί και ένα άλλο ον, το οποίο αποδίδεται με χαρακτηριστικά παιδικής ηλικίας και απροσδιόριστης οντότητας. Και τα τρία αυτά αφηγήματα συνιστούν επώνυμα παραμύθια. Αναδεικνύουν τη φιλία μεταξύ διαφορετικών πλασμάτων και υπογραμμίζουν την αξία της συμπεριληπτικότητας με διαφορετικούς τρόπους. Το πρώτο βιβλίο με θέμα τη φιλία παρουσιάζει την περίπτωση της ανίχνευσης πως ο άλλος αρχικά μπορεί να αντιμετωπίζεται με άρνηση και καχυποψία, όταν όμως θα καταφέρει να σώσει ολόκληρη την κοινότητα, τότε θα γίνει αποδεκτός. Υπογραμμίζει με αυτόν τον τρόπο, ότι στη λογική της λανθάνουσας κατωτερότητας μόνο με ανταπόδοση, ο διαφορετικός θα γίνει ίσο μέλος αυτής της καλύτερης κοινωνίας, κάνοντας μια σπουδαία πράξη για το καλό της κοινότητας.

Το δεύτερο βιβλίο μυθοπλασίας, αναδεικνύει τη φιλία μεταξύ διαφορετικών ζώων, προβάλλοντας ένα άλλο πρότυπο συμπερίληψης. Σε αυτό για να γίνει κάποιος αποδεκτός αρκεί η ήρεμη συμβίωση. Πρέπει κανείς να καταλαβαίνει τους άλλους, να τους φροντίζει, μόνο με τη χαρά και την συνεργασία, είναι δυνατόν να υπερβεί κάποιος τα στερεότυπα και τους φόβους της διαφορετικότητας. Χρειάζεται ενσυναίσθηση και σεβασμός για τον άλλον. Η διαφορετικότητα δύο ζώων χρησιμοποιείται δημιουργικά, δημιουργώντας πλεονεκτήματα και στους δύο φίλους παρά μειονεκτήματα και συγκρούσεις. Σε σχέση με το ερευνητικό ερώτημα πώς εγγράφεται, η διαφορετικότητα, στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο, διαπιστώσαμε, ότι αυτός είναι ένα πλάσμα, φυτό ή ζώο, με άλλα χαρακτηριστικά, πάντα όμως

καλοσυνάτο και ευγενικό. Επίσης, βρίσκεται στη θέση του αδύνατου και όχι του ισχυρού. Αρα, ο διαφορετικός, διαφέρει στην καταγωγή, δύναμη, εξωτερική εμφάνιση, σωματικά χαρακτηριστικά. Εσωτερικά όμως, είναι πάντα πρόθυμος, χαμογελαστός, γεμάτος αγάπη.

Το ίδιο ισχύει και στο τρίτο βιβλίο. Η ανάπτυξη της φιλίας μεταξύ δύο ηρώων μέσα από το απεικονιζόμενο μοίρασμα της καθημερινότητας του παιχνιδιού και της αυτόνομης ζωής χωρίς ενήλικες οδηγεί στη φροντίδα και την εμπιστοσύνη μεταξύ των ηρώων. Αναδεικνύεται η ενσυναίσθηση και ο αλληλοσεβασμός. Ο άλλος στα τρία εικονογραφημένα αφηγήματα εμφανίζεται άλλοτε ως φυτό, ζώο ή πλάσμα, με άλλα χαρακτηριστικά από αυτά του προσώπου με το οποίο αναπτύσσει τη φιλία. Επιπλέον βρίσκεται στη θέση του αδύνατου και όχι του ισχυρού, διαφέρει στην εξωτερική εμφάνιση, στην οντότητα, στα σωματικά χαρακτηριστικά, στην καταγωγή. Παρόλα αυτά είναι πρόθυμος στη φιλία και παρά τις όποιες αρνητικές περιστάσεις συμβάλει στη διατήρησή της επιδιώκοντας ταυτόχρονα να φανεί ότι η διαφορετικότητα του δε θα αποβεί επιζήμια για κανένα.

Τα τρία βιβλία προσφέρουν διαφορετικούς τύπους μυθοπλασίας και ηρώων προκειμένου να αναδείξουν το διαμεσολαβητικό ρόλο της φιλίας στα κοινά των μικρών αναγνωστών. Η ανάλυση της ιδεολογίας της εικονογράφησης των διαφορετικών ηρώων φέρνει στο προσκήνιο το σύγχρονο πνεύμα των αφηγημάτων απέναντι στον προβληματισμό για τη διαφορετικότητα. Το διαπολιτισμικό εικονογραφημένο βιβλίο και το ρόλο των παιδικών εικονογραφημένων στην επεξεργασία εννοιών και αντιλήψεων της διαφορετικότητας για κοινά μικρών παιδιών.

Παρακάτω θα περάσουμε στο τρίτο κεφάλαιο της εργασίας μας.

Τρίτο κεφάλαιο. Η αναζήτηση της φιλίας και οι κλασικοί παραμυθιακοί ήρωες

Στο κεφάλαιο αυτό, θα ασχοληθούμε με τρεις εικονογραφημένες παραμυθιακές ιστορίες, οι οποίες εκτυλίσσονται στο δάσος και έχουν χαρακτήρες ανθρωπόμορφα ζώα και κλασικούς παραμυθιακούς τύπους ήρωες όπως ο γίγαντας και η νεράιδα. Η φιλία στις εικονοιστορίες προσεγγίζεται ως επιθυμητή κατάσταση και οι ήρωες παρουσιάζονται να την αποζητούν, να τη βρίσκουν και να έχουν τα πλεονεκτήματα της υποστήριξης που προκύπτουν από το σύνδεσμό της. Πρόκειται για τα εξής εικονογραφημένα παιδικά αφηγήματα:

Γεωργιάδη - Τσορώνη Γιολάντα. *Το αστέρι της φιλίας*, εικ. Daniel Howarth,(2011).

Κυρδή Καλλιόπη. *Οι τρεις φίλοι του γίγαντα*, εικ. Σταματιάδη Ντανιέλα,(2013).

Νταβλαμάνου Έλενα. *Το φτερό της φιλίας*, εικ. Μιμηλάκη Θέντα.(2019).

3.0 Μεθοδολογία τρίτου κεφαλαίου

Στο τρίτο κεφάλαιο, εξετάζουμε ακόμη τρία, εικονογραφημένα παιδικά βιβλία, μυθοπλασίες, που αναφέρονται στην φιλία. Η μυθοπλασία είναι δημιουργίες, της καθαρής φαντασίας. Οι ήρωες είναι φανταστικοί, κάποιες φορές ανθρωπόμορφοι και οι ιστορίες ανήκουν στην σφαίρα των μαγικών παραμυθιών. Όταν η μυθοπλασία, συνοδεύεται από, μεταμυθοπλαστικές τεχνικές, όπως η διάρρηξη του αφηγηματικού χρόνου, οι άμεσες και φανερές παρεμβάσεις του αφηγητή, η διακειμενικότητα, η οπτικοποίηση των τεχνικών γραφής, η ανάμιξη του διηγητικού χρόνου της ιστορίας με τον μη-διηγητικό κόσμο της γραφής, ο εγκιβωτισμός, το απροσδιόριστο τέλος, τότε έχουμε μεταμοντερνισμό.

Ως προς την εικονογράφιση και το κείμενο, στηριχθήκαμε στις τεχνικές της Γιαννικοπούλου (2008) και Σιβροπούλου (2003), για να μελετήσουμε στοιχεία τεχνικής των εικόνων. Στην πλοκή θα εξετάσουμε, επεισόδια, σκηνές, το σασπένς, καθώς και την κλιμακούμενη /προοδευτική πλοκή, σύμφωνα με την μέθοδο των Παπαντωνάκη & Κωτόπουλου (2011). Σύμφωνα με τους ίδιους, θα δούμε το σκηνικό ως χωρική πλαισίωση και πώς παρουσιάζονται οι χαρακτήρες. Επίσης θα δούμε τον χρόνο ως λειτουργία του σκηνικού. Στο θέμα μας ενδιαφέρει ο συμβολισμός, σύμφωνα με τον Νόντελμαν (2009), καθώς και αν είναι συγκεκριμένο ή υποδηλούμενο, με την μεθοδολογία της Σιβροπούλου. Κατά την ίδια θα εξετάσουμε τεχνικές στην εικονογράφιση και θα διερευνήσουμε αφηγηματικές δηλώσεις που

σχολιάζουν χαρακτήρες κατά τους Παπαντωνάκη & Κωτόπουλο (2011). Στα κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία, σύμφωνα και με την προσέγγιση της Γιαννικοπούλου, θα εξετάσουμε το εξώφυλλο και την εικόνα του, καθώς και τον τίτλο του θέματος των εικονογραφημένων παιδικών βιβλίων. Αφηγηματολογικά, θα στηριχθούμε στην μελέτη του Καψωμένου (2003), *Αφηγηματολογία*. Θα ερευνήσουμε επίσης την ιδεολογία των εικονοαφηγημάτων, καθώς και τον εννοούμενο αναγνώστη, σύμφωνα με την Οικονομίδου (2016).

Ο λόγος που επιλέχθηκε η συγκεκριμένη μεθοδολογία ανάλυσης για τα τρία εικονοαφηγήματα είναι ότι πρώτα έχουμε κλασσικούς εικονογραφικούς παραμυθικούς ήρωες όπως γίγαντας, νεράιδα, ανθρωπόμορφα ζώα του δάσους και αφετέρου η ειδική τους θεματολογία αναφορικά με την έννοια της φιλίας. Θεματολογικά πραγματεύονται δύσκολα θέματα, όπως η αναπηρία, ο διαφορετικός, με παγιωμένες αρνητικές στερεοτυπικές αντιλήψεις και η συμβολική φιλία.

3.1 Γεωργιάδη - Τσορώνη Γιολάντα. *Το αστέρι της φιλίας*, εικ. Daniel Howarth,(2011).

Στην πρώτη ιστορία υπό εξέταση, οι ήρωες είναι μικρά ανθρωπόμορφα ζώα του δάσους.

Περίληψη

«Το αρκουδάκι περιμένει να πέσει το τελευταίο φύλλο του φθινοπώρου για να κάνει μια ευχή. Θα μπορέσει άραγε να το πιάσει, ώστε να πραγματοποιηθεί η ευχή του», οπισθόφυλλο του βιβλίου. Τέσσερα ακόμη ζώα, ένας σκαντζόχοιρος, ένα ποντικάκι, καθώς και ένα σκιουράκι και κουνελάκι, θα έρθουν κοντά στο αρκουδάκι να περιμένουν. Το φύλλο θα γίνει το αστέρι της φιλίας, που θα ενώσει τα πέντε ζώα.

3.1.1 Εικονογράφηση και κείμενο

Σύμφωνα με την Γιαννικοπούλου (2008: 279), τα μέσα που χρησιμοποιεί η εικόνα για να «χτίσει» οπτικά τους παραμυθιακούς χαρακτήρες, είναι πολλά και σχετίζονται με σειρά από διαφορετικές παράμετρους. Στο παραμύθι που εξετάζουμε, θα αρχίσουμε επισημαίνοντας στοιχεία τεχνικής της εικόνας. Η γραμμή έχει ιδιαίτερη σημειολογία. Έντονες γραμμές, ψιλές, χοντρές, καμπύλες, τεθλασμένες, δημιουργούν διαφορετικά συναισθήματα στον αναγνώστη. Η δύναμη της γραμμής σε συνδυασμό με το χρώμα, φαίνεται να είναι μεγάλη. Διαπιστώνουμε ότι οι γραμμές των χαρακτήρων, των

δέντρων, των σχημάτων, των εικόνων, δεν είναι γεωμετρικές, αλλά είναι γεμάτες με χρώματα. Η λειτουργία του χρώματος στη χαρακτηρισολογία, είναι πολυσήμαντη και παραπέμπει σε μια σειρά διαφορετικών χαρακτηριστικών και στοιχείων της προσωπικότητάς τους. Η οπτική γωνία της εικόνας, που φέρνει κοντά ή απομακρύνει τον αναγνώστη από τον ήρωα της εικόνας, (με την εναλλαγή κοντινών-μακρινών πλάνων), δεν αποτελεί μόνο στοιχείο χαρακτηρισολογίας, αλλά διαδραματίζει πολυσύνθετο ρόλο στην αφηγηματική διαδικασία, καθώς έχει σημασία πώς έχει τραβηχτεί κάθε σκηνή. Κάποιες φορές επίσης η επιλογή του υλικού, πάνω στο οποίο ζωγραφίζει ο εικονογράφος, δεν είναι τυχαία και παίζει σημαντικό ρόλο στη χαρακτηρισολογία. Συγκεκριμένα όσον αφορά τη χαρακτηρισολογία, το κουνελάκι παρουσιάζεται ως πολύ ντροπαλό, το ποντικάκι ως πολύ μικρό, το σκιουράκι ως φαρσέρ, το αρκουδάκι ως ευαίσθητο καθώς ξεσπάει σε κλάμματα, όταν δεν πιάνει το τελευταίο αστέρι του φθινοπώρου, το οποίο θα του χάριζε ένα πραγματικό φίλο, που θα τον αγαπούσε και θα έπαιζε μαζί του. ενώ το σκαντζοχοιράκι ως σοφό, καθώς συμβουλεύει τα υπόλοιπα ζώα, ότι οι φίλοι είναι δίπλα τους.

Στο υπό εξέταση παραμύθι διαπιστώνουμε σκληρόδετο γυαλιστερό εξώφυλλο και χοντρής υφής σελίδες. Σχετικά με την ομοιότητα, της απεικόνισης των χαρακτήρων του έργου στις εικόνες, διαπιστώνουμε ότι μοιάζουν μεταξύ τους, ως προς τα εικονογραφικά χαρακτηριστικά τους. Το μέγεθος των μορφών καθίσταται ενδεικτικό, όχι μόνο στη σκιαγράφηση των χαρακτήρων, αλλά και στην εξέλιξη της ιστορίας, προοικονομώντας αυτό που θα ακολουθήσει. Πιο ειδικά το μέγεθος των χαρακτήρων, αποκαλύπτει το ρόλο τους στην πλοκή, τη σχέση τους με άλλους χαρακτήρες, την ψυχολογική τους κατάσταση. Σε σχέση με τη θέση των χαρακτήρων μέσα στις εικόνες, βλέπουμε ότι δεν είναι τοποθετημένες μακριά από τον αναγνώστη θεατή. Πολλές εικόνες χαρακτήρων- ζώων μεγεθύνονται, δίνοντας έτσι την εντύπωση ότι πλησιάζουν τον αναγνώστη - θεατή, όπως ο κόκκινος σκίουρος ψηλά στο δέντρο. Ο εικονογράφος θέλει έτσι, να μας δημιουργήσει, την αίσθηση της οικειότητας, με τα ζώα του δάσους και αφετέρου να εξυπηρετήσει την χωρική πλοκή του εικονοαφηγήματος. Έτσι σε κάθε εικόνα, ανάλογα με το ποιος ήρωας πρωταγωνιστεί, αυτός μεγεθύνεται σε σχέση με τους υπόλοιπους λογοτεχνικούς ήρωες - ζώα, για σκοπούς δήλωσης κίνησης, ύψους και βάθους.

Αναφορικά με το σκηνικό της εκτύλιξης της ιστορίας, αυτό είναι το δάσος, καθώς οι ήρωες είναι ζώα που εικονογραφούνται στο δάσος. Το στυλ της εικονογράφησης, συνάδει με το ύφος του λεκτικού κειμένου. Το οπτικό κείμενο, συντονίζεται με το

λεκτικό. Η γλώσσα της εικόνας, αναπαράγει τα αναγνωρίσιμα σχήματα των ζώων του δάσους και με τη βοήθειά τους, ζωγραφίζει πολύχρωμους, φωτεινούς, ιδιαίτερους χαρακτήρες. Η αποτύπωση των χαρακτήρων ενθαρρύνει τον αναγνώστη θεατή να προσέξει την σύνδεση της εικαστικής αναφοράς των ζώων με τα ονόματά τους στο κείμενο, με τη μορφή των χάρτινων ηρώων των χαρακτήρων.

Αναφορικά με το ερευνητικό μας ερώτημα, που θέσαμε στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας, οι ιδεολογικές διαστάσεις της φιλίας όπως αποτυπώνεται στην εικονογράφηση παρατηρήσαμε τα εξής. Στην εικονογράφηση του υπό εξέταση παιδικού εικονογραφημένου βιβλίου, τα πέντε ανθρωπόμορφα ζώα του δάσους, σχεδόν σε όλες τις εικόνες, εμφανίζονται όλα μαζί κάτω από ένα δέντρο, περιμένοντας να πέσει το κιτρινωπό φύλλο. Ο κοινός στόχος τους, να πιάσουν το αστέρι της φιλίας, κυριαρχεί ιδεολογικά, σε όλη την εικονογράφηση. Άρα η φιλία εντάσσεται μέσα στην κοινή δραστηριότητά τους, προκειμένου να καταφέρουν από κοινού, αυτό που έψαχνε το μικρό αρκουδάκι.

3.1.2 Πλοκή

Διαπιστώνουμε στο παραμύθι της ανάλυσης, μια ευθύγραμμη χρονική εξέλιξη στην πλοκή του. Η δράση κινείται χωρίς κενά. Η ιστορία εξελίσσεται με επεισόδια-σκηνές, που ακολουθούν η μια την άλλη και δένονται σε ένα ενιαίο σύνολο. Στην πρώτη σκηνή βλέπουμε το αρκουδάκι να περιμένει να πέσει το τελευταίο αστέρι του φθινοπώρου, που είναι ένα κιτρινωπό φύλλο. Ακολουθούν στις επόμενες σκηνές, το ένα μετά το άλλο, τα υπόλοιπα ζώα. Αυτά έρχονται δίπλα στο αρκουδάκι και περιμένουν υπομονετικά μαζί του να πέσει το τελευταίο αστέρι.

Από τα σχήματα της πλοκής, είναι ευνόητο, ότι τα απλούστερα απαντώνται σε κείμενα, που απευθύνονται σε μικρότερες ηλικίες, επειδή τα μικρά παιδιά, αναγνώστες, προαναγνώστες, συναναγνώστες είναι πιο δύσκολο να θυμούνται τα σύνθετα σχήματα και να κατανοήσουν την ιστορία. Αυτό βέβαια εξαρτάται όχι μόνο από την ηλικία, αλλά και από την αναγνωστική τους επάρκεια, η οποία τους εξοικειώνει και καθορίζει το βαθμό κατανόησης ενός λογοτεχνικού κειμένου. Στο εικονογραφημένο παραμύθι *Το αστέρι της φιλίας* (2011), διαπιστώνουμε απλά σχήματα πλοκής. Δε διαπιστώσαμε συγκρούσεις ανάμεσα στα ανθρωπόμορφα ζώακια, που φαίνονται να συνεργάζονται αρμονικά σε όλη τη διάρκεια της πλοκής.

3.1.3. Σκηνικό

Κατά τους Παπαντωνάκη & Κωτόπουλο (2011: 52-54), εφόσον το σκηνικό αποτελεί τη χωρική πλαισίωση μέσα στην οποία κινούνται οι ήρωες, το σκηνικό αυτό δεν περιγράφεται με λεπτομέρειες. Η αναφορά του, έχει στόχο να προσδιορίσει τον χώρο μέσα στον οποίο κινούνται οι ήρωες και το κείμενο είναι ηρωοκεντρικό, δηλαδή ο πρωτεύον λογοτεχνικός ήρωας, στην προκειμένη περίπτωση το αρκουδάκι, εμφανίζεται σε όλους τους κειμενικούς διαλόγους. Έτσι με αμυδρό φόντο, ένα ανώνυμο ακρογιάλι, ένα δάσος, ένα χωριό, που απεικονίζεται χωρίς ιδιαίτερες λεπτομέρειες, αποδίδεται ο απαραίτητος χώρος για να αναπτυχθεί η πλοκή με τους ήρωες χωρίς να τους επηρεάζει ο τόπος. Η εγγραφή επομένως του χώρου στη συνείδηση του νεαρού αναγνώστη υπακούει στις τεχνικές της αφήγησης και η παροχή πληροφοριών για το τοπίο και το χώρο εξαρτάται από την ταυτότητα του αφηγητή. Η αντίληψη του χώρου επιτυγχάνεται μέσα από τις περιγραφές του κειμενικού και εικονιστικού αφηγητή. Δηλαδή κειμενικές περιγραφές όπως κάθισαν «το ένα δίπλα στο άλλο και περίμεναν», «παραμέρισαν για να τους κάνουν χώρο», «ένας σκίουρος που άκουσε την κουβέντα» και εικόνες όπως ο σκίουρος ψηλά στο δέντρο, το κιτρινιασμένο φύλλο πάνω στο σκαντζοχοιράκι, δηλώνουν χώρο μέσα στις εικόνες Γεωργιάδη - Τσορώνη Γ. (2011, σελ.2- 7). Στο παραμύθι που εξετάζουμε, το σκηνικό είναι οι χώροι του δάσους, το οποίο αποτελεί φυσικό βιότοπο για τους ήρωες της ιστορίας, που είναι ζώα του δάσους. Διαπιστώνουμε ότι κειμενικά και οπτικά μέσω των εικόνων, ο χώρος παρουσιάζεται χωρίς ιδιαίτερες λεπτομέρειες, διευκολύνει όμως τους ήρωες στην εξέλιξη της πλοκής. Παράδειγμα, το ψηλό δέντρο καθοριστικός άξονας της πλοκής, καθώς εκεί γύρω συγκεντρώνονται τα πέντε ζώα, περιμένοντας να πέσει το αστέρι του φθινοπώρου. Επίσης δε διαπιστώσαμε μεταβολές σκηνικού, καθότι όλη η δράση εκτυλίσσεται σχεδόν πάντα, κάτω από ένα ψηλό δέντρο ενός δάσους. Ο χώρος αποκαλύπτεται στους αναγνώστες μέσα από το κείμενο και τις εικόνες.

3.1.4 Χαρακτήρες

Σύμφωνα με τη Γιαννικοπούλου (2008: 99), κάθε έμβιο πλάσμα του κόσμου τούτου, κάθε άψυχο αντικείμενο και οποιαδήποτε υπερβατική σύλληψη θα μπορούσαν να χρησιμεύσουν ως χαρακτήρες σε ένα εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο. Όμως, παρόλο που μπορεί να εισέλθει καθετί, ως χαρακτήρας σε ένα εικονογραφημένο

παιδικό βιβλίο, είναι αυτονόητο, ότι ποσοτικά η ζυγαριά γέρνει προς την πλευρά των παιδιών, με ήρωες ανθρωπόμορφα ζώα και έμψυχα παιχνίδια. Το ίδιο ισχύει και στο παραμύθι που εξετάζουμε. Οι χαρακτήρες είναι ζώα του δάσους. Συχνά, οι πρωταγωνιστές της ιστορίας κάνουν αισθητή την ύπαρξή τους, από το χώρο ακόμη του παρακειμένου, κυρίως το εξώφυλλο, του εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου, όπου σημειώνουν διπλή παρουσία στον τίτλο και στην εικόνα. Το ίδιο και εδώ, στο εξώφυλλο, του υπό συζήτηση παιδικού εικονοαφηγήματος, βλέπουμε τους ήρωες ζώα, που ως κεντρικοί ήρωες αναλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος της δράσης και παίζουν καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη της πλοκής. Γενικά, για τη γνωριμία με τους χαρακτήρες του εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου, ακολουθείται άλλοτε εξωτερική και άλλοτε εσωτερική αποκάλυψη. Οι χαρακτήρες αποκαλύπτονται με τις πράξεις τους, τα λόγια τους, την εμφάνισή τους, τα σχόλια των άλλων και τα σχόλια του συγγραφέα. Διαπιστώνουμε ότι οι υπό συζήτηση, χαρακτήρες, δεν έχουν όνομα, επίσης οι λεκτικές περιγραφές του κειμένου, αναφορικά με αυτούς είναι ιδιαίτερα περιορισμένες.

3.1.5 Θέμα

Ο Nodelman (2009: 23-78), υποστηρίζει, ότι τα θέματα των μικρών παιδικών εικονογραφημένων ιστοριών, περικλείουν σημασίες, νοήματα. Η αναζήτηση του νοήματος, είναι μια προσοδοφόρα στρατηγική, όταν εφαρμοστεί στη λογοτεχνία.

Το παραμύθι που εξετάζουμε, κρύβει έναν συμβολισμό, στον τίτλο του, *Το αστέρι της φιλίας*. Ένα κιτρινωπό φθινοπωρινό φύλλο, θα γίνει το σύμβολο, που ενώνει με φιλία, τα πέντε ζώα του δάσους. Η ιστορία είναι φανταστική και συμβαίνει στον χωροχρόνο του δάσους, οι ήρωες είναι αναγνωρίσιμα, γνωστά ζώα που κατοικούν στο περιβάλλον που κατασκευάζει η εικονογράφηση.

3.1.6 Τεχνικές στην εικονογράφηση

Σύμφωνα με τον Νόντελμαν (2009: 164-196), ο συμβολισμός στην εικονογράφηση, είναι μια νοητική διαδικασία, μέσω της οποίας, τα αναπαριστάσιμα φυσικά αντικείμενα, καταλήγουν να αντιπροσωπεύουν, αφηρημένες ιδέες, εκτός από το φυσικό τους εαυτό. Τα εικονογραφημένα βιβλία, βρίθουν από σύμβολα. Το ότι υπάρχουν τόσα πολλά σύμβολα, σε αυτά τα βιβλία, είναι εκπληκτικό, μόνο επειδή το προσδοκώμενο ακροατήριό τους, είναι νεαρό και πιθανώς, όχι ιδιαίτερα καλλιεργημένο. Η γνώση και η εμπειρία, μπορούν να εξασφαλίσουν την οικειότητα

ερμηνείας τους. Το ίδιο και στο εικονογραφημένο παραμύθι, *Το αστέρι της φιλίας* (2011), οι πέντε ήρωες ζώα, περιμένουν να πιάσουν το αστέρι της φιλίας, ένα συνήθες, κιτρινισμένο μεγάλο πλατύφυλλο, που πέφτει από ένα δέντρο. Το αστέρι, φύλλο, έχει τη μαγική δύναμη, στην προκειμένη περίπτωση να ενώνει τους φίλους. Πρόκειται για έναν προσωπικό συμβολισμό, που κάνουν εδώ οι ήρωες.

Αναφορικά με τις τεχνικές στην εικονογράφηση, διαπιστώνουμε ότι η ζωγραφική των εικόνων, είναι ακουαρέλα, η οποία αποτελεί ένα σπουδαίο μέσο, για να αιχμαλωτίζει την ακτινοβολία του φωτός. Οι ήρωες χρωματίζονται, με ακουαρέλα, σε κόκκινη, πορτοκαλιά, και γκρι, καφετί, απόχρωση. Υπάρχει αντιπαράθεση, ψυχρών και θερμών χρωμάτων, όπως και ισορροπημένες τονικές διαβαθμίσεις. Οι περισσότεροι εικονογράφοι, θεωρούν τα ευδιάκριτα στοιχεία των σχημάτων και σχεδίων βασικά συστατικά για τις εικόνες τους. Προσπαθούν όμως να διατηρήσουν, το συναίσθημα και την φρεσκάδα, στις εικόνες ως το τέλος της ιστορίας. Το ίδιο κι εδώ, οι εικόνες προσπαθούν να αποδώσουν τα συναισθήματα των ηρώων, ανθρωπόμορφων ζώων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, στις τελευταίες εικόνες, βλέπουμε το αρκουδάκι, να κλαίει.

3.1.7 Ιδεολογία

Το ιδεολογικό μήνυμα, στο υπό συζήτηση εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο, είναι ότι η φιλία δεν μετριέται με αριθμούς, μπορούν δύο, τρεις ή περισσότεροι να είναι πραγματικοί φίλοι, αρκεί κάτι να τους ενώνει. Στο υπό συζήτηση αφήγημα τους ενώνει το αστέρι της φιλίας, που σημαίνει τη χαρά, το παιχνίδι. Κοινές δραστηριότητες, όπως το παιχνίδι, μπορούν να ενώσουν πραγματικούς φίλους μόνο, που ξεχνούν τις όποιες διαφορές τους, ιδεολογικές, κοινωνικές, πολιτισμικές, απολαμβάνοντας τη μαγεία της φιλίας. Το συναίσθημα και η ελεύθερη έκφρασή του, δημιουργεί τους φίλους, ας μην ξεχνάμε την ευχή του μικρού αρκούδου, να του χαρίσει το αστέρι έναν πραγματικό φίλο. Τα κειμενικά μηνύματα του αφηγήματος ότι «Φίλοι είμαστε...όλοι μαζί» και ότι «οι Φίλοι είναι δίπλα μας» Γεωργιάδη - Τσορώνη Γ. (2011,σελ.21), αναφέρονται ιδεολογικά σε φίλους, που νιώθουν χαρά αγκαλιασμένοι, «ο Φίλος είναι χαμόγελο, είναι αγκαλιά», πρόσθεσε με νόημα το ποντικάκι.

Σύμφωνα με την Κανατσούλη, «το πώς θα πλασάρει μια λογοτεχνική ιστορία την ιδεολογία της συνειδητή ή ασυνειδητή σχετίζεται άμεσα με τους αφηγηματικούς τρόπους που θα επιλέξει και με την επιδεξιότητα ή την αδεξιότητα του συγγραφέα

στη χρήση των αφηγηματικών μέσων. Από την αφηγηματολογία γνωρίζουμε ότι ένας αφηγηματικός λόγος, μια αφήγηση, (narrative), συνίσταται από τρία στενά συνδεδεμένα μεταξύ τους στοιχεία, την ιστορία, τον αφηγηματικό τρόπο και τη σημασία». Κανατσούλη (2000, σελ.29),

Στο εικονοαφήγημα *Το αστέρι της φιλίας* (2011), παρατηρούμε ότι η ιστορία είναι πολύ απλή στην κατανόησή της. Ο αφηγηματικός τρόπος, με διάλογο ανάμεσα στα μικρά ζώα, εισάγει τον μικρό αναγνώστη, ομαλά στο συμβολικό, ιδεολογικό νόημα του κιτρινισμένου φύλλου, που αποτελεί το αστέρι της φιλίας. Σχετικά όμως με τη σημασία της ιστορίας, ο συγγραφέας βοηθάει τους αναγνώστες, υπογραμμίζοντας τα κύρια νοήματα μέσα στο κείμενο με μαύρο έντονο χρώμα.

3.1.8 Εξώφυλλο

Το εξώφυλλο, εμφανίζει την ιδεολογική θέση του βιβλίου, στον τίτλο του. Σχετικά με την εικόνα του εξώφυλλου, η οποία αποκτά, όλο και μεγαλύτερη σπουδαιότητα, καθώς το αναγνωστικό / αγοραστικό κοινό, απαιτεί από αυτήν, ιδιαίτερα όταν συνοδεύει βιβλία, που απευθύνονται σε μικρά παιδιά, να ενημερώνει σαφώς και ειλικρινώς, για το θέμα και το ύφος του βιβλίου, διαπιστώνουμε ότι το ίδιο συμβαίνει κι εδώ. Οι ήρωες του βιβλίου, παρουσιάζονται ακριβώς κάτω, από τον κεντρικό του τίτλο, προδιαθέτοντας τις προσδοκίες των αναγνωστών σχετικά με το είδος και το θέμα του βιβλίου. Στο χώρο του εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου, η εικόνα αποκτά βαρύνουσα σημασία, γιατί ενέχει πολλαπλή σημαντικότητα, σε καθαρώς ιδεολογικό επίπεδο. Όχι μόνο η λεκτική, αλλά και η οπτική τροπικότητά της, θα προΐδεάσει το κοινό του βιβλίου, για ότι πρόκειται να ακολουθήσει.

3.1.9 Αφηγηματικές τεχνικές

Σύμφωνα και με την επισήμανση του Καψωμένου (2003: 135-150), ο (Genette 1979, 1983), καθιερώνει μια διάκριση ανάμεσα στο ποιος λέει την αφήγηση και στο ποιος βλέπει μέσα στην ιστορία. Πρόκειται για διαφορετικά επίπεδα, που συχνά συγχέονται. Το πρώτο, αφορά τη συμμετοχή του αφηγητή μέσα στην ιστορία, ενώ το δεύτερο, το ποσό της πληροφορίας που μεταδίδεται στον αναγνώστη. Στο συγκεκριμένο παραμύθι, ο αφηγητής λέει και το αρκουδάκι βλέπει. Όταν ο αφηγητής, υιοθετεί την προοπτική ενός ενδοκειμενικού προσώπου, δηλαδή αφηγείται, σαν να βλέπει με τα μάτια αυτού του προσώπου, ήρωα της ιστορίας, κρίνει με την κρίση του, αισθάνεται με τα αισθήματά του, τότε μιλάμε για εστίαση. Το ποσό της πληροφορίας,

που μεταδίδει ο αφηγητής, είναι ανάλογο με την προοπτική του προσώπου, του οποίου υιοθετεί την προοπτική.

Αφηγητής

Στο παραμύθι που εξετάζουμε, έχουμε αφήγηση με μεταβλητή εστίαση, ο αφηγητής εστιάζει διαδοχικά σε διαφορετικά πρόσωπα. Ο αφηγητής, εστιάζει διαδοχικά στα πέντε ζώα. Διακρίνουμε αναπαριστώμενο λόγο, ένα δεύτερο λόγο, ευθύ ή διαλογικό, που παρεμβάλλεται στο λόγο του αφηγητή. Στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι διάλογος ανάμεσα στα πέντε ζώα. Ο αφηγητής βάζει τα λόγια και τις σκέψεις των ηρώων σε εισαγωγικά. Η αφήγηση γίνεται στον αόριστο, είναι τριτοπρόσωπη, ο διάλογος όμως ανάμεσα στους ήρωες, ανθρωπόμορφα ζώα σε ενεστώτα.

Οπτική γωνία

Διακρίνουμε αφήγηση χωρίς εστίαση. Αυτός ο τύπος ανύπαρκτης εστίασης, αντιστοιχεί στην παντογνωστική αφήγηση, όπου ο αφηγητής γνωρίζει περισσότερα από τους ήρωες της ιστορίας. Ο αφηγητής γνωρίζει τις σκέψεις των ηρώων, τις κινήσεις τους, κάθε συζήτησή τους, τις αντιδράσεις τους. Παραδείγματα, «όταν κατάλαβε τι συμβαίνει, μια ιδέα του ήρθε στο μυαλό.», «Βλέποντας το φύλλο να πέφτει, το αρκουδάκι έβαλε τις φωνές, το σκαντζοχοιράκι πετάχτηκε σαν ελατήριο και το ποντικάκι τσίριξε.», «στο μεταξύ, ο μικρός σκίουρος, χωρίς κανένας να τον καταλάβει, σκαρφάλωσε πάλι στο δέντρο.», «τι συμβαίνει; ρώτησαν ξαφνιασμένα τα ζώακια», Γεωργιάδη - Τσορώνη Γ. (2011, σελ.11 -13).

Χρόνος

Σχετικά με τα δύο είδη χρόνων της μυθοπλασίας, τον κυκλικό και τον γραμμικό, διαπιστώνουμε ότι το εικονοαφήγημα, υιοθετεί τη γραμμική αντίληψη για τον χρόνο, που τρέχει συνέχεια προς τα εμπρός. Στο τέλος όμως, καταλήγει σε κυκλικό χρόνο (και υποδηλώνει την ειδυλλιακή ευημερία του παραδείσου της παιδικής ηλικίας. Σε σχέση με την αφηγηματική συχνότητα, η αφήγηση, είναι επαναληπτική, όπου αναφέρεται Χ φορές αυτό που συνέβη μία φορά, συνήθως μέσω της οπτικής πολλών διαφορετικών προσώπων, όπως παρατηρείται στην περίπτωση της πολλαπλής εσωτερικής εστίασης.

Π.χ «Το αρκουδάκι κοίταξε πίσω του, όμως το φύλλο δεν ήταν εκεί», «Το ποντικάκι και το κουνελάκι κοίταξαν κι εκείνα πίσω τους, το φύλλο όμως δεν ήταν εκεί»,

«Κοίταξε πίσω του και το σκαντζοχοιράκι, αλλά φύλλο δεν είδε πουθενά», Γεωργιάδη - Τσορώνη Γ. (2011, σελ.19).

Μεταμυθοπλαστική εστίαση

Στο εικονοπαραμύθι που εξετάζουμε, βλέπουμε πανοραμικές εικόνες, πάντα όμως από την διαφορετική εστίαση, κάθε ζώου ξεχωριστά. Χαρακτηριστικό παράδειγμα το κόκκινο σκιουράκι, που σκαρφαλωμένο στο δέντρο ψηλά, βλέπει κάτω τους τέσσερις φίλους του ή το μεγαλόσωμο αρκουδάκι με το μικρό ποντικάκι στον ώμο του. Οι ήρωες όμως ανθρωπόμορφα ζώα είναι καθαρά μυθοπλαστικοί. Το εικονοαφήγημα τε παραμένει μια μυθοπλασία.

3.1.10 Μυθοπλασία και μεταμοντερνισμός

Κατά την Γιαννικοπούλου (2008: 101-110), μια άλλη γενική διάρρηξη των μεταμυθοπλαστικών συμβάσεων, αφορά τη δημιουργία χαρακτήρων με δυνατότητες παρέμβασης, πάνω στο φανταστικό σύμπαν, στο οποίο συμμετέχουν. Διατηρούν το μαγικό δικαίωμα να γράφουν και να σβήνουν μέσα στο σκηνικό, στο οποίο πρωταγωνιστούν, αποτελώντας συγχρόνως το δημιούργημα και το δημιουργό.

Π.χ «Μη ρίξεις το αστέρι, φώναξε στον σκίουρο, το μικρό αρκουδάκι», «Μη χάνετε άδικα τον καιρό σας. Μπορώ να το ρίξω εγώ αν θέλετε», Γεωργιάδη - Τσορώνη Γ. (2011, σελ. 9).

3.1.11 Θεωρήσεις για τον αναγνώστη

Σύμφωνα με την Οικονομίδου (2011: 229-247), η ταύτιση «πραγματικού» αναγνώστη με τον «εννοούμενο», είναι υπό συζήτηση θέμα στα παιδικά εικονογραφημένα βιβλία. Το κείμενο, ποτέ δεν είναι προσδιορισμένο εκ των προτέρων ως προς το νοήμά του αλλά απροσδιόριστο και απομένει επομένως στον εκάστοτε πραγματικό αναγνώστη, να το ολοκληρώσει και να του αποδώσει το δικό του νόημα, ακολουθώντας εκλεκτικά τις δυνητικές προδιαγραφές του «λανθάνοντα αναγνώστη». Σε αυτό ακριβώς το σημείο υπεισέρχεται, το ζήτημα των προσωπικών ιδεολογιών του πραγματικού αναγνώστη. Οι ιδεολογίες του, μπορεί να αντιφάσκουν με αυτές που εγγράφονται στο κείμενο και άρα να αποκλείουν κάθε ταύτιση με τον εννοούμενο αναγνώστη, ο οποίος αντιπροσωπεύει την θέση που καταφάσκει με την ιδεολογία του κειμένου. «Πάει η μαγεία .. και την είχα τόση ανάγκη», είπε το αρκουδάκι κλαίγοντας, «Να..όταν πέφτει ένα αστέρι, όλοι κάνουν μια ευχή. Κι εγώ ήθελα το

τελευταίο αστέρι του φθινοπώρου να μου χαρίσει ένα φίλο, να με αγαπά και να παίζουμε μαζί». Η ιδεολογία του κειμένου είναι ο συμβολισμός της φιλίας, μιας φιλίας που χαρίζεται μαγικά από ένα αστέρι, δεν κερδίζεται όμως. Κάποιοι πραγματικοί αναγνώστες θα διαφωνούσαν με τις δυνητικές συμβολικές προδιαγραφές του λανθάνοντα αναγνώστη, για μια φιλία που χαρίζεται ως δώρο. Ας μην ξεχνάμε ότι η φιλία κερδίζεται με προσπάθειες. «Οι φίλοι είναι δίπλα μας», φώναξε το σκιουράκι, «ο φίλος είναι χαμόγελο αγκαλιά», Γεωργιάδη - Τσορώνη Γ. (2011, σελ.23).

3.2.0 Κυρδή Καλλιόπη. *Οι τρεις φίλοι του γίγαντα*, εικ.Σταματιάδη Ντανιέλα,(2013).

Περίληψη

Στο οπισθόφυλλο του βιβλίου αναφέρεται η ιστορία του αφηγήματος. Γράφει: «Οι τρεις μικροί φίλοι, της εικονογραφημένης ιστορίας, κατάφεραν να μπουν στο ρουθόυνη του τελευταίου μεγάλου γίγαντα, την ώρα που κοιμόταν. Η ιστορία θέτει το ερώτημα, αν άνθρωποι και γίγαντες μπορούν να γίνουν φίλοι. Εδώ ο διαφορετικός, είναι δυσανάλογα μεγαλύτερος και είναι ένα ξεχασμένο τέρας, από τις ιστορίες των μαγικών παιδικών παραμυθιών. Πρόκειται για μια μυθοπλασία, με ανθρωπόμορφους ήρωες, «για παιδιά με μεγάλη φαντασία και για νέους γονείς με πολύ όρεξη, μια ιστορία που διαβάζεται μέσα σε δέκα λεπτά», όπως αναφέρει το οπισθόφυλλο του βιβλίου.

3.2.1 Εικονογράφηση και κείμενο

Το εικονογραφημένο παραμύθι *Οι τρεις φίλοι του γίγαντα* (2013), είναι ένα μικρότερο σε διαστάσεις εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο, που σπάει τον κανόνα, των συνηθισμένων διαστάσεων, στα εικονογραφημένα παιδικά βιβλία. Σε σχέση με την αναλογία, εικόνων και λέξεων, διαπιστώνουμε ότι το κείμενο, είναι εκτενές. Είναι ένα βιβλίο, που απευθύνεται σε μικρούς αναγνώστες και προαναγνώστες, απαιτεί όμως την υποστήριξη των ενηλίκων. Πρόκειται για ένα παραμύθι, όπως δηλώνει στην πρώτη σελίδα, ξεκινώντας με τη φόρμουλα, «Μια φορά και έναν καιρό», υπογραμμίζοντας την σπουδαιότητα της χρονικής τοποθέτησης των παραμυθιακών γεγονότων. Στις εικόνες, οι γραμμές που χρησιμοποιούνται για την περιχαράκωση

μιας περιοχής, οριοθετούν τη μορφή των γεωμετρικών σχημάτων, (φιγούρες και αντικείμενα).

Σύμφωνα με την Σιβροπούλου (2003: 111), στις εικονογραφημένες μικρές ιστορίες, υπάρχουν συνήθως φιγούρες, (ανθρώπων και ζώων) και αντικειμένων, άλλοτε με μορφή δισδιάστατη και άλλοτε με μορφή τρισδιάστατη. Το επίπεδο σχήμα, γενικά ευνοεί ένα σκληρό, συνεχές περίγραμμα, που υποδεικνύει μια επίπεδη επιφάνεια. Το σχήμα με όγκο, (στρόγγυλο), από την άλλη μεριά, ευνοεί τις απαλές διακοπτόμενες γραμμές με σκίαση. Διαπιστώνουμε ότι οι φιγούρες των χαρακτήρων, στις εικόνες του βιβλίου, έχουν επίπεδο σχήμα. Το περίγραμμα καθορίζει τη μορφή της εικόνας και το μάτι μπορεί να αναπαντεί χωρίς προβλήματα. Σε σχέση με τα χαρακτηριστικά των σχημάτων, διαπιστώνουμε κίνηση, ποικιλότητα, αλλαγή μεγέθους, ένταση και ασυμμετρία, που συμβάλλει στην αίσθηση της κίνησης. Η αίσθηση κίνησης, επιτυγχάνεται με ίδια κατεύθυνση γραμμών.

Αναφορικά με τις λεπτομέρειες των εικόνων, η αλληλεπίδραση, κύριων φιγούρων και λεπτομερειών, ζωντανεύει το περιβάλλον της εικόνας. Οι φιγούρες των εικόνων όμως, στο παραμύθι που εξετάζουμε, καθώς και το γύρω φόντο, δεν έχουν αισθητές λεπτομέρειες, μάλλον είναι χοντροκομμένες, με ακανόνιστες καμπύλες. Επιδιώκεται ο ζωντανός εκφραστικός χαρακτήρας, των φιγούρων, ενώ με τα σχέδιά τους, ενδιαφέρονται να μεταδώσουν περισσότερο μια διάθεση παρά μια αναπαραστατική αποτύπωση. Όπως είπαμε και παραπάνω από κειμενική άποψη το αφήγημα εκτυλλίσεται με μεγάλο κείμενο, το οποίο διαβάζεται δύσκολα από μικρούς αναγνώστες. Στη σχέση εικόνας και κειμένου, παρατηρούμε, ότι το κείμενο, μεταφέρει το βασικό περιεχόμενο της διήγησης, ενώ η εικόνα είναι επιλεκτική. Το κείμενο επεξηγεί, μερικά σημεία του νοήματος των εικόνων, ενώ η εικόνα προβάλλει ιδιαίτερα, μόνο μερικά γεγονότα ή τονίζει περισσότερο μια λεπτομέρεια του κειμένου.

3.2.2 Πλοκή

Σύμφωνα με τους Παπαντωνάκη & Κωτόπουλο (2011: 179), το σασπένς, δημιουργεί τον προβληματισμό, μετά από σχετική προετοιμασία του αφηγητή, εάν συμβεί κάτι, το οποίο, θα φέρει τον πρωταγωνιστή ή κάποιον άλλον μυθιστορηματικό χαρακτήρα ή και όλους τους χαρακτήρες, (αν πρόκειται για κείμενα, επιστημονικής φαντασίας) σε δύσκολη θέση ή θα φέρει τη ζωή τους σε κίνδυνο. Οι περιπτώσεις είναι δύο και παλινδρομούν στο αν θα συμβεί ή δε θα συμβεί. Όπως το σασπένς του τι θα συμβεί,

έτσι και το σασπένς του «εάν» συμβεί, αυξάνει το ενδιαφέρον των αναγνωστών και συναρπάζει. Μια μορφή σασπένς, διερευνά το υποκείμενο, που δημιουργεί το σασπένς, ανεξάρτητα αν αυτό είναι ένα πρόσωπο χαρακτήρας της ιστορίας ή κάποιο αντικείμενο. Πρόκειται για την κατηγορία, του ποιος είναι ή θα κάνει κάτι, που θα δημιουργήσει ένταση. Αυτό το είδος σασπένς, μπορεί να πάρει ποικίλες τιμές, εφόσον οι κατηγορίες προσώπων ή πραγμάτων, που μπορούν να οδηγήσουν στην κατάσταση αυτή, είναι περισσότερες του ενός. Στο συγκεκριμένο εικονοαφήγημα υπό συζήτηση, υπάρχει το σασπένς, εάν ο γίγαντας θα είναι φιλικός ή εχθρικός με τα τρία παιδιά, που πλησιάζουν την κατοικία του στον λόφο. Οπότε η ζωή τους βρίσκεται σε μεγάλο κίνδυνο.

3.2.3 Σκηνικό

Κατά τους Παπαντωνάκη & Κωτόπουλο (2011: 31), ο χρόνος δράσης των παραμυθιών είναι «Μια φορά κι έναν καιρό». Τόσο ο χώρος, όσο και ο χρόνος στα παραμύθια, είναι πέρα από την εμπειρία μας. Στον κόσμο των παραμυθιών, το μαγικό δεν προκαλεί έκπληξη, επειδή θεωρείται δεδομένο. Αντίθετα η φαντασία, στην οποία οι χαρακτήρες, είναι σχεδόν πάντα παιδιά, συνδέεται με την πραγματικότητα, όπως ο χρόνος και ο χώρος. Το μαγικό πέρασμα, σε ένα άλλο κόσμο και οι μαγικές περιπέτειες που το συνοδεύουν, δημιουργούν μια αντίθεση με την πραγματικότητα.

Στο παραμύθι, που εξετάζουμε, ο χώρος δεν δηλώνεται στον τίτλο, αλλά μέσα στο κείμενο. Η αναφορά του χώρου, στον τίτλο ή μέσα στην ιστορία, βρίσκεται σε άμεση συνάφεια με το θέμα και την εξέλιξη της ιστορίας, ενώ συμβάλλει στην ευστοχότερη πλοκή. Στο εικονοαφήγημα, που ερευνούμε, ο χώρος είναι ένας λόφος, μακρύς και απότομος, χωρίς δέντρα και λουλούδια, με δύο σκοτεινές σπηλιές στην κορυφή. Θεωρείται από τους μεγαλύτερους, τους γονείς, τους δασκάλους, τους παππούδες, μέρος επικίνδυνο και ας μην έχει δει κανείς το παραμικρό. Χρησιμοποιείται, δηλαδή στο αφήγημα ο άμεσος τρόπος για την αναπαράσταση του χώρου.

3.2.4 Χαρακτήρες

Οι τρεις φίλοι, μετά την γνωριμία τους με τον τον φοβερό γίγαντα, διαπιστώνουν ότι τους φέρεται ως φίλος τους, Falatko M. & Miller T. (2017).

Σύμφωνα με τους Παπαντωνάκη & Κωτόπουλο (2011: 75-119), ο χαρακτήρας είναι πρόσωπο του κειμένου, που δομείται από τον αναγνώστη κατά την αφηγηματική διαδικασία και μπορεί να ξεπεράσει τα όρια της λογοτεχνικής ιστορίας και να

παραπέμπει στην πραγματικότητα, με βάση τα χαρακτηριστικά του γνωρίσματα. Η εξωτερική περιγραφή των χαρακτήρων, αποτελεί το απλούστερο λογοτεχνικό τέχνασμα, καθώς οι αναγνώστες έχουν κατευθείαν ένα πορτρέτο του μυθιστορηματικού χαρακτήρα. Έτσι, στο λεκτικό επίπεδο του κειμένου της ιστορίας, βρισκόμαστε αντιμέτωποι με αφηγηματικές δηλώσεις, που σχολιάζουν μια ευρεία γκάμα χαρακτηριστικών, ως προς την εξωτερική εμφάνιση, ψηλός, χοντρός, άσχημος, χαριτωμένος, ως προς την κοινωνική θέση ή επαγγελματική ιδιότητα, ως προς την πνευματική ή διανοητική κατάσταση και ως προς την ψυχολογική κατάσταση.

Στο παραμύθι που εξετάζουμε, ο γίγαντας παρουσιάζεται στο κείμενο ως κοιμισμένος πεντακόσια χρόνια, γιατί έβλεπε τόσο ωραία όνειρα, που δεν ήθελε να ξυπνήσει. Επίσης πρόσεχε που πάταγε. Στις εικόνες έχουμε έναν πολύ καλύτερο τρόπο παρουσίασης του γίγαντα. Βλέπουμε ότι είναι αγουροξυπνημένος από τον βαθύ ύπνο του, διαπιστώνουμε όμως ότι είναι καλοσυνάτος, χαρούμενος και προσεκτικός με τα παιδιά.

3.2.5 Το θέμα

Κατά την Σιβροπούλου (2003: 54), συχνά οι συγγραφείς παιδικών βιβλίων, δηλώνουν σαφώς το θέμα τους και δεν το υπονοούν. Η (Lukens 1995 : 94-95), όπως αναφέρεται στη Σιβροπούλου (2003: 54), αναφέρει δύο τύπους θεμάτων στην παιδική λογοτεχνία, το συγκεκριμένο θέμα και το υπονοούμενο. Όταν το θέμα δηλώνεται σαφώς μέσα στην ιστορία, είτε από τον συγγραφέα, είτε από κάποιον χαρακτήρα, λέμε ότι πρόκειται για ένα συγκεκριμένο θέμα. Άλλοτε όμως το θέμα υπονοείται, εδώ το θέμα αφήνεται να υπονοηθεί και δεν δηλώνεται με σαφήνεια. Το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο, *Οι τρεις φίλοι του γίγαντα* (2013), δηλώνει το θέμα του στον τίτλο του βιβλίου. Οπότε οι μικροί αναγνώστες, γνωρίζουν ότι είναι ένα παραμύθι, ανακαλούμενοι τη γνωστή φυσιογνωμία του χαρακτήρα γίγαντα, από άλλες φανταστικές ιστορίες και παραμύθια.

3.2.6 Τεχνικές στην εικονογράφιση

Σύμφωνα πάλι με την ίδια, όταν οι εικονογράφοι, χρησιμοποιούν τις τεχνικές του μεγέθους, της μερικής επικάλυψης, της γραμμικής προοπτικής ή της ατμοσφαιρικής προοπτικής αποκτούν την ικανότητα να ελέγχουν τον επίπεδο χώρο του χαρτιού και να τον οργανώνουν, ώστε να δημιουργείται η εντύπωση της τρίτης διάστασης. Οι εικονογράφοι, άλλοτε ζωγραφίζουν χωρίς βάθος, άλλοτε ζωγραφίζουν με διαφάνεια

και άλλοτε σχηματοποιούν τα αντικείμενα. Επίσης, άλλοτε ζωγραφίζουν, μόνο όσα έχουν ουσιαστική σημασία για το νοήμα της εικόνας. Το οπτικό μέγεθος είναι πράγμα μεταβλητό και σχετικό. Τέλος, άλλοτε δεν ενδιαφέρονται, να σεβαστούν τις αναλογίες των αντικειμένων για αυτό και διαφοροποιούν τις διαστάσεις των αντικειμένων, προσθέτοντας δυσανάλογο όγκο και δημιουργώντας έτσι ένα είδος, «συναισθηματικού μεγέθους».

Στο παραμύθι που εξετάζουμε, παρατηρούμε ότι οι φιγούρες των τριών μικρών παιδιών, είναι δυσανάλογα μικρότερες, σε σχέση με το μέγεθος του γίγαντα.

Ο γίγαντας εμφανίζεται τεράστιος και τα τρία παιδιά ως καρικατούρες μικρές. Επίσης, ως προς την ενδυμασία όλοι φορούν ρούχα, ακόμη και ο γίγαντας παρουσιάζεται με τις πιτζάμες του, για να δείξει ότι βρισκόταν σε μακράιωνα ύπνο. Μαλλον έχουμε ένα συναισθηματικό μέγεθος στην εικονογράφηση των χαρακτήρων. Αναφορικά με το ερευνητικό μας ερώτημα στο πρώτο κεφάλαιο, για την ιδεολογία της εικονογράφησης, παρατηρούμε ότι οι εικόνες είναι πάντα φιλικές, ως προς τον διαφορετικό γίγαντα που εμφανίζεται καλοσυνάτος και ευγενικός στα τρία αγόρια. Άρα και μόνο η ανάγνωση των εικόνων, προδιαθέτει θετικά τους μικρούς πρώτα αναγνώστες και το κείμενο επιβεβαιώνει στη συνέχεια την κρυφή ιδεολογία της εικονογράφησης.

3.2.7 Ιδεολογία

Στο υπό εξέταση εικονοαφήγημα, διαπιστώνουμε ότι ο διαφορετικός, είναι ένας ξεχασμένος γίγαντας, από τις ιστορίες των μαγικών παραμυθιών, ο οποίος εμφανίζεται συμμετρικός, αλλά μεγάλος ως υπερμεγέθης και χοντρός, με μικρά αυτιά και μεγάλη μύτη. Προφανώς είναι ντροπαλός, καθώς η μύτη του είναι κόκκινη. Αποδείχτηκε όμως, ότι και οι γίγαντες, μπορούν να γίνουν φίλοι με τους ανθρώπους. Οι φόβοι μας, για τον διαφορετικό, αλλιώς, είναι αυτοί που μας κάνουν, να τους αντιμετωπίζουμε σαν εχθρούς. Ο λόφος θεωρούνταν από τους μεγαλύτερους, ως επικίνδυνο μέρος, παρά το γεγονός ότι κανένας δεν είχε δει το παραμικρό. Οι ιστορίες όμως, για τους δράκους, στρίγγλες, και στοιχειά που παραμονεύουν στην κορφή του λόφου, περνούσαν από στόμα σε στόμα, για πεντακόσια χρόνια. Παγιωμένες αντιλήψεις, για τον διαφορετικό, μας εμποδίζουν να τον δούμε ως φίλο. Οι τρεις φίλοι όμως, υπερνίκησαν τους μακροχρόνιους φόβους, για αλλόκοτα όντα σε μια περιοχή, και πήγαν να εξερευνήσουν τις σπηλιές. Αυτό που ανακάλυψαν τους έκανε να αλλάξουν γνώμη για τον διαφορετικό. Κατά τον Παπαντωνάκη (2009), για το

νήπιο αποκτά θεμελιώδη σημασία, το πώς εγγράφεται ο σύγχρονος κόσμος, στις σύγχρονες μορφές παιδικής αφήγησης και κυρίως στα εικονοβιβλία. Ο τρόπος με τον οποίο, βιώνουν τα νήπια τη διαφορετικότητα, εξαρτάται και από τον τρόπο που τον αφηγούμαστε, αλλά πολύ περισσότερο από τον τρόπο που εγγράφεται, στα τρέχοντα παιδικά βιβλία, γιατί εκεί δάσκαλοι και γονείς, καταφεύγουν για να μιλήσουν για τόσο δύσκολα θέματα. Με την έννοια αυτή, ο γίγαντας που διαφέρει στην εμφάνιση αλλά δεν είναι επιθετικός και επομένως τα παιδιά δεν κινδυνεύουν από αυτόν, προσφέρει μια συμβολική μορφή ετερότητας.

3.2.8 Τίτλος και εξώφυλλο

Ο τίτλος του αφηγήματος *Οι τρεις φίλοι του γίγαντα* (2013), μας ενημερώνει για το θέμα της εικονοϊστορίας. Στην εικόνα του εξωφύλλου, βλέπουμε τον γίγαντα να κρατάει στο ένα χέρι, τους τρεις μικρούς φίλους. Δεν διακρίνουμε άλλα παρακειμενικά στοιχεία στο εικονοαφήγημα. Το καινούριο στοιχείο της έκδοσης είναι ότι οι αναγνώστες, μπορούν να ακούσουν σε smartphone, την εικονοϊστορία, σκανάροντας έναν κωδικό που δίνεται στο εσώφυλλο. Το εικονοαφήγημα, παρά τις μικρές του διαστάσεις, προδιαθέτει ευνοϊκά τους μικρούς αναγνώστες, να το διαβάσουν ή να το ακούσουν, παρά τα μεγάλα κείμενά του.

3.2.9 Αφηγηματικές τεχνικές

Σύμφωνα με τον Καψωμένο (2003: 137), η λειτουργία που επιτελεί ο αφηγητής, είναι σκηνοθετική – οργανωτική, έτσι ώστε να εξασφαλίζει τη μέγιστη δραστητικότητα. Παραμένει κρυφός, καλυμμένος και ετεροδιηγητικός, δεν μετέχει στην ιστορία. Σύμφωνα με το κριτήριο της πράξης αφήγησης, είναι εξωδιηγητικός, (η πράξη διήγησης είναι εξωτερική, τα γεγονότα ενδοδιηγητικά). Στην οπτική γωνία του αφηγητή, έχουμε μη εστιασμένη αφήγηση ή αφήγηση με μηδενική εστίαση, (παντογνώστης αφηγητής), με μοναδική αφήγηση, ο φυσιολογικός τρόπος, αφήγηση μια φορά αυτού που έγινε μια φορά.

Στο τέλος της ανάγνωσης διαπιστώνουμε στο αφήγημα τον κυκλικό χρόνο του μαγικού παραμυθιού. Κάθε μεσημέρι οι τρεις φίλοι, έφερναν στο γίγαντα, ένα πιάτο φασολάδα. Μετά αυτός έπαιρνε προσεκτικά τους τρεις φίλους στη χούφτα του, για να δουν πέρα τη θάλασσα. Κάθε βράδυ πάλι τους έλεγε ιστορίες για περιπέτειες, που είχε ζήσει στα όνειρά του.

3.2.10 Μυθοπλασία και μεταμοντερνισμός

Το εικονοαφήγημα παραμένει μια κλασική μυθοπλασία με φανταστικούς ήρωες. Δεν διαπιστώνουμε στοιχεία μεταμοντερνισμού, όπως ύπαρξη πολλών αφηγητών, αντιμετάθεση της αφήγησης, απροσδιοριστία, αποσπασματικότητα, ασυνήθιστο σχεδιασμό, διακειμενικότητα, καλλιτεχνική απομίμηση της εικονογράφησης, καθώς και εγγεγραμμένη στο κείμενο αναφορά για συμμετοχή του αναγνώστη στη νοηματοδότηση του κειμένου, ή στην πορεία της πλοκής.

Σύμφωνα με την Τσιλιμένη & Παπαρούση (2010: 17-24), η μυθοπλασία μας παραπέμπει στη διανοητική κατάσταση του ανθρώπου να πλάθει μύθους, φανταστικές ιστορίες, παραμύθια. Ιδιαίτερα στη λογοτεχνία, όπως και στον κινηματογράφο, σημαίνει ότι η αφήγηση, η πλοκή, οι ήρωες κ.λ.π. είναι στοιχεία επινοημένα, δεν αντλούνται δηλαδή από τη γύρω πραγματικότητα. Όταν όμως ζητήσουμε από ένα προνήπιο να ξεφυλίσει, ένα εικονογραφημένο έντυπο με προσοχή και να μας πει τι «διαβάζει», τότε μας αφηγείται μια θαυμάσια ιστορία συνδέοντας μόνο τις εικόνες. Στο εικονοαφήγημα όμως, οι *Τρεις φίλοι του γίγαντα* (2013), παραμένει ερώτημα αν ένα προνήπιο, θα μπορέσει να συνδέσει τις εικόνες, χωρίς τη βοήθεια, ενός μεγαλύτερου συναναγνώστη, καθώς τα κείμενα είναι μεγάλα και απαιτούν αναγνωστική υποστήριξη από γονείς ή μεγαλύτερο αναγνώστη. Σε σχέση με το ερευνητικό μας ερώτημα, αν υπάρχει σύνδεση της μεταμυθοπλασίας της εικονογράφησης με το παρελθόν, το παρόν των αναγνωστών, σε επίπεδο βιωμάτων σε σχέση με την φιλία, διαπιστώνουμε ότι μάλλον δεν υπάρχει παρόμοιο βίωμα για τους αναγνώστες καθώς η ιστορία είναι φανταστική, από τον μαγικό παραμυθικό κόσμο των γιγάντων.

3.2.11 Θεωρήσεις για τον αναγνώστη

Το εικονοαφήγημα, *Οι τρεις φίλοι του γίγαντα* (2013), ίσως θεωρηθεί αμφίρροπο κείμενο, γιατί στις πρώτες σελίδες μιλάει για έναν λόφο, στοιχειωμένο, που κανένας δεν πρέπει να ανέβει. Σύμφωνα με την Οικονομίδου (2016: 87-119), τα κείμενα παιδικής λογοτεχνίας, καταλήγουν συχνά να είναι αμφίρροπα, δηλαδή, να διαβάζονται διαφορετικά, από δύο τουλάχιστον ομάδες αναγνωστών, τους ενήλικες και τα παιδιά.

Στα απλά κείμενα, διαγράφεται ένας εννοούμενος αναγνώστης παιδί και αφετέρου ένα σκιώδες κείμενο, ένα πλήθος δηλαδή νοημάτων, τα οποία δίνουν επιπλέον

διαστάσεις στο απλό κείμενο και τα οποία αφήνουν να διαγραφεί ένας ώριμος, ενήλικας αναγνώστης.

Σύμφωνα με την Δαμιανού & Οικονομίδου, (2011, σελ.165), «η εικονογράφηση ενός κειμένου που δεν γράφτηκε για να εικονογραφηθεί αποτελεί στην ουσία μια διασκευή του και υπάρχουν δύο λόγοι για αυτό. Ο πρώτος είναι ότι οι εικόνες στα εικονογραφημένα βιβλία αποτελούν έναν άλλο, πέρα από τις λέξεις τρόπο αφήγησης, έναν επιπλέον αφηγηματικό κώδικα, ο οποίος όπως και οι λέξεις μεταδίδει πληροφορίες για τα δρώμενα, περιγράφει χαρακτήρες και περιβάλλοντα, εκφράζει συναισθήματα ή διαθέσεις και υποβάλλει μέσα από κατάληλους συμβολισμούς, συγκεκριμένες ιδέες και στάσεις. Ο άλλος λόγος είναι ότι και οι εικόνες όπως και οι λέξεις, εγγράφουν μοιραία το κοινωνικό / ιδεολογικό / πολιτισμικό πλαίσιο ή αλλιώς το συγκεκριμένο (context), εντός του οποίου παράγει έργο ο δημιουργός τους». Στο υπό εξέταση εικονογραφημένο παιδικό παραμύθι, διαπιστώνουμε ότι οι εικόνες μεταδίδουν πληροφορίες και εκφράζουν συναισθήματα, καθώς εμφανίζουν τον μεγαλόσωμο γίγαντα καλοσυνάτο, χαρούμενο και φιλικό στα τρία μικρά αγόρια, περιγράφοντάς μας ένα περιβάλλον θετικό για την ανάπτυξη της φιλίας, επίσης μας υποβάλλουν σε συγκεκριμένες ιδεολογικές στάσεις σε σχέση με την φιλία. Πρέπει να ξεπεράσουμε τους φόβους μας αναφορικά με τον διαφορετικό.

3.3 Νταβλαμάνου Έλενα. *Το φτερό της φιλίας*, εικ. Μιμηλάκη Θέντα, (2019).

Περίληψη

Το φτερό της φιλίας (2019), είναι μια ιστορία για την αξία που έχει στη ζωή μας, η αγάπη που μοιραζόμαστε με τους αληθινούς φίλους και η δύναμη που αυτή διαθέτει να ξεπερνά κάθε εμπόδιο»,(οπισθόφυλλο του βιβλίου).

Μια παράξενη νύχτα, το κλάμα ενός μωρού, τάραξε την ησυχία ενός δάσους. Ένα μικρό πλασματάκι εμφανίστηκε από το πουθενά. Μια μικρή νεράιδα, με μια ιδιαιτερότητα, γεννήθηκε στη μέση του δάσους. Μόνο όμως ένα φτερό ξεπρόβαλε από την πλάτη της. Τα ζώα του δάσους, την φρόντισαν και την βοήθησαν να μεγαλώσει. Το μωρό μεγάλωσε κι έγινε μια όμορφη νεράιδα. Τα ζώακια την αγαπούσαν πολύ. Περίμεναν υπομονετικά να εμφανιστεί και το άλλο φτερό, ώστε να μπορεί να πετάει, όπως οι πεταλούδες. Όμως το φτερό δεν φύτρωνε, η νεράιδα, δε θα πετούσε ποτέ. Οι φίλοι της τα ζώα, έβλεπαν την πίκρα της και σκέφτηκαν να της

κάνουν ένα δώρο. Το βράδυ που κοιμόταν, έφτιαξαν με πολύ αγάπη, ένα άλλο φτερό. Καθένα πρόσφερε, ότι πολυτιμότερο είχε, για να φτιαχτεί το πολυπόθητο φτερό. Όταν έφτιαξαν το τέλειο φτερό, το χάρισαν στη νεράιδα. Ήταν πανέμορφο, φτιαγμένο με αγάπη και φροντίδα. Όταν τα δύο φτερά ξεδιπλώθηκαν, η νεράιδα μπορούσε επιτέλους να πετάξει. Συγκινημένη, τους ευχαρίστησε όλους, ευχήθηκε μια ολόκληρη ζωή μαζί τους. «Για αυτό είναι οι φίλοι», είπε ο λαγός. *Το φτερό της φιλίας* (2019), είναι ένα παραμύθι για το πώς, μπορούμε να ξεπερνάμε, τις δυσκολίες και τις αντιξοότητες της ζωής. Μόνο με πραγματικούς φίλους, αντιμετωπίζουμε τα προβλήματα και τις δυσκολίες.

3.3.1 Εικονογράφηση και κείμενο

Στο εικονογραφημένο παιδικό παραμύθι, ο συμβολισμός είναι μια νοητική διαδικασία, μέσω της οποίας τα φυσικά αντικείμενα, καταλήγουν να αντιπροσωπεύουν αφηρημένες ιδέες, εκτός από τον φυσικό τους εαυτό. Οι εικαστικές τέχνες, βρίθουν από τέτοια σύμβολα. Το ίδιο κάνουν και πολλά εικονογραφημένα βιβλία. Αλλά η γνώση του παραδοσιακού συμβολισμού, δεν μας εξασφαλίζει πρόσβαση σε όλες τις συμβολικές έννοιες των αντικειμένων στις εικόνες. Μερικά από τα σύμβολα γίνονται αντιληπτά με προσωπικό τρόπο. Στο παραμύθι, *Το φτερό της φιλίας* (2019), βλέπουμε ένα τέτοιο προσωπικό σύμβολο. Ένα “φτερό” νεράιδας, ενώνει όλα τα ζώα του δάσους, σε μια αιώνια αγνή φιλία. Αυτό το “φτερό” όμως, το κατασκεύασαν οι ίδιοι οι φίλοι της. Ο συμβολισμός εδώ, έχει ένα ιδεολογικό μήνυμα. Οι πραγματικοί φίλοι, μπορούν να βοηθήσουν, να ξεπεράσει κανείς τις δυσκολίες της ζωής.

Σχετικά με τα στοιχεία τεχνικής της εικόνας στο βιβλίο, διακρίνουμε, οριζόντιες, κάθετες, διαγώνιες μορφές στα σχήματα των φιγούρων. Οι επίπεδες, οριζόντιες γραμμές, δίνουν μια αίσθηση ηρεμίας και γαλήνης, οι κάθετες ενεργητικότητας, ενώ οι διαγώνιες, μια δυναμική και μια προσμονή κινητικότητας. Μια τεχνική κατασκευής μπορεί να επιλύσει μια έλλειψη και να προσφέρει δυνατότητες.

Η συναισθηματική ανασφάλεια του κεντρικού ήρωα, δίνεται με την αβεβαιότητα της πινελιάς και ασυνέχειες στις γραμμές, ενώ η πληθώρα διακεκομμένων γραμμών, εκφράζει την έντονη ανησυχία του ήρωα και τη συναισθηματική αστάθεια που βιώνει η νεράιδα λόγω της έλλειψης του ενός φτερού. Τα χρώματα του σκηνικού, αντιπροσωπεύουν την ψυχολογική διάθεση των ηρώων, της πρωταγωνίστριας και των δευτερευόντων χαρακτήρων. Είναι κοινή αντίληψη πως τα σκούρα χρώματα

παραπέμπουν σε κακή διάθεση, τα έντονα σε χαρά και αισιοδοξία, τα ψυχρά σε απουσία θετικών συναισθημάτων και τα ζεστά σε δοτικούς χαρακτήρες. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση του υπό συζήτηση κειμένου. Σε σχέση με την οπτική διάσταση της ιστορίας παρατηρείται η τεχνική του γκροπλάν, η λήψη δηλαδή της εικόνας, από κοντινή απόσταση και η εστίαση σε κάποια λεπτομέρεια, (π.χ μάτια γεμάτα έκπληξη). Η σιωπηλή γλώσσα του σώματος, αποδεικνύεται λαλίστατη για την προσωπικότητα του λογοτεχνικού ήρωα και για τα συναισθήματά του. Με το σώμα, οι εικονογραφημένοι ήρωες, αγαπούν, πιστεύουν σε ιδανικά, φοβούνται και χαίρονται. Μέσα από την στάση των σωμάτων, των ζωγραφισμένων προσώπων, οι αναγνώστες, μαθαίνουν να αποκωδικοποιούν χαρακτήρες, συμπεριφορές, συναίσθημα. Η ιδεολογική διάσταση της φιλίας όπως αποτυπώνεται στην εικονογράφηση στο υπό συζήτηση εικονοαφήγημα, κρύβεται μάλλον στην κατασκευή από κοινού όλων των ζώων του δάσους, του νέου φτερού, που θα αντικαταστήσει το σπασμένο, δίνοντας έτσι χαρά και αισιοδοξία στη μικρή νεράιδα. Δίνοντας έτσι ιδεολογικό παράδειγμα για το πώς να φερθούμε σε ανθρώπους που έχουν ανάγκη τη βοήθειά μας.

3.3.2 Πλοκή

Κατά τους Παπαντωνάκη & Κωτόπουλο (2011: 162), η ιστορία, κτίζεται με μια σταδιακή κλιμάκωση, έως την κορύφωση και τη λύση της, ενώ η συνέχεια είναι συνήθως σύντομη και περιορίζεται σχεδόν συνοπτικά στην τελική έκβαση της πλοκής. Ο τύπος εκείνης της πλοκής, που έχει κεντρικές κορυφώσεις και ακολουθείται γρήγορα από την λύση καλείται κλιμακούμενη πλοκή.

Ο τύπος της πλοκής, που αναπτύσσεται με περίπλοκες καταστάσεις και περιπέτειες, που οδηγούν σε μια κορύφωση και καταλήγουν σε ένα κλείσιμο, ονομάζεται κλιμακούμενη / προοδευτική πλοκή. Στην κατηγορία αυτή, διακρίνουμε δύο υπότυπους, τη ρομαντική και την ηθική εκδοχή της πλοκής.

Ο πρώτος υπότυπος αναπτύσσεται από την επιθυμία προς την εκπλήρωση, ενώ ο δεύτερος αναπτύσσεται και διαμορφώνεται ως τυπολογικό σχήμα της πλοκής από την ατέλεια προς την βελτίωση. Το νεραϊδάκι, κεντρικός χαρακτήρας του υπό εξέταση παραμυθιού, γεννήθηκε με μία ατέλεια και επιθυμεί την βελτίωση, η οποία θα εκπληρωθεί κατά την εκτύλιξη της ιστορίας. Επίσης διαπιστώνουμε στην πλοκή του υπό συζήτηση εικονοαφήγηματος έναν κυκλικό χρόνο στην έννοια της φιλίας, που δε μετράει μήνες και χρόνια, ανάμεσα στη νεράιδα και τα υπόλοιπα ζώα του δάσους,

καθώς η μικρή νεράιδα γεννιέται και μεγαλώνει με ένα φτερό, μέσα σε ένα παραμυθικό δάσος, συντροφιά πάντα με τα ζωάκια του δάσους, που πάντα την αγαπούν και την προστατεύουν.

3.3.3 Σκηνικό

Σύμφωνα πάλι με τους ίδιους (2011: 26-38) το σκηνικό σε ένα παιδικό λογοτέχνημα, αφορά κυρίως το χρόνο που καλύπτουν τα γεγονότα της αφήγησης και το χώρο μέσα στον οποίο εκτυλίσσεται η ιστορία. Ο Χρόνος, όσο και ο Χώρος, ως στοιχεία του σκηνικού και της πλοκής είναι οργανικά συνδεδεμένα, με την ιστορία και τους χαρακτήρες, με την αφήγηση γενικότερα. Το υπό εξέταση παραμύθι, λαμβάνει χώρα σε χρόνο απροσδιόριστο.

Ο χρόνος, ως λειτουργία του σκηνικού, μπορεί να ποικίλει, ως προς τη διάρκεια και να εκτείνεται από ελάχιστη διάρκεια, (λίγες ώρες, έως και περισσότερο χρόνο- μέρες, εβδομάδες, μήνες, χρόνια, μια ολόκληρη ζωή). Στο παραμύθι, *Το φτερό της φιλίας* (2019), ο χρόνος διαρκεί χρόνια, καθώς η νεράιδα από μωρό, μεγαλώνει με ένα φτερό.

Το σκηνικό, λειτουργεί επίσης και ως σύμβολο. Αυτή η λειτουργία απαντάται μόνο στο έντεχνο ή λαϊκό παραμύθι.

Στο υπό εξέταση εικονογραφημένο αφήγημα, το ίδιο το δάσος ως φυσικό περιβάλλον, αποκτά συμβολική χροιά. Σύμφωνα με τους Παπαντωνάκη & Κωτόπουλο (2011: 61-63), σε όλα τα κείμενα ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας, η ενηλικίωση των μυθοπλαστικών χαρακτήρων πραγματοποιείται εντός του χώρου εξέλιξης της ιστορίας, ο οποίος αποτελεί και τον ουσιαστικότερο παράγοντα για την ενηλικίωση και τη διαμόρφωση του χαρακτήρα, συχνά όχι μόνο του πρωταγωνιστή, αλλά και άλλων ηρώων. Άρα διαπιστώνουμε ότι το σκηνικό στο υπό εξέταση εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο, λειτουργεί ως σύμβολο.

3.3.4 Χαρακτήρες

Κατά τους Παπαντωνάκη & Κωτόπουλο (2011: 96), ένα σημαντικό πρόβλημα, που έχει άμεση σχέση με τους λογοτεχνικούς χαρακτήρες, είναι η οντολογική τους κατάσταση. Εάν τους εκλάβουμε ως δραματικά όντα, τότε τους θεωρούμε, πραγματικούς και τους αποδίδουμε ένα παρελθόν και μια ψυχολογική συμπεριφορά, γνωρίσματα που δεν μπορούν να υποστηριχθούν, εάν τους θεωρήσουμε κειμενικά κατασκευάσματα.

Τόσο η οντολογία όσο και η σημειωτική θεώρηση των λογοτεχνικών χαρακτήρων, αποκαλύπτουν δύο ακραίες, θεωρήσεις των ηρώων και η χρυσή τομή θα πρέπει να αναζητηθεί στο μέσον των θεωρήσεων αυτών. Στην περίπτωση του αφηγήματος που μας απασχολεί η νεράιδα, ένα υπερφυσικό ον, εμφανίζεται στο δάσος χωρίς τα τέλεια χαρακτηριστικά φτερά του όντος το οποίο εκπροσωπεί. Και είναι η ατέλειά της που θα προκαλέσει ενδιαφέρον, αγωνία και θα οδηγήσει τους φίλους σε έμπρακτη προσπάθεια επίλυσης της ατέλειας, με τη συλλογική κατασκευή ενός τεχνητού φτερού.

3.3.5 Θέμα

Κατά την Σιβροπούλου (2003: 63), η φαντασία, μπορεί να αποδείξει την αλήθεια μέσω του συμβολισμού ή της αλληγορίας. Στην αλληγορία, το ενδιαφέρον για την ιδέα είναι ύψιστο και οι χαρακτήρες, τα σκηνικά και οι πράξεις είναι απλώς μέσα για να μεταφέρουν τα νοήματα της ιστορίας. Οι χαρακτήρες είναι προσωποποιήσεις, αντιστοιχούν σε αφηρημένες έννοιες, μεταμφιεσμένες σε πρόσωπα. Ένα συμβολικό έργο, δεν είναι ένας συνδετικός ιστός σχετικών συμβόλων, αλλά τα νοήματά του γενικεύονται μέσα από την κυριολεκτική δραματοποίηση και μετά εστιάζονται και γίνονται έκδηλα μέσω ενός ή πολλών συμβόλων. Το σύμβολο είναι συνήθως πολύσημο, με την έννοια ότι μπορεί να έχει πολλά νοήματα. Η σχέση του, με το αντικείμενο που εκφράζει, μοιράζεται χαρακτηριστικά, με αυτό που συμβολίζει ή προέρχεται από την ιστορία του ή ταυτίζεται με τα συναισθήματα του αναγνώστη. Τέλος ένα λογοτεχνικό σύμβολο σημαίνει κάτι περισσότερο, από αυτό που είναι στην κυριολεξία. Εμφανίζεται με ένα αντικείμενο, ένα πρόσωπο, μια κατάσταση, μια πράξη ή κάτι άλλο, που μπορεί να προσεποκτά κυριολεκτικό νόημα στην ιστορία.

3.3.6 Τεχνικές στην εικονογράφηση

Η εικονογράφος Θέντα Μιμηλάκη, με αέρινες δροσερές εικόνες, συμπληρώνει το σκηνικό του δάσους, του χώρου που ζούν οι ήρωες της μυθοπλασίας. Οι γραμμές είναι λεπτές, ευθείες ή καμπύλες. Τα χρώματα είναι πλούσια και διακρίνουμε αποχρώσεις του γκρι, κίτρινου, πράσινου. Η βλάστηση σε κάποιες εικόνες, μοιάζει σαν πραγματικό φυσικό τοπίο.

Επιπρόσθετο χαρακτηριστικό του τρόπου, που ζωγραφίζουν οι καλλιτέχνες, των εικονογραφημένων μικρών ιστοριών είναι η απλοποίηση αυτού που βλέπουμε και ζούμε, η ζωτικότητα και συχνά ο πηγαίος αυθορμητισμός, η ειλικρίνεια και η ένταση.

Ο αναγνώστης παρατηρεί μια εμμονή, στην μπροστινή θέση και μία απομάκρυνση από την ανατομία και την προοπτική. Επιμένει η συγκεκριμένη εικονογράφος στην χρωματική έκφραση, αδιαφορώντας για την οπτική ικανοποίηση του αναγνώστη από την ακρίβεια της παράστασης. Η προοπτική στην υπό συζήτηση εικονογραφημένη μικρή ιστορία, σε κάποια δισέλιδα, είναι μια προοπτική εν κινήσει, χωρίς σταθερό σημείο όρασης. Στο υπό συζήτηση παραμύθι, διακρίνουμε ότι μερικές φιγούρες έχουν οπτικές λεπτομέρειες, παράδειγμα τα δύο μεγάλα ελάφια, αγκαλιά με την μικρή νεράϊδα.

3.3.7 Ιδεολογία

Το ιδεολογικό μήνυμα του κειμένου, προκύπτει από την αλληγορία του χαμένου φτερού. Μέσα σε ορισμένες συνθήκες μπορεί οι δυσκολίες να καταβάλουν κάποιον και να χάνει τα φτερά του, να μην έχει την ίδια δυναμική με ότι προηγήθηκε ή με ότι είναι αναμενόμενο να διαθέτει ή να πράξει. Τότε αποδεικνύονται οι πραγματικοί φίλοι που έρχονται να στηρίξουν όποιον δοκιμάζεται σε αυτές τις δυσκολίες, για να μπορέσει να συνεχίσει, ώστε να βρίσκει λύσεις, από φίλους για φίλους και να ξεπερνά κάθε εμπόδιο. Η δύναμη της φιλίας, φαίνεται σύμφωνα με την ιστορία να έχει την ικανότητα να ξεπερνά κάθε εμπόδιο. «Για αυτό είναι οι φίλοι», είπε ο λαγός συμπερασματολογώντας για την περίπτωση στην υπό συζήτηση μυθοπλασία.

Στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο που εξετάζουμε παρουσιάζεται το πολύ ευαίσθητο θέμα της αναπηρίας. Σύμφωνα με την Γιαννικοπούλου «Παρόλο που η αναπηρία δεν είναι ένα προσφιλέθιο θέμα για το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο, με τον καιρό όλο και περισσότερα βιβλία εκδίδονται με εμφανή στόχο την ευαισθητοποίηση των νεαρών αναγνωστών τους σε θέματα ετεροτήτων. Τα νέα αυτά εικονογραφημένα παιδικά βιβλία αποκτούν μια έντονα ιδεολογική διάσταση και, επιστρατεύοντας μηχανισμούς και τεχνικές, λέξεις και εικόνες, προσπαθούν να αποτυπώσουν μια πιο ακριβή, πιο 'σωστή' και πιο ευαισθητοποιημένη εκδοχή της αναπηρίας. Σε παρόμοια βιβλία είναι φανερό ότι η κατασκευή της ιδεολογίας του κειμένου εμπλέκει περίπλοκες διαδικασίες και αφηγηματικές κατηγορίες, όπως η δομή ή η εστίαση, τεχνικές, όπως η διακειμενικότητα, αλλά και παράγοντες που αποδεικνύονται ιδιαίτερα σημαντικοί, όπως η γλώσσα του κειμένου ή η εικονογράφηση», Γιαννικοπούλου Α. (2018), Η αναπηρία στο εικονογραφημένο βιβλίο, *Κείμενα*.

3.3.8 Τα ονόματα των δημιουργών

Σύμφωνα με την Γιαννικοπούλου (2008: 271), τα ονόματα των δημιουργών συνιστούν ένα είδος λειτουργικού παρακειμένου (factual paratext), αφού, ενώ φαίνεται να αποτελούν ένα μάλλον ουδέτερο στοιχείο, υπαινίσσονται μια σαφή στάση για τον τρόπο πρόσληψης του κειμένου.

Ο τίτλος παρουσιάζεται κεντρικά, στην εικόνα του εξωφύλλου, με την εικόνα της μικρής νεράιδας, με τα δύο φτερά της και σκηνικό αυτό του δάσους, στοιχεία που προϋδεάζουν τον αναγνώστη για το θέμα της ιστορίας. Αυτό που σημειώνουμε εδώ, είναι τα ονόματα των δημιουργών. Ανέκαθεν η παρουσία ή η απουσία του ονόματος του δημιουργού, είχε ιδιαίτερη σημασία, τουλάχιστον ως μηχανισμός προώθησης του βιβλίου. Ένας γνωστός, καταξιωμένος συγγραφέας (εικονογράφος), «πουλάει» περισσότερο και υπαινίσσεται μια καλή ποιότητα. Στο εικονοαφήγημα, *Το φτερό της φιλίας* (2019), η δημιουργός Έλενα Νταβλαμάνου, καθώς και η εικονογράφος Θέντα Μιμηλάκη, είναι γνωστές στον εκδοτικό χώρο του εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου. Ο σχεδιασμός του βιβλίου περιλαμβάνει στοιχεία συμβουλευτικής στο οπισθόφυλλο έτσι ώστε το βιβλίο να προβάλλει στους ενήλικους και στα παιδιά αναγνώστες, συναναγνώστες την δύναμη της πραγματικής φιλίας, που ξεπερνά κάθε εμπόδιο, καθώς και πώς μια ιδιαιτερότητα μπορεί να μετατραπεί σε δύναμη για την ζωή. Σύμφωνα με την Γιαννικοπούλου (2016, σελ.169), «το όνομα του συγγραφέα στο εξώφυλλο του βιβλίου, είναι τόσο σπουδαίο ώστε ενδέχεται να επηρεάσει την προσέγγιση του κειμένου. Το έργο αναγνωρίσιμων συγγραφέων ή όσων το όνομά τους συνοδεύεται από τίτλους σπουδών, συνήθως εμπνέει στους ενήλικους αγοραστές / συναναγνώστες μεγάλη εμπιστοσύνη». Οι δυο δημιουργοί προσελκύουν τα κοινά με την αναφορά τους σε ένα οικουμενικό θέμα.

3.3.9 Αφηγηματικές τεχνικές

Στο εικονοαφήγημα, *Το φτερό της φιλίας* (2019) ο αφηγητής επιτελεί την αφηγηματική λειτουργία, είναι κρυφός ή καλυμμένος και ετεροδιηγητικός

Οπτική γωνία

Η μέθοδος αφήγησης, την οποία υιοθετεί ο αφηγητής και έτσι φαίνεται να γνωρίζει τα πάντα, αποτελεί την οπτική γωνία «παντογνώστης». Η παντογνώστια περιλαμβάνει την ιδιότητα της πανταχού παρουσίας. Στη μέθοδο της οπτικής γωνίας

«παντογνώστης», την ιστορία διηγείται ένας αφηγητής, που η γνώση του είναι απεριόριστη, χρησιμοποιώντας το τρίτο πρόσωπο. Ο αφηγητής παρατηρεί από έξω, σε ίση απόσταση όλους τους χαρακτήρες, γνωρίζει το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον, τις μυστικές σκέψεις και τα συναισθήματα των χαρακτήρων. Κύριο μειονέκτημα αυτής της τεχνικής μπορεί να είναι η απομάκρυνση από τα διαδραματιζόμενα και η έλλειψη ζωντανίας και οικειότητας. Στο συγκεκριμένο εικονοαφήγημα, παρατηρούμε όμως ότι δεν ισχύει αυτό, υπάρχει οικειότητα με την μικρή πρωταγωνίστρια νεράιδα και τους υπόλοιπους ήρωες ζώα του δάσους, καθότι είναι μια οικεία ιστορία για μικρά παιδιά, με γνωστούς παραμυθιακούς ήρωες. Επίσης, δεν τίθεται ζήτημα απομάκρυνσης από τα διαδραματιζόμενα στην πλοκή ή στο σκηνικό. Αποτελεί μια εύκολη ιστορία στην ανάγνωση και κατανόησή της.

Χρόνος

Δεδομένης της διάκρισης, ανάμεσα στο χρόνο της ιστορίας και τον χρόνο της αφήγησης, ο χρόνος ορίζεται σύμφωνα με τον Genette, με βάση τρεις κατηγορίες, τη Σειρά ή Τάξη, τη Διάρκεια και την Συχνότητα. Σε σχέση με τη σειρά ή τάξη, διαπιστώνουμε στο παραμύθι, αναχρονία, δηλαδή ασυμφωνία μεταξύ του χρόνου της ιστορίας και του χρόνου της αφήγησης. Συγκεκριμένα έχουμε πρόληψη, δηλαδή εκ των προτέρων αφήγηση ενός γεγονότος, που στην ιστορία θα διαδραματιστεί αργότερα. Γράφει: «Ένα βράδυ που η νεράιδα κοιμόταν, τα ζώακια αποφάσισαν να της κάνουν ένα δώρο» Νταβλαμάνου (2019, σελ.16). Σε σχέση με την διάρκεια του χρόνου, διαρκεί χρόνια καθώς η νεράιδα μεγαλώνει στο δάσος και έχουμε επιτάχυνση, γιατί ο ρυθμός ή η ταχύτητα του αφηγηματικού χρόνου, είναι μικρότερος του χρόνου της ιστορίας που διαρκεί χρόνια. Αναφορικά με τη συχνότητα έχουμε μοναδική αφήγηση

3.3.10 Μυθοπλασία και μεταμοντερνισμός

Σύμφωνα με την Οικονομίδου (2000, σελ.78), «η μεταμυθοπλασία είναι μια μεταμοντέρνα στρατηγική συγγραφής μιας μυθοπλασίας. Ως αφηγηματική στρατηγική και γενικότερα ως στρατηγική οργάνωσης μιας μυθοπλασίας, η μεταμυθοπλασία είναι ένα άλλο μέσο, πέρα από τη διακειμενικότητα που βοηθά να καλλιεργηθεί η ικανότητα του αναγνώστη να προσεγγίζει ένα κείμενο αποστασιοποιημένα με γνώση των κανόνων που διέπουν τη λειτουργία του, και επομένως κριτικά. Θα λέγαμε μάλιστα ότι είναι κατά εξοχήν κατάλληλη στρατηγική

για την επίτευξη, του παραπάνω στόχου, αφού όπως δηλώνεται και από τον ίδιο τον όρο «μεταμυθοπλασία», λειτουργεί ως σχόλιο επί της μυθοπλασίας». Στο εικονοαφήγημα το *Φτερό της φιλίας* (2019), παρατηρούμε μια τέτοια κριτική προσέγγιση στην κατανόηση των ιδεολογικών περιεχομένων του εικονοαφηγήματος, καθώς διαχειρίζεται το δύσκολο θέμα της αναπηρίας και τον ρόλο της φιλίας σε μια περίσταση αυτού του τύπου. Επίσης σε σχέση με το ερευνητικό μας ερώτημα του πρώτου κεφαλαίου, αν δηλαδή υπάρχει σύνδεση της αναπαραστασιακής μεταμυθοπλασίας της εικονογράφησης, του υπό συζήτηση εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου, με το παρελθόν και παρόν των μικρών αναγνωστών σε επίπεδο βιωμάτων ως προς την έννοια της φιλίας. Διαπιστώνουμε ότι το υπό εξέταση εικονοαφήγημα επιχειρεί ιδεολογικά, μέσω του λεκτικού κειμένου και της εικονογράφησης έναν διαφορετικό τρόπο σκέψης για όσους αντιμετωπίζουν προβλήματα όπως η αναπηρία.

3.3.11 Ο εννοούμενος αναγνώστης

Σύμφωνα με την Οικονομίδου (2016: 51-67), ο εννοούμενος αναγνώστης δεν συμπληρώνει απλώς νοηματικά κενά, αλλά πολύ συχνά συμπληρώνει και κενά ιδεολογικής φύσης, που αναφέρονται σε αντιλήψεις, ιδέες ή κοινωνικές πρακτικές. Στο παραμύθι που εξετάζουμε, ο εννοούμενος αναγνώστης, συμπληρώνει τα κενά του σε σχέση με την φιλία, ότι με τους φίλους ξεπερνά κανείς τις δυσκολίες της ζωής. Όπως προαναφέραμε προκύπτει στην αφήγηση ένα θετικό και φανερό συμπέρασμα που αποδίδει στη φιλία ιδιαίτερα θετικό ρόλο. Γράφει: «Για αυτό είναι οι φίλοι, είτε ο λαγός». Με τη διατύπωση αυτή καθοδηγεί την ανάγνωση των περιστατικών και τη βοήθεια που προσφέρεται στη μικρή νεράιδα και προσδιορίζει τον ρόλο των φίλων σε περιπτώσεις ελλείψεων και προβλημάτων.

Συζήτηση

Όπως αναφέρει η Αυγητίδου (1997: 32-33), σύμφωνα με τον Duck (1983,1985), μια κρίσιμη πλευρά μιας αναπτυσσόμενης σχέσης φίλων είναι ότι τα μέλη της ξεκινούν να κάνουν πράγματα από κοινού, να λειτουργούν ως μία μονάδα και να περιτριγυρίζουν ο ένας τον άλλον. Στη συνέχεια οι σχέσεις δομούνται με βάση συγκεκριμένες ρουτίνες. Οι ρουτίνες δεν προβλέπουν απλά τις σχέσεις, αλλά δένουν τους ανθρώπους, βεβαιώνοντας με αυτόν τον τρόπο ότι η σχέση θα συνεχιστεί. Οι

σχέσεις όμως, δεν μπορούν να βασιστούν μόνο στη φυσική έλξη ή στην ομοιότητα συμπεριφοράς και τη θετική ανατροφοδότηση από τον άλλο. Στο εικονοαφήγημα, *Το αστέρι της φιλίας* (2011), διαπιστώνουμε μια τέτοια ρουτίνα συμπεριφοράς, μεταξύ των ανθρωπόμορφων ζώων. Ένα παιχνίδι, συμβολικό, περιμένοντας να πέσει το κιτρινωπό φύλλο. Βλέπουμε ότι όλοι οργανώνονται κάτω από ένα δέντρο, κοιτάζοντας ψηλά. Ο Duck (1983), υποστηρίζει «ότι οι σχέσεις αποτελούν συνεχώς εξελισσόμενες διαδικασίες παρά στατικές καταστάσεις, οι οποίες ξεκινούν και ορίζονται σύμφωνα, με την αρχική ψυχολογική κατάσταση του συντρόφου ή τη διαβάθμιση της ανατροφοδότησης», Αυγητίδου, (1997, σελ.33).

Στο εικονοαφήγημα *Οι τρεις φίλοι του γίγαντα* (2013), προσπαθήσαμε να διακρίνουμε το στοιχείο, που προκάλεσε την φιλία των μικρών παιδιών με τον γίγαντα. Διαπιστώσαμε, ότι ο γίγαντας, τους πρότεινε να εισέλθει στην παρέα τους. Σύμφωνα με την Αυγητίδου (1997: 39), ο Wright (1984,1985), τόνισε ότι τα κριτήρια που χρησιμοποιούμε στον σχηματισμό κοινωνικών σχέσεων, αντανakλούν κυρίως τις προσωπικές μας ανάγκες, ενώ μερικά μόνο αναφέρονται στην εκτίμηση του άλλου ως πρόσωπο, και τη γνωστική ή συναισθηματική μας αντίδραση σ' αυτό. Διαπιστώνουμε μια τέτοια, γνωστική – συναισθηματική αντίδραση των τριών παιδιών, κατά την γνωριμία τους με τον γίγαντα. Επίσης, η σημασία της αμοιβαιότητας στο σχηματισμό των κοινωνικών σχέσεων, ως προς τη θετική έκβαση των αρχικών επιλογών των παιδιών, καθορίζει το επίπεδο της φιλίας. Οι τρεις φίλοι, έχουν ήδη κάνει την αρχική επιλογή, να ανέβουν τον απαγορευμένο λόφο. Στη συνέχεια, υπάρχει μια θετική έκβαση, η οποία κρίνει την νέα φιλία των ανόμοιων. Η αμοιβαιότητα όμως, έχει συνδυαστεί και με την ομοιότητα μεταξύ των μελών της σχέσης. Στο υπό συζήτηση εικονοαφήγημα, δεν υπάρχει ομοιότητα των τριών παιδιών με τον γίγαντα, άρα η νέα φιλία είναι περισσότερο συναισθηματική αντίδραση.

Στο εικονοαφήγημα *Το φτερό της φιλίας* (2019), μια ιδιαιτερότητα ενός μέλους της ομάδας, στην προκειμένη περίπτωση, μια μικρή νεράιδα, με ένα μόνο φτερό, θα γίνει αφορμή, να αναπτυχθεί μια σχέση στοργική, προστατευτική προς αυτό το μέλος της ομάδας, από τα υπόλοιπα ζώα του δάσους. Όλοι συμπάσχουν και συνεργάζονται για να βοηθήσουν το αδύναμο μέλος, κατασκευάζοντας ένα νέο “φτερό”. Άρα σύμφωνα με την Αυγητίδου (1997: 43-48), διακρίνουμε τρεις ποιότητες φιλίας, την οικειότητα, την στοργική συμπεριφορά και την εγγύτητα. Σύμφωνα με την ίδια, η φιλία επιβεβαιώνεται, ως ένα από τα χαρακτηριστικά της κουλτούρας των συνομιλήκων και η δυναμική των σχέσεων μεταξύ των παιδιών είναι περισσότερο σύνθετη και

κατανοείται κάθε φορά, σύμφωνα με τις ανάγκες των παιδιών και τις ιδιαιτερότητες κάθε σχέσης. Στο εικονοαφήγημα που εξετάζουμε, η ιδιαιτερότητα της μικρής νεράιδας γίνεται σεβαστή από τα υπόλοιπα ζώα, δίνοντας ένα ιδεολογικό παράδειγμα στους μικρούς αναγνώστες, προαναγνώστες, ενήλικους συναναγνώστες, πώς πρέπει να συμπεριφερόμαστε σε ανάλογες ιδιαίτερες περιπτώσεις φίλων, που έχουν ανάγκη την πραγματική μας βοήθεια.

Συμπεράσματα τρίτου κεφαλαίου

Στα υπό εξέταση εικονογραφημένα παιδικά βιβλία, διαπιστώνουμε τον πολύσημο συμβολισμό της έννοιας της φιλίας. Η φιλία άλλοτε, αποδίδεται συμβολικά με ένα φτερό, ως λόφος ή ως αστέρι, που είναι ωστόσο απλώς ένα κιτρινωμένο φύλλο. Ο συμβολισμός αυτός, δηλώνεται και στον τίτλο των βιβλίων, καθώς και στο κείμενο και προϊδεάζει για το θέμα. Σχετικά με την ιδεολογία της εικονογράφησης των τριών εικονοαφηγημάτων, διαπιστώνουμε ότι ο διαφορετικός εμφανίζεται σε όλες τις εικόνες φιλικός, καλοσυνάτος, ευγενικός. Η φιλία είναι πάντα ο κοινός τόπος και στόχος σε κοινές δραστηριότητες, ενώ οι πραγματικοί φίλοι φαίνονται μόνο με την πραγματική βοήθεια που έρχονται να προσφέρουν σε δύσκολες στιγμές και καταστάσεις.

Σε σχέση με την πλοκή, στα εικονογραφημένα παιδικά βιβλία, διαπιστώσαμε την τεχνική του σασπένς αναφορικά με τι τι θα συμβεί μετά, καθώς και κλιμακούμενη πλοκή, σε σχέση με την ηθική εκδοχή της πλοκής. Το σκηνικό, είναι καθοριστικό για την εκτύλιξη της πλοκής, και είναι το δάσος ή ένας λόφος, αποτελεί τον βιότοπο, όπου ζουν οι πρωταγωνιστές και εκτυλλίσεται η ιστορία. Όλα τα συμβαίνοντα αναφορικά με την φιλία, εκτυλλίσονται μέσα στην φύση, στον μαγικό κόσμο των παιδικών παραμυθιών, όπου ζουν νεράιδες, γίγαντες και ανθρωπόμορφα ζώα, γνωστοί κλασικοί παραμυθιακοί ήρωες στους μικρούς αναγνώστες. Ο διαφορετικός εδώ, είναι ήδη γνωστός στα παιδιά, οπότε εικονογραφικά και κειμενικά είναι ήδη φιλικός και αποδεκτός, στη μνήμη και συνείδηση των μικρών αναγνωστών. Κοινό χαρακτηριστικό όλων αυτών των κλασσικών παραμυθιακών ηρώων, αποτελεί η αναζήτηση της φιλίας, η οποία γίνεται αισθητή από την αρχή των εικονογραφημένων παιδικών βιβλίων.

Επίσης διαπιστώνουμε, ότι το εξώφυλλο των βιβλίων, είναι σημαντικό για τον προσδιορισμό της θεματολογίας, από τους προσδοκώμενους αναγνώστες / αγοραστές.

Στις μυθοπλασίες που εξετάστηκαν, δεν βρέθηκαν στοιχεία μεταμοντερνισμού. Οι εικονογράφοι χρησιμοποιούν τεχνικές της εικονογράφησης, για να δηλώσουν κίνηση, επιδιώκοντας ζωντανές απεικονίσεις των λογοτεχνικών χαρακτήρων. Για μία ακόμη φορά, διαπιστώνουμε όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, την ύπαρξη του διαφορετικού στα εικονογραφημένα παιδικά βιβλία. Άλλοτε με την μορφή ενός φύλλου, ενός γίγαντα, μιας νεράϊδας με ένα φτερό, όταν συνδέονται και βοηθιούνται σε προβλήματά τους από ανθρωπόμορφα ζώα ή παιδιά. Ιδεολογικά, τα εικονογραφημένα αυτά βιβλία, αναφέρονται στη δύναμη της φιλίας, να ξεπερνάει κανείς τις δυσκολίες της ζωής, καθώς και του ότι, η φιλία, δεν μετριέται με αριθμούς. Μπορούν, δύο, τρεις ή περισσότεροι, να γίνουν φίλοι. Σχετικά με το ερευνητικό ερώτημα, που θέσαμε στο πρώτο κεφάλαιο, αν οι εμπειρίες, που βιώνουν οι μικροί αναγνώστες, στα εικονογραφημένα παιδικά βιβλία, με θέμα την φιλία, είναι ίδιες ή παρόμοιες, με τα βιώματά τους, στο παρόν και στο μέλλον, διαπιστώνουμε ότι μόνο ιδεολογικά και συμβολικά μπορεί να συνδέονται. Γενικότερα, τα στερεότυπα, για τον διαφορετικό, οδηγούν σε εσφαλμένες, τακτικές, σε σχέση με κάποιες όψεις της φιλίας. Όπως δείχνουν τα αφηγήματα που αναλύσαμε παραπάνω είναι ανάγκη να ξεπεραστούν, οι φόβοι, για τον άλλον, τον διαφορετικό και να δει κανείς τι ενώνει όλους τους συμμετέχοντες και σε ορισμένες περιπτώσεις πώς μπορούν να επιλύσουν με πρακτική βοήθεια προβλήματα και αγωνίες φίλων. Αναφορικά με τον εννοούμενο αναγνώστη των εικονογραφημένων παιδικών βιβλίων, αυτός συμπληρώνει τα ιδεολογικά του κενά σε σχέση με την φιλία και τις διάφορες όψεις της. Οι φίλοι, αποδεικνύονται φίλοι στις δύσκολες στιγμές και δυσκολίες και ο διαφορετικός είναι ο καλύτερος φίλος. Τα εικονοαφηγήματα αφήνουν ελεύθερο παρόλα αυτά τον εννοούμενο αναγνώστη, να δώσει τις δικές του ιδεολογικές προεκτάσεις, αν και διακρίνουμε στα εικονοαφηγήματα τον διδακτισμό.

Σύμφωνα με την Κανατσούλη (2014:153-170), η διαφορετικότητα κυρίως ως έμφυλη ή ως πολιτισμική / φυλετική διαφορά έχει αποτελέσει από καιρό θεματική των εικονογραφημένων βιβλίων μυθοπλασίας που απευθύνονται σε πολύ μικρές ηλικίες παιδιών. Πιο πρόσφατα έχει αρχίσει να απασχολεί τους μελετητές της παιδικής λογοτεχνίας και η διαφορά ως αναπηρία. Τα κείμενα για μικρά παιδιά με θέμα την αναπηρία, προσφέρονται για ανάγνωση τόσο στα παιδιά χωρίς αναπηρία, συμβάλλοντας στην ενημέρωσή τους και ευαισθητοποίησή τους, σε σχετικά ζητήματα, όσο και στα παιδιά με αναπηρία, ώστε να μπορούν μέσα από τα έργα της

παιδικής λογοτεχνία να ανιχνεύσουν διαδικασίες ταύτισης, κατανόησης και αυτοενίσχυσης.

Στην επόμενη ενότητα, θα ασχοληθούμε με τέσσερα σύγχρονα εικονοαφηγήματα, που αφορούν την φιλία ανάμεσα σε μικρά παιδιά και τα προβλήματα που κάποιες φορές, δημιουργούνται ανάμεσα σε φίλους και πώς αυτά μπορούν να ξεπεραστούν.

Κεφάλαιο Τέταρτο

Ανθρώπινοι χαρακτήρες σε εικονοαφηγήματα με θέμα την φιλία.

Στο κεφάλαιο αυτό θα ασχοληθούμε με τέσσερα σύγχρονα εικονοαφηγήματα, με θέμα την φιλία και τις διάφορες όψεις της. Τα τρία είναι μεταφρασμένα και ένα από ελληνίδα συγγραφέα. Πρόκειται για μια μυθοπλασία με στοιχεία μεταμοντερνισμού καθώς και τρία αφηγήματα με ανθρώπινους ήρωες. Θα τα αναλύσουμε ως προς τα κειμενικά, οπτικά τους χαρακτηριστικά, σύμφωνα και με τη μεθοδολογία που αναπτύχθηκε στο πρώτο κεφάλαιο. Πρόκειται για τα εξής εικονογραφημένα παιδικά βιβλία :

Linda Sarah, *Φίλοι στο λόφο*, εικ. Benji Davies, (2016).

Κουτσοδημητροπούλου Τζένη. *Έτσι είναι οι φίλοι*, εικ. Μιμηλάκη Θέντα, (2018).

Small Steve, *Βρέξει χιονίσει μαζί*, εικ. Small Steve, (2021)

Meddur Wendy. *Το Παγκάκι της φιλίας*, εικ. Egneus Daniel, (2022).

4.0 Μεθοδολογία τετάρτου κεφαλαίου

Στο κεφάλαιο αυτό όπως προαναφέραμε θα εξετάσουμε τέσσερα σύγχρονα εικονοαφηγήματα, με θέμα την αναζήτηση φιλίας και τα προβλήματα εντός αυτής. Τρία από αυτά είναι με ήρωες παιδιά και ένα με ζώα. Εδώ τα προβλήματα, σχετίζονται με την απόσταση ανάμεσα σε φίλους, την εξεύρεση φιλίας, τις μικρές μάχες για την κατάκτηση της φιλίας και την περίπτωση αν οι δύο, μπορούν να γίνουν τρεις εντός της φιλίας.

Μεθοδολογικά, ως προς την ανάλυση της εικονογράφησης και του κειμένου, στηριχθήκαμε στις αναλύσεις της Γιαννικοπούλου (2008), σχετικά με τον ρόλο της εικόνας στην υποστήριξη των ιδεολογικών θέσεων του κειμένου, καθώς και της Σιβροπούλου (2003), ως προς τη σχέση εικόνας και κειμένου. Επίσης ασχοληθήκαμε, με το χρώμα των εικόνων, τη θέση, την τοποθέτηση του ήρωα μέσα στην εικόνα, τις στάσεις του σώματος των χαρακτήρων την, αλληλεξάρτηση εικόνας και κειμένου, καθώς και τι δείχνουν οι εικόνες, σύμφωνα με την μέθοδο της Γιαννικοπούλου. Επιπρόσθετα εξετάσαμε, γραμμές, σχήματα, φιγούρες, χαρακτηριστικά σχημάτων, κατά την προσέγγιση της Σιβροπούλου (2003).

Ως προς την πλοκή ασχοληθήκαμε με το σασπένς, τι θα ακολουθήσει μετά, την επεισοδιακή και προοδευτική πλοκή καθώς και την σκηνική μέθοδο, σύμφωνα με τους Παπαντωνάκη και Κωτόπουλο (2011). Εξετάσαμε σύμφωνα πάλι με τους ίδιους, το σκηνικό ως χωρική πλαισίωση, την αντιμετώπιση του χώρου ως καταφύγιο στο εικονοαφήγημα *Φίλοι στον λόφο* (2016), καθώς και την επικοινωνιακή λειτουργία του σκηνικού και το σκηνικό ως πηγή δημιουργίας διάθεσης.

Στους χαρακτήρες, σύμφωνα με την Γιαννικοπούλου (2008), ερευνήσαμε για τα συμβάντα και για τους αναγνώστες, τον τρόπο παρουσίασης τους καθώς και ποιος τελικά είναι ο πρωταγωνιστής σε κάθε αφήγημα.

Στον χώρο του παρακειμένου, εξετάσαμε τους τίτλους, εικόνα εξωφύλλου, ταπετσαρίες, οπισθόφυλλα και αναζητήσαμε την ιδεολογία και το θέμα, των εικονογραφημένων παιδικών βιβλίων, στηριζόμενοι στη μεθοδολογία της Γιαννικοπούλου (2008). Αφηγηματολογικά, στηριχθήκαμε στις τεχνικές αφηγηματολογικής ανάλυσης, όπως αποτυπώνονται στη μελέτη του Καψωμένου (2003). Τέλος ερευνήσαμε τον εννοούμενο αναγνώστη και την ιδεολογία των εικονογραφημένων βιβλίων, σύμφωνα με την Οικονομίδου (2016).

4.1 Linda Sarah, *Φίλοι στο λόφο*, εικ. Benji Davies,(2016), μετάφρ. Παπαθεοδούλου Αντώνης.

Η αναφορά στα ονόματα των παιδιων ηρώων της ιστορίας υπογραμμίζει το γεγονός ότι πρόκειται για μια ιστορία με παιδιά. Γράφει στο οπισθόφυλλο «Ο Μπερτ και ο Έθο, είναι φίλοι κολλητοί. Περνούν ώρες μαζί παίζοντας στον λόφο.

Μια μέρα, ένα καινούριο αγόρι καταφθάνει, θέλει να μπει στην παρέα τους. Μπορούν οι δύο να γίνουν τρεις;

Μια διαχρονική, παιχνιδιάρικη, συγκινητική και πολύ αληθινή ιστορία από τη συγγραφέα, Linda Sarah και τον εικονογράφο, Benji Davies».

4.1.1 Εικονογράφιση και κείμενο

Εξετάζοντας την παράθεση των εικόνων θεωρήσαμε πως η χρωματική παλέτα υπογραμμίζει τη νοηματοδότηση των παιδικών σχέσεων της ιστορίας του αφηγήματος. Σύμφωνα με την Γιαννικοπούλου (2008:125), το χρώμα δεν αντανακλά, την ηθική υπόσταση ή την ψυχολογική διάθεση των χαρακτήρων του βιβλίου αλλά αποτελεί ένα μετασχόλιο του εικονογράφου, πάνω στις ιδεολογικές

απόψεις, που μπορεί να παρουσιάζονται μέσω των ηρώων της ιστορίας. Διαπιστώνουμε, στην εικονογράφηση του Benji Davies πολυχρωμία και απεικονίσεις με χαρούμενα παιδιά, με προοδευτικές απόψεις σχετικά με το παιχνίδι όπως φαίνεται και από τις κατασκευές, που κάνουν με τα χαρτοκούτια. Τα χρώματα, του σκηνικού των περιστατικών της ιστορίας, υποδηλώνουν και την ψυχολογική διάθεση των χαρακτήρων, καθώς ο Μπέρτ λατρεύει αυτό το «οι δυο τους». Όπως αναφέρει το κείμενο «νιώθουν σαν μεγάλοι γίγαντες». Σχετικά με την ομοιότητα/ ταύτιση των χαρακτήρων, είναι ενδιαφέρον ότι, όχι μόνο η βιολογική αλλά και η ψυχολογική και ηθική συγγένεια, ανάμεσα σε διαφορετικούς χαρακτήρες παιδιά, αποδίδονται στην εικονογράφηση, όχι απλώς ως φυσική ομοιότητα, αλλά ως οπτική ταύτιση, δύο ή περισσότερων διαφορετικών ηρώων. Παρουσιάζονται χαρακτήρες που μοιάζουν μεταξύ τους. Τα ίδια χαρακτηριστικά και τα ίδια περίπου ρούχα, αισθητοποιούν μια σχέση αγάπης, που προικίζει με τα ίδια χαρακτηριστικά, ακόμη και εξωτερικά, ανθρώπους, που ζουν μαζί ευτυχισμένοι. Γενικότερα σε σχέση με την ενδυμασία, οι ήρωες του συγκεκριμένου εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου, φαίνεται να είναι ότι φορούν. Εκτός από την ηλικία, την κοινωνική θέση, την οικονομική άνεση, τα ρούχα αποτελούν στοιχείο γενικότερης χαρακτηρισολογίας. Το μέγεθος του χαρακτήρα, αποκαλύπτει, όχι μόνο το ρόλο του στην πλοκή, (μεγάλο ανάστημα, κεντρικός ήρωας), αλλά και τη γενικότερη κοινωνική του θέση, (μεγάλη φιγούρα, μεγάλο κύρος), καθώς και τη σχέση του με τους άλλους χαρακτήρες, την ψυχολογική του κατάσταση, (οι φοβισμένες φιγούρες, απεικονίζονται συνήθως από ψηλά και μακριά), ενώ αλλαγές στο μέγεθος, συνεπάγονται και γενικότερες αλλαγές στη ζωή του.

Σε σχέση με την θέση, η τοποθέτηση του ήρωα, στο πάνω μισό της εικόνας, θεωρείται ότι υποδηλώνει ελευθερία, ευτυχία, θρίαμβο και έντονη πνευματικότητα. Αντίθετα η θέση του ήρωα, στο κάτω μισό της εικόνας, υποβάλλει την αίσθηση του κινδύνου, του περιορισμού, της κακής ψυχολογικής διάθεσης.

Μια τρίτη επιλογή, για τη θέση του εικονογραφημένου ήρωα αποτελεί πάντα το κέντρο, που αυτομάτως αναβαθμίζει το συγκεκριμένο χαρακτήρα, τοποθετώντας τον ακριβώς, στο κέντρο της προσοχής μας.

Με το σώμα, οι εικονογραφημένοι ήρωες, αγαπούν, μισούν, πιστεύουν σε ιδανικά, φοβούνται και χαίρονται, αντιδρούν και επιδοκιμάζουν. Πολλές φορές οι στάσεις του σώματος, είναι χαρακτηριστικές και αναγνωρίσιμες, από τους αναγνώστες των εικονογραφημένων παιδικών βιβλίων. Διαπιστώνουμε στο αφήγημα των Sarah και

Benjie, μια ιδιαίτερη σημειολογία, με τη συσπείρωση να αντιστοιχεί σε φόβο, το χοροπηδητό σε χαρά, τα απλωμένα χέρια σε εξωστρέφεια και τη γυρισμένη πλάτη σε μοναχικότητα.

Το βλέμμα αποδεικνύεται, σημαντικό στην εικονογραφική αποτύπωση των χαρακτήρων. Τα βλέμματα που ανταλλάσσουν μεταξύ τους οι χάρτινοι εικονογραφημένοι πρωταγωνιστές των ιστοριών, είναι ενδεικτικά για τις σχέσεις, (φιλικές, εχθρικές, συμφιλιωτικές), που αναπτύσσουν κατά την εκτύλιξη της ιστορίας. Σε σχέση με το κείμενο του αφηγήματος, παρατηρούμε ότι βρίσκεται σε πλήρη αλληλεξάρτηση με τις εικόνες. Οι εικόνες δίνουν με πολλές εικονιστικές λεπτομέρειες, αυτό που αναφέρει το κείμενο. Όταν το κείμενο περιγράφει τους χαρακτήρες, αυτό αποτυπώνεται στην εικονογράφηση, άρα οι πληροφορίες της εικονογράφησης, συνάδουν με τα στοιχεία του λεκτικού κειμένου. Όσο πιο αληθοφανή είναι τα κειμενικά επεισόδια, τόσο πιο ρεαλιστική είναι η εικονογράφηση των συμβάντων της ιστορίας. Αναφορικά με το ερευνητικό ερώτημα του πρώτου κεφαλαίου για τις ιδεολογικές διαστάσεις στην φιλία, όπως αποτυπώνεται στην εικονογράφηση του υπό εξέταση παιδικού βιβλίου, βλέπουμε τους τρεις φίλους να μοιράζονται τη χαρά της φιλίας μέσα στο δημιουργικό παιχνίδι της κοινής κατασκευής παιχνιδιών με απλά υλικά όπως χαρτόκουτες.

4.1.2 Πλοκή

Η εικονογραφημένη ιστορία που εξετάζουμε, διαρθρώνεται σε μέρη. Στο πρώτο μέρος, παρουσιάζονται οι λογοτεχνικοί ήρωες, Μπερτ και Έθο, που ήδη έχουν δέσει τη φιλία τους πάνω στο λόφο. Στο δεύτερο μέρος εμφανίζεται ένα τρίτο παιδί ο Σου, που βρήκε ένα μεγάλο κουτί και το θάρρος να τους πλησιάσει και να δει αν μπορεί να παίξει μαζί τους.

Στο επόμενο μέρος της ιστορίας, ο Μπερτ νιώθει παράξενα, μια νύχτα σκίζει το κουτί του, το τσαλαπατά και σταματά να πηγαίνει στο λόφο. Αποφεύγει τους άλλους δύο φίλους, προτιμά να μένει στο σπίτι. Στο τελευταίο μέρος, οι άλλοι δύο φίλοι του, εμφανίζονται ανήσυχοι στην πόρτα του σπιτιού του. Έφτιαξαν ένα μεγάλο δώρο για αυτόν. Ένα γιγάντιο χαρτοκουτόχημα, που το ονόμασαν « Σκαρφαλοτέρας». Ένα καταπληκτικό τερατό – πλασματικό –χαρτοκουτόπραγμα. Τώρα είναι πάλι, όλοι μαζί ενωμένοι. Ο Μπερτ αποδέχτηκε τον Σου. Η πλοκή είναι προοδευτική και επεισοδιακή. Στον τύπο αυτό της πλοκής, ένα γεγονός ή σύντομα επεισόδια, συνδέονται με άλλα, έχοντας κοινούς χαρακτήρες ή ενιαίο θέμα.

4.1.3 Σκηνικό

Σύμφωνα με τους Παπαντωνάκη & Κωτόπουλο (2011: 66), ο χώρος, σε οποιαδήποτε μορφή του, μπορεί να λειτουργήσει και ως καταφύγιο. Η αντιμετώπιση αυτή του χώρου, αποκαλύπτει τόσο την ευχέρεια που έχει ο συγγραφέας, να χρησιμοποιήσει, το χώρο της ιστορίας του, κατά τρόπο που εξυπηρετεί την πλοκή και προάγει την δράση, όσο και τις δυνατότητες που παρέχονται από τον ίδιο τον επινοημένο χώρο, για λογοτεχνικότερη αξιοποίησή του. Διαπιστώνουμε, στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο που εξετάζουμε, ότι ο λόφος αποτελεί χώρο καταφυγίου, για τα τρία αγόρια της ιστορίας. Επίσης λειτουργεί και ως χώρος μύησης και κοινωνικοποίησης, γιατί εκεί συμβαίνουν, όσα οι νεαροί πρωταγωνιστές βιώνουν. Η φύση σε εξωτερικό χώρο γίνεται το καταφύγιο της φιλίας των τριών αγοριών. Έτσι, η φιλία των μικρών παιδιών του υπό συζήτηση αφηγήματος δίδεται μέσα από αναγνωρίσιμα δεδομένα της παιδικής ηλικίας σχετικά με τα παιχνίδια στην ύπαιθρο και τις φιλίες παιδιών. Guralnick, M. J., Neville, B., Hammond, M. A., & Connor, R. T. (2007).

4.1.4 Χαρακτήρες

Κατά τους Παπαντωνάκη και Κωτόπουλο (2011: 127), αν και είναι δύσκολο, σε ένα παιδικό κείμενο, να υπάρξουν περισσότεροι του ενός πρωταγωνιστές, δεν θα αποκλείαμε την περίπτωση αύξησης του αριθμού των προσώπων της ιστορίας, όταν ο ρόλος του πρωταγωνιστή και ενός ακόμη ήρωα είναι ισοβαρής. Σε αυτήν την περίπτωση, είναι δυνατόν να υπάρξουν ποικίλοι τρόποι παρουσίασης του μυθιστορηματικού ήρωα, αυξάνοντας έτσι το φάσμα της γενικότερης παρουσίασης των ηρώων. Ο τρόπος αυτός παρουσίασης, από τον αφηγητή, έχει στόχο, να προβάλλει, ευθύς εξαρχής τους πρωταγωνιστές, προκαταλαμβάνοντας τον αναγνώστη, εφόσον ουσιαστικά παρεμβαίνει με άμεσο ή έμμεσο σχολιασμό και χαρακτηρισμούς. Άλλοτε πάλι, ο αφηγητής, παρουσιάζει ταυτόχρονα και τους δύο πρωταγωνιστές, επειδή κρίνει την συμμετοχή τους στην ιστορία σοβαρή και το ρόλο τους εξίσου σημαντικό. Δεν επιδιώκεται καμία προτεραιότητα σε ένα από τους δύο πρωταγωνιστές, αν και θα μπορούσε να υπάρξει και ένας τρίτος, ήσσονος σημασίας με λιγότερα στοιχεία γι αυτόν, αλλά εξίσου σημαντικός με τους άλλους δύο, εφόσον κινεί τα νήματα δράσης και ουσιαστικά γύρω από αυτόν κινούνται κατά τρόπο κεντρομόλο, όλοι οι υπόλοιποι ήρωες.

4.1.5 Θέμα

Μερικές φορές, ο καλύτερος τρόπος παρουσίασης ενός θέματος, αποτελεί το να ρωτήσει με ποιον τρόπο, έχει αλλάξει ο κύριος χαρακτήρας στην πορεία της ιστορίας και τι έχει κερδίσει – αν έχει κερδίσει κάτι - πριν το τέλος της ιστορίας. Άλλοτε πάλι η καλύτερη προσέγγιση, είναι η εξερεύνηση της φύσης, της κεντρικής σύγκρουσης και της έκβασής της, ενώ άλλοτε ο τίτλος, παρέχει ένα σημαντικό στοιχείο. Στο βιβλίο που εξετάζουμε, ο τίτλος παρέχει, ένα σημαντικό στοιχείο, καθώς δηλώνεται, ως *Φίλοι στον λόφο*. Διαπιστώνουμε επίσης μια κεντρική σύγκρουση, ανάμεσα σε δύο ήρωες, που καταλήγει σε αλλαγή συμπεριφοράς και αποδοχής τους.

4.1.6 Τεχνικές στην εικονογράφηση

Σύμφωνα με την Σιβροπούλου (2003: 168-196), ο εικονογράφος ασχολείται με κάποια συγκεκριμένη ιδέα ή αφήγηση, με πρόθεση να μεταφέρει ένα συγκεκριμένο νόημα, σε ένα κοινό. Επιπλέον, ο εικονογράφος ασχολείται, με μία ακολουθία απεικονίσεων, που άλλοτε συνοδεύουν κάποιο γραπτό κείμενο, άλλοτε όχι. Ο εικονογράφος ακολουθεί τεχνικές επιλογές, συμφυείς με την αναπαραγωγή του θέματος του έργου, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό του βιβλίου. Αυτές οι τεχνικές επιλογές, και η χρωματική παλέτα μπορεί επίσης να εκφράζουν κάποιο νόημα και να προσθέτουν ή να αφαιρούν από την συνολική αισθητική εμπειρία, που είναι πιθανή για ένα δεδομένο βιβλίο.

4.1.7 Ιδεολογία

Το ιδεολογικό νόημα, του συγκεκριμένου, εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου, ενέχει τον συμβολισμό του χώρου. Όπως δηλώνει ο τίτλος, *Φίλοι στο λόφο*, ο χώρος γίνεται ο τόπος, όπου δημιουργείται η φιλία των τριών αγοριών. Μόνο εκεί, οι δύο φίλοι, γίνονται τρεις. Λειτουργεί επίσης συμβολικά, καθώς κάποια στιγμή, ένας ήρωας, σταματά να ανεβαίνει στο λόφο, δίνοντας έτσι στους άλλους δύο, το ιδεολογικό μήνυμα, ότι οι δύο δεν γίνονται τρεις. Η κατασκευή επίσης της χαρτοκουτοκατασκευής, από τους άλλους δύο ήρωες αγόρια, γίνεται σύμβολο που επανενώνει την παρέα, καθώς το αποδέχονται, πάντα όμως στον λόφο που συμβαίνει η δράση.

Κατά την Οικονομίδου (2000), είναι αυτονόητο ότι υπάρχουν πολυάριθμοι τρόποι για να γραφτεί ένα νεότερικό ή ανατρεπτικό λογοτεχνικό έργο για παιδιά, το οποίο να

διέπεται από τις αρχές της ιδέας της ανανέωσης ή καλύτερα της ανατροπής θεματολογικών και χαρακτηριστικών στερεοτύπων ή ανατροπής των ρεαλιστικών τρόπων αφήγησης. Οι πολλαπλές αυτές ανατροπές, που επιχειρούνται από κάποιους προοδευτικούς σύγχρονους συγγραφείς εκφράζουν τη διάθεσή τους να παρέμβουν στο κοινωνικό γίγνεσθαι και να προσβάλλουν τελικά τις κυρίαρχες αντιλήψεις για την παιδικότητα. Στο εικονοαφήγημα *Φίλοι στο λόφο* (2016), παρατηρούμε μια τέτοια ανατροπή στην περίπτωση της φιλίας των τριών αγοριών. Ο ένας από τους τρεις, κάποια στιγμή αποχωρεί από την ομάδα. Στη συνέχεια όμως ακολουθεί αίσιο τέλος με την επανασύνδεση των τριών φίλων.

4.1.8 Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία

Σύμφωνα με την Γιαννικοπούλου (2008: 279), όχι μόνο ο τίτλος, αλλά και η εικόνα του εξωφύλλου, ειδικά στο χώρο του εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου, φαίνεται να έχει βαρύνουσα σημασία. Φυσικά δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις, που καθίσταται εμφανές, ότι η εικόνα του εξωφύλλου, συμβάλλει στον καθορισμό του ιδιαίτερου χαρακτήρα του βιβλίου, όχι μόνο του παιδικού, είτε πρόκειται για την πρώτη, είτε για την πολλοστή επανέκδοσή του, υποστηρίζοντας το ίδιο το κείμενο. Στην εικόνα του εξωφύλλου του υπό εξέταση, εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου, διακρίνουμε τους δύο κεντρικούς ήρωες, κρυμμένους μέσα σε χαρτόκουτα, πάνω σε έναν λόφο.

Ακόμη και η πιο επιπόλαια ματιά στις φωτογραφίες των εξωφύλλων, δείχνει ότι ακολουθώντας την ίδια λογική με τους τίτλους, που συνήθως είναι ονοματικοί, η μεγάλη πλειονότητα, των εικονογραφημένων παιδικών βιβλίων, επιλέγει για εικόνα εξωφύλλου, κάποια που να αναδεικνύει τους πρωταγωνιστές της ιστορίας. Άλλοτε εμπλεκόμενοι σε μία δραστηριότητα, (όπως στο υπό συζήτηση βιβλίο), που αποδεικνύεται κομβική για τη δράση, άλλοτε σε πόζες μοναχικές, άλλοτε με τη συνοδεία πλήθους προσώπων, οι επιλογές είναι ανεξάντλητες. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον, παρουσιάζουν εκείνες οι εικόνες που συνεχίζονται στο οπισθόφυλλο, δημιουργώντας την αίσθηση πίνακα ζωγραφικής.

4.1.9 Αφηγηματικές τεχνικές

Στο υπό εξέταση εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο, ο αφηγητής επιτελεί την αφηγηματική λειτουργία και είναι κρυφός, καλυμμένος, ετεροδιηγητικός. Ο αφηγητής και εστιαστής, είναι διαφορετικοί, μιλούμε δηλαδή για τριτοπρόσωπο κέντρο συνείδησης. Το κείμενο, βρίσκεται σε πλήρη αλληλεξάρτηση, με τις εικόνες, η ανάγνωσή του ωστόσο από μικρά παιδιά απαιτεί υποστήριξη ίσως ενήλικου αναγνώστη. Κατά τον Παπαντωνάκη (2009: 442-447), η διαφορά ανάμεσα στην πρωτοπρόσωπη, προσωπική και στην τριτοπρόσωπη απρόσωπη αφήγηση, δεν ενδιαφέρει τόσο, όσο η εστίαση. Στην εσωτερική εστίαση, μαθαίνουμε τις σκέψεις και τα συναισθήματα του ήρωα, όπως ακριβώς και στην προσωπική αφήγηση, αλλά από διαφορετική οπτική γωνία. Μάλιστα, στην προσωπική αφήγηση, είναι πιθανόν, ο προσωπικός αφηγητής να είναι παιδί και να αφηγείται μια ιστορία, καλύτερα ή χειρότερα από ότι συνέβη, αν και στερείται τη λεκτική και γνωστική ικανότητα, προκειμένου να εξωτερικεύσει τα συναισθήματά του.

Αντίθετα, όπως στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο που εξετάζουμε, ο ενήλικος αφηγητής, ο οποίος εστιάζει πάνω σε νεαρούς ήρωες, είναι σε θέση να αισθητοποιήσει λεκτικά τις σκέψεις και τα συναισθήματα των ηρώων του, για λογαριασμό των μικρών αναγνωστών, καλύτερα από ότι ένας μη ενήλικος εστιαστής. Π.χ «Ο Μπερτ συμπαθεί τον Σου», «ο Σου είναι ευγενικός», «ο Σου είναι αστείος», «ο Σου είναι τολμηρός και θαρραλέος» Linda Sarah (2016, σελ.26).

4.1.10 Θεωρήσεις για τον αναγνώστη

Σύμφωνα, με την Οικονομίδου (2016: 229-268), τι θα κερδίσει ο πραγματικός αναγνώστης, αν ταυτιζόμενος με τον εννοούμενο, πραγματώσει το κείμενο; Ο αναγνώστης, εγκαταλείπει τον οικείο κόσμο των εμπειριών του και συμμετέχει αληθινά στην περιπέτεια, που του προσφέρει το λογοτεχνικό κείμενο. Αντί να ενισχύει τις δεδομένες αντιλήψεις του αναγνώστη, το αξιόλογο λογοτεχνικό έργο, παραβιάζει ή καταπατά, αυτούς τους συνηθισμένους τρόπους θέασης και έτσι του διδάσκει νέους τρόπους κατανόησης. Δηλαδή το κείμενο, συχνά διαψεύδει τις προσδοκίες ενός αναγνώστη κι έτσι αυτός ωθείται στον σχηματισμό μιας νέας υπόθεσης, ώστε να μπορέσει να απαντήσει στα ερωτήματα που του θέτει το κείμενο. Στο εικονοαφήγημα της ανάλυσης, παρουσιάζεται η συγκρουόμενη σύμβαση, αν δύο φίλοι, μπορούν να γίνουν τρεις, και τελικά αυτή η περίπτωση έγινε πράξη, μέσα από το παιχνίδι. Ο ρόλος του παιχνιδιού και η επιμονή των παιδιών να εντάσσουν τους

φίλους τους σε παιχνίδι με κατασκευές παρουσιάζεται να βοηθάει τη διατήρηση της φιλίας και την ανάπτυξη της επινοητικότητας.

4. 2 Κουτσοδημητροπούλου Τζένη. Έτσι είναι οι φίλοι, εικ. Μιμηλάκη Θέντα,(2018).

Η παιδική φιλία με διάρκεια στο χρόνο απασχολεί το αφήγημα των Κουτσοδημητροπούλου και Μιμηλάκη (2018). Όπως σημειώνεται στο οπισθόφυλλο «Ο Κάρολος είχε πολλούς φίλους, αλλά ο Ευγένιος ήταν ο καλύτερος. Ήταν φίλοι κολλητοί. Τα σπίτια τους, το ένα διαμέρισμα, δίπλα στο άλλο, στην ίδια πολυκατοικία. Τα ποδήλατά τους, δεμένα πάντα κολλητά, με την ίδια αλυσίδα στην πυλωτή. Μια μέρα όμως ο Ευγένιος, είπε λυπημένος, ότι σε λίγες μέρες φεύγει. Ο Κάρολος γεμάτος αγωνία, ρώτησε, πώς θα βλέπονται τώρα;»

Το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο *Έτσι είναι οι φίλοι* (2016), «είναι ένα βιβλίο για την αληθινή φιλία, που ξεπερνάει εμπόδια και χιλιομετρικές αποστάσεις», όπως αναφέρεται στο οπισθόφυλλο του βιβλίου. Οι δύο φίλοι ξεπέρασαν το πρόβλημα του χωρισμού τους, λόγω της μετακόμισης του Ευγένιου. Χρησιμοποίησαν το ίντερνετ και βλέπταν για χρόνια κάθε καλοκαίρι. Η ιστορία του αποχωρισμού και η επίλυση της απόστασης των τόπων διαμονής των δυο φίλων με την διαρκή επαφή τους μέσω ίντερνετ παρουσιάζεται στο οπισθόφυλλο ως αισιόδοξη καθώς οι φίλοι δεν θα χαθούν.

4.2.1 Εικονογράφηση και κείμενο

Σύμφωνα με την Γιαννικοπούλου (2008: 153), επειδή η εικόνα αποτελεί ιδιαίτερα σημαντικό μέσο, στη μετάδοση του κειμενικού μηνύματος, στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο, ο ρόλος της, στην υποστήριξη ιδεολογικών θέσεων και μέσω των εικονιστικών ιδιαιτεροτήτων των χαρακτήρων, είναι ιδιαίτερα σημαντικός και ενώ έχουμε συνηθίσει να κρίνουμε το ιδεολογικό περιεχόμενο ενός βιβλίου, με βάση τη λεκτική τροπικότητα, στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο, και η οπτική τροπικότητα, αποτελεί ισότιμο ιδεολογικό μέσο μεταφοράς μηνυμάτων. Η κρυμμένη ιδεολογία της εικονογράφησης της Μιμηλάκη, παρουσιάζει χαρούμενους τους δύο φίλους, του αφηγήματος όταν είναι μαζί, λυπημένους όμως όταν χωρίζουν.

Στην τελευταία εικόνα, απεικονίζονται αγκαλιασμένοι, δηλώνοντας τα έντονα συναισθήματά τους.

Η κρυμμένη ιδεολογία της εικονογράφησης, συμπληρώνεται ιδεολογικά στο κείμενο, με έντονα υπογραμμισμένο με μαύρο χρώμα, κείμενο, το οποίο παρουσιάζει την εκτύλιξη της πλοκής της ιστορίας. Το κυρίαρχο ιδεολογικό μήνυμα της εικονογράφησης και κειμένου, είναι ότι «Έτσι είναι οι φίλοι, μένουν για πάντα μαζί» Π. Κουτσοδημητροπούλου και. Μιμηλάκη, (2018, σελ. 29). Πραγματικά σε όλες τις εικόνες, οι δύο φίλοι, εμφανίζονται πάντα μαζί, ακόμη κι όταν έχουν χωρίσει. Σε κάποιες εικόνες, βέβαια, ο Κάρολος είναι μόνος του, αλλά είναι έντονη η ψυχολογική του κατάσταση.

Σύμφωνα με την Σιβροπούλου (2003: 197-212), στις εικονογραφημένες μικρές ιστορίες, κάθε εικόνα, είναι μέρος μιας σειράς εικόνων τοποθετημένων σε διαδοχική σειρά. Είναι τοποθετημένες γραμμικά, έτσι ώστε ο θεατής – αναγνώστης να κινείται προς τα μπροστά σε μια σειρά, με κάθε εικόνα να απορρέει από την προηγούμενη. Στις περισσότερες εικονογραφημένες ιστορίες, η σχέση μεταξύ εικόνας και κειμένου είναι συμμετρική. Η εικόνα μπορεί να παρέχει πλεονάζουσες πληροφορίες στο κείμενο, στην πραγματικότητα όμως χρησιμεύει, για να αποδίδει κυριολεκτικά, ότι λέει το κείμενο. Έτσι και εδώ διαπιστώνουμε συμμετρικότητα κειμένου και εικόνας, καθώς και διαδοχική σειρά στα συμβάντα.

4.2.2 Πλοκή

Σύμφωνα με τους Παπαντωνάκη και Κωτόπουλο (2011: 180), το «σασπένς», του τί θα ακολουθήσει στη συνέχεια, παρουσιάζει ένα είδος έντασης, που αναφέρεται στη συνέχιση της δράσης, όπως έχει διαμορφωθεί και προβληματίζει σχετικά με τη μορφή της δράσης του πρωταγωνιστή ή άλλων μυθιστορηματικών χαρακτήρων, προκειμένου να αντιμετωπιστεί η καινούρια κατάσταση, όπως έχει διαμορφωθεί. Ως είδος έντασης, μπορεί να πάρει απεριόριστες τιμές, γεγονός που σημαίνει ότι υπάρχουν αρκετές περιπτώσεις εναλλακτικών δράσεων. Μπορεί να υπάρχει ατομική σκέψη ή συλλογική απόφαση αντιμετώπισης της κατάστασης. Την κατηγορία αυτή του σασπένς μπορεί να τη συναντήσει ο αναγνώστης, σε όλα τα παιδικά και νεανικά κείμενα, εφόσον οι ήρωες που βρίσκονται σε δύσκολη θέση, θα πρέπει να αντιμετωπίσουν την κατάσταση, να βγουν από το αδιέξοδο και να δοθεί λύση. Πρόκειται για μια μορφή κορύφωσης, την οποία θα ονομάζουμε, κορύφωση αντιμετώπισης της κατάστασης. Βλέπουμε στο εικονογραφημένο βιβλίο που εξετάζουμε, τα διαδοχικά επεισόδια, στη φιλία των δύο αγοριών και στο κείμενο που τονίζονται πιο έντονα, καθώς και στις εικόνες.

4.2.3 Σκηνικό

Σύμφωνα με τους προαναφερθένες μελετητές, στα εικονογραφημένα κείμενα, η περιγραφή του χώρου, επιχειρείται με την εικονογράφιση, η οποία βέβαια αγωνίζεται να αποδώσει την κειμενική περιγραφή ή υπονόηση του χώρου. Στο συγκεκριμένο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο, το σκηνικό αποτελεί την χωρική πλαισίωση, μέσα στην οποία κινούνται οι ήρωες και δεν περιγράφεται με λεπτομέρειες. Η αδρομερής αναφορά του έχει μοναδικό στόχο, να προσδιορίσει το χώρο μέσα στον οποίο κινούνται οι ήρωες και το κείμενο είναι ηρωοκεντρικό, (αφήγημα χαρακτήρων). Οι ήρωες παρά το γεγονός, ότι έχουν σχετικά κοινά βιώματα μαζί, από το περιβάλλον που ζουν, καθώς μένουν δίπλα – δίπλα, πηγαίνουν σχολείο μαζί, παίζουν μαζί, δεν έχουν συνειδητοποιήσει, τη σημασία της μεταβολής του χώρου για τη φιλία τους, παρά μόνο μετά τη μεταβολή της κατάστασης λόγω του χωρισμού τους, οπότε παύουν να βρίσκονται συνεχώς μαζί στον ίδιο χώρο.

4.2.4 Χαρακτήρες

Κατά τους Παπαντωνάκη και Κωτόπουλο (2011: 107), η αναφορά της ηλικίας του χαρακτήρα σε ένα κείμενο, μπορεί να έχει πολλές λειτουργίες ενώ βοηθάει τον αναγνώστη, να υιοθετήσει μια υποκειμενική θέση απέναντί του. Είναι πολύ εύκολο, να καταλάβει κανείς ότι τα παιδιά αναγνώστες, αρέσκονται σε ήρωες της ίδιας ή λίγο μεγαλύτερης από αυτούς ηλικίας. Οι εμπειρίες των νεαρών αναγνωστών μοιάζουν με τις εμπειρίες των παιδιών – ηρώων. Το μορφωτικό επίπεδο του εννοούμενου αναγνώστη, αντιστοιχίζεται περίπου με το μορφωτικό επίπεδο του ήρωα. Έτσι ένας πραγματικός αναγνώστης οκτώ ή εννιά ετών, ενδέχεται να έχει ανάλογα βιβλία, τα οποία είναι ικανός να διαβάσει ή να διεξέλθει με τη βοήθεια της εικονογράφισης και από τα οποία θα μπορέσει να παράγει λόγο. Διαπιστώνουμε ότι το υπό συζήτηση εικονοαφήγημα, είναι κατάλληλο για αναγνώστες πρώτης σχολικής ηλικίας.

4.2.5 Το θέμα

Η επιλογή του θέματος αναφορικά με την έννοια της φιλίας και ότι αυτή ξεπερνάει εμπόδια και χιλιομετρικές αποστάσεις, αναφέρεται σε ένα γνωστό βίωμα αρκετών μικρών παιδιών, που αναγκάζονται να χάσουν τους πρώτους παιδικούς τους φίλους. Το αφήγημα της Κουτσοδημητροπούλου είναι μια οικογενειακή ιστορία, με θεματική ευρύτητα. Σύμφωνα με την Σιβροπούλου (2003: 44-66), σχετικά με την

παρουσίαση του θέματος, ο αφηγητής αποκαλύπτει μεθοδικά το θέμα, μέσα από τις αλλαγές των χαρακτήρων, τις επεισοδιακές συγκρούσεις και την παραστατική προσωπική ανάπτυξη. Επίσης, χρησιμοποιεί στο έργο του, συγκινησιακά στοιχεία, που αιχμαλωτίζουν την προσοχή του παιδιού, όπως η σκηνή με το φορτηγό, που φορτώνει τα έπιπλα στο σπίτι του Ευγένιου. Κύριος σκοπός των συγγραφέων, είναι να μεταφέρουν αλήθειες, μέσω φανταστικών γεγονότων, που τα χρησιμοποιούν για να φωτίσουν τον κόσμο της εμπειρίας της φιλίας.

4.2.6 Τεχνικές στην εικονογράφηση

Σύμφωνα με την Σιβροπούλου (2003: 152-183), οι εικονογράφοι τοποθετούν τους χαρακτήρες, μπροστά, σε διαφορετικού μεγέθους φόντο, για να επικεντρώσουν την προσοχή του αναγνώστη, σε συγκεκριμένα στοιχεία της συμπεριφοράς του. Τα κοινά πλάνα, προκαλούν ταύτιση, με τους χαρακτήρες, με το να μας δείχνουν τις εκφράσεις του προσώπου τους και να μας μεταδίδουν τις αντιδράσεις. Στο εικονογραφημένο βιβλίο που εξετάζουμε, παρατηρούμε ότι η εικονογράφος, προσπαθεί να αποδώσει τα συναισθήματα των χαρακτήρων. Οι εικονογράφοι χρησιμοποιούν συχνά, τις τεχνικές μεγέθους, της μερικής επικάλυψης, τις διαβαθμίσεις υφής ή προοπτικής των λεπτομερειών, την γραμμική προοπτική και την ατμοσφαιρική προοπτική, αυτό όμως δεν βλέπουμε να ισχύει και στην εικονογράφηση της Μιμηλάκη.

4.2.7 Ιδεολογία

Η ιδεολογία, του συγκεκριμένου εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου, εστιάζει σε ένα δύσκολο θέμα, για την παιδική ηλικία, τον αποχωρισμό. Όλοι χάνουμε αγαπημένους φίλους. Η δύναμη όμως της πραγματικής φιλίας, υπερβαίνει τον προσωρινό χωρισμό, «Γιατί έτσι είναι οι φίλοι, αυτοκόλλητοι» Π. Κουτσοδημητροπούλου (2018, σελ.9). Σύμφωνα με τον Καρακίτσιο (2016), η προσχολική ηλικία, είναι κρίσιμη ηλικιακή περίοδος, για τη δημιουργία του εαυτού, της ατομικής ταυτότητας. Ο άνθρωπος γίνεται άνθρωπος, περνώντας, από τρεις συμβολικές γέννες. Στην πρώτη γεννιέται, από την μητέρα του, στην οποία οφείλει το σώμα του, στη δεύτερη γέννα, αναπτύσσεται η ατομική του συνείδηση και η κουλτούρα και η τρίτη όταν το άτομο, συναντιέται με άλλους. Στο συγκεκριμένο βιβλίο που εξετάζουμε, οι ήρωες δίνουν και ένα ιδεολογικό παράδειγμα.

Κατά την Κανατσούλη, (2014, σελ.69), «ο μικρός παραμυθικός ήρωας λοιπόν βιώνοντας το δράμα του αποχωρισμού, ουσιαστικά διέρχεται μια διαδικασία μύησης

που μεταφερμένη στη σύγχρονη πραγματικότητα αντιστοιχεί με την αναγκαιότητα της κοινωνικοποίησής του, της εισόδου και ομαλής ένταξης του στην κοινωνία. Στις μικρές ιστορίες που τοποθετούνται σε ένα σύγχρονο περιβάλλον, προβάλλοντας εκφράσεις αυτών των «δοκιμασιών» που υφίστανται οι λογοτεχνικοί ήρωες, ώστε να αποδεχτούν, στο επίπεδο βέβαια της δικής τους ψυχολογικής ωρίμανσης, τις σταδιακές εσωτερικές τους αλλαγές. Το λογοτεχνικό είδος που είναι κατάλληλο να βοηθήσει ιδιαίτερα το μικρό πραγματικό παιδί ώστε να έρθει αντιμέτωπο με τα άγχη του, αντικρίζοντάς τα και ίσως ξεπερνώντας τα είναι οι μικρές ιστορίες. Ας μη ξεχνούμε ότι οι μικρές ιστορίες γράφονται επί σκοπού για μικρής ηλικίας παιδιά και με την πρόθεση ακριβώς να μπούν στον μικρόκοσμο του παιδιού και να αποτελέσουν μια βοηθητική γραμμή πλεύσης μέσα σε αυτόν».

4.2.8 Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία

Ο τίτλος του βιβλίου και η εικόνα του εξωφύλλου, ενημερώνουν τους αναγνώστες, για τον επικείμενο θεματικό προσδιορισμό, του υπό εξέταση βιβλίου. Οι δύο φίλοι, είναι αγκαλιά στην εικόνα του εξωφύλλου. Κατά την Γιαννικοπούλου (2008: 316), αναφορικά με την υλικότητα του βιβλίου, όχι μόνο ο λόγος και η εικόνα, αλλά και το σχήμα, το βάρος, η υφή και η μυρωδιά συμμετέχουν ισότιμα στο αναγνωστικό ταξίδι. Το βιβλίο καθίσταται αντικείμενο, ένα βιβλίο – γλυπτό. Το βιβλίο, γλυπτό έχει, όχι μόνο σχήμα, βάρος, υφή και εικαστική ομορφιά, αλλά ακόμη και μυρωδιά και μπορεί να κινηθεί – μπορεί να ανοίξει και να κλείσει με ευχαρίστηση μεγάλη ή μικρή. Επίσης, μπορεί εύκολα, να μεταφερθεί μαζί μας. Θεωρείται αυτονόητο, ότι μια σειρά επιλογών, που αφορούν το εικονογραφημένο βιβλίο – αντικείμενο, όπως το σχήμα, μέγεθος, το υλικό του, δεν είναι τυχαίες, αλλά ενέχουν τη δική τους σπουδαιότητα στην επικοινωνιακή διαδικασία. Αναφορικά με το οπισθόφυλλο των εικονογραφημένων παιδικών βιβλίων, σύμφωνα με την (Γιαννικοπούλου 2016: 184-186), αυτό απευθύνεται στον ενήλικο αγοραστή του παιδικού βιβλίου και όχι στον ανήλικο αναγνώστη, τα παιδιά μπορούν να ασχοληθούν με αυτό, σχολιάζοντας την εμπορική πλευρά του βιβλίου το οποίο συμβαίνει να αποτελεί συγχρόνως πολιτισμικό αγαθό και καταναλωτικό προϊόν. Το ίδιο και το οπισθόφυλλο του εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου *Έτσι είναι οι φίλοι* (2018), απευθύνεται στον ενήλικο αγοραστή προϊδεάζοντάς τον για την καταλληλότητα του θέματος για παιδιά.

4.2.9 Αφηγηματικές τεχνικές

Διαπιστώνουμε στο βιβλίο, κάποιες φορές μεγάλα κείμενα, ειδικά όταν πλησιάζει η ώρα του αποχαιρετισμού των δύο φίλων. Εκεί κρίνονται σημαντικές οι κειμενικές λεπτομέρειες της πλοκής. Διαπιστώνουμε γύρω στις διακόσιες λέξεις ανά σελίδα σε τουλάχιστον πέντε σελίδες με απλή μονόχρωμη εικονογράφηση χωρίς φιγούρες. Ο αφηγητής επιτελεί την αφηγηματική λειτουργία καθώς και την ιδεολογική. Φράσεις του αφηγητή όπως : «Γιατί έτσι, είναι οι φίλοι, αυτοκόλλητου», «Γιατί έτσι, είναι οι φίλοι, αγαπιούνται», «Γιατί έτσι, είναι οι φίλοι, αγαπιούνται και όταν τους χωρίζουν χιλιόμετρα», «Γιατί έτσι, είναι οι φίλοι, μένουν πάντα μαζί», Π Κουτσοδημητροπούλου (2018, σελ.9,10,12,13,17,19), κρύβουν την ιδεολογική λειτουργία του αφηγητή. Επίσης, ο αφηγητής είναι ετεροδιηγητικός, δεν μετέχει στην ιστορία, ωστόσο συμπεραίνει από τα συμβάντα της ιστορίας, εξηγεί το ρόλο της φιλίας και γενικότερα υπογραμμίζει τα κοινωνικά και συναισθηματικά στοιχεία της έννοιας και της αξίας της φιλίας.

Οπτική γωνία

Ο αφηγητής εστιάζει διαδοχικά, καθώς προχωρά η αφήγηση, μέσα από διαφορετικά πρόσωπα της ιστορίας, (μεταβλητή εστίαση) και στη συνέχεια, ένα γεγονός αυτό του επικείμενου χωρισμού των δύο φίλων, επανέρχεται στην αφήγηση, αλλά από την προοπτική και των δύο ηρώων,(πολλαπλή εστίαση).

Χρόνος

Το κείμενο δεν καθορίζει το χρόνο της ιστορίας και έτσι ίσως αρνείται να απαντήσει σε τι είναι συγκροτημένο και αφήνει τον αναγνώστη – θεατή, να δομήσει το χρόνο κατά βούληση. Τότε, βρισκόμαστε, μπροστά στην περίπτωση, ενός μη προκατασκευασμένου χρόνου, και αντιμέτωποι με ένα μεταμοντέρνο, εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο.

Ο αναγνώστης είναι ελεύθερος, να επιλέξει, μέσα από ένα κειμενικό υλικό, τις δικές του αφηγηματικές διαδρομές. Αποκτά τη δυνατότητα, να διαρθρώσει, την προσωπική του χρονικότητα, αναφορικά με τα αφηγούμενα, μυθοπλαστικά γεγονότα. Μετά τον χωρισμό των δύο φίλων, ο αναγνώστης μπορεί να επιλέξει προτάσεις επανένωσης των δύο φίλων είτε μέσω του διαδικτύου, είτε με συναντήσεις στην περίοδο των διακοπών. Πάντως όμως το εικονοαφήγημα, δίνει λύσεις μετά τον επικείμενο

χωρισμό των δύο φίλων, αφήνοντας έτσι τους αναγνώστες ικανοποιημένους ως προς την αντιμετώπιση παρόμοιων καταστάσεων που βιώνουν.

4.2.10 Θεωρήσεις για τον αναγνώστη

Κατά την Οικονομίδου (2016: 51-67), ο εννοούμενος αναγνώστης στο υπό συζήτηση αφήγημα, όχι μόνο, έχει ιδεολογική υπόσταση, αλλά λειτουργεί ιδεολογικά, μέσω ταυτίσεων, προσελκύνοντας τους πραγματικούς αναγνώστες, εντός των ιδεολογιών του κειμένου. Το κείμενο που εξετάζουμε, λειτουργεί ιδεολογικά, διότι προβάλλει μέσα από τις απεικονίσεις του, συγκεκριμένη ιδεολογία, γύρω από τις έννοιες της παιδικής ηλικίας και της παιδικότητας. Η παιδικότητα, είναι ταυτόσημη με την αθωότητα και την αγνή ανυστερόβουλη φιλία, που χρειάζονται οι πραγματικοί, αληθινοί φίλοι που δεν λογαριάζουν εμπόδια και χιλιομετρικές αποστάσεις.

4.3 Small Steve, *Βρέξει χιονίσει μαζί*, εικ. Small Steve, (2021), μετάφρ. Μανδηλαράς Φίλιππος.

Το επόμενο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο, είναι μία μυθοπλασία, με στοιχεία μεταμοντερνισμού. Οι ήρωες, είναι δύο καρικατούρες ζώων, μία πάπια και ένας βάτραχος. Η ασυνήθιστη εικονογράφιση, αποτελεί ένδειξη μεταμοντερνισμού. Στον μεταμοντερνισμό, η απροσδιοριστία νοήματος δημιουργείται με τον πειραματισμό στην εικονιστική και κειμενική δομή της αφήγησης, με συνδυασμό των δύο αυτών κωδίκων. Στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο που εξετάζουμε, διαπιστώνουμε τέτοιους πειραματισμούς. Επίσης, διαπιστώνεται αποσπασματικότητα ή διαφορετικά επίπεδα αφήγησης, με απουσία γραμμικότητας στην αφήγηση.

Περίληψη

Στο οπισθόφυλλο αναγράφονται τα εξής:

«Ζούσε κάποτε, μία πάπια που δεν της άρεσε το νερό. Μία μέρα, συνάντησε έναν βάτραχο, που τρελλαινόταν για νερό, βάτραχος και πάπια έγιναν φίλοι». Το παράξενο, στην εικονογραφημένη αυτή ιστορία, αποτελεί το ότι δύο διαφορετικά όντα, χαρακτήρες της ιστορίας, βρίσκουν τον κοινό τόπο για να γίνουν φίλοι, αποδεικνύοντας, ότι η έννοια της φιλίας, υπερβαίνει αυτή της διαφορετικότητας. Αρκεί δύο, να το επιθυμούν πραγματικά. Το εικονογραφημένο αυτό βιβλίο, όπως αναφέρεται και στο οπισθόφυλλο αποτελεί «μια τρυφερή, καλοστημένη ιστορία για

τη φιλία και τις μικρές μάχες που πρέπει να δώσει ο καθένας, με τον εαυτό του για να την κατακτήσει».

4.3.1 Εικονογράφηση και κείμενο

Σύμφωνα με την Σιβροπούλου (2003: 112-114), οι γραμμές που χρησιμοποιούνται για την περιχαρακωση μιας περιοχής, οριοθετούν τη μορφή ενός σχήματος. Μερικά σχήματα, με μορφές αποσπούν περισσότερο την προσοχή από άλλα, ανάλογα με το μέγεθος, το χρώμα, τον τόνο, την υφή, τις λεπτομέρειες ή τη θέση τους στο επίπεδο της εικόνας.

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί ένα άλλο χαρακτηριστικό, του σχήματος ο όγκος, τραβάει την προσοχή μας και λέγεται θετικός χώρος ή φιγούρα. Στις εικονογραφημένες μικρές ιστορίες, υπάρχουν συνήθως φιγούρες,(ανθρώπων και ζώων) και αντικειμένων, άλλοτε με τη μορφή δισδιάστατη και άλλοτε με μορφή τρισδιάστατη. Στο εικονογραφημένο παιδικό αφήγημα που εξετάζουμε, διαπιστώνουμε τρισδιάστατες φιγούρες, σε διαφορετικά μεγέθη. Επίσης, τα χρώματα είναι έντονα. Υπάρχει ασυνήθιστο design, καθώς η πάπια, φοράει στολή αδιάβροχη και κρατάει ομπρέλα, καθώς δεν της αρέσει καθόλου η βροχή. Ως προς το κείμενο της ιστορίας, υπάρχουν μικροί διάλογοι, ανάμεσα στους δύο ήρωες και κάθε παράθεση κειμένου, αναφέρεται σε διαφορετικό επεισόδιο της πλοκής. Κάθε επεισόδιο έχει ένα κείμενο σε μορφή διαλόγου και με εικόνα. Εικονογράφηση και κείμενο προσπαθούν να συνεργαστούν, έχουν τοποθετηθεί έτσι ώστε να συνδυάζονται κατά την ανάγνωση. Ο εικονογράφος επιχειρεί να προτρέψει τον αναγνώστη, να συμπληρώσει την αφήγηση της ιστορίας, με την εικόνα των χαρακτήρων στο κείμενο.

4.3.2 Η πλοκή

Κατά τους Παπαντωνάκη και Κωτόπουλο (2011: 162-170), η ανάπτυξη μιας ιστορίας, σε ένα λογοτεχνικό κείμενο για παιδιά και νέους είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί και μέσω της επεισοδιακής πλοκής, της ανάπτυξης δηλαδή της ιστορίας, μέσω μεμονομένων γεγονότων ή σύντομων επεισοδίων, τα οποία συνδέονται μεταξύ τους, με τους κοινούς μυθοπλαστικούς χαρακτήρες, το κοινό σκηνικό και το κοινό θέμα. Σε κάθε επεισόδιο, ωστόσο είναι δυνατόν αλλά όχι αναγκαίο, ο αναγνώστης να διακρίνει το γνωστό κυρίαρχο δομικό σχήμα, σπίτι – αναχώρηση από το σπίτι – περιπέτεια – επιστροφή στο σπίτι. Αυτή τη μορφή πλοκής,

τη διαπιστώνουμε και στο υπό συζήτηση, εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο. Η πάπια, αναχωρεί από το σπίτι της, αναζητεί τον βάτραχο, στο δικό του σπίτι, μετά από περιπέτεια μέσα στην καταιγίδα. Στο τέλος επιστρέφουν στο δικό της σπίτι.

4.3.3 Σκηνικό

Κατά τους Παπαντωνάκη & Κωτόπουλο (2011: 63) το σκηνικό μπορεί επίσης να δημιουργήσει, μία ειδική διάθεση στην ιστορία, όπως για παράδειγμα, αισθήματα στέρησης, μοναξιάς, απειλής, νοσταλγίας, χαράς. Χρησιμοποιείται επίσης, για να συμβολίσει τις διαθέσεις, ενός λογοτεχνικού χαρακτήρα, συνήθως του πρωταγωνιστή και τη δύναμη θέσης. Μία μεταβολή του σκηνικού, μπορεί να δηλώνει και μία μεταβολή της ψυχικής κατάστασης του χαρακτήρα. Μία καταιγίδα, μπορεί να συμβολίζει, την αναταραχή στην ψυχή του ήρωα ή μία μεταβολή – ανατροπή στην ιεραρχία. Βλέπουμε, την πάπια, να παλεύει με την καταιγίδα, στην προσπάθειά της, να βρει το σπίτι του βατράχου. Τα παιδιά αναγνώστες, είναι βέβαιο, ότι θα αντιμετωπίσουν με σκεπτικισμό κάτι παράδοξο στη σκηνογραφία των εκτυλλισσόμενων συμβάντων ακόμη και αν η ιστορία, κινείται στο χώρο της φαντασίας. Το σκηνικό στο υπό εξέταση παιδικό βιβλίο παρατηρούμε επίσης ότι βρίσκεται σε συνεχή μεταβολή, καθώς οι δύο νέοι φίλοι προσπαθούν μέσα στην καταιγίδα να βρουν το σπίτι του βατράχου, και στο τέλος να επιστρέψουν.

4.3.4 Χαρακτήρες

Ένα πρόβλημα, που καλείται να αντιμετωπίσει ο αναγνώστης, είναι αυτό του κεντρικού ήρωα, πρωταγωνιστή. Το ερώτημα, που ανακύπτει, είναι «ποιος τελικά, είναι ο πρωταγωνιστής». Είναι ο χαρακτήρας, που εμφανίζεται, από την αρχή ως το τέλος μιας ιστορίας ή του βιβλίου ή μήπως είναι κάποιος άλλος, που μπορεί να εμφανίζεται ως δευτερεύων ήρωας, αλλά να κινεί τα νήματα της δράσης. Προκειμένου, να προσδιορίσει κανείς τον πρωταγωνιστή, σε μία ιστορία, θέτει ορισμένα κριτήρια. Το πρώτο κριτήριο, αναφέρεται στην παρουσία του πρωταγωνιστή, στον τίτλο του λογοτεχνήματος. Ένα δεύτερο κριτήριο, είναι η εμφάνιση του πρωταγωνιστή με οποιοδήποτε τρόπο στην αρχή του βιβλίου ή κατά την εξέλιξη της ιστορίας. Η δυνατότητα αυτή, να επισημαίνεται έμμεσα ο πρωταγωνιστής, σε διάφορα σημεία της ιστορίας, αποτελεί κατά κάποιο τρόπο, μία χρονική διαδικασία η οποία μας επιτρέπει να συσχετίσουμε τη δυνατότητα αυτή, με τη λειτουργία της «απουσίας», που έχει επισημάνει ο Propp, στα ρωσικά παραμύθια,

Propp, (Παπαντωνάκης 2009: 82-83). Σε κάποιο σημείο της πλοκής, ο βάτραχος χαρακτήρας, απουσιάζει και η έλλειψη του αυτή, είναι έντονη στον άλλο χαρακτήρα, την πάπια. Small (2021 : 19)

4.3.5 Το θέμα

Η πιθανή φιλία, ανάμεσα σε ένα βάτραχο και μία πάπια, δεν αποτελεί μία ασυνήθιστη ιστορία, στα εικονογραφημένα παιδικά βιβλία, καθότι και τα δύο είναι ζώα του νερού. Το ιδιαίτερο σε αυτήν την ιστορία, είναι το ότι δεν αρέσει το νερό στη συγκεκριμένη πάπια χαρακτήρα της ιστορίας, ενώ το αντίθετο συμβαίνει με τον βάτραχο. Στην ιστορία αυτή, οι φίλοι κατηγοριοποιούνται ανάλογα, με τις ιδιαίτερες συνήθειές τους. Οι διάφορες ταυτίσεις των μικρών αναγνωστών, με τα πλασματικά πρόσωπα των μικρών ιστοριών, που λειτουργούν στο χώρο του ασυνείδητου ως πρότυπα ή μοντέλα, είναι μία απαραίτητη διαδικασία για να μπορέσει βαθμιαία το παιδί, να αντιληφθεί και να θεμελιώσει πάνω τους και τις δικές του αντιλήψεις για την ταυτότητα. Σε αυτό το αφήγημα το θέμα της διαφορετικότητας των δύο χαρακτήρων αποκτά ειδικότερη σημασία ιδίως αν σκεφτεί κανείς τις προτάσεις που μπορεί να έχει η κατανόηση της ιστορίας για τους μικρούς αναγνώστες.

4.3.6 Ιδεολογία

Σύμφωνα με τον Καρακίτσιο (2016: 643-646), υπάρχουν και βιβλία, που είναι προσεκτικά, στον τρόπο, με τον οποίο εγγράφεται, η διαφορετικότητα και ιδίως οι κεντρικές σκηνές των ιστοριών τους και τα κεντρικά επεισόδια, προσανατολίζοντας τον μικρό αναγνώστη, σε συμπεριφορές, που προωθούν την συνύπαρξη, την αλληλεγγύη και την αποδοχή, χωρίς να εμφανίζονται ως προϋπόθεση αποδοχής, οι εξαιρετικές πράξεις και τα κατορθώματα του ήρωα, που συμβολίζει ή σηματοδοτεί τη διαφορετικότητα.

Θεωρητικά, το περιεχόμενο αυτών των βιβλίων συγκλίνει χωρίς και να ταυτίζεται απόλυτα, με λογικές και πρακτικές, που συνάδουν με το μοντέλο Επαφής. Όπως σημειώνει ο Καρακίτσιος «Μετά την δεκαετία του '80 αναπτύχθηκε το αντιρατσιστικό μοντέλο που αναδεικνύει το πρόβλημα του ρατσισμού και των διακρίσεων σε όλα τα επίπεδα της ετερότητας και ασκεί κριτική στο πολυπολιτισμικό μοντέλο επειδή το τελευταίο εκφράζει πάντοτε την άποψη της κυρίαρχης ομάδας», Καρακίτσιος (2016, σελ. 644-645).

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με την Κανατσούλη (2004: 27-96), με το τέλος ενός εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου, πρέπει να ενισχύεται η βεβαιότητα του μικρού παιδιού, ότι κάποια πράγματα είναι έτσι ή αλλιώς. Με το αίσιο τέλος στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο, επιτυγχάνεται στο μικρό αναγνώστη παιδί η παγίωση κάποιων επιθυμητών συνθηκών ή καταστάσεων της ανθρώπινης ζωής, όπως η επιτυχής επιστροφή του ήρωα στο σπίτι. Στο εικονοαφήγημα *Βρέξει χιονίσει μαζί* (2021), η πάπια βοηθάει το βατραχάκι να επιστρέψει στο σπίτι του. Η συγκεκριμένη ιδεολογική σηματοδότηση έχει καθαρά έναν ιδεολογικό στόχο, οι φίλοι πρέπει να βοηθούν σε δύσκολες περιστάσεις αποδεικνύοντας την φιλία τους. Στο τέλος του υπό εξέταση παιδικού βιβλίου, βατραχάκι και πάπια, αποδέχονται ο ένας τον άλλον, παρά τη διαφορετικότητά τους ως προς τις συνήθειές τους και συγκατοικούν στο ίδιο σπίτι.

4.3.7 Τεχνικές στην εικονογράφιση

Κατά την Σιβροπούλου (2003: 109-133), τα στοιχεία, που συνθέτουν το προσωπικό ύφος του καλλιτέχνη είναι, ο χώρος, ο διαχωρισμός των κάδρων, η σύνθεση, η τεχνική, η απεικόνιση, ο χειρισμός της φιγούρας και η γραμμή.

Αναφορικά με την σύνθεση, παρατηρούμε ότι ο εικονογράφος στο υπό συζήτηση αφήγημα, ρυθμίζει, συνθέτει, τα διάφορα στοιχεία, όπως το μέγεθος, το σχήμα, η υφή, οι αποστάσεις των χώρων, σκόπιμα, όχι τυχαία για να δημιουργήσει, ένα οπτικό μοντέλο. Η όλη αυτή τακτοποίηση και διαρρύθμιση λέγεται «σύνθεση». Σχετικά με την γενικότερη μορφολογία της απεικόνισης, στις εικονογραφημένες ιστορίες με μυθοπλασίες καταβάλλεται προσπάθεια καταγραφής ενός φανταστικού κόσμου. Στις εικόνες, παρουσιάζονται με πιστότητα, και ορισμένα στοιχεία της πραγματικότητας, σχετικά με τα οικεία και στα παιδιά χαρακτηριστικά τους, αλλά συνθεμένα σε φανταστικές περιστάσεις και φανταστικά περιβάλλοντα και σε φανταστικές μεταξύ των ηρώων τους σχέσεις. Για παράδειγμα στο αφήγημα που μας απασχολεί, βλέπουμε τον χαρακτήρα πάπια να κρατάει ομπρέλα, να φοράει αδιάβροχη στολή.

Ειδικότερα, ο χειρισμός της φιγούρας, είναι ένα άλλο στοιχείο που χαρακτηρίζει το ύφος των εικονογράφων. Δηλαδή οι εικονογράφοι, παρουσιάζουν τις φιγούρες τους, σε ρεαλιστική μορφή ή στιλιζαρισμένες ή απλοποιημένες ή γεμάτες ζωή και κίνηση ή άκαμπτες – αλύγιστες ή οι αναλογίες τους είναι τέτοιες που παραμορφώνουν τις φιγούρες.

4.3.8 Ο τίτλος και το εξώφυλλο

Στους τίτλους, των εικονογραφημένων παιδικών βιβλίων, θα πρέπει να προστεθούν και εκείνοι που αποκαλύπτουν τον τόνο της κειμενικής ιστορίας αναφορικά και με τις δύο τροπικότητες, λόγου και εικόνας. Στο εξώφυλλο, του υπό συζήτηση εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου, βλέπουμε μία πάπια, με αδιάβροχη στολή, κρατώντας ομπρέλα, ενώ πάνω σε αυτήν είναι ο βάτραχος. Διαπιστώνουμε μία παρωδιακή διαπραγμάτευση του θέματος, που αντικατοπτρίζεται στον τίτλο που είναι *Βρέξει, χιονίσει, μαζί*. Για μια ακόμη φορά, η εικόνα του εξωφύλλου αναδεικνύει τους πρωταγωνιστές της ιστορίας. Η εικόνα, ενημερώνει τον αναγνώστη για το τι κρύβεται, μέσα στις σελίδες του βιβλίου, προοικονομώντας στοιχεία της πλοκής. Ενώ παλιότερα, οι μονόχρωμες ή ελάχιστα χρωματισμένες ταπετσαρίες αποτελούσαν την συντριπτική πλειονότητα στις εκδόσεις παιδικών βιβλίων, με τον καιρό πληθαίνουν εκείνες που κυριαρχούνται από την πολλαπλή επανάληψη, ενός προσώπου ή αντικειμένου, που έχει ιδιαίτερη σημασία στην πλοκή της κειμενικής ιστορίας. Στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο που εξετάζουμε, διαπιστώνουμε, μονόχρωμες, κίτρινες ταπετσαρίες, ενώ στο οπισθόφυλλο, βλέπουμε πάλι τους δύο ήρωες μαζί.

4.3.9 Αφηγηματικές τεχνικές

Ο αφηγητής, επιτελεί πάλι την αφηγηματική λειτουργία και είναι κρυφός, ετεροδιηγητικός δεν μετέχει στην ιστορία. Επίσης η αφήγηση είναι με μηδενική εστίαση, (παντογνώστης αφηγητής) και είναι μεταβλητή, εστιάζει διαδοχικά σε διαφορετικά πρόσωπα, (βάτραχος, πάπια). Έχουμε τριτοπρόσωπη αφήγηση, χρόνο παρελθοντικό, σύμφωνα με την προοπτική του αφηγητή και μοναδική αφήγηση, τον φυσιολογικό τρόπο αφήγησης, μια φορά αυτού που έγινε μια φορά. Διαπιστώνουμε μικρούς διαλόγους, ανάμεσα στους δύο χαρακτήρες, οι οποίοι πάντα συμφωνούν. Ο χρόνος της ιστορίας είναι ευθύγραμμος. Ο αφηγητής επιτρέπει στους ήρωες, να έχουν τη δική τους αυθεντική φωνή, αποτυπώνεται ο λόγος των ηρώων, σε αντιδιαστολή με το λόγο του αφηγητή. Υπάρχουν τα απαραίτητα σημεία στίξης, που δείχνουν την παρουσία διαλόγων, μονολόγων, δηλαδή παύλα, εισαγωγικά, δύο τελείες.

4.3.10 Μυθοπλασία και Μεταμοντερνισμός

Στο υπό συζήτηση εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο, ο αναγνώστης συμμετέχει στη νοηματοδότηση του κειμένου, με έμφαση στην κατασκευή της αφήγησης από τον

ίδιο και ανάγεται σε συνδημιουργό της αφήγησης. Διαπιστώνουμε στην εικονογράφηση, την ειρωνεία που συνυπάρχει με το παραστατικό στοιχείο, το παιχνιδέδες στοιχείο, την παρωδία. Στην ιστορία υπό συζήτηση, η πάπια, αποτελεί την εξαίρεση καθώς δεν της αρέσει το νερό. Γνωρίζουμε ότι οι πάπιες είναι ζώα του νερού. Όμως η συγκεκριμένη φοράει πάντα αδιάβροχο και κρατάει ομπρέλα. Στη φύση, οι πάπιες προστατεύουν τα φτερά τους από το νερό. Επίσης, στον ασυνήθιστο σχεδιασμό της εικονογράφησης με τρισδιάστατες εικόνες σε διάφορα μεγέθη, ακόμη και η μορφή των φιγούρων είναι ασυνήθιστη, καθώς η πάπια φοράει μπότες, ο βάτραχος καπέλο. Παραμένει όμως μια μυθοπλασία, με φανταστικούς ήρωες, δύο τυπικά όντα με βιότοπους του νερού.

4.3.11 Θεωρήσεις για τον αναγνώστη

Σύμφωνα με την Οικονομίδου (2016: 51-67), η έννοια του εννοούμενου αναγνώστη ενός κειμένου και ιδιαίτερα η ιδεολογική υπόσταση και λειτουργία του, είναι έννοιες εξαιρετικά χρήσιμες για την συζήτηση λογοτεχνικών κειμένων, ειδικά εκείνων που γράφονται για παιδιά. Διότι η θεμελιώδης ιδιαιτερότητα αυτών των τελευταίων, είναι όχι μόνο ότι συγγράφονται από ενήλικες, αλλά ότι ενώ γράφονται για παιδιά, απευθύνονται στην ουσία σε παιδιά και ενήλικες. Αυτή η ιδιαιτερότητα, δημιουργεί δύο προβληματισμούς. Το πρώτο είναι ότι οι ενήλικες συγγραφείς, τείνουν να κατασκευάζουν ένα εννοούμενο παιδί αναγνώστη, με τα υλικά των τρεχουσών παιδαγωγικών αντιλήψεων, αλλά και της φαντασίας τους και έτσι συχνά καταλήγουν, σε έναν εννοούμενο αναγνώστη, με τον οποίο, είναι δύσκολο να ταυτιστεί πλήρως ένα πραγματικό παιδί – αναγνώστης. Το δεύτερο πρόβλημα είναι, ότι οι ενήλικοι συγγραφείς, επιδιώκουν να συμπορευτούν με τις παιδαγωγικές αντιλήψεις και να ικανοποιήσουν τις αισθητικές προτιμήσεις των ενήλικων συν-αναγνωστών, με αποτέλεσμα, ενώ θεωρείται ότι γράφουν για παιδιά, στην ουσία απευθύνονται σε μεγάλους, κατασκευάζοντας κατά επέκταση, και έναν ενήλικα εννοούμενο αναγνώστη. Το συγκεκριμένο εικονογραφημένο αφήγημα που εξετάζουμε, ικανοποιεί αισθητικά και τους ενήλικους αναγνώστες / αγοραστές. Παρουσιάζεται δηλαδή να έχει διπλούς εννοούμενους αναγνώστες, παιδιά και ενήλικες.

4.4 Meddur Wendy. *Το Παγκάκι της φιλίας*,εικ. Egneus Daniel, (2022), μετάφρ. Παπαθεοδούλου Αντώνης.

Στο οπισθόφυλλο του βιβλίου παρουσιάζονται οι ήρωες της ιστορίας και η περίσταση υπό την οποία θα συνδεθούν μεταξύ τους.

«Η Τίλυ, ανησυχεί γιατί θα πάει στο καινούργιο της σχολείο και δε θα γνωρίζει κανέναν. Ο δάσκαλος της προτείνει να δοκιμάσει το Παγκάκι της Φιλίας. Το παγκάκι όμως είναι ήδη πιασμένο.

Πρόκειται για μια τρυφερή ιστορία με μία φίλια που ξεκινάει *αναπάντεχα*», (οπισθόφυλλο του βιβλίου). Το μικρό αγόρι μαζί με την Τίλυ, θα προσπαθήσουν , να επισκευάσουν το παγκάκι της φιλίας. Όταν συνεργαζόμαστε, δημιουργούμε φίλους.

4.4.1 Εικονογράφηση και κείμενο

Σύμφωνα με την Γιαννικοπούλου (2008: 17-40), είναι παραδεκτό ότι οι εικόνες, μεταδίδουν πληροφορίες χώρου, ενώ οι λέξεις χρόνου.

Επιπλέον, οι εικόνες, αντίκεινται στη γενικότητα των λέξεων,(π.χ ένας άνθρωπος) και έχουν την φύση να συγκεκριμενοποιούν καταστάσεις, δίνοντας χρώμα, σχήμα και φόρμα. Από την άλλη, οι λέξεις επικεντρώνουν την προσοχή τους, σε ορισμένα μόνο σημεία των εικόνων, τα οποία διαβάζονται κάτω από την δική τους επίδραση. Αλλά και στο θέμα της πρόσληψης, φαίνεται να υπάρχει διαφορά, αφού η κατανόηση στη γλώσσα, αρχίζει από τα επιμέρους και προχωρά στο σύνολο, ενώ η κατανόηση στις εικόνες αρχίζει από το σύνολο και προχωρά στις λεπτομέρειες.

Οι εικόνες δείχνουν ενώ οι λέξεις λένε. Εικόνες και λέξεις, δεν είναι το λάδι και το νερό, δεν αντιστέκονται, δεν απωθούν το ένα το άλλο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα για την πολυτροπικότητα και τη συμπληρωματικότητα εικόνας και κειμένου στην κατανόηση της ιστορίας αποτελεί *Το παγκάκι της Φιλίας*.

Στην εικόνα πάνω στο παγκάκι, βλέπουμε, κλαδάκια, φύλλα και λίγη άμμο. Στο υπό εξέταση εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο, εικόνες και λέξεις, βρίσκονται σε πλήρη αλληλεξάρτηση. Οι εικόνες με λεπτομέρειες, δείχνουν αυτό που λένε οι λέξεις και αντίστροφα οι λέξεις υποστηρίζουν τις εικόνες.

Όπως έχουμε αναφέρει και στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας μας η εξέταση των τρόπων απεικόνισης της ετερότητας στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο προσφέρουν εννοιολογήσεις και παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Η ετερότητα, αντανακλάται σε κάθε πτυχή της κοινωνικής έκφρασης, στο πλαίσιο μιας

πολυπολιτισμικής κοινωνίας, που επιδιώκει την αναθεώρηση των κοινωνικών σχέσεων. Ο ρόλος της παιδικής λογοτεχνίας, είναι καταλυτικός, στη διαμόρφωση, αντιλήψεων, των μικρών αναγνωστών, καθώς η κοινωνικοποίηση αποτελεί ένα από τους βασικούς στόχους της λογοτεχνίας. Στο συγκεκριμένο εικονοαφήγημα που εξετάζουμε, διαπιστώνουμε ότι μέσα από το ‘Παγκάκι της Φιλίας’, επιδιώκεται η κοινωνικοποίηση, διαμέσου της συνεργασίας. Όπως προκύπτει και από την πλοκή του αφηγήματος ο συμβολισμός εδράζεται σε ένα αντικείμενο κοινής χρήσης.

Ένας βασικός κώδικας, μέσω του οποίου, εκδηλώνεται η ιδεολογία, είναι η γλώσσα. Αποτελεί τον τρόπο, με τον οποίο μία κοινωνία, μεταφέρει τις αξίες της, μέσα από την γλώσσα στις αφηγήσεις των ιστοριών. Σύμφωνα με την Οικονομίδου (2016: 44-45), ο Peter Hollindale, διακρίνει τρεις πιθανούς τρόπους, εγγραφής της ιδεολογίας, μέσα σε ένα παιδικό λογοτεχνικό εικονοαφήγημα. Ο πρώτος είναι ο άμεσος, με την δηλούμενη ενεργή παρουσία της ιδεολογίας μέσα στο κείμενο, που γίνεται σκόπιμα και συνειδητά. Ο δεύτερος είναι ο έμμεσος, όπου η ιδεολογία, οι απόψεις του συγγραφέα, για θέματα ετερότητας, γίνονται παθητικά, χωρίς σκοπιμότητα. Εξαρτάται από την ιδεολογία του αναγνώστη, αν θα τις δεχτεί ή όχι. Ο τρίτος τρόπος εγγραφής της ιδεολογίας, μέσα στο κείμενο, συνίσταται στην γλώσσα και το ύφος του κειμένου. Οι λέξεις και τα συστήματα κανόνων, τα οποία συνιστούν ένα κείμενο ορισμένες φορές εμποδίζουν τον συγγραφέα, να αποκρύψει τις ιδεολογικές του θέσεις. Η «ετερότητα», ως έννοια όμως, κυρίως εξαρτάται από τον ίδιο τον συγγραφέα και την ιδεολογία του, αν θα επιτρέψει στον αναγνώστη, να νοηματοδοτήσει ή όχι, το κείμενο και την κρυφή ή φανερή ιδεολογία του. Στο συγκεκριμένο εικονοαφήγημα, αγόρι και κορίτσι, συνεργάζονται για να επισκευάσουν το Παγκάκι της Φιλίας, χωρίς όμως να γνωρίζουν έτσι, ότι ταυτόχρονα γίνονται και φίλοι. Οι συμβολισμοί, άμμος, κλαδάκια, φύλλα, άθελά τους, γίνονται κοινωνικοποιητικοί τρόποι επαφής. Επομένως αποδεικνύεται στην εκτύλιξη της πορείας της ιστορίας, ότι η αγνή, ανυστερόβουλη φιλία, δουλεύει πάντα, όταν δεν υπάρχουν σκοπιμότητες.

Από την άποψη των εικόνων, σε αυτές συμβαίνει το ίδιο που ισχύει και με το κείμενο. Για παράδειγμα απεικονίζονται επιλεκτικά τα αισθήματα χαράς, όταν οι δύο ήρωες, φωνάζουν «Δουλεύει». Οι εκφράσεις των ηρώων, οι στάσεις τους, διαθέσεις τους, ξεπερνούν την ετερότητα, που τους χώριζε σε σχέση με το φύλο. Η θέση του συγγραφέα, εμφανίζεται να είναι, ότι αγόρια και κορίτσια, μπορούν να είναι φίλοι, όταν υπάρχει κοινός στόχος. Το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο, αποτελεί το

κατάλληλο μέσο, γιατί χρησιμοποιεί την πολυσημία της εικόνας, καθώς και την ζωντάνια του γραπτού λόγου, για να μεταδώσει τα νέα αναθεωρημένα μηνύματα.

Ιδεολογικά το παγκάκι όπως αποτυπώνεται στις εικόνες λειτουργεί ως σύμβολο της φιλίας μεταφέροντας το ιδεολογικό μήνυμα της εικονογράφησης σχετικά με την εξεύρεση φίλων.

4.4.2 Η πλοκή

Κατά την Σιβροπούλου (2003: 33), ένα από τα γνωρίσματα του συγγραφέα, είναι η ικανότητά του να δημιουργεί πλοκή. Ο συγγραφέας, μπορεί να εστιάσει την προσοχή του, σε μία στιγμή της ημέρας και να αγνοήσει τις άλλες. Η επιλεκτικότητα του συγγραφέα και η σκόπιμη αναδιάταξη της δράσης, δημιουργούν την πλοκή. Υπάρχουν δύο μέθοδοι που χρησιμοποιεί, ο συγγραφέας για να παρουσιάσει τη δράση στη λογοτεχνία. Μπορεί δηλαδή να χρησιμοποιεί την περίληψη για να μας μιλήσει για τη δράση ή μπορεί να χρησιμοποιεί μια σκηνική μέθοδο, για να μας παρουσιάσει ένα γεγονός. Η περίληψη, μπορεί να είναι πολύ συμπυκνωμένη ή πολύ λεπτομερής. Η σκηνική μέθοδος, από την άλλη μεριά, δίνει στον αναγνώστη την εντύπωση ότι είναι παρών στη δράση. Παρουσιάζεται με περισσότερες λεπτομέρειες, από ότι η περίληψη. Είναι πιθανό να περιλαμβάνει διάλογο και τα ερμηνευτικά σχόλια, είναι πολύ λίγα ή δεν υπάρχουν καθόλου. Στο συγκεκριμένο εικονοαφήγημα, διαπιστώνουμε ότι ισχύει η σκηνική μέθοδος.

4.4.3 Σκηνικό

Σύμφωνα με τους Παπαντωνάκη και Κωτόπουλο (2011: 65), η ίδια η διάσταση του χώρου ως “ποιότητας”, καθώς μπορεί να αποτελείται και από ζωντανούς οργανισμούς, (χαρακτήρες), ώστε να συνιστά χώρο επικοινωνίας. Η επικοινωνιακή αυτή λειτουργία του χώρου, ως σκηνικού της ιστορίας, συνδέεται άμεσα με τις κινήσεις που παρατηρούνται εντός του. Η στατικότητα του ευνοεί βέβαια μία καθημερινή επικοινωνία των ανθρώπων και γενικότερα των όντων, η κίνηση όμως που συντελείται στο χώρο, ικανοποιεί ανάγκες επιβίωσης, εμπεριέχει όμως και το στοιχείο της επιθυμίας, του πόθου, της λαχτάρας, της προσμονής, ενώ σε περιπτώσεις κινδύνου, συσσωματώνει και την αγωνία. Ωστόσο, ο χώρος ως επικοινωνία, παραπέμπει στη χαρά, στην ευχαρίστηση, στην ευτυχία, στην πληρότητα, όταν έρχονται αγαπημένα πρόσωπα ή σε συναισθήματα λύπης, στέρησης, αγωνίας, δυστυχίας, όταν αναχωρούν πρόσωπα προσφιλή. Στο εικονοαφήγημα, που

εξετάζουμε, διακρίνουμε έντονα την επιθυμία της Τίλυ, να γνωρίσει νέους φίλους, καθώς προσπαθεί μαζί με το αγόρι, να επισκευάσει το παγκάκι της Φιλίας.

4.4.4 Χαρακτήρες

Σύμφωνα με την Γιαννικοπούλου (2008: 91-101), οι χαρακτήρες, αν κριθούν με βάση το επίπεδο και την πληρότητα ανάπτυξής τους, (Φλίντ και Τίλυ), είναι πολυδιάστατοι. Ως πολυδιάστατος, νοείται εκείνος ο λογοτεχνικός χαρακτήρας, που συγκεντρώνει, όπως κάθε πραγματικός άνθρωπος, μια σειρά από διαφοροποιημένα θετικά και αρνητικά χαρακτηριστικά, τα οποία επιδεικνύει επιλεκτικά ανάλογα με τις περιστάσεις. Επίσης είναι δυναμικοί, γιατί εξελίσσονται κατά τη διάρκεια της πλοκής. Είναι κεντρικοί ήρωες, λόγω της σπουδαιότητας που διαδραματίζουν, κατά την εξέλιξη της πλοκής της ιστορίας.

4.4.5 Θέμα

Το θέμα, του υπό συζήτηση εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου, αναφέρεται στην αναζήτηση φιλίας. Πάντα επίκαιρο, απασχολεί και παιδιά και ενήλικους. Η εφευρητικότητα, του θέματος, έγκειται όμως στη διδακτική πρότασή του, για συνεργασία. Μόνο με συνεργασία, μπορούμε να δημιουργήσουμε, νέους πραγματικούς φίλους, μέσα από κοινά ενδιαφέροντα και δραστηριότητες, κοινούς στόχους. Διαπιστώνουμε, τον διδακτισμό, σε αυτό το εικονογραφημένο παιδικό αφήγημα. Σύμφωνα με την Γιαννικοπούλου (2008: 204-212), συχνά οι λογοτεχνικοί ήρωες, θεωρείται πως ενεργούν ως πρότυπα για τα παιδιά, για αυτό και το είδος των προτύπων, που προβάλλονται μέσα από τα εικονογραφημένα παιδικά βιβλία, αποκτά ιδεολογική σημαντικότητα, η οποία στην αρνητική της υπερβολή, μπορεί να αγγίζει τα όρια της προπαγάνδας. Το πρότυπο του ήρωα, που προβάλλεται στο παιδικό βιβλίο, σχετίζεται συχνά με τις ιδεολογικές συνισταμένες της κοινωνίας, μέσα στην οποία γράφεται και διαβάζεται το αφήγημα. Στην ιστορία που μας απασχολεί οι δύο ήρωες δίδουν στη συνεργασία το προσδοκώμενο της κοινωνίας για την καλή λειτουργία του κοινωνικού και του εργασιακού χώρου, Nikolajeva, M., & Scott, C. (2001).

4.4.6 Τεχνικές στην εικονογράφηση

Κατά την Σιβροπούλου (2003: 109-196), το χρώμα και το φως, είναι επαρκή μέσα, για τη δημιουργία της αίσθησης του βάθους. Οι τόνοι, μπορούν να μεταβάλλονται σταδιακά, από το σκούρο προς το ανοικτό, δημιουργώντας λεπτές διαβαθμίσεις φωτεινότητας. Και η ίδια η φύση του χρώματος, μπορεί να παίζει το ρόλο της. Τα κόκκινα τείνουν να προβάλλουν, ενώ τα μπλε να υποχωρούν. Η προοπτική ή η έλλειψή της, θα επηρεάσει την οπτική γωνία. Αν δηλαδή ο καλλιτέχνης, έχει αποδεχθεί την παραδοσιακή δυτική προοπτική, τα πράγματα θα φαίνονται μεγαλύτερα αν είναι κοντά στον θεατή και αντίστροφα, τα μεγαλύτερα σχήματα, θα φαίνονται πιο κοντά. Εάν ωστόσο, ο καλλιτέχνης, δουλεύει με βάση άλλη παράδοση, (όπως αυτή του Μεσαίωνα), τα σημαντικότερα αντικείμενα μπορεί να είναι μεγάλα, όπου κι αν εμφανίζονται στην εικόνα. Η οπτική γωνία, δηλαδή το σημείο από όπου ο καλλιτέχνης, δείχνει στο θεατή τη σκηνή, επηρεάζει επίσης τα συναισθήματά μας για την εικόνα. Εάν για παράδειγμα, η σκηνή παρουσιάζεται έτσι, ώστε να βρίσκεται από πάνω, ενώ ο παρατηρητής την κοιτάζει από κάτω, αυτό μπορεί να τον κάνει να νιώσει, ότι βρίσκεται σε θέση μειονεκτική και κυριαρχημένη. Από την άλλη μεριά, εάν ο παρατηρητής, κοιτάζει τη σκηνή από ψηλά, μπορεί να νιώσει, είτε μεγάλος και δυνατός, γιατί δεσπόζει στη σκηνή ή ότι βρίσκεται τόσο μακριά επάνω, ώστε να αισθάνεται αμέτοχος. Στο συγκεκριμένο εικονοαφήγημα, διαπιστώνουμε ότι ο εικονογράφος Daniel Egneus, υπερτονίζει στις εικόνες του αφηγήματος, το παγκάκι δείχνοντας την σημαντικότητά του, ως σύμβολο για την φιλία των δύο μικρών παιδιών. Έτσι το παγκάκι εμφανίζεται μεγαλύτερο όπου και να βρίσκεται στις εικόνες. Επίσης στις τελευταίες εικόνες ο παρατηρητής κοιτάζει από ψηλά τους δύο μικρούς φίλους αγκαλιασμένους στην παραλία, ακριβώς γιατί νιώθουν μεγάλοι και δυνατοί, με την νέα τους πραγματική φιλία. «Ναι! είπε γελώντας η Τίλυ. Τα καταφέραμε».

4.4.7 Ιδεολογία

Στο εικονοαφήγημα που εξετάζουμε, διαπιστώνουμε την συμβολική αναπράσταση. Το παγκάκι, γίνεται το σύμβολο της φιλίας, που επιτρέπει ταυτίσεις, άρα υποβάλλει στο νήπιο, υποδείγματα συμπεριφορών, υποδείγματα σκέψης, που έχουν δυναμική, σταθερότητα, και σε προτροπές και κοινωνικές πρακτικές, προκαλώντας έτσι τη συνεχή διατήρηση του ζητήματος της συνεργασίας στη φιλία, στη μνήμη των νηπίων.

Στην ουσία, οι αναπαραστάσεις των λογοτεχνικών αφηγήσεων, συνδέονται με τη δημιουργία εσωτερικών κινήτρων στα παιδιά αναγνώστες, με αφορμή αυτό το περιεχόμενο των πράξεων και των συμπεριφορών των ηρώων. Το βιβλίο, απευθύνεται σε παιδιά προσχολικής ηλικίας.

4.4.8 Κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία

Σύμφωνα με την Γιαννικοπούλου (2008: 263-267), συχνά ο φιλόξενος χώρος του παρακειμένου, λειτουργεί ως τόπος συνάντησης, των ενήλικων συντελεστών, με τους ανήλικους συναναγνώστες. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν, ακόμη και οι ταπετσαρίες που δημιουργούν ένα οπτικό – λεκτικό παίγνιο, ανάμεσα στην λεκτική εκφορά του τίτλου ή του κειμένου και στο εικονιστικό στοιχείο των εσωφύλλων. Παρατηρούμε ότι και στην εικόνα του εξωφύλλου, αλλά και στα εσώφυλλα, απεικονίζονται γλάροι που πετούν, δίπλα στον φάρο. Διαπιστώνουμε ότι είναι μια ιστορία, που διαδραματίζεται σε έναν τόπο κοντά στη θάλασσα. Οι γλάροι, λειτουργούν συμβολικά, δημιουργώντας ένα αίσθημα ελευθερίας. Οι δύο φίλοι, στην εικόνα του εξωφύλλου, ντυμένοι με τα χειμωνιάτικα ρούχα τους, κάθονται στο Παγκάκι της φιλίας όπως το αποκαλούν, ενώ οι γλάροι πετούν από πάνω τους. Ο κεντρικός τίτλος, με μεγάλα γράμματα, προϊδεάζει τους αναγνώστες, για το θέμα της ιστορίας. Η ρυθμιστική λειτουργία του τίτλου, προτείνει τον τρόπο προσέγγισης του βιβλίου, από τους εννοούμενους αναγνώστες.

4.4.9 Αφηγητής

Στο υπό συζήτηση εικονοαφήγημα, ο αφηγητής επιτελεί την αφηγηματική λειτουργία. Διαπιστώνουμε διαλόγους, ανάμεσα στους ήρωες της ιστορίας. Σχετικά με την εστίαση, είναι μεταβλητή, ο αφηγητής εστιάζει διαδοχικά σε διαφορετικά πρόσωπα. Ο αφηγητής κρυφός, γνωρίζει τα πάντα. Σύμφωνα με τον Παπαντωνάκη (2009: 353-360), ωστόσο, καθώς διαβάζουμε το κείμενο, ανακαλύπτουμε βαθμιαία, ότι ο αφηγητής παρεμβαίνει συχνά στη διάρθρωση του κειμένου, ασκώντας με την παρέμβασή του αυτή, οργανωτική και σκηνοθετική λειτουργία. Κάποιες φορές σχολιάζει την εξέλιξη μιας περίπτωσης παραθέτοντας, συμπεράσματα και κρίσεις, των χαρακτήρων, όπως για παράδειγμα «Δεν δουλεύει είπε η Τίλυ». Ο αφηγητής ασκεί και ιδεολογική λειτουργία. Η λειτουργία αυτή που προσδίδει, έναν εξουσιαστικό και συνήθως, διδακτικό χαρακτήρα, εκφράζει την αυθεντία του συγγραφέως και κινείται σε αξιολογικό επίπεδο, μέσα από ένα πρόσωπο που έχει

διδασκαλικό ρόλο Γράφει, «Λοιπόν, δοκίμασες το Παγκάκι της Φιλίας, ρώτησε ο δάσκαλος» Meddur Wendy (2022, σελ.12).

4.4.10 Θεωρήσεις για τον αναγνώστη

Σύμφωνα με την Οικονομίδου (2000: 46), οφείλουμε μια απάντηση στο εξής απλό αλλά βασικό ερώτημα, γιατί είναι η ανάλυση της ιδεολογίας, η οποία εγγράφεται σε ένα λογοτεχνικό έργο σημαντική για την κριτική προσέγγιση της παιδικής λογοτεχνίας; Ένας βασικός λόγος είναι ότι δεν μπορούμε να μιλήσουμε για την κοινωνικοποιητική λειτουργία της παιδικής λογοτεχνίας χωρίς να αναφερθούμε στο ρόλο της ιδεολογίας. Στο εικονοαφήγημα το *Παγκάκι της φιλίας* (2022), ο χαρακτήρας είναι καθαρά διδακτικός, κοινωνικοποιητικός, άρα η κρυφή ιδεολογία είναι ότι μέσα από την συνεργασία επέρχεται η φιλία.

Κατά την Οικονομίδου (2016: 51-65), το ζήτημα του εννοούμενου αναγνώστη, είναι αναπόσπαστο από το ζήτημα της ιδεολογικής λειτουργίας ενός λογοτεχνικού κειμένου. Κάθε κείμενο λογοτεχνίας, επιδιώκει να παρέμβει στη ζωή του αναγνώστη – παιδιού, προσφέροντάς του απεικονίσεις του κόσμου που το περιβάλλει και βοηθώντας το εμμέσως να ενταχθεί σε αυτόν, συντελώντας με άλλα λόγια στην κοινωνικοποίησή του. Η έννοια της κοινωνικοποίησης, είναι αδιάσπαστα συνδεδεμένη με την ιδεολογία, η οποία αναπόφευκτα, εγγράφεται σε κάθε λογοτεχνικό έργο. Εάν λοιπόν η λογοτεχνία για παιδιά, είναι ένας σημαντικός παράγοντας κοινωνικοποίησής τους, η εξέταση των ιδεολογικών συμφραζομένων, ενός λογοτεχνικού έργου, είναι ένα εξαιρετικό σημαντικό μέλημα, όταν πρόκειται για την αξιολόγηση και ίσως την ανθολόγηση τέτοιων λογοτεχνικών έργων.

Επίσης σύμφωνα με την Κανατσούλη (2000, σελ. 221), «οι διασκευές παιδικών βιβλίων, και για έναν λόγο παραπάνω οι μεταφράσεις τους, παρουσιάζουν ιδιάζοντα ιδεολογικά προβλήματα για αυτόν που τις αποπειράται. Ο διασκευαστής ή ο μεταφραστής καλείται να αποφασίσει για τον τρόπο απόδοσης ενός κειμένου που προέρχεται από μια διαφορετική κουλτούρα, (κουλτούρα άλλης χώρας, κουλτούρα ενηλίκων, προφορικός πολιτισμός) ή από μια διαφορετική χρονική περίοδο, στην κουλτούρα των παιδιών της δικής τους χώρας και της δικής τους εποχής. Τα διλήμματα προφανώς εστιάζονται στο πώς θα αποδοθεί το διαφορετικό και αλλότριο του λογοτεχνικού έργου που διασκευάζεται ή μεταφράζεται, διατηρώντας την πνοή του, τον παλμό του, την ιδιαιτερότητά του, με έναν τρόπο που να το καθιστά πιο οικείο στους καινούριους αναγνώστες – παιδιά, προς τα οποία απευθύνεται». Το

εικονοαφήγημα *Το παγκάκι της φιλίας* (2022), είναι μία μετάφραση από έργο άλλης χώρας με διαφορετική κουλτούρα όπως διαπιστώνουμε και στην εικονογράφιση.

Συζήτηση

Σύμφωνα με την Αυγητίδου (1997: 94-99), η σημασία της αποδοχής στο παιχνίδι, της επέκτασης της αλληλεπίδρασης και της ‘καλής’ συμπεριφοράς είναι κριτήριο επιλογής φίλων. Στο εικονοαφήγημα *Φίλοι στο λόφο* (2016), ο Μπέρτ και ο Έθο, είναι ήδη φίλοι κολλητοί. Περνούν ώρες μαζί στον λόφο παίζοντας. Το καινούριο αγόρι που καταφθάνει εκεί, θέλει να παίξει μαζί τους και να γίνουν φίλοι. «Ο χαρακτηρισμός ενός παιδιού ως «καλού», από τους συνομιλήκους του, αιτιολογείται με βάση τη θετική του συμπεριφορά και την αποδοχή του εαυτού του από τους άλλους» Αυγητίδου, (1997, σελ.88). Στο εικονοαφήγημα που εξετάζουμε, η αποδοχή του Σου, γίνεται μέσα από την αποδοχή του κοινού παιχνιδιού. Όπως αναφέρει το υπό συζήτηση εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο, ‘Ο Μπερτ συμπαθεί τον Σου’, ‘Ο Σου είναι ευγενικός’, ‘Ο Σου είναι αστείος’, «Ο Σου είναι τολμηρός και θαρραλέος’.

Σύμφωνα με την Αυγητίδου (1997: 45), η αλληλεξάρτηση μεταξύ των μελών της σχέσης, είναι ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά των στενών σχέσεων και εξαρτάται από το κατά πόσο ένα μέλος μπορεί να ανταποκριθεί στις ανάγκες του άλλου και να υποστηρίξει τα εγώ του άλλου. Η αλληλεξάρτηση σημειώθηκε ως χαρακτηριστικό αυτών των σχέσεων από τους ίδιους τους γονείς. Οι γονείς περιγράφουν τα παιδιά τους κακόκεφα και καταθλιμμένα, όταν χωρίζονται από τους φίλους τους, Hurtup (1975). Το ίδιο ακριβώς συμβαίνει και στο εικονοαφήγημα *Έτσι είναι οι φίλοι* (2018), τα δύο αγόρια της ιστορίας βρίσκονται σε πλήρη αλληλεξάρτηση και γίνονται κακόκεφα όταν θα χωριστούν. Επίσης στο εν λόγω εικονοαφήγημα, παρατηρήσαμε μια διαφωνία επάνω στο παιχνίδι, ανάμεσα στα τρία μικρά αγόρια της ιστορίας. Σύμφωνα με την Αυγητίδου (1997: 37-41), σημαντικό στοιχείο για την κατανόηση των κοινωνικών σχέσεων αποτελεί η μελέτη τόσο των θετικών όσο και των αρνητικών πλευρών της φιλίας. Οι φίλοι δεν εκφράζονται πάντα, με θετικά συναισθήματα και συμπεριφορές μεταξύ τους, αλλά μπορεί και να μαλώνουν. Η διαφωνία μεταξύ των φίλων έχει αποδειχτεί ότι αποτελεί κρίσιμο πλαίσιο για την κοινωνικό - γνωστική ανάπτυξη των παιδιών όσο και για την κατανόηση της φιλίας, Piaget (1932), Rizzo (1989).

Σύμφωνα πάλι με την Αυγητίδου (1997: 45-46), οι φιλίες παρουσιάζουν επίσης το χαρακτηριστικό της προκοινωνικής διαφοροποίησης, ανάμεσα σε φίλους και άλλους. Με τον όρο προκοινωνική διαφοροποίηση αναφερόμαστε συνήθως στην εθελοντική συμπεριφορά, που εκφράζεται με στόχο να ευεργετήσει κάποιον άλλον. Στα πλαίσια της προ- κοινωνικής συμπεριφοράς η συμπάθεια, (empathy), έχει συζητηθεί σε σχέση με τον αλτρουϊσμό. Η συμπάθεια, αναφέρεται στην αθέλγητη, κάποιες φορές βίαιη βίωση της συναισθηματικής κατάστασης του άλλου. Εκδηλώνεται με εκφράσεις, που αντανακλούν τα συναισθήματα των άλλων, είτε με άλλες συμπεριφορές. Η συμπάθεια οδηγεί σε πράξεις βοήθειας, συναισθηματικής ανακούφισης του άλλου, καθώς και συνεργασίες, μέσω του μοιράσματος. Στο εικονοαφήγημα *Βρέξει, χιονίζει μαζί* (2021), παρατηρούμε μια συμπάθεια μεταξύ των δύο φίλων, παρά τη διαφοροποίησή τους ως προς τις συνήθειές τους. Η συγκεκριμένη πάπια στο υπό εξέταση εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο, δεν αγαπά το νερό, σε αντίθεση με τον βάτραχο που του αρέσει πάρα πολύ η βροχή. Τελικά, όμως έχουμε μια εθελοντική συμπεριφορά από την πάπια, που βοηθάει το βατραχάκι να επιστρέψει στο σπίτι του και τελικά τον ευεργετεί, δεχόμενη να μείνουν μαζί στο δικό της σπίτι. Κατά την Αυγητίδου (1997), ένα άλλο χαρακτηριστικό της φιλίας, είναι ο συγχρονισμός της συμπεριφοράς στις κοινές δραστηριότητες. Ο (Gotman 1986), όπως αναφέρεται στην Αυγητίδου (1997: 44) κατέληξε ότι τα παιδιά ξεκινούν μια κοινή δραστηριότητα με δύο τρόπους, βρίσκουν κάτι το οποίο μπορούν να κάνουν μαζί και εξερευνούν τις διαφορές και ομοιότητές τους. Ο βαθμός συγχρονισμού στο παιχνίδι καθορίζεται, από το πόσο τα δύο παιδιά τα πηγαίνουν καλά μαζί. Στο εικονοαφήγημα *Το παγκάκι της φιλίας* (2022), τα δύο μικρά παιδιά, τα πηγαίνουν καλά στην κοινή δραστηριότητα να επισκευάσουν το παγκάκι της φιλίας.

Συμπεράσματα τέταρτου κεφαλαίου

Στο κεφάλαιο αυτό εξετάσαμε, εικονογραφημένα παιδικά βιβλία, με ήρωες παιδιά. Στα εικονοαφήγματα, με ήρωες μικρά παιδιά, η φιλία παρουσιάζεται, ως πιο σύνθετη έννοια. Διαπιστώσαμε σε κάποια αφηγήματα οπτική ταύτιση διαφορετικών λογοτεχνικών ηρώων, δεν διαπιστώσαμε όμως συμβολισμούς υπερβολής, εκτός από το αφήγημα *Το Παγκάκι της φιλίας* (2022), της Wendy Meddour και εικονογράφιση του Daniel Egneus που το στοιχείο αυτό λειτουργεί συμβολικά. Επιπρόσθετα ο ήρωας δεν έπρεπε να κάνει κάποια αξιόλογη πράξη για το καλό της κοινότητας, προκειμένου

να αποδείξει την αξία του και να κερδίσει την αποδοχή, λόγω της διαφορετικότητάς του. Κείμενο και εικόνες στα αφηγήματα που εξετάστηκαν βρίσκονται σε αλληλεξάρτηση. Στα συγκεκριμένα μικροαφηγήματα, η φιλία κερδίζεται με την συνεργασία, με τις μικρές προσωπικές μάχες και κάποτε υπάρχουν και συγκρούσεις που πρέπει να ξεπεραστούν μέσα στην καθημερινότητα, για παράδειγμα με το παιχνίδι, καθώς και προβλήματα λόγω της απόστασης. Διαπιστώσαμε ακόμη μια φορά, ότι οι δύο μπορούν να γίνουν τρεις και ότι η φιλία, δεν μετριέται με αριθμούς, αλλά με πραγματικούς φίλους. Το σκηνικό σε κάποια από τα υπό εξέταση εικονοαφηγήματα λειτουργεί ως χώρου καταφυγίου και κοινωνικοποίησης. Επίσης, σε σχέση με το ερευνητικό ερώτημα του πρώτου κεφαλαίου αν υπάρχει μεταβολή του σκηνικού στην εικονογράφηση των υπό εξέταση παιδικών βιβλίων, ασφαλώς και διαπιστώνουμε τη συνεχή μεταβολή του. Στην πλοκή ανακαλύψαμε κάποιες ανατροπές, οι οποίες είχαν όμως αίσιο τέλος. Επίσης για μια ακόμη φορά, και στα παιδικά αφηγήματα διαπιστώσαμε αγνή, ανυστερόβουλη φιλία, ανάμεσα στους χαρακτήρες. Οι φίλοι για μια ακόμη φορά μπορούν να γίνουν και τρεις. Ο χωρισμός των φίλων, είναι από τα πιο δύσκολα θέματα στην παιδική λογοτεχνία, υπάρχουν όμως λύσεις, αν κάποιοι φίλοι θέλουν να συνεχίσουν να είναι μαζί. Στις εικονογραφημένες μικρές ιστορίες, με ήρωες παιδιά, τα στοιχεία πλοκής είναι πιο σύνθετα, καθώς και οι χαρακτήρες είναι δυναμικοί, και αλλάζουν κατά την εξέλιξη της ιστορίας. Ιδεολογικά η εικονογράφηση στα υπό εξέταση παιδικά βιβλία αποτυπώνει νέες όψεις στην παιδική φιλία, όπως ο χωρισμός των φίλων, οι συγκρούσεις στο παιχνίδι, η χαρά του παιχνιδιού και της κοινής συνεργασίας. Η διαφορετικότητα απασχόλησε ακόμη μια φορά το εικονογραφημένο παιδικό παραμύθι, πάντα όμως υπάρχει αποδοχή και αίσιο τέλος. Σχετικά με τον διδακτισμό, στις εικονογραφημένες μικρές ιστορίες, διαφαίνεται, πιο έντονος σε ιστορίες με ανθρωποκεντρικούς ήρωες. Οι πραγματικοί φίλοι μπορούν να συνεργαστούν, να νικήσουν χιλιομετρικές αποστάσεις, να υπερβούν ανατροπές στη φιλία και να επανασυνδεθούν. Τέλος σε σχέση, με τον εννοούμενο αναγνώστη, των υπό συζήτηση εικονογραφημένων παιδικών βιβλίων, διαπιστώνουμε κάποιες φορές ότι είναι δύσκολο να ταυτιστεί, ο αναγνώστης παιδί με αυτόν, χωρίς ενδεχομένως και τη μεσολάβηση ενήλικα αναγνώστη (και ταυτόχρονα αγοραστή των βιβλίων).

Συζήτηση Συμπεράσματα

Η διερεύνηση των δέκα εικονογραφημένων παιδικών ιστοριών με θέμα τη φιλία που εκδόθηκαν στα Ελληνικά κατά το χρονικό διάστημα 2011-2022 έδειξε τους τρόπους με τους οποίους οι σύγχρονοι δημιουργοί, συγγραφείς και εικονογράφοι καταπιάνονται με ζητήματα παιδικών σχέσεων και συμπεριφορών καταφεύγοντας άλλοτε στη δύναμη της μυθοπλασίας και άλλοτε σε ιστορίες με ανθρώπινους χαρακτήρες παιδιά. Η σύγχρονη ζωή με τα προβλήματα των μετακινήσεων των οικογενειών και των παιδιών τους, η προσπάθεια των παιδιών να λάβουν υποστήριξη από τους φίλους τους και να προχωρήσουν μαζί και μια σειρά από ευκαιρίες κοινωνικοποίησης μέσα από τη σταθερή φιλία οικοδομεί την πλοκή των περιστατικών που αποτελούν τις παιδικές ιστορίες των αφηγημάτων που εξετάσαμε..

Μελετήσαμε τη σχέση εικόνας και κειμένου σε δέκα νεωτερικά έργα της σύγχρονης Παιδικής Λογοτεχνίας. Έξι είναι από έλληνες δημιουργούς και τεσσέρα μεταφρασμένα. Στο πρώτο κεφάλαιο προσδιορίσαμε τις κατηγορίες ανάλυσης και τη μεθοδολογία που εφαρμόσαμε αξιοποιώντας το πρίσμα ανάλυσης της αφηγηματολογίας του Genette και της εικονογράφησης των Nodelman Γιαννικοπούλου και Σιβροπούλου. Εξετάσαμε τις ιδεολογικές διαστάσεις της φιλίας όπως αποτυπώνεται μέσω της εικονογράφησης καθώς και την πλοκή των εικονοαφηγημάτων ως προς τις συγκρούσεις που συμβαίνουν και βιώνονται από τους χαρακτήρες των ιστοριών των αφηγημάτων. Ως προς το σκηνικό εξετάσαμε τις λειτουργίες του, την μεταβολή του, καθώς και πώς αποκαλύπτεται στον νοούμενο αναγνώστη. Επίσης, εξετάσαμε την ιδεολογία της εικονογράφησης των μικρών ιστοριών αναφορικά με τις διάφορες όψεις της φιλίας και διερευνήσαμε τη σύνδεση της μεταμυθοπλασίας και της εικονογράφησης αναφορικά με το παρελθόν και το παρόν των αναγνωστών σε επίπεδο βιωμάτων των παιδιών ως προς τις διάφορες όψεις της φιλίας. Τέλος εξετάσαμε τον εννοούμενο αναγνώστη των παιδικών εικονογραφημένων βιβλίων.

Στο δεύτερο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας ασχοληθήκαμε με τη διαφορετικότητα και τη φιλία στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο, εξετάζοντας τρία παιδικά εικονοαφηγήματα από τα οποία δύο είναι εικονογραφημένες μυθοπλασίες με ήρωες φυτά και ζώα και ένα βιβλίο με ήρωες ένα παιδί και ένα άλλο ον με χαρακτηριστικά παιδικής ηλικίας και απροσδιόριστης οντότητας. Τα τρία εικονοαφηγήματα

αναδεικνύουν τη φιλία μεταξύ διαφορετικών πλασμάτων, υπογραμμίζοντας την αξία της συμπερίληψης με διάφορους τρόπους. Το πρώτο βιβλίο *Μια φιλία με αγκάθια* (2011), της συγγραφέως Τσορώνη-Γεωργιάδη Γιολάντας, και εικονογράφηση του Τσίλη Θ. με θέμα τη φιλία, προέρχεται από την ελληνική εκδοτική παραγωγή και παρουσιάζει την περίπτωση κατά την οποία ο διαφορετικός άλλος αρχικά αντιμετωπίζεται με καχυποψία και άρνηση. Θα γίνει όμως αποδεκτός όταν σώσει ολοκληρη την κοινότητα. Υπογραμμίζει με αυτόν τον τρόπο ότι μόνο με ανταπόδοση, ο διαφορετικός θα γίνει ίσο μέλος μιας καλύτερης κοινωνίας, μόνο αν κάνει μια καλή πράξη για το καλό της κοινότητας. Το δεύτερο βιβλίο μυθοπλασίας, *Μα είναι φίλος μου* (2018), της συγγραφέως Πανίδου Σοφίας, και εικονογράφηση της Μυστακίδου Μαρίας, προβάλλει ένα άλλο τρόπο συμπερίληψης στην φιλία. Αρκεί η ήρεμη συμβίωση, χρειάζεται σεβασμός και ενσυναίσθηση. Στο αφήγημα αυτό η διαφορετικότητα στη φιλία αποτυπώνεται με όρους αμοιβαίας αποδοχής. Αναφορικά με το ερευνητικό ερώτημα, πώς εγγράφεται στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο ο διαφορετικός από οπτική άποψη, διαπιστώσαμε ότι αυτός είναι ένα πλάσμα, φυτό ή ζώο με άλλα χαρακτηριστικά, ευγενικό και καλοσυνάτο. Βρίσκεται συνήθως στη θέση του αδύνατου και διαφέρει στην καταγωγή, τη δύναμη, την εξωτερική εμφάνιση, τα σωματικά χαρακτηριστικά. Είναι πάντα πρόθυμος και χαμογελαστός. Το ίδιο ισχύει και στο τρίτο μεταφρασμένο βιβλίο, *Χομ, Πρώτος φίλος ο τελευταίος του είδους του* (2021), των Jeanne Willis και εικονογράφηση του Paddy Dannelly, μετάφραση Πανουργιά Μαριλένα. Σε αυτό το αφήγημα η φιλία αναπτύσσεται ανάμεσα στους δύο ήρωες με το μοίρασμα της καθημερινότητας του παιχνιδιού και της αυτόνομης ζωής (χωρίς να μεσολαβεί η φροντίδα των ενηλίκων), έτσι ώστε αναπτύσσεται η φροντίδα και η εμπιστοσύνη μεταξύ των ηρώων. Η ανάλυση της ιδεολογίας της εικονογράφησης, των εικονοαφηγημάτων φέρνει στο προσκήνιο το σύγχρονο πνεύμα των αφηγημάτων αναφορικά με τον προβληματισμό για τη διαφορετικότητα, καθώς και τον ρόλο των παιδικών εικονογραφημένων στην επεξεργασία εννοιών και αντιλήψεων της διαφορετικότητας, για κοινά μικρών παιδιών. Και στα τρία βιβλία η φιλία έχει διαμεσολαβητικό ρόλο μεταξύ των ηρώων και αναδεικνύεται επίσης και στα τρία εικονοαφηγήματα η ενσυναίσθηση και ο αλληλοσεβασμός. Αναφορικά με τα ερευνητικά ερωτήματα διαπιστώσαμε ότι δεν υπάρχει διάσταση εικόνων και λέξεων. Ως προς την πλοκή αναφερθήκαμε σε συγκρούσεις, αξιακού επιπέδου με τα γύρω ζώα ή φυτά που δεν εγκρίνουν αυτό το είδος της φιλίας μεταξύ διαφορετικών οντοτήτων. Αναφορικά με το σκηνικό,

διαπιστώσαμε κίνηση μέσα στους χώρους, η οποία αποδεικνύει και στους υπόλοιπους, έμπρακτα την φιλία. Οι χαρακτήρες των ιστοριών των αφηγημάτων υπερβαίνουν τα ασύνδετα χαρακτηριστικά τους, του σωματικού βάρους, του μεγέθους και συμβιώνουν μαζί αγαπημένοι. Ως προς το θέμα των ιστοριών αναφέρεται σε ανθρωπόμορφες υπάρξεις που ανήκουν σε έναν άλλο κόσμο. Ως προς την ιδεολογία των εικονοαφηγημάτων διαπιστώσαμε λογικές στις αφηγηματικές τεχνικές που συνάδουν εννοιολογικά με το μοντέλο Επαφής ή πολυπολιτισμικό. Σε αυτό το πλαίσιο το ενδιαφέρον επικεντρώνεται λιγότερο στην προσαρμογή / αφομοίωση παιδιών που προέρχονται από διαφορετικές κουλτούρες στην κυρίαρχη κουλτούρα και πολύ περισσότερο στην επαφή και συνύπαρξή τους με άλλα. Οι ήρωες των ιστοριών που εξετάσαμε αποδέχονται ο ένας τον άλλον, παρά τα διαφορετικά χαρακτηριστικά τους και συνυπάρχουν. Αναφορικά με τα κειμενικά και παρακειμενικά στοιχεία, διαπιστώθηκε ότι ο ρόλος του εξωφύλλου και της εικόνας του, στα υπό εξέταση εικονοαφηγήματα είναι σημαντικός, και έχει ιδεολογικές διαστάσεις. Τέλος, ως προς την ιδεολογία του εννοούμενου αναγνώστη, διαπιστώσαμε ότι το κείμενο διαθέτει ορισμένα στοιχεία που δείχνουν ότι επιχειρούν έναντι του αναγνώστη ώστε να το προσλάβει με συγκεκριμένο τρόπο και ιδεολογία. Διαπιστώνουμε και στα τρία εικονοαφηγήματα έναν διδακτισμό, πώς πρέπει να συμπεριφερόμαστε σε φίλους. Σχετικά επίσης με τα θέματα των εικονογραφημένων μικρών ιστοριών διακρίνουμε μια πρωτοτυπία, καθώς η μία διαδραματίζεται σε ένα εξωτικό νησί με ήρωες δυο διαφορετικούς ναυαγούς, ένα μικρό αγόρι και ένα διαφορετικό επίσης μικρό πλάσμα. Η δεύτερη λαμβάνει χώρα σε ένα κήπο, με ήρωες διαφορετικά ανθρωπόμορφα φυτά που αντιμάχονται στη συμβίωση. Η τρίτη μικρή ιστορία περιγράφει την ήρεμη, όμορφη συγκατοίκηση, δύο ζώων με διαφορετικά σωματικά χαρακτηριστικά, που πιστεύουν όμως στη φιλία μεταξύ διαφορετικών με αλληλοσεβασμό. Ως προς το ερευνητικό ερώτημα, αν υπάρχει σύνδεση της πραγμάτωσης της μεταμυθοπλασίας στην εικονογράφηση με προηγούμενα βιώματα των αναγνωστών, δεν διαπιστώθηκε κάποια σαφής σύνδεση.

Στο τρίτο κεφάλαιο της παρούσας διπλωματικής εργασίας, ασχοληθήκαμε με την αναζήτηση της φιλίας με ήρωες κλασικούς παραμυθιακούς ήρωες, σε τρία νεωτερικά αφηγήματα. Διαπιστώσαμε ακόμη μια φορά τον συμβολισμό της έννοιας της φιλίας και στον τίτλο του αφηγήματος και στο κείμενο των εικονοαφηγημάτων. Αναφορικά με την ιδεολογία της εικονογράφησης των τριών εικονοαφηγημάτων, διαπιστώνουμε πάλι ότι ο διαφορετικός παρουσιάζεται ως ευγενικός, καλοσυνάτος, φιλικός. Οι

πραγματικοί φίλοι φαίνονται στις δύσκολες περιστάσεις, ενώ η φιλία είναι κοινός τόπος και στόχος σε κάθε κοινή δραστηριότητα. Η δύναμη της φιλίας ξεπερνάει όλα τα εμπόδια και τις δυσκολίες.

Ως προς την πλοκή των εικονοαφηγημάτων, διαπιστώσαμε κλιμακούμενη πλοκή αναφορικά με την ηθική διάστασή της, καθώς και σασπένς στο τι θα συμβεί μετά. Το σκηνικό λειτουργεί σε βιότοπους και είναι το δάσος ή ο λόφος, που ζουν οι πρωταγωνιστές. Τα συμβαίνοντα διαδραματίζονται μέσα στη φύση, στον μαγικό κόσμο των παραμυθιών που ζουν οι νεράιδες, οι γίγαντες, τα ανθρωπόμορφα ζώα. Οι ήρωες είναι γνωστοί κλασικοί παραμυθιακοί. Ο διαφορετικός είναι ήδη φιλικός και αποδεκτός, κειμενικά και εικονογραφικά στη μνήμη και τη συνείδηση των μικρών αναγνωστών και είναι ακόμη μια φορά καλοσυνάτος και ευγενικός. Το κοινό χαρακτηριστικό και στα τρία εικονοαφηγήματα είναι η αναζήτηση της φιλίας. Το εξώφυλλο είναι σημαντικό στον προσδιορισμό της θεματολογίας από τους μικρούς αναγνώστες. οι εικονογράφοι χρησιμοποιούν τεχνικές της εικονογράφησης για να δηλώσουν κίνηση και ζωντανές απεικονίσεις. Ιδεολογικά τα εικονογραφημένα παιδικά βιβλία αναφέρονται στη δύναμη της φιλίας, που είναι ικανή να ξεπερνάει τα εμπόδια της ζωής. Δύο ή τρεις ή περισσότεροι μπορούν να είναι φίλοι. Αναφορικά με το ερευνητικό ερώτημα, αν οι εμπειρίες που βιώνουν οι μικροί αναγνώστες στα εικονογραφημένα παιδικά βιβλία με θέμα τη φιλία, είναι ίδιες ή παρόμοιες με τα βιώματά τους στο παρελθόν και παρόν, διαπιστώθηκε ότι μόνο ιδεολογικά τους αφορούν. Πρέπει να ξεπεραστούν στερεότυπα για τον διαφορετικό, καθώς και εσφαλμένες τακτικές σε σχέση με τις διάφορες όψεις της φιλίας. Είναι ανάγκη να δούμε τι ενώνει όλους τους συμμετέχοντες, οι φίλοι μπορούν να προσφέρουν πραγματική βοήθεια σε προβλήματα, και σε αγωνίες φίλων. Ο εννοούμενος μικρός αναγνώστης των τριών εικονογραφημένων παιδικών βιβλίων, συμπληρώνει ίσως με τη βοήθεια ενηλίκων αναγνωστών με παιδιά, τα ιδεολογικά κενά του, ως προς τη φιλία και τις διάφορες όψεις της, είναι όμως ελεύθερος να δώσει δικές του ιδεολογικές προεκτάσεις. Διακρίνουμε όμως τον διδακτισμό στα υπό εξέταση εικονοαφηγήματα. Οι φίλοι αποδεικνύονται φίλοι στις δύσκολες στιγμές και δυσκολίες, ο διαφορετικός είναι ο καλύτερος φίλος.

Στο *αστέρι της φιλίας* (2011), έργο της ελληνίδας συγγραφέως Τσορώνη-Γεωργιάδη Γιολάντας και εικονογράφηση του Howarth D. η φιλία εμφανίζεται ιδεολογικά στην εικονογράφηση ως στόχος που μπορεί να πραγματοποιηθεί σε κοινές δραστηριότητες, ενώ διαπιστώνουμε απλά σχήματα στην πλοκή χωρίς συγκρούσεις.

Ήρωες είναι μερικά ανθρωπόμορφα ζώα του δάσους όπως το αρκουδάκι. Το σκηνικό παρουσιάζεται χωρίς ιδιαίτερες λεπτομέρειες και μεταβολές. Οι χαρακτήρες είναι ζώα του δάσους. Ως προς το θέμα το παραμύθι κρύβει έναν συμβολισμό και αποτελεί μια φανταστική ιστορία. Ως προς τις τεχνικές της εικονογράφησης η ζωγραφική των εικόνων είναι με ακουαρέλα. Το ιδεολογικό μήνυμα είναι ότι η φιλία δε μετριέται με αριθμούς, δύο ή τρεις η περισσότεροι μπορούν να είναι φίλοι αρκεί κάτι να τους ενώνει. Το εξώφυλλο εμφανίζει την ιδεολογική θέση του βιβλίου στον τίτλο του, ενώ η ιδεολογία του κειμένου είναι ο συμβολισμός της φιλίας, μιας φιλίας που χαρίζεται μαγικά από ένα αστέρι δεν κερδίζεται όμως.

Στο εικονοαφήγημα *Οι τρεις φίλοι του γίγαντα* (2013), από την ελληνίδα συγγραφέα Κύρδη Καλλιόπη και εικονογράφηση της Σταματιάδη Ν. έχουμε ένα μικρότερο σε διαστάσεις εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο που σπάει τον εκδοτικό κανόνα. Το εικονοαφήγημα εκτυλλίσεται σε μεγάλο κείμενο που διαβάζεται δύσκολα από τους μικρούς αναγνώστες. Ως προς τους χαρακτήρες, ο γίγαντας εμφανίζεται προσεκτικός, καλοσυνάτος, χαρούμενος με τα παιδιά. Σχετικά με την ιδεολογία της εικονογράφησης, οι εικόνες προβάλλουν τη φιλία και υπογραμμίζουν το ξεπέραςμα του φόβου για το διαφορετικό. Ιδεολογικά οι φόβοι για τον διαφορετικό, δημιουργούν εχθρότητα. Το παραμύθι υποβάλλει τον αναγνώστη σε συγκεκριμένη ιδεολογική στάση ως προς τη φιλία ενισχύοντας το ξεπέραςμα των στερεοτύπων.

Στο *Φτερό της φιλίας* (2019), της συγγραφέως Νταβλαμάνου Έλενας και εικονογράφηση της Θέντας Μιμηλάκη, η ιδεολογική διάσταση της φιλίας όπως αποτυπώνεται στην εικονογράφηση κρύβεται μάλλον στην κατασκευή από κοινού όλων των ζώων του δάσους, του νέου φτερού της νεράιδας. Η ηρωίδα του παραμυθιού είχε μονάχα ένα φτερό. Αναφορικά με τους χαρακτήρες η ατέλεια της νεράιδας, είναι αυτή που προκαλεί το ενδιαφέρον και θα οδηγήσει τους φίλους σε έμπρακτη προσπάθεια επίλυσης της ατέλειας με τη συλλογική κατασκευή από κοινού ενός τεχνητού φτερού. Ιδεολογικά η δύναμη της φιλίας έχει την ικανότητα να ξεπερνά κάθε εμπόδιο. Ως προς τα ονόματα των δημιουργών και η συγγραφέας Έλενα Νταβλαμάνου και η εικονογράφος Θέντα Μιμηλάκη είναι γνωστές καταξιωμένες στον εκδοτικό χώρο του εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου. Αναφορικά με τον εννοούμενο αναγνώστη, διαπιστώσαμε ότι αυτός συμπληρώνει τα ιδεολογικά κενά του σε σχέση με τη φιλία. Με τους φίλους ξεπερνά κανείς τις δυσκολίες της ζωής.

Στο τέταρτο κεφάλαιο ασχοληθήκαμε με τρία ανθρωποκεντρικά εικονοαφηγήματα, με θέμα τη φιλία, με ήρωες παιδιά, καθώς και μια μυθοπλασία με ήρωες μια πάπια και ένα βατραχάκι. Διαπιστώθηκε ότι μόνο ένα από αυτά είχε σχεδιαστεί για να λειτουργήσει συμβολικά και να υπογραμμίσει το ρόλο της συνεργασίας εκτός από το παιχνίδι σε διάφορες δραστηριότητες για την οικοδόμηση της φιλίας. Κείμενο και εικόνες βρίσκονται σε αλληλεξάρτηση. Η φιλία στα μικροαφηγήματα αυτά αποτελεί πιο σύνθετη έννοια και κερδίζεται με συνεργασία και προσωπικές μικρές μάχες, που κάποτε ίσως οδηγούν σε συγκρούσεις, που θα ξεπεραστούν μέσα στο παιχνίδι, καθώς και με προβλήματα λόγω της απόστασης. Για μια ακόμη φορά τρεις ή περισσότεροι μπορούν να γίνουν φίλοι πραγματικοί. Το σκηνικό λειτουργεί ως καταφύγιο ή χώρος κοινωνικοποίησης. Στην πλοκή οι ανατροπές και οι συγκρούσεις έχουν αίσιο τέλος. Διαπιστώνεται η προβολή της αγνής ανυστερόβουλης φιλίας αλλά και το θέμα του αποχωρισμού δύο πραγματικών φίλων, ενώ δίδεται ως λύση η επικοινωνία μέσω ίντερνετ αν κάποιος επιλέξει να συνεχίσουν να είναι φίλοι. Ιδεολογικά η εικονογράφηση στα υπό εξέταση παιδικά βιβλία, αποτυπώνει νέες όψεις της φιλίας, όπως ο χωρισμός των φίλων, συγκρούσεις στο παιχνίδι, τη χαρά του παιχνιδιού και της κοινής συνεργασίας. Η διαφορετικότητα απασχολεί ακόμη μια φορά το εικονογραφημένο παιδικό παραμύθι, πάντα όμως υπάρχει αποδοχή και αίσιο τέλος. Ιδεολογικά η εικονογράφηση αποτυπώνει νέες όψεις της φιλίας όπως ο αποχωρισμός και οι συγκρούσεις στο παιχνίδι, υπάρχει όμως αίσιο τέλος και αποδοχή. Αναφορικά με το διδακτισμό, αυτός διαφαίνεται πιο έντονος σε ιστορίες με ανθρωποκεντρικούς ήρωες. Οι πραγματικοί φίλοι μπορούν να ξεπεράσουν χιλιομετρικές αποστάσεις, να υπερβούν ανατροπές και συγκρούσεις και να επανασυνδεθούν. Ως προς τον εννοούμενο αναγνώστη στα υπό συζήτηση εικονογραφημένα παιδικά βιβλία, διαπιστώσαμε ότι είναι δύσκολο να ταυτιστεί ο αναγνώστης παιδί μικρής ηλικίας με αυτόν, χωρίς ενδεχομένως και τη μεσολάβηση, του ενήλικα αναγνώστη και πιθανού αγοραστή των βιβλίων.

Στο εικονοαφήγημα *Φίλοι στο λόφο* (2016), της συγγραφέως Linda Sarah και εικονογράφηση του Benji Davies, μετάφραση Παπαθεοδούλου Αντώνης, αναφορικά με το ερευνητικό ερώτημα του πρώτου κεφαλαίου, η ιδεολογική διάσταση της φιλίας όπως αποτυπώνεται στην εικονογράφηση είναι η χαρά της φιλίας μέσα στο δημιουργικό παιχνίδι. Η πλοκή είναι επεισοδιακή και προοδευτική. Στον τύπο αυτό της πλοκής ένα γεγονός ή σύντομα επεισόδια, συνδέονται με άλλα, έχοντας τους ίδιους χαρακτήρες ή ενιαίο θέμα. Αναφορικά με το θέμα φιλία διαπιστώνουμε στο

αφήγημα μια κεντρική σύγκρουση, ανάμεσα σε δύο ήρωες, που καταλήγει σε αλλαγή συμπεριφοράς και αποδοχής τους. Στο εικονοαφήγημα της ανάλυσης παρουσιάζεται η συγκρουόμενη ιδεολογία, των δυο, αν δηλαδή δύο φίλοι μπορούν να γίνουν τρεις, μέσα από το παιχνίδι.

Στο εικονοαφήγημα *Έτσι είναι οι φίλοι* (2018), της συγγραφέως Κουτσοδημητροπούλου Τζένη και εικονογράφηση της Μιμηλάκη Θέντα το κυρίαρχο ιδεολογικό μήνυμα της εικονογράφησης και του κειμένου είναι ότι «Έτσι είναι οι φίλοι, μένουν πάντα μαζί».

Ως προς την πλοκή το σασπένς του τι θα συμβεί μετά, παρουσιάζει ένα είδος έντασης, που αναφέρεται στη συνέχιση της δράσης. Ακολουθεί μια κορύφωση. Αναφορικά με τους χαρακτήρες, διαπιστώνουμε ότι το υπό συζήτηση εικονοαφήγημα είναι κατάλληλο για αναγνώστες πρώτης σχολικής ηλικίας. Η επιλογή του θέματος, αποτελεί ένα γνωστό βίωμα για μικρά παιδιά που αναγκάζονται να χάσουν παιδικούς φίλους. Ως προς την ιδεολογία, η δύναμη της πραγματικής φιλίας υπερβαίνει τον προσωρινό χωρισμό. Το κείμενο που εξετάσαμε λειτουργεί ιδεολογικά, διότι προβάλλει μέσα από τις απεικονίσεις του συγκεκριμένη ιδεολογία, γύρω από την έννοια της παιδικής ηλικίας και παιδικότητας.

Στο επόμενο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο *Βρέξει χιονίσει μαζί* (2021), του Steve Small, μεταφρασμένο έργο από τον Μανδηλαρά Φίλιππο, εικονογράφηση Small Steve, διαπιστώνουμε στην εικονογράφηση τρισδιάστατες φιγούρες, σε διαφορετικά μεγέθη. Το σκηνικό βρίσκεται σε συνεχή μεταβολή. Η συγκεκριμένη ιδεολογική σηματοδότηση του εικονοαφηγήματος έχει καθαρά ιδεολογικό στόχο. Οι φίλοι πρέπει να βοηθούν σε δύσκολες περιστάσεις αποδεικνύοντας τη φιλία τους. Οι δύο διαφορετικοί ως προς τις συνήθειές τους ήρωες, αποδέχονται στο τέλος ο ένας τον άλλον και συγκατοικούν. Το εικονοαφήγημα παραμένει όμως μια μυθοπλασία, με φανταστικούς ήρωες, δύο τυπικά ζώα του νερού. Αναφορικά με τις θεωρήσεις για τον αναγνώστη το συγκεκριμένο εικονοαφήγημα ικανοποιεί αισθητικά και τους ενήλικους αναγνώστες / αγοραστές. Παρουσιάζεται δηλαδή να έχει διπλούς εννοούμενους αναγνώστες παιδιά και ενήλικες.

Τέλος στο εικονοαφήγημα *Το Παγκάκι της Φιλίας* (2022), της Wendy Meddour και εικονογράφηση Daniel Egneus, επίσης μεταφρασμένο από τον Παπαθεοδούλου Αντώνη, αναφορικά με την ετερότητα, ένα αγόρι και ένα κορίτσι συνεργάζονται για να επισκευάσουν το «Παγκάκι της φιλίας», χωρίς όμως να γνωρίζουν ότι ταυτόχρονα γίνονται έτσι φίλοι. Ιδεολογικά το Παγκάκι της Φιλίας, λειτουργεί ως σύμβολο,

μεταφέροντας έτσι το ιδεολογικό μήνυμα της εικονογράφησης σχετικά με την εξεύρεση φίλων. Ως προς την πλοκή ισχύει η σκηνική μέθοδος, που δίδει στον αναγνώστη την εντύπωση, ότι είναι παρών στη δράση. Ο χαρακτήρας του έργου είναι καθαρά διδακτικός, κοινωνικοποιητικός, άρα η κρυφή ιδεολογία είναι ότι μέσα από τη συνεργασία επέρχεται η φιλία.

Η ανάλυση των διάφορων όψεων της φιλίας που αναλύσαμε σε εικονογραφημένα παιδικά βιβλία για την προσχολική και πρώτη σχολική ηλικία δείχνει πως οι απεικονίσεις των χαρακτήρων και η οργάνωση της μυθοπλασίας επηρεάζονται από τεχνικές της αφήγησης, επανεπίσκεψη σε παραμυθιακές αφηγήσεις και ζητήματα που απασχολούν τα τεχνοτροπικά ρεύματα και τις κοινωνικές ανησυχίες της περιόδου 2011- 2022, κατά το διάστημα της οποίας εκδόθηκαν τα βιβλία που αναλύσαμε.

Βιβλιογραφία

Πρωτεύουσα βιβλιογραφία

Τσορώνη–Γεωργιάδη Γ. (2011). *Μια φίλια με αγκάθια*. Εικ. Τσίλης Θ. Αθήνα: Σαββάλας.

Τσορώνη–Γεωργιάδη Γ. (2011). *Το αστέρι της φιλίας*. Εικ. Howarth D. Αθήνα: Σαββάλας.

Κυρδή Κ. (2013). *Οι τρεις φίλοι του γίγαντα*. Εικ. Σταματιάδη Ν. Αθήνα: Μεταίχμιο

Linda Sarah. (2016). *Φίλοι στο λόφο*. Εικ. Benji Davies. Μετάφρ. Παπαθεοδούλου Αντώνης. Αθήνα: Ίκαρος.

Κουτσοδημητροπούλου Τ. (2018). *Έτσι είναι οι φίλοι*. Εικ. Μιμηλάκη Θ. Αθήνα: Ελληνοεκδοτική.

Πανίδου Σ. (2018). *Μα είναι φίλος μου*. Εικ. Μυστακίδου Μ. Αθήνα.: Βάρφη.

Νταβλαμάνου Έλενα. (2019). *Το φτερό της φιλίας*. Εικ. Μιμηλάκη Θ. Αθήνα: ΒιβλιοΔιάπλους.

Willis J. (2021). *Χομ. Πρώτος φίλος. Ο τελευταίος του είδους του*. Εικ. Dannelly P. Μετάφρ. Πανουργιά Μαριλένα. Αθήνα: Ίκαρος.

Small S. (2021). *Βρέξει χιονίσει μαζί*. Εικ. Small Steve. Μετάφρ. Μανδηλαράς Φίλιππος. Αθήνα: Πατάκης.

Meddur Wendy.(2022). *Το Παγκάκι της φιλίας*. Εικ. Egneus Daniel. Μετάφρ. Παπαθεοδούλου Αντώνης. Αθήνα: Παπαδόπουλος.

Δευτερεύουσα βιβλιογραφία

Αυγητίδου Σ. (1997). *Οι κοινωνικές σχέσεις και η παιδική φίλια στην προσχολική ηλικία*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη ΑΦΟΙ.

Αθανασόπουλος Β.(2003). *Οι μάσκες του ρεαλισμού. τ Α' και τ Β'*. Αθήνα : Πατάκης.

Βασιλείου Π. Θεοδοσιάκης Δ.(2022). *Αφηγηματική Τεχνική συναισθηματική Αγωγή και Θετική Εκπαίδευση*. Αθήνα: Γρηγόρης.

Bakhtin Mikhail (1980). *Προβλήματα λογοτεχνίας και αισθητικής*. Μτφρ. Γιώργος Σπανός. Αθήνα: Πλέθρον.

Brooks P. (1992). *Reading for the Plot: Design And Intention in Narrative*. Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1992.

- Corbett P. (2016). *Έλα να φτιάξουμε μια ιστορία*. Μετ. Γεωργούλια Κωνσταντίνα. Αθήνα : Πατάκης.
- Cohec, L., Manion, L., Morrison, K. (2008). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. Μετ. Κυρανάκης Σταύρος. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Γαβριηλίδου Σ. (2021). *Γεφυρώνοντας πολιτισμικές αποστάσεις στην Παιδική Λογοτεχνία*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Γιαννικοπούλου Α. (2008). *Το σύγχρονο εικονογραφημένο βιβλίο. Στη χώρα των χρωμάτων*. Αθήνα: Παπαδόπουλος.
- Γιαννικοπούλου Α.(2017). *Το εικονογραφημένο βιβλίο στην προσχολική εκπαίδευση. Φιλαναγνωστικές δράσεις*. Αθήνα: Πατάκης.
- Γιαννικοπούλου Α. (2018). Η αναπηρία στο εικονογραφημένο βιβλίο. *Κείμενα*, <https://doi.org/10.26253/heal.uth.ojs.kei.2018.640>
- Δαμιανού Δ. & Οικονομίδου Σ. (2011). *Αφηγήσεις που δεν τελειώνουν ποτέ: κειμενικές και εικονογραφικές διασκευές για παιδιά*. Αθήνα: Παπαδόπουλος.
- Gennete G.(1983). *Narrative Discourse*. Cornell University Press.
- Gennete G. (2007). *Σχήματα III*. Μετ. Λυκούδης Μπάμπης. Αθήνα : Πατάκης.
- Κανατσούλη Μ. (2000). *Ιδεολογικές Διαστάσεις της Παιδικής Λογοτεχνίας*. Αθήνα: Δαρδανός.
- Κανατσούλη Μ.(2014). *Μυστικά, ψέμματα, όνειρα και άλλα λογοτεχνία για αναγνώστες προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Κανατσούλη Μ. (2018). *Εισαγωγή στη θεωρία και κριτική της παιδικής λογοτεχνίας*. Θεσσαλονίκη : University Studio Press.
- Καπλάνογλου Μ. (2021). *Παραμύθια και καθημερινή Ζωή*. Αθήνα: Πατάκης.
- Καρακίτσιος Α.(2014). *Περί Παιδικής Λογοτεχνίας*. Θεσσαλονίκη: Ζυγός.
- Καρτσάκα Ελένη Σ. (2018). *Η εικονογράφηση ως φορέας κοινωνικών θεμάτων και αξιών στο σύγχρονο παιδικό βιβλίο: Το παιδί ως ερμηνευτής εικονιστικών κειμένων*. Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών.
- Καψωμένος Ε. (2003). *Αφηγηματολογία Θεωρία και μέθοδοι ανάλυσης της αφηγηματικής πεζογραφίας*. Αθήνα : Πατάκης.
- Καψωμένος Γ. Ε.(2004). *Αφηγηματολογία*. Αθήνα : Πατάκης.
- Kress Gunther R. & Van Leeuwen Th.(2010). *Η ανάγνωση των εικόνων. Η γραμματική του οπτικού σχεδιασμού*. Μετ. Κουρμεντάλα – Νταμπαράκη Γιώτα. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

- Lukens R. (1995). *A Critical Handbook of Childrens Literature*. Miami University: Harper Collins College Publishers.
- Propp. J. Vladimir (2009). *Μορφολογία του Παραμυθιού. Η διαμάχη με τον Κλώντ Λέβι –Στρωσ και άλλα κείμενα*. Μετάφρ. Παρίση Αριστέα. Αθήνα : Καρδαμίτσα.
- Urie Bronfenbrenner (1979). *The ecology of human development. Experiments by nature and design*. Cambridge: Harvard University Press.
- Μαϊμάρη Ε. (2010). *Πολυγραμματισμοί και χαρτογράφηση στην πρώτη παιδική ηλικία*. (Bachelor's thesis). <http://hdl.handle.net/11615/42228>
- Μίσιου Μ. (2020). *Βουβά κόμικς και εικονοβιβλία. Τεχνικές αφήγησης στα βιβλία χωρίς λέξεις*. Αθήνα : Καλειδοσκόπιο.
- Nodelman P. (1988). *Words about pictures. The narrative art of children's picture books*. Athens & London : The University Of Georgia Press.
- Nodelman P. (1992). *The Pleasures of Children's Literature*. New York & London: Longman, 1992
- Nodelman P. (2009). *Λέξεις για εικόνες. Η αφηγηματική τέχνη του παιδικού βιβλίου*. Μετ. Παναού Πέτρος. Αθήνα: Πατάκης.
- Παπαντωνάκης Γ.(2009). *Θεωρίες Λογοτεχνίας και ερμηνευτικές προσεγγίσεις κειμένων για παιδιά και νέους*. Αθήνα: Πατάκης.
- Παπαντωνάκης Γ. & Αθανασιάδης Η. & Καπλάνογλου Μ., Πολίτης Δ. (2010). *Οι ιδέες των παιδιών για την παιδική λογοτεχνία*. Αθήνα: Μοτίβο.
- Παπαντωνάκης Γ. & Κωτόπουλος Τ.(2011). *Χαρακτήρες, Πλοκή, Σκηνικό*. Αθήνα: Ίων
- Σιβροπούλου Ρ .(2003). *Ταξίδι στον κόσμο των εικονογραφημένων μικρών ιστοριών*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Superle M. (2017 8 20). *How to choose picture books, that will empower not damage a child. Children's Literature*.
- Τσιλιμένη Τ. (2007). *Εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο Εταιρεία Αξιοποίησης και Διαχείρισης*. Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας Βόλος.
- Τσιλιμένη Τ. & Παπαρούση Μ. (2010). *Η τέχνη της μυθοπλασίας και της δημιουργικής γραφής*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Τσιλιμένη Τ. (2011). *Αφήγηση και Εκπαίδευση. Εισαγωγή στην Τέχνη της Αφήγησης*. Θεσσαλονίκη : Επίκεντρο.
- Τσιλιμένη Τ. (2019 12-2). *Καλλιεργώντας την κριτική σκέψη σε αναγνώστες πρωτοσχολικής και προσχολικής ηλικίας με εικονογραφημένα παιδικά βιβλία*.

Οικονομίδου Σ. (2000). *Χίλιες και μια ανατροπές. Η νεότεριότητα στη λογοτεχνία για μικρές ηλικίες*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Οικονομίδου Σ. (2016). *Το παιδί πίσω από τις λέξεις. Ο εννοούμενος αναγνώστης των παιδικών βιβλίων*. Αθήνα: Gutenberg.

Χοντολίδου Ε. (1999). Εισαγωγή στην έννοια της πολυτροπικότητας. *Γλωσσικός Υπολογιστής* 1999, 1 : 115-117

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Bishop, R. S. (1990). Mirrors, windows, and sliding glass doors. *Perspectives: Choosing and Using Books in the Classroom*, 6(3), ix-xi.

Botelho, M. J., Rudman, M. K. (2009). *Critical multicultural analysis of children's literature: Mirrors, windows, and doors*. New York, NY: Taylor & Francis.

Coplan, R. J. & Arbeau, K. A. (2009). *Peer interactions and play in early childhood*. In K. H. Rubin, W. M. Bukowski, & B. Laursen (Eds.). *Handbook of peer interactions, relationships, and groups* (pp. 143-161). New York, NY: Guilford Press.

Crawford, P. A. & Calabria, K. (2018). Mirrors and windows for all: Nonfiction picturebooks as tools for understanding disabilities. In V. Yenika-Agbaw, R. M. Lowery, L. A., Hudock, & P. H. Ricks (Eds.). *Exploring nonfiction literacies: Innovative practices in classrooms* (pp. 31-44). Lanham, MD: Rowman & Littlefield.

Erwin, P. (1998). *Friendship in childhood and adolescence*. New York, NY: Routledge.

Gifford-Smith, M. E. & Brownell, C. A. (2003). Childhood peer relationships: social acceptance, friendships, and peer networks. *Journal of School Psychology*, 41, 235-284.

Guralnick, M. J., Neville, B., Hammond, M. A., & Connor, R. T. (2007). The friendships of young children with developmental delays: A longitudinal analysis. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 28, 64-79.

Hartup, W. W., & Stevens, N. (1999). Friendships and adaptation across the lifespan. *Current Directions in Psychological Science*, 8(3), 76-79.

Kemple, K. (2004). *Let's be friends: Peer competence and social inclusion in early childhood programs*. New York, NY: Teachers College Press.

Lacina, J., & Griffith, R. (2014). Making new friends: Using literature to inspire cross-cultural friendships. *Reading Today*, 32(2), 30-33.

- Maunder & Monks, (2015). Are you my friend, too? The role of reciprocal friendship: links to friendship quality, peer and school identification and general self worth. *Paper presented at the British Psychology Society, Psychology of Education Section Annual Conference*. Liverpool, England.
- Nangle, D. W. , Erdley, C. A., Newman, J. E., Mason, C. A., & Carpenter, E. M. (2003). Popularity, friendship, quantity, and friendship quality: Interactive influences on children's loneliness and depression. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 32, 546-555.
- Nikolajeva, M. & Scott, C. (2001). *How picturebooks work*. New York, NY: Routledge.
- Pantaleo, S. (2008). *Exploring student response to contemporary picturebooks*. Toronto, ON: University of Toronto Press.
- Peterson, R. & Eeds, M. (1990). *Grand conversations: Literature groups in action*. New York, NY: Scholastic.
- Roberts, S. K., & Crawford, P. A. (2008). Real life calls for real books: Using literature to help children cope with family stressors. *Young Children*, 63(5), 12-17.

Ηλεκτρονικές Πηγές

(ιστοσελίδα βάσης δεδομένων Βιβλιονέτ, ηλεκτρονική διεύθυνση, / <https://biblionet.gr/%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%89%CF%80%CE%BF/?personid=110696>, ημερομηνία πρόσβασης 02/05/23).

(ιστοσελίδα βάσης δεδομένων Βιβλιονέτ, ηλεκτρονική διεύθυνση, / <https://biblionet.gr/%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%89%CF%80%CE%BF/?personid=114946>, ημερομηνία πρόσβασης 02/05/23).

(ιστοσελίδα εκδοτικού οίκου Ίκαρος», ηλεκτρονική διεύθυνση, / <https://ikarosbooks.gr/authors/davies-benji> / ημερομηνία πρόσβασης 02/05/23).

(ιστοσελίδα εκδοτικού οίκου Πατάκης, ηλεκτρονική διεύθυνση, / <https://www.patakis.gr/persons/1007844/Small-Steve/> ημερομηνία πρόσβασης 02/05/23).

(ιστοσελίδα εκδοτικού οίκου Ίκαρος, ηλεκτρονική διεύθυνση / <https://ikarosbooks.gr/authors/meddour-wendy>, ημερομηνία πρόσβασης 02/05/23).

(ιστοσελίδα εκδοτικού οίκου Μάρτης, ηλεκτρονική διεύθυνση / https://www.martis.gr/book_author/daniel-egneus/, ημερομηνία πρόσβασης 02/05/23)

(ιστοσελίδα εκδοτικού οίκου Ίκαρος, / ηλεκτρονική διεύθυνση / <https://ikarosbooks.gr/authors/willis-jeanne>, ημερομηνία πρόσβασης 02/05/23).

(ιστοσελίδα εκδοτικού οίκου Ίκαρος, ηλεκτρονική διεύθυνση / <https://ikarosbooks.gr/authors/donnelly-paddy>, ημερομηνία πρόσβασης 02/05/23).

Παράρτημα

Σημείωση : Το παράρτημα περιλαμβάνει τα βιογραφικά των συγγραφέων και των εικονογράφων των εικονογραφημένων παιδικών αφηγημάτων που αναλύθηκαν στην εργασία μας. Προέρχονται από τις ιστοσελίδες των εκδοτικών οίκων.

Συγγραφείς και Εικονογράφοι

Η Γιολάντα Τσορώνη-Γεωργιάδη «είναι πτυχιούχος της Νομικής Σχολής, της Παιδαγωγικής Ακαδημίας, καθώς και του Παιδαγωγικού Τμήματος του Πανεπιστημίου Αθηνών και έχει μετεκπαιδευτεί στο Μαράσλειο Διδασκαλείο. Εργάστηκε στη δημόσια εκπαίδευση, συνεργάστηκε με παιδαγωγικά περιοδικά, είναι μέλος της Γυναικείας Λογοτεχνικής Συντροφιάς και έχει εκδώσει πολλά βιβλία για παιδιά και μελέτες λογογραφικού περιεχομένου», (εσώφυλλο εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου *Μια φίλια με αγκάθια* (2011)

Η Σοφία Πανίδου «σπούδασε στο τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης της Παιδαγωγικής Σχολής του ΑΠΘ και ολοκλήρωσε τις μεταπτυχιακές σπουδές της με αντικείμενο τις Επιστήμες της Αγωγής και κατεύθυνση "Δημιουργική γραφή και εκδοτική παραγωγή για το παιδί". Έχει πάρει μέρος σε ερευνητικά προγράμματα που αφορούν τη γλώσσα και τη λογοτεχνία. Γράφει στίχους και βιβλία για παιδιά. Ζει στη Θεσσαλονίκη και υπηρετεί στη δημόσια εκπαίδευση», (ιστοσελίδα βάσης δεδομένων Βιβλιονέτ, ηλεκτρονική διεύθυνση,/ <https://biblionet.gr/%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%89%CF%80%CE%BF/?personid=110696>, ημερομηνία πρόσβασης 02/05/23).

Η Linda Sarah «μεγάλωσε έχοντας ως όνειρό της να γίνει μια μέρα πυροσβέστης. Αυτό ήταν πριν μετακομίσει στο Παρίσι, όπου εργάστηκε ως μουσικός ενώ μεγάλωνε τον γιο της. Στη συνέχεια, επέστρεψε στην Αγγλία, πήρε το πτυχίο της στο Slade School of Fine Art και ξεκίνησε να δημιουργεί παιδικά βιβλία, την πιο όμορφη δουλειά που θα μπορούσε να κάνει, άλλωστε δεν θα ήταν ποτέ μια καλή πυροσβέστης!» (ιστοσελίδα βάσης δεδομένων, ηλεκτρονική διεύθυνση, / <https://biblionet.gr/%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%89%CF%80%CE%BF/?personid=114946>, ημερομηνία πρόσβασης 02/05/23).

Ο Benji Davies «είναι εικονογράφος, συγγραφέας και σκηνοθέτης κινουμένων σχεδίων. Το πρώτο του εικονογραφημένο βιβλίο, *Ο Νόι και η φάλαινα* τιμήθηκε με το Oscar's First Book Prize, το Generalitat Valenciana Best Picture Book στην Ισπανία,

και το CPNB Dutch Picture Book 2017 στην Ολλανδία. Το δεύτερο βιβλίο του, *Το νησί του παππού*, κέρδισε το AOI World Illustration Awards 2015, το Children's Books Professional, το Sainsbury's Picture Book Award και το-Sainsbury's Children's Book of the Year 2015. Έχει σπουδάσει animation στο πανεπιστήμιο, και έχει εργαστεί πάνω σε εικονογραφημένα βιβλία, ταινίες μικρού μήκους, μουσικά βίντεο, και διαφημίσεις. Τα βιβλία του έχουν εκδοθεί σε πολλές γλώσσες και χώρες σε όλο τον κόσμο. Ζει στο Λονδίνο με τη σύζυγό του Νίνα, (ιστοσελίδα εκδοτικού οίκου Ίκαρος», ηλεκτρονική διεύθυνση, / <https://ikarosbooks.gr/authors/davies-benji> / ημερομηνία πρόσβασης 02/05/23).

Ο Στιβ Σμολ «έχει εργαστεί στο κινούμενο σχέδιο για πάνω από τριάντα χρόνια ως σκηνοθέτης, σχεδιαστής και ανιμέιτορ. Συγκεκριμένα έχει δουλέψει σε μεγάλου μήκους ταινίες της Disney αλλά και έχει σχεδιάσει και σκηνοθετήσει μικρού μήκους ταινίες, τηλεοπτικές σειρές και διαφημίσεις. Έχει εικονογραφήσει τα βιβλία *Μαζί σου κι εγώ* (Εκδ. Πατάκη, 2020) και *Έλα μαζί μας κι εσύ!* (Εκδ. Πατάκη, 2022), ενώ έχει συγγράψει και εικονογραφήσει τα βιβλία *Βρέξει χιονίσει, μαζί* (Εκδ. Πατάκη, 2021) και *Η μέρα που μεγάλωσε ο Γουέλινγκτον* (Εκδ. Πατάκη, 2022). Ζει στο Λονδίνο και, όταν δε ζωγραφίζει και δε σχεδιάζει, πιθανότατα θα τον βρείτε να ταΐζει τα κοράκια στο Blackheath Common», (ιστοσελίδα εκδοτικού οίκου Πατάκης, ηλεκτρονική διεύθυνση, / <https://www.patakis.gr/persons/1007844/Small-Steve/> ημερομηνία πρόσβασης 02/05/23).

Η Δρ. Wendy Meddour «μεγάλωσε στη μικρή παραθαλάσσια πόλη Aberystwyth στην Ουαλία. Είναι διευθύντρια δημιουργικής γραφής στο Πανεπιστήμιο του Έξετερ, στο Ηνωμένο Βασίλειο. Μετά την απόκτηση του διδακτορικού της διπλώματος πέρασε οκτώ χρόνια διδάσκοντας Αγγλική Λογοτεχνία στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης. Το πρώτο της παιδικό βιβλίο βρέθηκε στη βραχεία λίστα του Branford Boase Award. Έχει εκδώσει περισσότερα από δεκαπέντε εικονογραφημένα βιβλία που μεταφράστηκαν σε περισσότερες από οκτώ γλώσσες», (ιστοσελίδα εκδοτικού οίκου Ίκαρος, ηλεκτρονική διεύθυνση / <https://ikarosbooks.gr/authors/meddour-wendy>, ημερομηνία πρόσβασης 02/05/23).

Ο Daniel Egnéus «γεννήθηκε στη Σουηδία το 1972. Έχει ζήσει τουλάχιστον 20 χρόνια σε διάφορες πόλεις της Ευρώπης (Πράγα, Λονδίνο, Βερολίνο, Μπολόνια,

Ρώμη, Παρίσι και Μιλάνο), ενώ το τελευταίο διάστημα έχει ως έδρα του την Αθήνα. Οι εικονογραφήσεις του είναι διαυγείς, ονειρικές και γεμάτες ζωντάνια. Το έργο του Daniel Egnéus εκφράζει την έντονη και πλούσια ζωή του, η οποία και αποτυπώνεται στη δουλειά του και μας εμπνέει με την ομορφιά και το βάθος της. Ο Daniel Egnéus έχει εικονογραφήσει πληθώρα βιβλίων, όπως το *American Gods Quartet* του Neil Gaiman κι έχει συνεργαστεί με μεγάλες εταιρείες και καλλιτέχνες, όπως τον Rod Stewart, τη Chanel, τα H&M, τη Lufthansa, την Pepsi Cola, την BMW, την Bloomsbury κ.ά», (ιστοσελίδα εκδοτικού οίκου Μάρτης, ηλεκτρονική διεύθυνση / https://www.martis.gr/book_author/daniel-egneus/, ημερομηνία πρόσβασης 02/05/23)

Η Jeanne Willis «είναι βραβευμένη συγγραφέας παιδικών βιβλίων. Έχει γράψει περισσότερα από 150 βιβλία (εικονογραφημένα, προσχολικά, εφηβικά και ποίηση) που κυκλοφορούν σε όλο τον κόσμο. Με περισσότερα από είκοσι χρόνια εμπειρίας στη διαφήμιση, έχει δημιουργήσει για τις ανάγκες μεγάλων εταιριών αναρίθμητα διαφημιστικά σποτ για την τηλεόραση, τον κινηματογράφο και το ραδιόφωνο. Η Jeanne μένει στο Βόρειο Λονδίνο με τα δύο της παιδιά, τις δύο της γάτες και το κουνέλι της», (ιστοσελίδα εκδοτικού οίκου Ίκαρος, / ηλεκτρονική διεύθυνση / <https://ikarosbooks.gr/authors/willis-jeanne>, ημερομηνία πρόσβασης 02/05/23).

Ο Paddy Donnelly «είναι Ιρλανδός συγγραφέας και εικονογράφος που ζει στο Βέλγιο κι έχει εικονογραφήσει πολλά βιβλία για παιδιά. Η δουλειά του είναι διεθνώς αναγνωρισμένη κι έχει υπάρξει υποψήφιος στα παγκόσμια βραβεία World Illustration Awards καθώς και στα ιρλανδικά KPMG Children's Books Ireland Awards. Το πρώτο βιβλίο του ως συγγραφέα και εικονογράφου είναι το βραβευμένο *Η λίμνη που εξαφανίζεται* (Ίκαρος 2021, μτφρ. Αντώνης Παπαθεοδούλου). Από τις εκδόσεις Ίκαρος κυκλοφορεί ακόμη το βιβλίο του *Η τελευταία πίτα με φύκια* (κείμενο: Wenda Shurety) [2023, μτφρ. Μάνος Μπονάνος], και το *Χομ – Πρώτος φίλος, ο τελευταίος του είδους του* (κείμενο: Jeanne Willis) [2021, μτφρ. Μαριλένα Πανουργιά]. Ο Paddy μεγάλωσε στις όμορφες βόρειες ακτές της Ιρλανδίας, ακούγοντας ιστορίες», (ιστοσελίδα εκδοτικού οίκου Ίκαρος, ηλεκτρονική διεύθυνση / <https://ikarosbooks.gr/authors/donnelly-paddy>, ημερομηνία πρόσβασης 02/05/23).

Η Τζένη Κουτσοδημητροπούλου «γεννήθηκε και μεγάλωσε στη Μελβούρνη της Αυστραλίας. Στην εφηβεία μετακόμισε στην Ελλάδα. Σήμερα ζει στην Αθήνα με τον

σύζυγό της και τα δύο τους παιδιά. Είναι καθηγήτρια Αγγλικών και παράλληλα ασχολείται με τη διδασκαλία στο διαδίκτυο, σε μαθητές από όλο τον κόσμο (Online Teaching). Καθημερινά ταξιδεύει από ήπειρο σε ήπειρο, γνωρίζοντας διαφορετικούς πολιτισμούς, όμορφες πόλεις και χωριά και υπέροχους ανθρώπους, ακούγοντας τις δικές τους ιστορίες. Διατηρεί τη δική της στήλη «Στάση... δημοτικό!», στο ένθετο της ηλεκτρονικής εφημερίδας *Η Φωνή της Κω – Kosvoice.gr*, όπου και παρουσιάζει παιδικά βιβλία. Κάθε μήνα επίσης παρουσιάζει παιδικά βιβλία στην ομογενειακή εφημερίδα *Ελληνική Γνώμη – Elliniki Gnomi online, Berlin DE*. Από τις εκδόσεις Μεταίχμιο κυκλοφορούν τα βιβλία της: *Ζητείται ιππότης!*, *Η Μεγάλη των Τεράτων Σχολή*, *Στον πλανήτη Κόκκινο μια φορά*, *Ο Φάνης ο φαρσέρ* και *Η μάγισσα Λουίζα και οι 32 γάτες*, (οπισθόφυλλο εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου *Έτσι είναι οι φίλοι* (2018)).

Η Θέντα Μιμηλάκη «αποφοίτησε από το τμήμα ζωγραφικής της Ανώτατης Σχολής Καλών Τεχνών Αθήνας όπου και ασχολήθηκε παράλληλα με τις γραφικές τέχνες, τη χαρακτηριστική και τα πολυμέσα. Συμμετείχε σε φεστιβάλ ψηφιακής τέχνης, και σε ομαδικές εκθέσεις στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Ζει στον Βόλο, εικονογραφεί παιδικά βιβλία και διδάσκει εικαστικά στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση», (οπισθόφυλλο εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου *Έτσι είναι οι φίλοι* (2018)).

Η Καλλιόπη Κύρδη «είναι εκπαιδευτικός στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Σπούδασε νομικά και παιδαγωγικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Από το 2007 είναι υπεύθυνη πολιτιστικών θεμάτων στην Α΄ Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Αθηνών. Υπήρξε μέλος των συγγραφικών ομάδων του βιβλίου γλώσσας της Α΄ τάξης του δημοτικού και των βιβλίων για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στα μειονοτικά σχολεία της Θράκης. Συμμετείχε σε ομάδες σχεδιασμού προγραμμάτων με διαπολιτισμικό χαρακτήρα. Από το 1979 ασχολείται με την εκπαίδευση στα μουσεία και την παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού. Έχει συνεργαστεί με το Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του ΥΠ.ΠΟ, το Μουσείο Νεώτερης Κεραμικής, το Ναυτικό Μουσείο Ελλάδος, το Μουσείο Ιστορίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, το Παιδικό Μουσείο, το Εθνικό Κέντρο Βιβλίου και άλλους φορείς. Ως επιμορφώτρια έχει εισηγηθεί θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, πρώτης γραφής και ανάγνωσης, παραγωγής λόγου στο σχολείο, οικογενειακού γραμματισμού, σχεδιασμού πολιτιστικών δραστηριοτήτων και διαδρομών, εκπαίδευσης στα μουσεία,

φιλαναγνωσίας, δημιουργικής γραφής με παιδιά. Έχει γράψει βιβλία για παιδιά και έχει δημοσιεύσει άρθρα γύρω από τα επιστημονικά της ενδιαφέροντα», (οπισθόφυλλο εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου *Οι τρεις φίλοι του γίγαντα* (2013).

Η Ντανιέλα Σταματιάδη «είναι απόφοιτος της ΑΣΚΤ και εργάζεται ως ζωγράφος, εικονογράφος και καθηγήτρια εικαστικών μαθημάτων. Ασχολείται με την εικονογράφηση παιδικών βιβλίων από το 2000 και έχει φιλοτεχνήσει περισσότερα από 100 βιβλία. Έχει λάβει μέρος σε πολυάριθμες εκθέσεις εικονογράφησης και ζωγραφικής στην Ελλάδα και το εξωτερικό, ενώ από το 2010 συνεργάζεται με την Γκαλερί και το Μουσείο Φρυσίρα. Το 2017 ήταν μέλος της επιτροπής για τη διεθνή έκθεση εικονογράφησης της Μπολόνια, όπου πραγματοποίησε και masterclass. Το 2021 κυκλοφόρησαν δύο βιβλία με δικό της κείμενο και εικονογράφηση. Για τις εικονογραφήσεις της έχει λάβει πολλές διακρίσεις στην Ελλάδα και το εξωτερικό, στις οποίες περιλαμβάνονται το ελληνικό Κρατικό Βραβείο, το Peter Pan της IBBY της Σουηδίας, βραβεία εικονογράφησης της IBBY Ελλάδας, έπαινοι ΕΒΓΕ, βραβεία του περιοδικού Αναγνώστης, το ειδικό βραβείο Public. Επίσης έχει προταθεί για το Βραβείο Andersen και έχει διακριθεί με την αναγραφή στους τιμητικούς καταλόγους της IBBY Ελλάδας και Ιταλίας», (οπισθόφυλλο εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου *Οι τρεις φίλοι του γίγαντα* (2013).

Η Έλενα Νταβλαμάνου «γεννήθηκε και ζει μόνιμα στον Βόλο. Ολοκλήρωσε με υποτροφίες τις σπουδές της στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας με Άριστα. Ακολούθησαν Μεταπτυχιακές Σπουδές και το 2006 απέκτησε Master στα «Σύγχρονα Περιβάλλοντα Μάθησης και Παραγωγή Διδακτικού Υλικού». Από το 2003 διδάσκει στο Δημοτικό Σχολείο «Άγιος Ιωσήφ» Βόλου και έχει συμμετάσχει σε ερευνητικά προγράμματα, σε συνέδρια με ανακοινώσεις, ενώ έχει παρακολουθήσει δεκάδες σεμινάρια και ημερίδες στον τομέα της εκπαίδευσης και της λογοτεχνίας. Πραγματοποιεί βιωματικά σεμινάρια σε εκπαιδευτικούς, ως επιμορφώτρια, σε συνεργασία με την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση Μαγνησίας. Από το 2014 αρθρογραφεί στην εφημερίδα Θεσσαλία για θέματα που αφορούν στην Παιδαγωγική και στη Λογοτεχνία, με παρουσιάσεις παιδικών-εφηβικών βιβλίων και συνεντεύξεις συγγραφέων του χώρου. Από το 2012, στα εργαστήριά της, μέσα από παιγνιώδεις δραστηριότητες, φέρνει σε επαφή τα παιδιά με τον μαγικό κόσμο του βιβλίου. Η αδυναμία της στα παιδιά και

στα παραμύθια την οδήγησε στο πρώτο της συγγραφικό εγχείρημα με τον τίτλο *Μπορώ και χωρίς αυτά, από τις εκδόσεις Μίνωας*», (οπισθόφυλλο εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου *Το φτερό της φιλίας* (2019)).

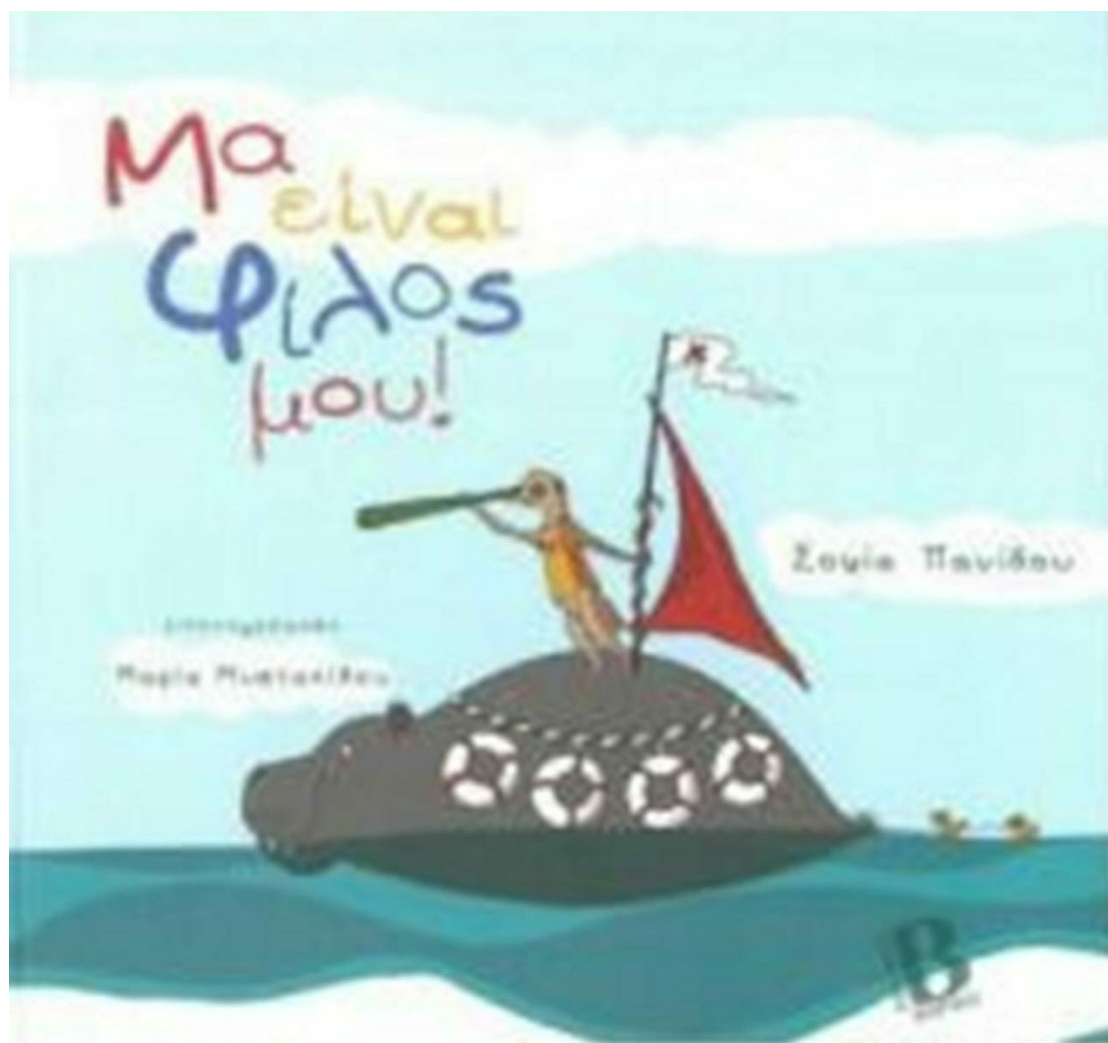
Γιολάντα Τσορώνη-Γεωργιάδη

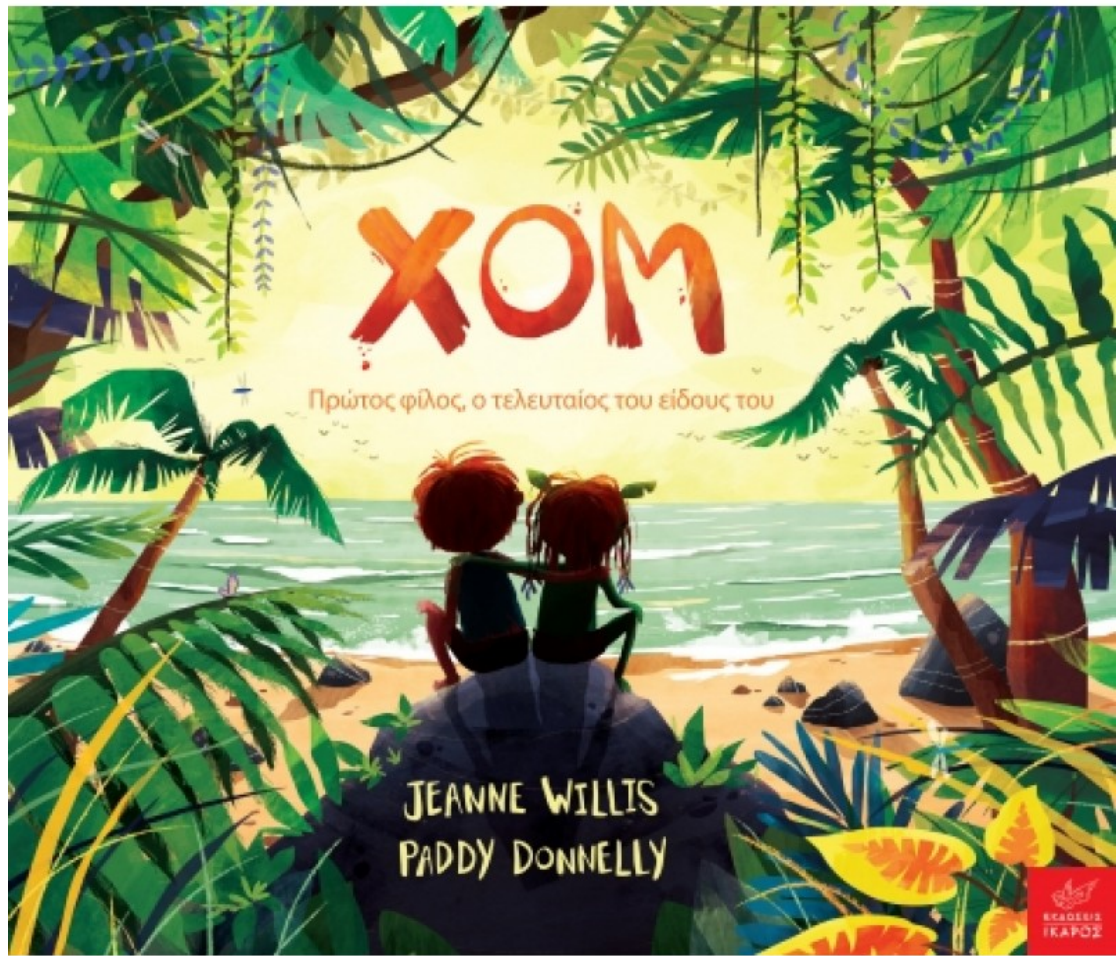
ΜΙΑ ΦΙΛΙΑ ΜΕ ΑΓΚΑΘΙΑ

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ: ΘΑΝΟΣ ΤΣΙΛΗΣ

 Σαβάλας
ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Γιολάντα Τσορώνη - Γεωργιάδη

Το αστέρι της φιλίας

Έλενα Νταβλαμάνου

Το Φτερό της φιλίας

Εικόνες
Θέντα Μιμηλάκη

